

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Με απόφαση της ελληνικής κυβερνήσεως τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν.

Ανθολόγιο για τα παιδιά του δημοτικού
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ανθολόγιο

για τα παιδιά του δημοτικού

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Αθήνα

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

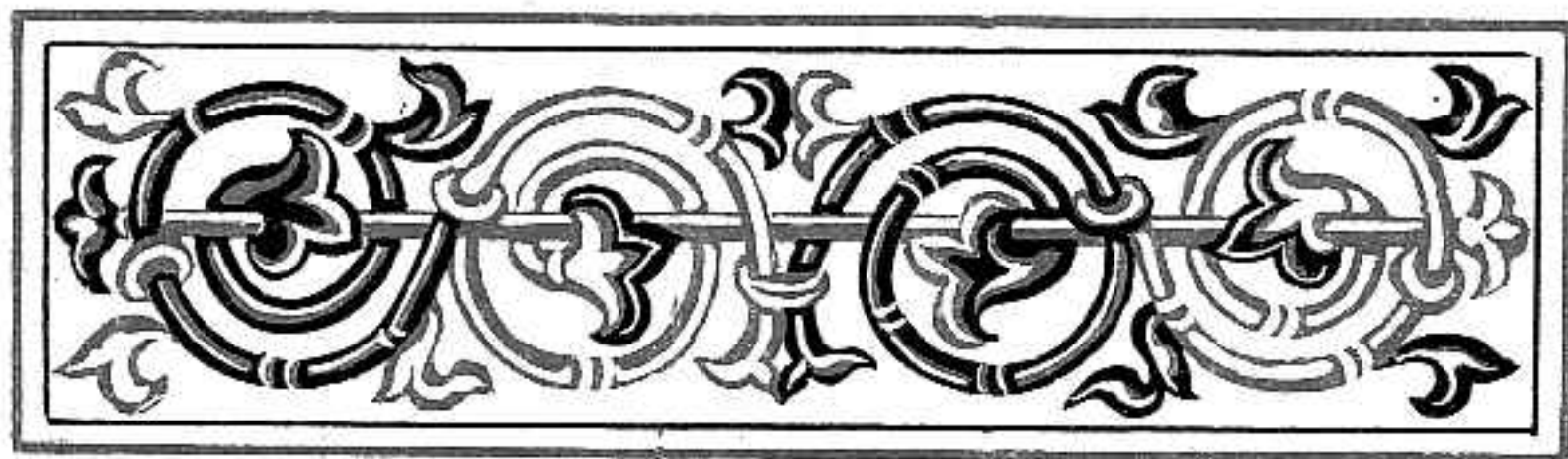
ΕΠΟΠΤΕΣ : ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ*
ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΜΕΛΗ : ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ
ΑΛΕΞΗΣ ΔΗΜΑΡΑΣ
ΚΑΛΗ ΔΟΞΙΑΔΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ
ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

* Από την έναρξη του Ανθολογίου ως το Νοέμβριο 1974

*Στη μνήμη της Πηνελόπης Δέλτα
(1874-1941)*

Μια πρώτη γνωριμία

ΕΙΣΤΕ πια μεγάλα παιδιά· πηγαίνετε στις ανώτερες τάξεις του Δημοτικού, διαβάσετε βιβλία εξωσχολικά, ακούτε συζητήσεις των μεγαλύτερων σας, έχετε απορίες πολλές, θέλετε, ασφαλώς, να μαθαίνετε ολοένα και περισσότερα πράγματα. Τη δίψα σας αυτή, την απαίτησή σας για κάτι καινούριο, που να είναι συγχρόνως ειπωμένο ωραία και δυνατά, έρχεται να ικανοποιήσει το βιβλίο αυτό. Μαζί του θα κάνετε μια πρώτη γνωριμία με τη λογοτεχνία μας.

Η γνωριμία αυτή θα σας δώσει μεγάλες χαρές. Θα σας δείξει με νέο τρόπο πολλά πράγματα και θα σας πλουτίσει ψυχικά. Θα σας κάνει ακόμα ν' αγαπήσετε περισσότερο τον τόπο μας και τους ανθρώπους του. Γιατί η καλή λογοτεχνία είναι πάντα ο καθρέφτης της ζωής και της ιστορίας ενός τόπου.

Τα κείμενα που βρίσκονται στο Ανθολόγιο είναι διαλεγμένα ειδικά για σας. Διαβάζοντάς τα θα ξαναθυμηθείτε και θα συνδέσετε μέσα σας διάφορα έθιμα, γιορτές και εκδηλώσεις απ' τη ζωή της πατρίδας μας, περιστατικά που συμβαίνουν στις μέρες μας ή ιστορίες, για παλιά και καινούρια πράγματα, που έχετε ακούσει απ' τους γονείς σας και τους δασκάλους σας.

Μακάρι ν' αγαπήσετε βαθιά το βιβλίο αυτό. Κι αν διαβάζοντάς το δυναμώσει η όρεξή σας για το καλό βιβλίο και το διάβασμα, τότε το κέρδος θα είναι μεγάλο για όλους μας.

Ο Διγενής Ακρίτας

Τρίτη εγεννήθη ο Διγενής και Τρίτη θα πεθάνει.

Πιάνει καλεί τους φίλους του κι όλους τους αντρειωμένους·
νά 'ρθει ο Μηνάς κι ο Μαυραϊλής, νά 'ρθει κι ο γιος του Δράκου,
νά 'ρθει κι ο Τρεμαντάχειλος, που τρέμει η γη κι ο κόσμος.

Κι επήγαν και τον ήβρανε στον κάμπο ξαπλωμένο.

Βογκάει, τρέμουν τα βουνά, βογκάει, τρέμουν οι κάμποι.

— Σαν τι να σ' ηβρε, Διγενή, και θέλεις να πεθάνεις;

— Φίλοι, καλώς ορίσατε, φίλοι κι αγαπημένοι·

συχάσατε, καθίσατε κι εγώ σας αφηγιέμαι.

Της Αραβίνας τα βουνά, της Σύρας τα λαγκάδια,
που κει συνδυό δεν περπατούν, συντρείς δεν κουβεντιάζουν,
παρά πενήντα κι εκατό, και πάλε φόβον έχουν,
κι εγώ μονάχος πέρασα, πεζός κι αρματωμένος,
με τετραπίθαμο σπαθί, με τρεις οργιές κοντάρι..

Βουνά και κάμπους έδειρα, βουνά και καταράχια,*

νυχτιές χωρίς αστροφεγγιά, νυχτιές χωρίς φεγγάρι.

Και τόσα χρόνια που 'ζησα δω στον απάνου κόσμο,
κανένα δε φοβήθηκα από τους αντρειωμένους.

Τώρα είδα έναν ξιπόλητο και λαμπροφορεμένο,

πόχει του ρήσου* τα πλουμιά, της αστραπής τα μάτια·

με κράζει να παλέψομε σε μαρμαρένια αλώνια,

κι όποιος νικήσει από τους δυο να παίρνει τηγ ψυχή του.

Κι επήγαν κι επαλέψανε στα μαρμαρένια αλώνια·

κι όθε χτυπάει ο Διγενής, το αίμα αυλάκι κάνει,

κι όθε χτυπάει ο Χάροντας, το αίμα τράφο* κάνει.

(Δημοτικό)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ

Η Ασία χύνεται στην Ευρώπη

ΚΛΕΙΝΟΥΝ δέκα χρόνια από τότε που έγινε η μάχη στο Μαραθώνα. Τόσα χρειάστηκαν για να συμπληρώσει την προπαρασκευή της η Ασία. Γιατί σ' αυτόν τον πόλεμο θα χτυπιόντουσαν δύο κόσμοι. Λέγανε οι Πέρσες πως τάχα ετοίμαζαν εκστρατεία για να τιμωρήσουν τους Αθηναίους μόνο. Μα κανείς δεν μπορούσε να ξεγελαστεί. 'Αμα πάταγε η Ασία το πόδι της στην Ευρώπη, κανείς δε θα μπορούσε να μείνει ελεύθερος.

Οι Αθηναίοι, όπως και οι άλλοι Έλληνες, μάθαιναν πού και κάπου για το τι γινόταν στην Ασία. Μα οι πληροφορίες τους ήταν λειψές κι αποφάσισαν να στείλουν κατασκόπους στην ίδια την Περσία, να δουν τι γίνεται. Τους έπιασαν όμως, κι αφού τους βασάνισαν, τους καταδίκασαν σε θάνατο. Το παράξενο είναι ότι την τελευταία στιγμή τους έσωσε ο Ξέρξης, και τους άφησε ελεύθερους να γυρίσουν στην πατρίδα τους, αφού χορτάσουν τα μάτια τους με το θέαμα των στρατευμάτων που συγκεντρώνονταν. Είχε το σκοπό του ο Ξέρξης που το έκανε αυτό. Πίστευε πως άμα μάθαιναν οι Αθηναίοι τη δύναμή του από τους δικούς τους ανθρώπους, θα αποφάσιζαν να παραδοθούν χωρίς πόλεμο.

Δεν το χάρηκε αυτό.

Τούτη θα ήταν η τρίτη μεγάλη εκστρατεία των Περσών κατά της Ελλάδας. Πρώτη του Μαρδόνιου, δεύτερη του Δάτη και

Αρταφέρνη, τρίτη του Ξέρξη. Ο βασιλιάς αποφάσισε ν' ακολουθήσει την πορεία της πρώτης εκστρατείας. Το στράτευμα θα περνούσε απ' την Ασία στη Θράκη και θα κατέβαινε δια ξηράς ως την Πελοπόννησο, για να ισοπεδώσει όλες τις ελληνικές πόλεις. Ο στόλος θα πήγαινε παράλληλα με το στρατό, κάνοντας όλο το γύρο του Αιγαίου.

Επειδή οι Πέρσες δεν είχαν ακόμα ξεχάσει τη συμφορά του στόλου τους στον Άθω, ο Ξέρξης θέλησε ν' αποφύγει τον επικίνδυνο κάβο, για να μην πάθει τα ίδια. Και τότε πήρε μια παράτολμη απόφαση: Η χερσόνησος του Άθω, στη ρίζα της που ενώνεται με τη Μακεδονία, είναι στενή ως χίλια διακόσια μέτρα. Στο σημείο αυτό αποφάσισε ν' ανοίξει κανάλι για να περάσει ο στόλος, αποφεύγοντας τον ανεμόδαρτο κάβο. Χρόνια χρειάστηκαν για να γίνει αυτή η δουλειά, και χιλιάδες άνθρωποι εργάστηκαν κάτω από το μαστίγιο του Ασιάτη για να τελειώσει.

Το άλλο απαραίτητο έργο που έπρεπε να γίνει, ήταν η γέφυρα στον Ελλήσποντο, για να περάσει ο στρατός. Στο πιο στενό μέρος —χίλια πεντακόσια μέτρα περίπου— άρχισαν να δένουν πλοία το ένα πλάι στο άλλο, από την Άβυδο ως την απέναντι παραλία. Απάνω στα πλοία αυτά εστήριξαν έπειτα το γεφύρι.

Ατυχία όμως κι εδώ. Μόλις είχε τελειώσει το έργο, μια μεγάλη τρικυμία παρέσυρε τα πλοία και διέλυσε το γεφύρι.

Όταν το έμαθε ο Ξέρξης, φούντωσε πάλι ο θυμός του, που τον έβγαζε ή σε ανόητα λόγια ή σε ανόητες πράξεις. Πρόσταξε λοιπόν να δώσουν στη θάλασσα τρακόσιες βουρδουλιές. Δέρνανε τη θάλασσα οι άνθρωποι του Ξέρξη και λέγανε:

«Πικρό νερό, ο μεγάλος μας αφέντης σε τιμωρεί γιατί τον έβλαψες χωρίς να σε πειράξει. Μα είτε το θέλεις είτε όχι, ο Ξέρξης θα σε ζέψει και θα διαβεί από πάνω σου.»

Η θάλασσα μαστιγώθηκε και δεν ξέρουμε αν πόνεσε ή δεν πόνεσε. Η δουλειά όμως του γεφυριού έπρεπε να γίνει απ' την αρχή.

Άμα έφτασε η είδηση ότι ξανάγινε το γεφύρι στον Ελλήσποντο, έπρεπε να ξεκινήσει το στράτευμα. Είχε φτάσει, άλλω-

στε, με το καλό κι η άνοιξη. Τότε όμως έγινε κάτι αφάνταστο. Ο ήλιος άφησε τη θέση του στον ουρανό κι έγινε άφαντος! Δεν κρύφτηκε στα σύννεφα, γιατί ο ουρανός ήταν πεντακάθαρος: χάθηκε όμως μέρα μεσημέρι κι απλώθηκε βραδινό σκοτάδι. Έγινε, δηλαδή, έκλειψη ηλίου.

Ο Ξέρξης τα χρειάστηκε, κι έτρεξε αμέσως στους μάγους που ακολουθούσαν το στράτευμα.

— Τι πάει να πει αυτό πάλι; Πού πήγε ο ήλιος;

Οι μάγοι, φοβισμένοι κι αυτοί, έπρεπε να βολέψουν την κατάσταση όπως όπως.

— Μη βάζεις ανησυχία στην καρδιά σου, βασιλιά. Δεν είναι για μας τα σημάδια: για τους εχθρούς σου είναι και δείχνουν ότι κακό σκοτάδι τους περιμένει. Οι Έλληνες μαθαίνουν τα μελλούμενα απ' τον ήλιο. Αν ήταν για μας, θα μας τα έλεγε το φεγγάρι...

Ο Ξέρξης πήρε πάλι κουράγιο. Το στράτευμα ξεκίνησε για τον Ελλήσποντο. Όταν έφτασαν στην Άβυδο, ανέβηκε ο Ξέρξης σε μια μαρμαρένια εξέδρα που του είχαν χτίσει, κι η καρδιά του ευφραινόταν που έβλεπε σαν μυρμηγκιές ατέλειωτες να φτάνει το λεφούσι* κάτω απ' τα πόδια του. Ούτε ο ίδιος δεν ήξερε ότι είχε τόση δύναμη[...]

Τότε ήρθανε κι αναγγείλανε στον Ξέρξη ότι μια φοράδα του στρατού γέννησε λαγό. Ο Ξέρξης γέλασε και δεν έδωσε σημασία. Αργότερα όμως πολλοί λέγανε πως αυτό ήταν κακό σημάδι: Περνούσε στην Ευρώπη σαν καμαρωτό άλογο ο στρατός του Ξέρξη, μα του ήταν γραφτό του να γυρίσει τρεχάτος, σαν κυνηγημένος λαγός.

Όλη τη νύχτα οι Πέρσες έκαιγαν στη γέφυρα θυμιάματα κι έστρωναν το κατάστρωμά της με μυρσίνες. Μόλις άρχισε ν' ανατέλλει ο ήλιος, ο Ξέρξης, που αγρυπνούσε, έκανε σπονδές* στη θάλασσα με χρυσή κούπα κι ευχότανε να μην του τύχει τίποτα που θα τον εμπόδιζε να κατακτήσει την Ευρώπη. Ύστερα πέταξε τη χρυσή κούπα στη θάλασσα μαζί με το σπαθί του.

Τέλος, δόθηκε το σύνθημα για να περάσει ο στρατός τη με-

γάλη γέφυρα. Ήταν μια παρέλαση που δεν την είχε ξαναδεί ανθρώπου μάτι. Για πρώτη φορά παρουσιαζόταν ένα τόσο τεράστιο στράτευμα, που το αποτελούσαν τόσο διάφορες φυλές ανθρώπων, άσπροι, μαύροι, μελαψοί, με διάφορες φορεσιές και οπλισμό, και που μιλούσαν τόσο διαφορετικές γλώσσες.

Ήταν σαν όλη η Ασία να περνούσε στην Ευρώπη. Οι Πέρσες πρώτοι, με θώρακες λεπιδωτούς και με μυτερές τιάρες* στο κεφάλι, οι Μήδοι, οι Λυδοί, οι Ασσύριοι με τους Χαλδαίους, με τις χάλκινες περικεφαλαίες τους, Βακτριανοί με καλαμένια τόξα, Σκύθες, Άριοι, Πάρθοι, Ινδοί, Άραβες με μακριές κελεμπίες,* Παφλαγόνες, Φρύγες με σκουφιά μυτερά, Θράκες, Αιθίοπες με λεοντές και τόξα από κλαδιά φοινίκων, Λίβυες με άρματα, κι άλλοι, κι άλλοι, που δεν μπορεί κανείς να τους αραδιάσει όλους.

Κι έπειτα ο Ξέρξης, ο Μεγάλος Βασιλιάς της Ανατολής, με ιδιαίτερη πομπή και μεγαλοπρέπεια. Δυο χιλιάδες διαλεχτοί καβαλάρηδες πάνε μπροστά στεφανωμένοι σαν σε πανηγύρι.

Ακολουθούσαν δέκα ιερά άλογα καταστόλιστα. Έπειτα οχτώ άσπρα άλογα τραβούσαν το άδαιο άρμα του Δία κι από πίσω ακολουθούσε το άρμα του Ξέρξη. Έπειτα πάλι δυο χιλιάδες καβαλάρηδες, και στο τέλος το διαλεχτό σώμα των Αθανάτων, δέκα χιλιάδες πεζοί Πέρσες που αποτελούσαν την ιδιαίτερη σωματοφυλακή του βασιλιά. Τους λέγανε « Αθανάτους», γιατί αν πέθαινε ή αρρώσταινε κανείς, τον αντικαθιστούσαν αμέσως, ώστε να μην είναι ποτέ ούτε λιγότεροι ούτε περισσότεροι από δέκα χιλιάδες.

Εφτά ημέρες κι εφτά νύχτες χωρίς διακοπή, χωρίς ανασασμό, περνούσε το στράτευμα από την Ασία στην Ευρώπη, πάνω απ' τη γέφυρα του Ελλησπόντου. Ένα εκατομμύριο εφτακόσες χιλιάδες ψυχές ήταν μόνο το πεζικό —χώρια το ιππικό και οι Άραβες με τις καμήλες τους που πήγαιναν τελευταίοι, για να μην ξαφνιάζονται τ' άλογα.

Κάτσε και λογάριασε τώρα το στόλο. Χίλια διακόσια ήτανε μονάχα τα πολεμικά πλοία γραμμής και πάνω από τρεις χιλιάδες

τα βοηθητικά, τα οπλιταγωγά, εκείνα που έφερναν τα τρόφιμα και τα όπλα. Καμιά πεντακοσαριά χιλιάδες ψυχές ήταν στα πλοία. Και όλοι αυτοί ήταν μάχιμοι. Το πλήθος όμως των υπηρετών, των βοηθητικών, των δούλων και των γυναικών ακόμα που ακολουθούσαν το στράτευμα, ήταν τουλάχιστον άλλο τόσο ακόμα· κι αν τα προσθέσεις όλα αυτά, θα βρεις πως πέντε ολόκληρα εκατομμύρια ανθρώπους οδηγούσε ο Ξέρξης απ' την Ασία στην Ευρώπη! Δεν ήταν στρατός αυτός. Ήταν σαν να γύρισαν όλα τα ποτάμια της Ασίας και χύθηκαν στην Ευρώπη να την πνίξουν.

Δε βάζει ο νους του ανθρώπου τι ήθελε να φάει και να πει αυτό το λεφούσι. Απ' όπου περνούσε, ήταν σαν να 'πεφταν σύννεφα οι ακρίδες κι ο τόπος ερημωνόταν. Και τα ποτάμια ακόμα ξεράθηκαν για να φτάσουν να ποτίσουν ανθρώπους και ζώα.

Ήταν μια ευτυχισμένη μέρα για τον Ξέρξη αυτή που επιθεώρησε όλο το στρατό του, συγκεντρωμένο πια στα χώματα της Ευρώπης. Μα ήθελε την ευτυχία του να του την επιβεβαιώσει κι ένας ξένος. Και φώναξε κοντά του το Δημάρατο, το διωγμένο βασιλιά της Σπάρτης.

— Τώρα που είδες όλους τους στρατούς μου, για πες μου, Δημάρατε, τι νομίζεις; Θα τολμήσουν οι Έλληνες να μετρηθούν μαζί μου;

— Για πες μου, βασιλιά, προτιμάς ν' ακούσεις από μένα την αλήθεια ή αυτό που θα σου είναι ευχάριστο;

Ο Ξέρξης καμώθηκε πως ήθελε ν' ακούσει την αλήθεια. Κι ο Δημάρατος τότε του είπε:

— Μάθε βασιλιά, πως η φτώχεια είναι παντοτινή πιστή φίλη των Ελλήνων. Μα πρέπει να λογαριάζεις πάντα και την αρετή, την αρετή εκείνη που κερδίζεται με τη φρονιμάδα και τους σταθερούς νόμους. Μ' αυτή την αρετή τους οι Έλληνες τα καταφέρνουν και τα βολεύουν και με τη φτώχεια, και με τη σκλαβιά. Δεν πρέπει να γελιέσαι ότι επειδή είσαι δυνατός, δε θα σε πολεμήσουν. Δε θέλω να μιλήσω για τους άλλους· μα όσο για τους δικούς μου, τους Σπαρτιάτες, μη ρωτάς πόσοι είναι και πόσοι

δεν είναι. Και χίλιοι να 'ναι, και λιγότεροι, αυτοί θα μετρηθούν μαζί σου.

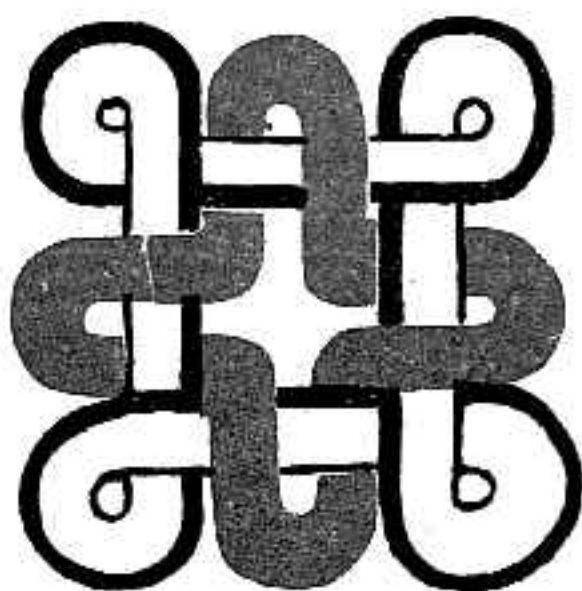
— Σαν πολλά τα λες, Δημάρατε! Πώς μπορεί ένας να τα βάλει με χίλιους; Και πώς μπορούν άνθρωποι που, καθώς λες, είναι ελεύθεροι και δεν έχουν αφέντη να τον σκιάζονται, να μετρηθούν με τους δικούς μου, που όχι μόνο αφέντη έχουν, αλλά καθόμαστε από πίσω τους με το βούρδουλα και δεν τολμούν ν' αφήσουν τη μάχη και να φύγουν;

— Μα έχουν κι οι Έλληνες έναν αφέντη που τον σέβονται, μόνο που δεν είναι άνθρωπος. Αφέντης τους είναι ο νόμος. Κι ο νόμος τους προστάζει, όσος και να 'ναι ο εχθρός, να χιμούν μπροστά, κι ή να νικούν ή να πεθαίνουν.

Το πλατύ γέλιο του Ξέρξη σκέπασε τα λόγια του Δημάρατου. Είχε ακόμα λίγον καιρό που μπορούσε να γελάει.

Κι απλώνεται η ασιατική ανθρωποθάλασσα στις ευλογημένες ελληνικές χώρες. Από τη Θράκη στη Μακεδονία, κι απ' τη Μακεδονία στη Θεσσαλία, κι απ' τη Θεσσαλία πιο κάτω, όλο πιο κάτω: Ως εκεί που η ελληνική φύση και η ελληνική αλκή* θα στήνανε την πρώτη αντίσταση, τον πρώτο φραγμό.

(Από το βιβλίο *Ιστορίες από τον Ηρόδοτο*)

Το θαλασσινό τριφύλλι

Μια φορά στα χίλια χρόνια
του πελάγου τα τελώνια*

Μες στα σκοτεινά τα φύκια
μες στα πράσινα χαλίκια

Το φυτεύουνε και βγαίνει
πριν ο ήλιος ανατείλει

Το μαγεύουνε και βγαίνει
το θαλασσινό τριφύλλι.

Κι όποιος τό 'βρει δεν πεθαίνει
κι όποιος τό 'βρει δεν πεθαίνει

Μια φορά στα χίλια χρόνια
κελαηδούν αλλιώς τ' αηδόνια

Δε γελάνε μήτε κλαίνε
μόνο λένε μόνο λένε:

— Μια φορά στα χίλια χρόνια
γίνεται η αγάπη αιώνια
Να 'χεις τύχη να 'χεις τύχη
κι η χρονιά να σου πετύχει

Κι από τ' ουρανού τα μέρη
την αγάπη να σου φέρει

Το θαλασσινό τριφύλλι
ποιος θα βρει να μου το στείλει
Ποιος θα βρει να μου το στείλει
το θαλασσινό τριφύλλι.

(Από την ποιητική συλλογή *Τα ρω του έρωτα*)

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Βασίλειος ο Μακεδών

ΑΥΤΟΣ ο Βασίλειος βγήκε από πολύ φτωχό γένος, γιατί οι γονιοί του ήτανε γεωργοί πάμφτωχοι, ζώντας σ' ένα μέρος της Μακεδονίας[...]

Μιαν ημέρα, πήγανε στο θέρος και πήρανε μαζί τους και το παιδί, που ήτανε ακόμα βυζανιάρικο, κι επειδής δεν υπήρχανε δέντρα σε κείνο το μέρος, για να το προστατέψουνε από τον ήλιο, κάνανε ένα μικρό τσαρδάκι* με τα δεμάτια, και βάλανε το παιδί να κοιμηθεί από κάτω. Κει που θερίζανε, βλέπουνε έναν αϊτό, ο οποίος κατέβηκε ν' αρπάξει το παιδί, και με τις φωνές και με τις πέτρες τον διώξανε. Σε λίγο όμως πάλι ξανακατέβηκε ο αϊτός, και δράμανε* και τον διώξανε. Αλλά το όρνιο κατέβηκε και τρίτη φορά, και σα ζυγώσανε είδανε πως το μικρό κοιμότανε ήσυχα, και καταλάβαινε πως ο αϊτός δεν ήθελε να το πειράξει, αλλά το σκέπαζε με τις ανοιχτές φτερούγες του και το ίσκιωνε για να μην το πειράξει η αντηλιά, επειδή στο μεταξύ γύριζε ο ήλιος και οι αχτίνες του ήθελαν το κάψει. Είπανε λοιπόν οι άλλοι θεριστάδες στους γονιούς του πως είναι σημείο από Θεού, ότι θα γίνει μεγάλος άνθρωπος και δοξασμένος, και χαιρόντανε με τούτη την ελπίδα οι φτωχοί εκείνοι άνθρωποι.

Με τον καιρό μεγάλωσε ο Βασίλειος και πέθανε ο πατέρας του, κι απομένοντας χήρα η μητέρα του, προστάτης του σπιτιού έγινε ο Βασίλειος, γιατί τ' άλλα τ' αδέρφια του ήτανε μικρότερα. Κι επειδής δεν είχε δικά του χωράφια, αλλά δούλευε σκληρά στα ξένα, δίχως να μπορεί να ξοικονομήσει καλά καλά το ψωμί

του, πήρε τα μάτια του κι αποφάσισε να τραβήξει κατά την Κωνσταντινούπολη για να δει την τύχη του. Η μητέρα του, σαν το 'μαθε, έκλαιγε και τον παρακαλούσε να μη φύγει στην ξενιτιά, μόνο να καθίσει στο σπίτι του να τη γηροκομήσει, πλην ο Βασίλειος πήρε την ευχή της και μίσεψε.*

Σαν έφταξε όξω από την Πόλη, στη λεγόμενη Χρυσόπορτα, επειδής είχε βραδιάσει κι ήτανε κατακουρασμένος, εμπήκε μέσα σ' ένα μεγάλο μοναστήρι, του αγίου μάρτυρος Διομήδους, και πήγε σε μιαν άκρη της αυλής κι έπεσε και κοιμήθηκε. Ο γούμενος είδε να κείτεται ένας φτωχός άνθρωπος, κακοντυμένος και μαύρος από τον ήλιο, και δεν έδωσε πολλή προσοχή. Αφού διάβασε το απόδειπνο,* έπεσε κι αυτός κι αποκοιμήθηκε. Κατά την τετάρτη ώρα της νύχτας, βλέπει στον ύπνο του τον άγιο Διομήδη και του λέγει: «Σήκω κι έβγα στην αυλή του μοναστηριού και φώναξε δυνατά: Βασίλειε!, κι όποιος σου αποκριθεί, να τον βάλεις μέσα στην καλύτερη κάμαρα και να τον τιμήσεις όσο μπορείς, γιατί αυτός είναι γραμμένο από το Θεό να γίνει βασιλέας». Ο γούμενος ξύπνησε απ' αυτό το ζωηρό όνειρο, αλλά σε λίγο ξανακοιμήθηκε, όπου βλέπει τον άγιο για δεύτερη φορά να τον προστάζει να πράξει όπως πρωτύτερα, κι επειδής πάλι αμέλησε και τον ξαναπήρε ο ύπνος, του παρουσιάσθηκε για τρίτη φορά ο άγιος Διομήδης, φοβερός και θυμωμένος, προστάζοντάς του να κάνει όπως του όριζε. Τότες έντρομος ο γούμενος σηκώθηκε κι έτρεξε στην αυλή και φώναξε δυνατά «Βασίλειε!» και κείνος αποκρίθηκε «Τι ορίζεις στο δούλο σου;». Ο γούμενος απόρησε πως αυτός που ήτανε όμοιος με ατσίγγανο, κακοντυμένος και περιφρονημένος, μέλλει να βασιλέψει στην Κωνσταντινούπολη. Τον πήρε λοιπόν και τον έμπασε με τιμή στ' αρχονταρίκι* του μοναστηριού, του 'δωσε να φάγει και να πει, μ' έναν λόγο τον επεριποιήθηκε σαν άρχοντα, τόσο που απορούσε κι ο Βασίλειος για τις τόσες τιμές.

Κάθισε λοιπόν στο μοναστήρι κάμποσον καιρό, επειδή το ήθελε ο γούμενος, και σαν αποφάσισε να πάγει στην Πόλη, τον παρακάλεσε να τον συστήσει σε κανένα μεγάλον άρχοντα, να

τον πάρει στην υπηρεσία του. Κατά καλή τύχη, κείνες τις ημέρες πήγε να προσκυνήσει στο μοναστήρι ο Θεοφιλίτζης, άρχοντας μεγάλος, συγγενής του βασιλιά και του Βάρδα του θείου του, που ήτανε το δεσμείν και λύειν μέσα στο παλάτι. Κι ο γούμενος επειδής είχε πολλή φιλία μαζί του, γιατί συχνά πήγαινε και προσκυνούσε ο Θεοφιλίτζης σε κείνο το μοναστήρι και καθότανε από λίγες ημέρες, τον παρακάλεσε να πάρει υπηρέτη το Βασίλειο. Σημείωσε πως ήτανε άντρας δυνατός και θεωρητικός* στο κορμί, ξεχωρίζοντας ανάμεσα στους άλλους, μόλο που δεν ήτανε καλοφορεμένος. Σαν τον είδε λοιπόν ο Θεοφιλίτζης φχαριστήθηκε πολύ, γιατί είχε μανία να βαστά στην υπηρεσία του ανθρώπους αντρείους κι ομορφοκανωμένους, και τον πήρε μαζί του στην Πόλη και τον έντυσε με καλά ρούχα και πολύ τον αγαπούσε, γιατί με τον καιρό είδε την αξιοσύνη του, την αντρεία του και την ίσια γνώμη του τόσο, που τον κατάστησε πρώτον απάνω στους υπηρέτες του. Μέσα σε λίγον καιρό ο Βασίλειος έγινε ξακουστός μέσα στο Παλάτι για τις χάρες του. Γιατί πράγματι ξεχώριζε όχι μονάχα στην αντρεία και στην κρίση, αλλά και στις χάρες του κορμιού, όπως γράψαμε πρωτύτερα, όντας πολύ φανταχτερός, στολισμένος από το κεφάλι έως τα ποδάρια, που να φχαριστιέται όποιος τον έβλεπε και να μαγνητίζεται από δαύτον, όπως έχουν τέτοιο μαγικό δώρο από φυσικό τους μετρητοί άνθρωποι.

Σε τούτο το μεταξύ, η μητέρα του, που ζούσε στη Μακεδονία, δε μάθαινε τι απόγινε ο γιος της, κι έκλαιγε, όπου βλέπει μια νύχτα στον ύπνο της, πως καθότανε στην αυλή του σπιτιού της και κει ήτανε φυτρωμένο ένα χρυσό κυπαρίσσι πολύ μεγάλο, και κάτω από τα χρυσά κλώνιά του καθότανε ο γιος της ο Βασίλειος. Κι από τη χαρά της ξύπνησε και δεν μπόρεσε πια να ξανακοιμηθεί, και το πρωί έκανε το σταυρό της στα εικονίσματα κι ύστερα είπε τ' όνειρό της σε κάτι γειτόνισσες, και κείνες της είπανε να χαίρεται, γιατί ο γιος της θα γίνει βασιλέας των Ρωμαίων. Τότες θυμήθηκε το σημείο που είχε ιδωμένο προ χρόνια πολλά, με τον αϊτό που κατέβαινε κι απόσκιαζε το παιδί της, και

το συνταίριαξε με τ' όνειρο και ζούσε η κακόμοιρη με την κρυφή ελπίδα της και δόξαζε το Θεό.

Έτυχε δε να στείλει ο βασιλέας Μιχαήλ το Θεοφιλίτση, που τότε λέγανε έτσι κι όχι Θεόφιλο, επειδής ήτανε κοντός και μικροκαμωμένος, να τον στείλει στο Μοριά για να κάνει περιοδεία από μέρος του βασιλιά, και πήρε μαζί του και το Βασίλειο. Κείνον τον καιρό, πρώτη πολιτεία επάνω στο Μοριά ήτανε η Πάτρα, που τήνε λέγανε Αχαΐα. Τράβηξε λοιπόν ο Θεοφιλίτσης στην Πάτρα, και φτάνοντας εκεί πήγε να προσκυνήσει στη φημισμένη εκκλησιά του Αγίου Αποστόλου Ανδρέου του Πρωτοκλήτου, ο οποίος μαρτύρησε στον ίδιο τόπο που βρίσκεται ο ναός, και τότες είχε μέσα και το λείψανό του. Κείνη την ημέρα έλαχε να μην πάγει μαζί του ο Βασίλειος, γιατί έκανε άλλη υπηρεσία, πήγε όμως μιαν άλλη μέρα μοναχός του. Μέσα στην εκκλησιά υπηρετούσε ένας καλόγερος, άνθρωπος αγιασμένος και τιμημένος με προορατικό* χάρισμα, και μόλις είδε το Βασίλειο, σηκώθηκε από το στασίδι* που καθότανε κι έσκυψε, σα να ήτανε μπροστά σε άρχοντα, ενώ στο Θεοφιλίτση δεν είχε προσηκωθεί και δεν έδωσε καμιά τιμή, τότες που πήγε να προσκυνήσει. Έγινε λοιπόν σούσουρο απάνω σ' αυτό το ζήτημα, κι ο λόγος έφταξε στ' αυτιά μιας μεγάλης κυράς που τη λέγανε Δανιηλίδα, και φώναξε τον καλόγερο και τον μάλωσε, λέγοντάς του πως τόσα χρόνια δεν έκανε τέτοια τιμή ούτε σε δαύτη, που 'ναι η αρχόντισσα του τόπου, ούτε στο γιο της, ούτε στον έγγονά της, και μάλιστα ούτε στο μέγα άρχοντα Θεοφιλίτση, παρά σηκώθηκε και υποδέχτηκε έναν δούλο περιφρονημένον· και πως μπορεί αυτό το άπρεπο φέρσιμο να ακουστεί έως την Κωνσταντινούπολη, να κακοφημισθεί όλη η Αχαΐα. Ο δε καλόγερος της απάντησε πως αυτός ο φτωχός δούλος, που λέγεις, προορίζεται από το Θεό να γίνει βασιλέας του κόσμου, και γνωρίζοντάς το τον ετίμησα.

Ο Θεοφιλίτσης, σαν τελείωσε τη δουλειά, για την οποία τον είχε στείλει ο βασιλέας, γύρισε στην Πόλη· ο Βασίλειος όμως έμεινε κάμποσον καιρό στην Πάτρα, επειδής αρρώστησε κι

έπεσε κατάκοιτος, και τον περιποιότανε η αρχόντισσα η Δανιηλίδα, ώσπου έγινε καλά. Πριν να φύγει από την Αχαΐα, έγινε πνευματικός αδελφός με το γιο της Ιωάννη, όπως συνηθίζανε τον καιρό εκείνον, και η μητέρα του τον παρακάλεσε να μην τους ξεχάσει, όταν έρθει η μέρα ν' ανεβεί στο μεγάλο αξίωμα που τον είχε γράψει η μοίρα του. Ο δε Βασίλειος απορούσε πάλι, βλέποντας να του κάνουνε τόσες τιμές άνθρωποι πλούσιοι και τιμημένοι αυτουνού του φτωχού υπηρέτη, ωστόσο της απάντησε πως, αν είναι θέλημα Θεού να γίνει καμιάν ημέρα βασιλέας, δίνει το λόγο του ότι τα παιδιά της θα γίνουνε αφέντες της Αχαΐας. Σε λίγες μέρες εμίσεψε από την Πάτρα, παίρνοντας μαζί του πολλά δώρα από μέρος της Δανιηλίδας και προπάντων εκείνα τα φημισμένα μεταξωτά, που 'χε κορίτσια προκομμένα αυτή η αρχόντισσα και τα υφαίνανε με κλωστή ψιλότερη από την τρίχα του αραχνίου, κι έφταζε στην Κωνσταντινούπολη.

Μιαν ημέρα ο γιος του καίσαρα Βάρδα έκανε μεγάλο τραπέζι, κι ανάμεσα στους προσκαλεσμένους ήτανε και κάτι ξένοι άρχοντες. Και σαν αποφάγανε κι ήπιανε κρασί, αρχίσανε οι ξένοι να παινεύονται πως έχουνε έναν άντρα αντρειωμένον, που δε βρίσκεται σε όλον τον κόσμο άλλος να παλέψει μαζί του. Οι δε έλληνες άρχοντες πολύ στενοχωρηθήκανε και ντροπιαστήκανε, που δε βρισκότανε κανένας ν' αντικρίσει εκείνον το γίγαντα. Τότες ο Θεοφιλίτζης, που ήτανε κι αυτός στο τραπέζι, είπε στο Βάρδα πως έχει ένα δούλο, που μπορεί να παλέψει με το θηριώδη εκείνον άντρα, κι αν ορίζει να παρουσιασθεί μπροστά τους.

Ο Βάρδας χάρηκε πολύ, κι ο Θεοφιλίτζης έστείλε και φώναξε το Βασίλειο. Σαν τον είδε ο ξένος παλαιστής, άρχισε να καυχιέται πως θα τον διορθώσει γλήγορα. Καθότανε στο τραπέζι ένας άρχοντας Πατρίκιος Κωνσταντίνος, που καταγότανε κι αυτός από την Αρμενία κι αγαπούσε πολύ το Βασίλειο, και βλέποντας ότι ο τόπος που θα παλεύανε ήτανε ογρός, πρόσταξε και κουβαλήσανε στάχτη και πριονίδια και τα ρίξανε, για να μη γλιστρήσουνε οι παλαιστές. Σαν πιάσανε να παλεύουνε, ο Βασίλειος ξέφευγε με τέχνη από τα σιδερένια χέρια τ' οχτρού του.

ώσπου τον έφερε σ' ένα λογαριασμό και τον άρπαξε επιτήδεια, και σηκώνοντάς τον στον αγέρα, τον βρόντηξε ανάσκελα επάνω στο τραπέζι, σαν να 'τανε κανένα σακί. Τότες οι Έλληνες πανηγυρίσανε, κι ευτύς παίζανε τα όργανα, και δώσανε στο Βασίλειο πολλά φιλοδωρήματα, και μαθεύτηκε σ' όλη την Κωνσταντινούπολη η νίκη, κι η σάλπιγγα της φήμης διαλάλησε παντού τ' όνομα του Βασίλειου.

Άλλη μια φορά πήγε ο βασιλέας σε κυνήγι, κι ανάμεσα σε άλλα σκότωσε ένα λαγό, και ξεπέζεψε από τ' άλογο για να τον αποτελειώσει, επειδή φοβήθηκε μη φύγει. Αλλά, ως να ξανακαβαλικέψει, ξέφυγε τ' άλογο από τα χέρια του υπηρέτη, και δεν μπορούσε κανένας να το πιάσει, επειδής ήτανε άλογο αδάμαστο κι ο βασιλιάς τ' αγαπούσε πολύ, γιατί του το 'χανε στείλει δώρο από ξένον κόσμο και δε βρισκότανε άλλο ένα τέτοιο στην ομορφιά και στην τρεχάλα. Δράμανε λοιπόν όλοι να το πιάσουνε, μα δε μπορέσανε και παιδεύόντανε πολλήν ώρα και δε ξέρανε τι να κάνουνε, ώσπου ο βασιλέας θύμωσε και πρόσταξε να το σκοτώσουνε. Αλλά ο Βασίλειος, που βρισκότανε και κείνος εκει πέρα με τ' αφεντικό του το Θεοφιλίτση, πήγε και προσκύνησε το βασιλέα και παρακάλεσε να στρέξει* να πιάσει αυτός τ' άλογο, κι ο βασιλέας έστρεξε. Παρευτός* πήδησε στ' άλογό του και ζύγωσε το βασιλικό τ' άλογο και παιδεύτηκε πολύ δίχως να το πιάσει, αλλά σε μια στιγμή, όπως τρέχανε τα δυο μαζί, ο Βασίλειος διπλάρωσε το βασιλικό και πήδηξε από το δικό του γλήγορα και καβαλίκεψε τ' άλλο, και με τα πολλά το δάμασε και το 'φερε στο βασιλέα, καθισμένος απάνω στη χρυσή σέλα. Από κείνη την ημέρα ο βασιλέας αγάπησε πολύ το Βασίλειο και τον επήρε από το Θεοφιλίτση και τον είχε πάντα μαζί του στην ακολουθία του, και με όλα που είπανε οι ζηλόφθονοι, πως δεν έπρεπε να καθίσει στή βασιλική σέλα από σέβας στο βασιλέα, τον έκανε Πρωτοστάτορα.* Και πάλι μια φορά πήγε στο κυνήγι ο βασιλέας, και με τις φωνές και τις σάλπιγγες βγήκε μπροστά του ένας λύκος, κι ο Βασίλειος έπεσε από πίσω του βαστώντας το απελατίκι* του βασιλέα, και προφταίνοντάς

τον του 'δωσε μια στο κεφάλι και το 'σκισε στη μέση και θαυμάσανε ο βασιλιάς κι οι άλλοι για την αντρεία του. Ο δε Βάρδας, η κακή γλώσσα, είπε σε κάποιον έμπιστό του: «Βλέπεις αυτόν το Βασίλειο; αυτός θα εξοντώσει τη γενιά μας από το πρόσωπο της γης».

Η τύχη έβγαζε αληθινά τα λόγια του Βάρδα, γιατί ο Βασίλειος ολοένα ανέβαινε παραπάνω, ως να φτάξει στο πιο υψηλό σκαλοπάτι της βασιλείας. Ήτανε μέσα στο παλάτι στο αξίωμα του Παρακοιμωμένου* ένας Δαμιανός, και με την καταλαλιά* και με τις μηχανορραφίες* του ο Βάρδας, κατάφερε και τον έβγαλε από το αξίωμά του ο βασιλέας, ελπίζοντας να βάλει δικό του άνθρωπον. Αλλά μετά καιρό διόρισε ο βασιλέας το Βασίλειο σε κείνο το μεγάλο αξίωμα, και τον πάντρεψε με την κόρη ενός μεγάλου άρχοντα Ιγγέρου από γένος Μαρκιανικίων. Βλέποντας αυτά ο Βάρδας, έλεγε στους ανθρώπους του παλατιού: «Αλεπού έβγαλα από τ' αξίωμα κι έφερα λιοντάρι». Δεν έπαψε να κακολογεί το Βασίλειο στο βασιλέα και να τον συμβουλεύει να τον σκοτώσει, αλλά μάταια, γιατί ο βασιλιάς το Βάρδα υποπτευότανε, κι απ' ό,τι του 'λεγε έκανε τ' ανάποδα. Στο τέλος έπεσε μέσα στο λάκκο πόσκαβε για τον Βασίλειο, γιατί μόλις ξεμπαρκάρισε με το βασιλέα στην Κρήτη για να κάνουν πόλεμο, μαλώσανε οι υπηρέτες τους κει που στήνανε τις σκηνές, και σφάζανε το Βάρδα μπροστά στο βασιλέα, με τη δική του προσταγή κατά τα φαινόμενα.

Γυρίζοντας ο Μιχαήλ στην Κωνσταντινούπολη, γλιτωμένος από το στόμα του Βάρδα, έδειξε μεγάλη συμπάθεια στο Βασίλειο και τον είχε σαν γιο του, κάνοντάς τον Μάγιστρον.* Και την ημέρα της Πεντηκοστής τον επήρε μαζί του στην Αγία Σοφία, κι έγινε μεγάλη γιορτή και του 'βαλε στεφάνι στο κεφάλι του και τον έκανε διάδοχό του.

Παίρνοντας τέτοια εξουσία ο Βασίλειος, άρχισε να συμβουλεύει το βασιλέα, πως πρέπει να κυβερνά καλά τον κόσμο και να μην είναι μέθυσος, ώστε να μην ξέρει τι κάνει, κόβοντας μύτες, χέρια και κεφάλια των ανθρώπων δίχως αιτία, τόσο, που στο

τέλος τον εμάλωνε και τον φοβέριζε για να τον διορθώσει. Τότες όλη η αγάπη του βασιλέα για το Βασίλειο γύρισε σε αμάχη* φοβερή, αλλά αυτός δεν άλλαζε φέρσιμο, ακούγοντας τον κόσμο να βοά για τα κακουργήματα του Μιχαήλ, ο οποίος έβαλε δυο στρατηγούς, τον Σαββάτιον και τον Πωγάνην να τον σκοτώσουνε. Στο τέλος πήρε έναν άνθρωπο του παλατιού, που τον λέγανε Βασιλικίνο, και τον έβαλε στ' αξίωμα του Βασιλείου. Τότες πλέον ο Βασίλειος συνεννοήθηκε με τους φίλους του κι αποφασίσανε να σκοτώσουνε το Μιχαήλ.

Μια νύχτα λοιπόν, ο βασιλέας ήτανε στο παλάτι τ' αγίου Μάμα, και κει έτρωγε κι έπινε κρασί κατά τα συνήθισμένα του, κι από το μεθύσι κοιμήθηκε. Κατά την τρίτη ώρα της νύχτας πήδησε μέσα ο Βασίλειος με τους φίλους του και τον έσφαξε.

Έτσι εβγήκανε αληθινά τα σημάδια του αίτού και τ' όνειρο που 'χε ιδωμένο ο ηγούμενος προ τόσα χρόνια, καθώς κι η προφητεία του καλόγερου στην Πάτρα, και κάθισε στο θρόνο της Πόλης ο Βασίλειος, ο φτωχός χωριάτης της Μακεδονίας, με τ' όνομα Βασίλειος ο Μακεδών. Βασίλεψε φρόνιμα, κυβέρνησε με μεγάλη δικαιοσύνη και με φιλανθρωπία, ώστε ο κόσμος ανακουφίστηκε, τυραννισμένος από το Μιχαήλ το Μέθυσο. Έχτισε πολλές εκκλησίες και τις στόλισε με εικόνες θαυμαστές και πρόσταξε να ιστορήσουνε όσες ζωγραφιές είχανε χαλάσει πριν απ' αυτόν οι εικονομάχοι, όπως στη φημισμένη εκκλησία των Αγίων Αποστόλων. Ήτανε άνθρωπος μερακλής, αγαπούσε τις τέχνες και τα γράμματα, και εξόν από τ' άλλα, επιδόθηκε στη μουσική κι εμελοποίησε πολλά τροπάρια. Από τούτη την ποιητική φλέβα μετέδωσε και στο γιο του Λέοντα, που βασίλεψε ύστερ' από τον πατέρα του, κι έγραψε τα Εωθινά, εκείνα τα έξοχα άνθη του λόγου.

Μ' έναν λόγο, στάθηκε ένας άνθρωπος αξιαγάπητος, στολισμένος μ' όλα τα χαρίσματα, κι άν δε σκότωνε το Μιχαήλ, θα ήτανε ο λαμπρότερος άρχοντας της Νέας Ρώμης, όπως ο Τραγιανός στάθηκε ο λαμπρότερος αυτοκράτορας της Παλιάς Ρώμης.

(Από το βιβλίο *Φημισμένοι άντρες και λησμονημένοι*)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τα τζιτζίκια

Η Παναγιά το πέλαγο
κρατούσε στην ποδιά της
Τη Σίκινο την Αμοργό
και τ' άλλα τα παιδιά της.

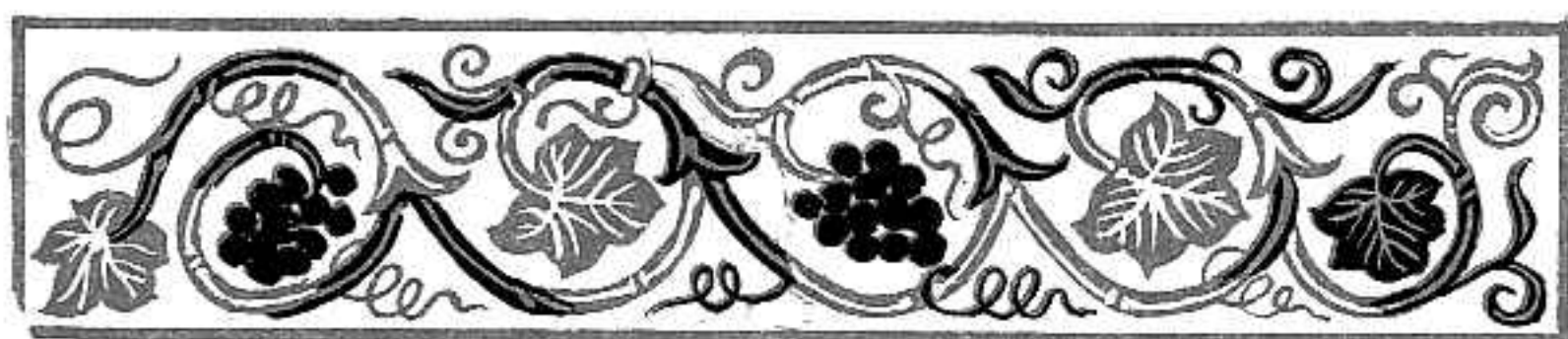
Από την άκρη του καιρού
και πίσω απ' τους χειμώνες
'Ακουγα σφύριζε η μπουρού*
κι έβγαιναν οι Γοργόνες

Κι εγώ μέσα στους αχινούς
στις γούβες στ' αρμυρίκια*
Σαν τους παλιούς θαλασσινούς
ρωτούσα τα τζιτζίκια:

— Ε σεις τζιτζίκια μου άγγελοι
γεια σας κι η ώρα η καλή
Ο βασιλιάς ο 'Ηλιος ζει;
κι όλ' αποκρίνονται μαζί:

— Ζει ζει ζει ζει ζει ζει ζει.

(Από την ποιητική συλλογή *Τα ρω του έρωτα*)

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ - ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Η φυγή στην Αίγυπτο

ΗΤΑΝ η δεύτερη νύχτα. Στους Ουρανούς, επάνω από το σπήλαιο, είχαν σβήσει οι ύμνοι. Δεν κυμάτιζαν πια στον αιθέρα φτερούγες αγγελικές. Στις ψυχές, που είχαν αναστατωθεί από το θαύμα, βασίλευε τώρα γαλήνη. Οι μάγοι ανέβηκαν στις καμήλες τους, οι βοσκοί γύρισαν στα μαντριά τους.

Ο Ιωσήφ, που είχε πάει για την απογραφή, γύρισε κατάκοπος κι έγειρε δίπλα από τ' άκακα βόδια, να κοιμηθεί και να ξεποστάσει. Η Μαριάμ, κουρασμένη απ' την έκσταση και την ευτυχία, είναι από ώρα πολλή βυθισμένη στον ύπνο. Στ' απλωμένο της χέρι, ακουμπισμένο τ' ολόξανθο βρέφος, κοιμάται μ' ευωδιασμένα τα χείλη του απ' το γάλα το μητρικό. Φωτοστέφανο πλέκουν γύρω απ' τα μαλλάκια του τ' άχυρα της φάτνης.

Είναι η δεύτερη νύχτα, κι ο ουρανός αποσύρθηκε πίσω από πυκνά χειμωνιάτικα σύννεφα. Χρυσή πόρπη* απόμεινε στο μανδύα του το άστρο. Η γη έμεινε μονάχη της με τη θεία υπόσχεση των αγγέλων: «... Και επί γης ειρήνη».

«Ναι, Κύριε, συλλογιέται ο Ιωσήφ, όλη η δόξα δική Σου. Σ' εμάς η ειρήνη είναι αρκετή. Τα χαράματα θα κινήσουμε για τη Ναζαρέτ. Το αργαστήρι είναι κλειστό τόσες μέρες. Το κυπαρισσόξυλο και το κέδρο προσμένουν το γλείφανο* και την πλάνη.»

Κι ο τεχνίτης φέρνει μπροστά του τα έργα που μέλλουν να γίνουν. Το πρώτο που πρέπει να φτιάξει είναι μια κούνια. Μια κούνια ανάλαφρη, που το πόδι της μάνας να φτάνει να την κρατεί σε ρυθμό, καθώς θα δουλεύουν τα χέρια στο πλέξιμο ή στη ρόκα, τ' ατέλειωτα χειμωνιάτικα βράδια. Μια κούνια ολόγυρα στολισμένη με αγγέλους, που ψάλλουν χορεύοντας. Κι εκεί, στην κορφή, επάνω απ' το κεφάλι του βρέφους, ένα μεγάλο αστέρι, που το παιδί θα χτυπά τα χεράκια του και θα το ζητά για παιχνίδι.

Γλυκές, σαν το μέλι, θα πέφτουν οι μέρες, κι απ' το μικρό μαραγκούδικο ο τεχνίτης θ' ακούει το γέλιο της μάνας και του παιδιού, και θα παίρνει καινούρια διάθεση για δουλειά. Η μικρή του φαμίλια μεγάλωσε μ' ένα στόμα ακόμα, κι η μικρομάνα πρέπει να τρώει καλά, για να κάνει παχύ, μυρωδάτο γάλα.

Ναι, αύριο θα ξεκινήσουν αχάραγα. Έχουν τόσο δρόμο, ώσπου να φτάσουν στη Γαλιλαία. Τ' αμπέλια νοτίστηκαν* αρκετά, θέλουν σκάψιμο. Τα χωράφια τα πότισαν οι βροχές. Είναι ώρα να πέσει ο σπόρος στα σπλάχνα τους. Τα στάχυα θα βγουν καταπράσινα και μεστά* και τ' αγέρι θα κρούει*, μ' άορατα δάχτυλα, πάνω τους, σαν σε άρπα, το θείο τραγούδι της ευτυχίας και της ειρήνης. Έχει να κόψει ακόμα και ξύλα για το χειμώνα, που αρχίζει στον τόπο τους το Γενάρη: Παλιές γερασμένες ελιές, που θα τρίζουν στο τζάκι, μοσκοβολώντας.

Η Μαριάμ, κουρασμένη από της μέρας το μόχθο, θ' αποκοιμιάται νωρίς μαζί με το γιο της, όπως απόψε, γαλήνια, γλυκά, κι όλη η έγνοια θα μένει για τον καλό νοικοκύρη. Όπως απόψε! Μα είναι τόσο ευχάριστη η έγνοια, ανάλαφρη σαν πούπουλο. Όνειρα γαλάζια για το μωρό, που θα ξεπετιέται σιγά σιγά, και θα γίνεται άνθρωπος σωστός, και θα κοιτά και θα λέει λογάκια: «πατέρα! μητέρα!».

Η άχνα των δυο βοδιών ζέστανε τριγύρω του τον αέρα. Νύσταξε ο Ιωσήφ. Γλυκός σαν το μέλι κατέβηκε ο ύπνος στα μάτια του.

Έξω ακούστηκαν κρότοι σπαθιών, χλιμιντρίσματα βιαστικών

αλόγων, παραγγέλματα και βλαστήμιες μέσα στη νύχτα. Σπαθάριοι έτρεχαν στους δρόμους της Βηθλεέμ, με ρομφαίες* γυμνές, ματωμένες. Θρήνοι ακούγονταν πίσω τους, φωνές, που σου ξέσκιζαν την καρδιά. Στο χωριό Ραμά ξεσηκώθηκε ατέλειωτο μοιρολόι, με κορυφαία τη μάνα Ραχήλ:

— Κρύψτε τα παιδιά σας, γυναίκες. Ο φονιάς Ηρώδης ζητά το αίμα τους!

Δυο ίσκιοι ξεχώρισαν: Ένας άνδρας και μια γυναίκα.

— Κρύψε στον κόρφο σου το παιδί! είπε ο άνδρας. Θήλαζέ το καθώς περπατάμε, μην τύχει και κλάψει!

Έριξαν μια ματιά στο σκοτάδι, άκουσαν τις κλαγγές* των σπαθιών, που ξεμάκρηναν. Κουκουλώθηκαν σε δυο κάπες χοντρές και ξεκίνησαν μες στη νύχτα. Πέρα έσκουζε η κουκουβάγια, σμίγοντας το θρήνο της με τ' ανθρώπινο κλάμα. Σμάρια* λευκά περιστέρια πετούσαν συντροφιασμένα προς τους αιθέρες. Τα σύννεφα άνοιγαν και τα τύλιγαν στα πυκνά τους πέπλα.

Δεκατέσσερις χιλιάδες λευκά περιστέρια ανέβηκαν εκείνη τη νύχτα στους ουραμούς.

— Άγρια νύχτα! είπε η γυναίκα, που είχε στον κόρφο της το παιδί.

— Ναι πολύ άγρια, είπε ο σύντροφός της. Μα μη φοβάσαι. Μας προστατεύουν δυνάμεις αόρατες. Θα σου πω τ' όνειρό μου σε λίγο που θα περάσουμε τα σύνορα.

— Δε φοβάμαι, είπε η γυναίκα. Ο Κύριος είναι μαζί μας!

Περπάτησαν όλη τη νύχτα και το ξημέρωμα βρέθηκαν έξω απ' την περιοχή του Ηρώδη. Η έρημος απλωνόταν μπροστά τους. Ο Ιωσήφ την είδε με δέος.

«Πώς θα ζήσουμε;» πήγε να σκεφθεί. Μα αόρατα χείλη του έδωσαν την απάντηση:

«Ο Θεός έθρεψε με μάννα τους πατέρες σας, κάποτε, στην έρημο.»

— Πες μου τ' όνειρό σου! είπε η γυναίκα, που κάθισε να ξέκουραστεί πριν αρχίσει η νέα πορεία.

— Μα δεν ξέρω αν ήταν όνειρο ή πραγματικότητα, είπε ο σύ-

ντροφός της. Δεν είναι εύκολο να το ξεχωρίσει κανένας αυτούς τους καιρούς, που οι Ουρανοί έσμιξαν τόσο πολύ με τη γη.

— Πες μου τ' όραμά σου, διόρθωσε η νέα γυναίκα.

Το βρέφος χαμογελούσε στα χέρια της, χορτασμένο από γάλα και ύπνο.

— Γήινες φροντίδες με κρατούσαν άγρυπνο, άρχισε να διηγείται ο Ιωσήφ. Σκεφτόμουν το εργαστήρι μου, τόσες μέρες κλειστό, τις δουλειές μου που έμειναν πίσω. Λογάριαζα κιόλας πως τ' όργωμα κόπηκε στη μέση, τ' αμπέλια μας άσκαφτα. Έστερα γλύκανε τη σκέψη μου μια μικρή κούνια που θα έκανα από μυρωδάτο κυπαρισσόξυλο και θα σκάλιζα επάνω της μάγους και βοσκούς κι ένα άστρο, που γύρω του θα χόρευαν οι άγγελοι. Κι άξαφνα τον είδα μπροστά μου τον ένα, τον γνώριμο άγγελο με τις άσπρες μακριές φτερούγες. «Πάρε το παιδί και τη μητέρα του, μου είπε, και φύγετε για την Αίγυπτο. Ο βασιλιάς ψάχνει να το βρει, για να το σκοτώσει.» Γήινες ήταν οι έγνοιες μου. Μα ο Κύριος αγρυπνούσε κι έστειλε τον άγγελο, να με ξαναφέρει στο δρόμο Του. Ήταν εκείνος ο ίδιος που μου φάνέρωσε τότε πως θα γεννούσες το Γιο του Θεού.

— Στην Αίγυπτο; ρώτησε η μητέρα. Είναι μακριά; Ξέρουμε να πάμε;

— Δε ρώτησα τίποτα, είπε ο Ιωσήφ. Εκείνος που στέλνει το μήνυμα, ξέρει τα πάντα. Ας οδηγήσει τα βήματά μας.

Δεν είπε τίποτα η Μαριάμ. Η ψυχή της ήταν γεμάτη από πίστη. Μήνες τώρα ζούσε το θαύμα: «Ιδού η δούλη του Κυρίου, γένοιτό μοι κατά το ρήμα Σου!»

Σηκώθηκαν και, κρατώντας ο ένας το χέρι του άλλου, κίνησαν μέσα από την έρημο για τη χώρα του Νείλου. Μα ο Ιωσήφ κι η Μαρία δεν ήξεραν πως μαζί τους είχαν κινήσει, εκείνη τη χαραυγή, κι όλα τα λουλούδια της γης κι όλα τα πουλιά του παραδείσου.

Ναι! Άμμος φαινόταν στο μάκρος, γκρίζα, μονότονη άμμος, που τη στροβίλιζε ο άνεμος και την έστηνε πότε πότε σ' αμμόλοφους. Μα η άμμος έμενε πάντα μπροστά τους και πίσω τους.

Εκεί που πατούσαν τα πόδια τους, φύτεωναν λουλούδια, χορτάριαζε η έρημος και γινόταν περβόλι.

Στα ξάγναντα* στέκονταν τα θεριά της ερήμου, μα δεν ουρλιαζαν πεινασμένα. Είχαν στην έκφρασή τους την ημεράδα προβάτων, καθώς κοίταζαν το ζευγάρι, που έφερνε, στην καρδιά της ερήμου, την άνοιξη.

Ο Ιωσήφ έβλεπε την άμμο ν' αλλάζει μορφή και την έρημο να μακραίνει.

«Παράξενο, συλλογιόταν. Είχα ακούσει πως κάποτε, μέσα στη δίψα τους, οι ταξιδιώτες της ερήμου παθαίνουν τέτοιες ψευδαισθήσεις και βλέπουν μπροστά τους οάσεις, που δεν τις φτάνουν ποτέ, γιατί δεν υπάρχουν στ' αλήθεια. Μα εδώ γίνεται το αντίθετο. Η άμμος είναι η ψευδαίσθηση, κι είναι ατέλειωτη οάση η πλάση για μας.»

Ύστερα θυμήθηκε ποιους συνόδευε στο ταξίδι, τίνος παιδιού ήταν προστάτης και δεν απόρησε πια για τίποτα.

Όπου κάθονταν να ξεκουραστούν, χουρμαδιές ξεδίπλωναν τις ψηλές βεντάλιες τους κι άνοιγαν την καρδιά τους, προσφέροντας μελωμένους καρπούς. Κάτω από πυκνές μπανανιές, ανάβρυναν πηγές δροσερές. Τα πουλιά κελαηδούσαν στα κλώνια με αγγελικές μελωδίες.

Το караβάνι των τριών μάγων ταξίδευε, μέρες τώρα, στην έρημο. Όμως είχε ολότελα ξεστρατίσει. Ο Μελχιώρ το έβλεπε τις νύχτες από τ' άστρα πως όδευαν* κατά το νοτιά.

— Λες και δεν οδηγούμε εμείς τις καμήλες, είπε στους δυο του συντρόφους. Κινήσαμε για το γυρισμό στην Περσία κι ο δρόμος σε λίγο μας βγάζει στην Αίγυπτο.

— Καλύτερα! είπε ο Γάσπαρ. Η χώρα του Νείλου είναι η πατρίδα του μυστηρίου. Εκεί θα σπουδάσουμε πιο βαθιά τη σοφία.

— Ω, ποια σοφία μπορεί να σταθεί μπροστά στην αλήθεια που έλαμψε μες στο σπήλαιο της Βηθλεέμ. Δε θα 'πρεπε να μακρύνουμε από τη γη τούτη που γέννησε το Σωτήρα, είπε ο Βαλτάσαρ.

— Θα γυρίσουμε σύντομα, είπε ο Γάσπαρ. Σαν θα 'ρθει η ώρα της

δόξας Του, θα βρεθούμε κοντά Του να Του προσφέρουμε το βαρύτιμο στέμμα του Βασιλιά...

—...ή ν' αλείψουμε με τη σμύρνα το σώμα Του μέσα σ' έναν τάφο! πρόσθεσε ο Βαλτάσαρ.

— Όποιος γεννήθηκε, θα πεθάνει, απάντησε ο Μελχιώρ. Μα πίσω απ' το θάνατο, είναι η ζωή, κι Εκείνος ήρθε να το διδάξει στους ανθρώπους. Ας δοξάσουμε, λοιπόν, το Θεό, που μας έστειλε να προσφέρουμε πρώτοι θυμίαμα στο Σωτήρα του κόσμου.

Αυτά κουβέντιαζαν οι σοφοί αστρολόγοι, όταν αντίκρισαν μια ολόδροση όαση με πυκνές χουρμαδιές. Οι καμήλες, που με το ένστικτο μυρίζονταν το νερό και τον ίσκιο από μίλια μακριά, τράβηξαν κατά κει βιαστικές.

— Δυο ταξιδιώτες, είπε ο Βαλτάσαρ. Ένας άνδρας και μια γυναίκα που έχει στην αγκαλιά της μωρό. Ταξιδεύουν χωρίς καραβάνι... Θα 'χουν χάσει το δρόμο τους, φαίνεται. Πάμε να τους δώσουμε βοήθεια!

— Ναι, πάμε! είπαν κι οι άλλοι. Έχουμε καμήλες και για τους δυο τους.

— Γρήγορα, γιατί ξεκίνησαν... Δεν προφταίνουμε! είπε ο Μελχιώρ.

Πραγματικά, οι δυο οδοιπόροι, που είχαν ξεκουραστεί αρκετά, συνέχιζαν την πορεία τους. Η γυναίκα κρατούσε το Βρέφος στην αγκαλιά της. Ο άνδρας, που έσκυβε από το βάρος της κούρασης και των χρόνων, ακουμπούσε σ' ένα ραβδί.

Έτρεξαν πίσω τους οι τρεις μάγοι, μα άξαφνα στάθηκαν σαν μαρμαρωμένοι. Ό,τι είδαν τα μάτια τους ξεπερνούσε τη φαντασία. Η όαση με τις χουρμαδιές περπατούσε μαζί με τους οδοιπόρους. Οι πηγές που όλο στέρευαν πίσω τους, ανάβρυζαν ασταμάτητα κάτω από τα πέλματά τους. Τα κρυσταλλένια νερά τους κυλούσαν κατά τη χώρα του Νείλου, χαράζοντας ασημένιο το δρόμο. Τα δέντρα και τα φυτά, τα λουλούδια κι η χλόη συνόδευαν τους δυο οδοιπόρους, και στον αιθέρα τα χελιδόνια κι οι γερανοί ταξίδευαν μαζί τους.

Πίσω τους έμενε πάντα η άμμος, η γκρίζα μονότονη άμμος, που τη στροβίλιζε ο άνεμος και τη σώριαζε σε αμμόλοφους.

Και τότε, οι μάγοι κατάλαβαν ποιοι ήταν οι δυο οδοιπόροι που, φεύγοντας τη σφαγή, πήγαιναν το Βρέφος στη χώρα του Νείλου. Γονάτισαν εκεί στην άμμο, που λίγο πριν είχε βγάλει λουλούδια.

— Δόξα Σοι, Κύριε, είπαν, που βρήκαμε το δρόμο Σου ξανά.

Κι ακολούθησαν πίσω απ' την κινούμενη όαση, που σιγά σιγά τους ετύλιξε μέσα στη δροσιά της.

(Από το βιβλίο *Το λάλημα της καμπάνας*)

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

Ο πρωτοστράτορας του Μυτζηθρά

Βρισκόμαστε στο 1292. Το μεγαλύτερο μέρος του Μοριά κατέχεται από τους Φράγκους. Και μόνο ο Μυτζηθράς, ο σημερινός Μιστράς, βρίσκεται στα χέρια των Ελλήνων. — Ένας νεαρός Έλληνας, ο Νικηφόρος Σγουρός, αναγκάζεται να φύγει κρυφά απ' το φραγκοκρατούμενο Ναύπλιο και να πάει στο Μιστρά, για να ζητήσει προστασία κοντά σε ένα συγγενή του, το μεγάλο άρχοντα Σγουρομάλλη, που όμως ποτέ του δεν έχει δει. Ο νεαρός, ύστερα από περιπέτειες και κινδύνους, φτάνει στο Μιστρά, αλλά κι εκεί τον περιμένουν πολλές καινούριες δυσκολίες, που τελικά τις υπερνικά.— Το κείμενο που ακολουθεί περιγράφει την πρώτη μέρα του Νικηφόρου Σγουρού στο Μιστρά.

ΣΗΜΕΡΩΝΕ γιορτή μεγάλη, των Ταξιαρχών. Πάνω στο βράχο του Μυτζηθρά και κάτω σ' όλη την έκταση του κάμπου, σήμαντρα* σκόρπια γλυκολαλούσαν από τον όρθρο. Με τους ατμούς της καταχνιάς, η θύμιση της χτεσινής βροχής έσβησε στις ιριδιστές* αχτίδες του καινούριου ήλιου. Κι απ' όλους τους δρόμους που κλαδώνονται σαν άσπρες φλέβες στο λάσιο* στήθος του μεγάλου κάμπου, καβαλαραίοι και πεζοί, χωριάτες, άρχοντες, λαϊκοί, ιερωμένοι, ταξιδεύανε τραβώντας άλλοι κατά την αβρή Λακρεμονία, τη γερμένην ερωτιάρικα στο πλευρό του λυ-

γερου Ευρώτα, κι άλλοι προς τον αδρό κι όρθιο βράχο του Μυτζηθρά.

Τα σπίτια ήτανε χτισμένα στην προσηλιακή, την ημερότερη πλαγιά του βουνού, αυτήν που αντικρίζει τον κάμπο. Οι άρχοντες της Λακρεμονίας συνήθιζαν ν' ανεβαίνουν τις γιορτάδες για να εκκλησιαστούν στο Μυτζηθρά μαζί με την Κεφαλή* και τους οφικιαλίους.* Καβαλικεμένες γυναίκες, σε μούλες ασημοκούδουνες, οι αρχόντισσες σκαρφάλωναν από τὰ φιδωτά στενορύμια, τα πλακοστρωμένα και σκαλωτά, ενώ από ψηλά, τα βούκινα* και τα σαλπίγγια χαιρέτιζαν την έξοδο του στρατηγού. Ήταν η στιγμή που έβγαινε από το Διοικητήριο με την πλουμιστή του ακολουθία, και τραβούσε αργοπερπάτητος, μαλαμοστολισμένος, κατά την εκκλησιά.

Χωμένος στον όχλο που παραμέριζε βιαστικά, ο νέος με την πολεμική εξάρτυση, τόσο παράταιρος ανάμεσα στο φτωχοντυμένο πλήθος, στάθηκε να κοιτάξει, με περιέργεια. Οι στρατιώτες προπορεύονταν σε δυο στοίχους, κρατώντας τα κοντάρια τους κατεβασμένα, φράγμα μακρύ. Στον πλακόστρωτο δρόμο, τον κλεισμένο ζερβόδεξα, από πελεκητούς βράχους ένα μπόι ψηλούς, τα βήματα κι οι αρματωσιές κροτάλιζαν σαν χείμαρρος από μπακίρι. Πίσω, στην αγκωνή του δρόμου που φιδολύγιζε κατηφορίζοντας, η συνοδεία πρόβαλε λάμποντας από μάλαμα, ασήμι και μετάξι.

Ποτέ του ως τώρα ο ξένος δεν είχε τύχει σε τέτοιο θέαμα. Η φορεσιά του τον έδειχνε αρχοντόπουλο, όμως οι τρόποι κι η θωριά του είχανε κάτι το αγριωπό κι ατίθασο. Έπαψε να σκουντάει τους διπλανούς του, ορθώθηκε στα νύχια και κοίταξε.

Πέρασε πρώτος ο στρατηγός, ντυμένος σε σκαραμάγκι* ολομέταξο, ύφασμα που κυλούσε υγρό πάνω στο νευρωμένο κορμί του κι έριχνε αντιφεγγιές φιλντισένιες. Οι χαμηλόφωνες κουβέντες του όχλου κυλούσαν ζευγαρωτά με τη διαδρομή του, μελισσολοί βουερό. Οι άλλοι οφικιάλιοι έρχονταν το κατόπι, κι αυτούς το πλήθος τους ονομάτιζε έναν ένα. Ο πρωινός ήλιος

πιτσίλιζε με λαμπαδιάσματα φευγαλέα το βαρύτιμο ρυάκι. Το ξένο αρχοντόπουλο έσκυψε στο διπλανό του και ρώτησε:

— Ποιος είναι ο Σγουρομάλλης;

Ο άνθρωπος τον κοίταξε απορημένος.

— Ο άρχοντας Σγουρομάλλης; Η ενδοξότητά του πέρασε. Να, εκεί κοντά στην Κεφαλή πηγαίνει...

Ακολούθησε με τα μάτια τη διεύθυνση του χεριού κι είδε, ψηλότερα από τ' άλλα τα κεφάλια, έναν άντρα που πορευόταν αργοπερπάτητος. Φορούσε κωνικό σκιάδι* βυσσινί, και τα μαλλιά του, πηχτά, κορακάτα, στρουφίζανε γυαλίζοντας πάνω στον άσπρο σβέρκο. Χίμηξε το παιδάριο ανάμεσα στο πλήθος, άνοιξε δρόμο με τους αγκώνες, πάλεψε, και τέλος έφτασε στο ύψος του άρχοντα, πάνω που ο στρατηγός κι οι πρώτοι της ακολουθίας μπαίνανε στην εκκλησιά. Η σκοτεινή πύλη χώνευε τα χρώματα, τα μέταλλα, τις φωτιές από τα πετράδια. Μαζί κατάπие και τον πρωτοστράτορα. Παρασυρμένος από την ορμή του ο ξένος, ήρθε να πέσει πάνω στο ζυγό της φρουράς. Έσπρωξε δυο στρατιώτες, πάσχισε να περάσει. Αμίλητοι εκείνοι, ζυγώσανε το ένα με τ' άλλο τα θωρακισμένα κορμιά τους, και τον ξαποστείλανε πίσω.

— Αφήστε με... αφήστε με! έκανε λαχανιασμένος, χτυπώντας με τις παλάμες τα φολιδωτά* λωρίκια*τους.

— Πίσω!

Αρπάχτηκε από τα τουφία* του στρατιώτη και τον χτύπησε με το γόνατο στα νεφρά. Το πλήθος που είχε παραμερίσει για μια στιγμή ανήσυχο, βάλθηκε να γελάει.

— Ποιος είν' αυτός ο πάλαβός; ρωτάει ένας πένταρχος ζυγώνοντας αγριεμένος.

Η ακολουθία όλο και καταχωνιαζόταν στη σκοτεινή πύλη. Κλείνοντας την παράταξη, οι αρχόντισσες ανεβαίνανε τώρα τα σκαλοπάτια, με σούσουρα από μεταξωτά. Αχνιστή, γλυκερή μυρωδιά από λιβάνι και ζεστό κερί ξέφευγε, ανακλαδιζόταν στον κρυστάλλινο αέρα του πρωινού απόβροχου.

— Χμ! είναι ο κακοκέφαλος εκείνος που παρουσιάστηκε τα ξη-

μερώματα στο παλάτι σώνει και καλά να ιδεί την Κεφαλή, παρατήρησε ο πένταρχος κοιτάζοντας τον ανήσυχο νέο. Τραβήξου πέρα, παλικάρι μου, και κάθισε φρόνιμα, μη βάλω να σε μαστιγώσουν.

— Είναι ανάγκη να ιδώ την Κεφαλή ! φώναξε ο νέος παλεύοντας πάντα πίσω από τις ράχες των φρουρών. Έχω να του πω κάτι βιαστικό και σπουδαίο!

— Κι εγώ το καλό που σου θέλω να καθίσεις φρόνιμα. Έχουμε στο παλάτι βούρδουλες ίσια ίσια στα μέτρα σου.

Γέλασαν οι κοντινοί πολίτες, γέλασαν κι οι στρατιώτες. Το παιδάριο πρόβαλε το πρόσωπό του ανάμεσα στους ώμους που τον έσπρωχναν πίσω.

— Τότε αφήστε με τουλάχιστο να το πω στο θείο μου, έκανε.

— Και δεν το λες και στον παππού σου! Εμάς να ξεφορτωθείς.

Φουντώσανε βροντερά τα γέλια. Ο νέος άναψε από ντροπή και λύσσα.

— Στο θείο μου το Σγουρομάλλη ! φώναξε.

— Έλα, έλα ! είσαι για τα σίδερα, το βλέπω, έκανε ο πένταρχος. Σπρώχτε τον πίσω, να ξεμπερδεύουμε.

Οι στρατιώτες γύρισαν κατά το Σγουρό, τον άρπαξαν από τις μασχάλες. Την ίδια όμως στιγμή, στριγκλίες γυναίκες ξεσπασαν στην άλλη άκρη του δρόμου, ποδοβολητό αλόγου ακούστηκε σύνταχα να ζυγώνει, το πλήθος αναστατώθηκε, πισωπλάτισε, κι ένας καβαλάρης, πατώντας μέσα στο σωρό, ήρθε να πεζέψει μπροστά στα σκαλοπάτια.

Ήτανε τουρμάρχης.* Πήδηξε από τ' άλογο και μπήκε στην εκκλησιά. Οι αξιωματικοί που στέκονταν απ' έξω, ζώσανε την πύλη κοιτάζοντας μέσα με περιέργεια· οι δυο στρατιώτες παράτησαν το Σγουρό. Στο πλακόστρωτο του σολέα, ακούστηκε βιαστικό σούρσιμο από τα πόδια, ο κόσμος παραμέρισε κι όλοι είδαν το στρατηγό να βγαίνει με βήματα μεγάλα, να πηδάει στ' άλογο του τουρμάρχη και να ξαμολιέται τον κατήφορο. Πέντ' έξι αξιωματικοί ανώτεροι, τον ακολουθούσαν καλπάζοντας από κοντά.

Στην αναταραχή του κόσμου, ανακατεύτηκαν τώρα σπαθοφόροι και χωριάτες, λαϊκοί και άρχοντες. Από τους οφικιάλιους της ακολουθίας λιγοστοί μέινανε στην εκκλησιά, οι άλλοι πήραν τον ίδιο δρόμο με την Κεφαλή. Μπροστά στα σκαλοπάτια γινόταν μια μικρή σύναξη γύρω στο Σγουρό, που χειρονομούσε και φώναζε:

— Δε σας το 'λεγα εγώ; Δε σας το 'λεγα;...

Ο πένταρχος ήρθε κοντά και τον κοίταξε απορημένος.

— Τι ξέρεις εσύ;

Οι τελευταίοι άρχοντες βγαίνανε από την εκκλησιά κι ο κόσμος τους έκανε τόπο. Ανάμεσά τους ένας άντρας ψηλός, μελαχρινός, ντυμένος με χρυσοκόκκινο σκαραμάγκι, στάθηκε μια στιγμή ατάραχος για να φορέσει το κλαπωτό του σκιάδι. Τα μάτια του, τα μαύρα και γυαλιστερά, που σεργιάνισαν μηχανικά τον όχλο, είχανε μιαν αδιόρατη αχτίδα ειρωνείας. Μαλλιά και γένι μαύρα, λουσάτα, πλαισίωναν τ' ωραίο του πρόσωπο.

— Ο άρχοντας Σγουρομάλλης! σφύριξε στ' αυτί του Νικηφόρου ο πένταρχος, σαν για να του φανεί τώρα αρεστός.

Ο πρωτοστράτορας* του Μυτζηθρά όρθωσε το κεφάλι του και κοίταξε πάλι το συναγμένο πλήθος. Τα μάτια του, που στραφτάλιζαν υγρά και μαύρα, δε στέκονταν πουθενά, κυλούσαν αδιάφορα πάνω από τα κεφάλια. Το χείλος του ανασηκώθηκε ξεσκεπάζοντας άσπρα μυγδαλωτά δόντια. Και το άφωνο τούτο χαμόγελο, έδωσε στο πρόσωπό του κάτι απάνθρωπο [...] Σήκωσε το δεξί του, που κρατούσε μικρό σκήπτρο με κόμπους ασημένιους, σύμβολο της εξουσίας και του τίτλου του, κι έγνεψε να παραμερίσουν τον όχλο για να περάσει.

Μαζί με τους άλλους κι ο Σγουρός βρέθηκε κολλημένος πάνω σε μια ξερολιθιά, ανήμπορος να σαλέψει χέρι ή πόδι. Μέσα στο σύννεφο της χλαλοής που σηκώθηκε, ξεφωνητά, βογκητό, βουή της ποδοπατημένης πλέμπας,* ο άρχοντας Σγουρομάλλης κατέβηκε αργά τα μαρμάρινα σκαλοπάτια. έστριψε τον κατήφορο κι έφυγε ακολουθημένος από τέσσερους οφικιάλιους και τρεις νεαρές αρχόντισσες.

Όταν ο λαός μπόρεσε πάλι ν' απλωθεί και να ξανασάνει, ο πένταρχος σίμωσε το Σγουρό.

— Ακολούθα τον, είπε δείχνοντας την αγκωνή του δρόμου, όπου είχε στρίψει ο πρωτοστράτορας. Πρόσεχε όμως!... Δεν είναι πάντα φρόνιμο να τον ζυγώνεις...

Τον ακολούθησε. Στα πολυδαίδαλα στενορύμια είχε κιόλας χάσει τ' αχνάρια του. Μια δυο φορές το μάτι του πρόλαβε την επίσημη συντροφιά που χανόταν, γοργή κι αέρινη, σε μια στροφή του δρόμου. Οι κυράδες σηκώνανε στα δυο δάχτυλα τα μακριά τους τα φουστάνια και, τεντώνοντας μπροστά τους ψηλόλιγνους λαιμούς, κακαρίζανε σαν πουλακίδες. Οι άντρες βαδίζανε σοβαροί κι αμίλητοι. Ο άρχοντας Σγουρομάλλης όμως προπορευόταν λίγο, κι ο Νικηφόρος, δίχως να βλέπει το πρόσωπό του, το φανταζότανε να έχει στα χείλη το ίδιο εκείνο ειρωνικό χαμόγελο.

Μάντεψε την κατεύθυνσή τους από τους διαβάτες που έβρισκε κάθε τόσο σταματημένους να κοιτάζουν τη λαμπρή συντροφιά. Ο πρωτοστράτορας είχε ακολουθήσει διαφορετικό δρόμο από την Κεφαλή, δεν πήγαινε στο Διοικητήριο. «Σπίτι του πάει» είπε με το νου του ο Σγουρός. Κι αληθινά, σε λίγο σταμάτησε κι αυτός μπροστά σ' ένα μικρό αρχοντικό. Ήταν δίπατο, ερημικό, χτισμένο σε πλαγιά ήμερη, με περιβόλι πίσωθέ του. Δυο κυπαρίσσια, ξεπερνώντας την κόκκινη σκεπή, σαΐτευαν τον ουρανό με χάρη. Στη θολωτή πύλη φύλαγε σκοπός.

Ρώτησε αν είναι τούτο το σπίτι του πρωτοστράτορα.

— Αυτό είναι, αποκρίθηκε αφού τον κοίταξε πρώτα, υποψιασμένος, ο στρατιώτης.

— Ακολούθησα την ενδοξότητά του από την εκκλησιά, πρέπει να τον ιδώ στη στιγμή.

— Δεν μπορείς.

— Είναι ανάγκη, μεγάλη ανάγκη!

— Δεν μπορείς, ξανάπε ο σκοπός ξερά και συνέχισε τις κανονικές του βόλτες μπροστά στην πύλη.

Άλλο πάλι εμπόδιο. Κάτι σαν μοιρολατρεία χαυνωτική, σαν

αποθάρρυνση άγνωστη ίσαμε τώρα στο φυσικό του, άρχιζε να διανεύει* στην ψυχή του νέου. Κοίταζε το πήγαιν' έλα του σκοπού κι αναρωτιότανε μήπως στ' αλήθεια ήταν γραφτό να ξεκινήσει από τ' Ανάπλι και να κουβαληθεί στο Μυτζηθρά για να μην κατορθώσει τίποτα στα τελευταία. Είναι λοιπόν των αδυνάτων αδύνατο να μιλήσει κανένας στους άρχοντες της Ρωμανίας; Η σκέψη αυτή τον έβαλε σ' απορία εκνευριστική, του κέντριζε κιόλας την αγανάχτηση. Η παρέμβαση του σκοπού ήρθε πάνω στην ώρα:

— Τραβήξου πέρα!

Λες και του 'δινε ένα χαστούκι ή βάνουση τούτη φωνή.

— Εγώ να τραβηχτώ πέρα ή εσύ; έκανε τρέμοντας, πυροκόκκινος από το κακό του.

— Έλα, έλα! τα χωρατά να λείπουν...

Και λέγοντας ο στρατιώτης, χαμήλωσε απειλητικά τη λόγχη του.

Τότε το παιδάριο ξέσπασε.

— Ποιοι είσαστε σεις, μωρέ, που όλο λογχίζετε τον κόσμο! Ποιοι είσαστε σεις που τον μαστιγώνετε, τον ποδοπατάτε με τα φαριά σας; Ρωμιοί ή Μπαρμπερίνοι; Οι Φράγκοι αφεντάδες, εσείς αφεντάδες, όλοι οι σπαθοφόροι της πλάσης αφεντάδες, και μονάχα η πλέμπα σκλάβα, ο λαός των Χριστιανών. Ανάθεμα!...

Οι σκηνές της εκκλησιάς, το ποδοπάτημα του όχλου από το στρατό, τα εμπόδια κι η καταφρόνια που έβρισκε σε κάθε του βήμα, του είχαν ανάψει από ώρα τα αίματα. Κι είχε έρθει εδώ στο Μυτζηθρά ορμηνεμένος από τη βάγια* του πως πάει να πατήσσει τέλος μια γωνιά γης λεύτερης. Χρόνια ολάκερα κανάκιζε* κι ανάθρεφε το γλυκό τούτο όνειρό του. Άρπαξε το κοντάρι του στρατιώτη, το τράβηξε απότομα και βρέθηκε πιασμένος μαζί του, δίχως να καταλάβει πώς, στα χέρια.

Την ίδια στιγμή ένα γελάκι σκαστό, γυναίκειο, κατρακύλησε από πάνω. Σαστισμένος ο Σγουρός παράτησε το σκοπό και σήκωσε τα μάτια του. Στο πέτρινο ταβλάτο,* μια νεαρή αρχόντισσα ήταν σκυμμένη και τον κοίταζε. Ανασήκωσε το κορμί της, κάτι

είπε προς τα μέσα, κι ύστερα έσκυψε πάλι και κοίταξε ξεκαρδισμένη το νεαρό ταραξία του δρόμου. Με το ελαφρό μαντίλι που κρεμόταν από τα δάχτυλά της, του έγνεψε.

— Τι θέλει τ' αρχοντόπουλο;

Ο Σγουρός έσιαξε τα ρούχα του.

— Κυρά μου, λέει χαιρετώντας μ' αδέξια χάρη, κατά τη μόδα των Φράγκων, ζητώ να ιδώ το θείο μου.

— Ζήτησε να ιδεί τον ενδοξότατο, εξήγησε κι ο σκοπός, κι επειδή του είπα...

Η αρχόντισσα σήκωσε προσταχτικά το χέρι της, ο σκοπός κόπηκε με τη μιλιά στο στόμα. Ένα δυο αντρίκεια κεφάλια, που σκύψανε από το ταβλάτο, κοιτάζανε κάτω αυστηρά και τραβήχτηκαν πάλι.

— Το θείο σου είπες πως ζητάς, αγόρι μου; ρώτησε η νεαρή κυρά και τα σχιστά της μάτια έλαμψαν από πνιγμένο γέλιο.

— Ναι κυρά μου, το θείο μου τον πρωτοστράτορα!

Μια φωνή αντρίκεια, βαριά, ακούστηκε από πάνω να μαλώνει χαμηλόφωνα την κυρά. Όμως εκείνη γύρισε κατά μέσα, άνοιξε τα χέρια της κι έκανε σκασμένη στα γέλια:

— Αφού είναι ο ανιψιός μας!...

Έπειτα ο Σγουρός την έχασε από τα μάτια του.

Στάθηκε με την καρδιά αναφτερωμένη από ελπίδες να προσμένει. «Ο ανιψιός μας»... Λοιπόν η όμορφη τούτη κυρά είναι θεία του. Επιτέλους να κάτι που του ερχόταν δεξιά, κάτι που μπορούσε να του βαλσαμώσει τις αμέτρητες λαβωματιές του φιλότιμου. Ένας δούλος ανοίγει τη στιγμή τούτη την πόρτα του δρόμου και τον καλεί να 'ρθει κοντά. Έχει σπανό, ψόφιο και κίτρινο μούτρο ευνούχου. Καθώς το παιδάριο κάνει να δρασκελίζει το κατώφλι, ένα κίτρινο, σταφιδιασμένο χέρι ακουμπάει πάνω στο στήθος του.

— Η ενδοξότητά του, λέει ο ευνούχος με ψιλή, ουδέτερη φωνή, δεν μπορεί να σε δεχτεί. Έχει μεγάλη απασχόληση τη στιγμή τούτη, με τα σκυλιά του...

Σήκωσε τα μάτια σαστισμένος ο Σγουρός. Τον κοροϊδεύανε;

Όμως τα μάτια του δούλου τον κοίταζαν με τη μελαγχολική σοβαρότητα που έχουν οι ηλίθιοι.

— Σύρε και πες του πως είναι μεγάλη ανάγκη να τον ιδώ. Πες του ακόμα πως είμαι συγγενής του, ανιψιός από τ' Ανάπλι. Νικηφόρος Σγουρός λέγομαι. Τ' όνομα τούτο κάτι θα του θυμίσει. Άντε, και να! δώσ' του και τούτο δω, για να βεβαιωθεί.

Έβγαλε το δαχτυλίδι από το χέρι του, το δαχτυλίδι που του είχε αφήσει η μάνα του, και το έβαλε στη χούφτα του δούλου.

Υστερα, καθώς εκείνος κοντοστεκόταν αναποφάσιστος, τράβηξε από το περσίκι* του ένα δυο μιλιάρεσια,* του τα έδωσε.

— Άντε! κάνει σπρώχνοντάς τον να βιαστεί.

Ο ευνούχος μπήκε πάλι μέσα και ξανάκλεισε την πόρτα. «Τώρα πια δεν μπορεί... Σαν ιδεί το δαχτυλίδι!» συλλογίστηκε ο Νικηφόρος «θα κατέβει μοναχός του στην αυλή να με προϋπαντήθει. Θ' ανοίξει την αγκαλιά του και θα πει: — Εσύ 'σαι λοιπόν ο γιος της Ελένης Σγουρού, της αλησμόνητης συγγένισσάς μας από τ' Ανάπλι!» Και πάλι η καρδιά του άρχισε να χτυπάει, με την κρυφή λαχτάρα τούτης της στιγμής, της στιγμής, που είχε μάθει από μικρός να την προσμένει, και που θ' άνοιγε καινούριους δρόμους, ανυποψίαστους ίσαμε τώρα, στη ζωή του. «Ποιος ξέρει!... ίσως με πάρει κοντά του, να μένω σαν γιος του ή αδερφός μέσα στο σπίτι του. Ίσως με παρουσιάσει στην Κεφαλή και με κάνει κι εμένα οφικιάλιο. Θα πάω στη Βασιλεύουσα και θα με γνωρίσει ο βασιλέας. Θα του φιλήσω το πόδι, μέσα στο χρυσοτρίκλινο,* κι αυτός θα πει: «Πάρτε το Νικηφόρο το Σγουρό, εσείς πατρίκιοι, και φορέστε του το σκαραμάγκι που αρμόζει στ' οφίκιο που του 'δωσα και στο μεγάλο του το γένος».

Τον ξύπνησε το τρίξιμο της πόρτας που ξανάνοιγε, και μ' απορία βαθιά είδε το μούτρο του δούλου να προβαίνει μέσ' από το φτενό άνοιγμα.

— Ο μεγαλότατος αφέντης λυπάται κατάκαρδα, λέει, που δε θα μπορέσει να σε δεχτεί. Σου δίνει την ευκή του να πας στο καλό, λέει, κι αν τον αγαπάς σαν θείο σου, να μην ξαναφανείς στην πόρτα του, λέει, γιατί τότε κι αυτός θα ξεχάσει πως είναι θείος

σου και θα σου φερθεί, λέει, καθώς δεν ταιριάζει σ' ανιψιό του...

Προτού προλάβει να συνέρθει το παιδάριο, η πόρτα είχε κλειστεί στα μούτρα του, κι ο σκοπός στεκότανε μπροστά της με μάτι σκοτεινό κι αποφασισμένο.

Όμως δεν ήταν γραφτό να δοκιμάσει ο Νικηφόρος ο Σγουρός σήμερα τούτη μονάχα την άσχημη έκπληξη. Καθώς σήκωνε τα μάτια του, που λίγο ακόμα και θα βούρκωναν, βλέπει πέρα, στην αγκωνή του δρόμου, να ξεμπουκάρει ένα μπουλούκι στρατιώτες. Κρατούσαν τις λόγχες τους ορθές, αστραφτερές πάνω στα μακριά κοντάρια. Μπροστά τους πήγαινε ένας καλόγερος. Κι ο καλόγερος είχε τεντωμένο το χέρι κι έδειχνε αυτόν.

Η σπείρα* —καμιά δεκαριά οπλίτες κι ένας δέκαρχος — κοντοστάθηκε μια στιγμή κοιτάζοντας το παιδάριο.

Ύστερα, όλοι μαζί οι αρματωμένοι, χιμάνε αφήνοντας πίσω τον καλόγερο, που καταχωνιάστηκε στη σκιά ανάμεσα στις αρματωσιές, και ζώνουν τον ανιψιό του πρωτοστράτορα.

— Τούτος είναι; ρωτάει ο δέκαρχος ακουμπώντας το δάχτυλο στο στήθος του παιδαρίου, και γυρίζοντας το κεφάλι του κατά τον καλόγερο.

— Αυτός!

Τον άρπαξαν από τα μπράτσα, και κάποιος του τράβηξε από το θηκάρι το σπαθί του. Σαστισμένος εκείνος, στεκότανε και τους κοίταζε· η σκέψη του ήτανε θολή από τ' απανωτά χτυπήματα της μοίρας.

— Εμπρός, πάρτε τον! πρόσταξε ο δέκαρχος και τράβηξε πρώτος μπροστά.

Οι στρατιώτες τον άδραξαν. Μέσα στην κλαγγή των όπλων, άρχισε να βαδίζει κι αυτός ασύνειδα, σαν αφιονισμένος. Μονάχα μια στιγμή θυμήθηκε να γυρίσει πίσω το κεφάλι του και τότε, στην απόσκια πλευρά του δρόμου, είδε ζαρωμένο τον καλόγερο να τον παρακολουθεί με το μάτι.

Τον αναγνώρισε. Ήταν ένας από τους τρεις εκείνους που, χτες τη νύχτα, είχανε πλαγιάσει δίπλα του, στο καπηλειό...

(Από το ιστορικό μυθιστόρημα *Η Πριγκιπέσσα Ιζαμπώ*)

ΗΛΙΑΣ BENEZΗΣ

Ο πρώτος ταξιδιώτης

— Μερ χαμπάρ!¹

— Μερ χαμπάρ!

Ήταν ένας άνθρωπος ίσαμε σαράντα πέντε χρονώ. Κοντόσωμος, φτωχικά ντυμένος, με τα βρακιά που φορούνε οι τσιτμήδες καμηλιέρηδες. Τα μαλλιά του και τα γένια του ήταν ψαρά και σκεπάζανε πυκνά το κεφάλι και το πρόσωπο. Όμως φως ήταν στο πρόσωπο αυτό: έσταζε, έλαμπε ήμερο απ' τα καστανά μάτια του. Τον λέγαν Αλή. Στο φαράγγι* που είναι πίσω απ' τα Κιμιντένια, αλάργα* ίσαμε τρεις μέρες δρόμο, εκεί είναι η πατρίδα του. Εκεί ζούνε οι τσιτμήδες, απλοί κι αγαθοί άνθρωποι, που ποτές δεν πειράζανε κανένα. Είναι φυλή Μουσουλμάνοι, πιστεύουνε στο Μωχαμέτ, όμως πιστεύουνε και στους αγίους των Χριστιανών, προπάντων στον Αϊ-Γιώργη τον καβαλάρη. Λένε: «Ο άνθρωπος είναι αδύνατος στη γη δω κάτω. Οι άγιοι των Χριστιανών ζουν ψηλά, κει που μένει κι ο Προφήτης. Δεν μπορεί, θα 'χουνε κι αυτοί πολλή δύναμη. Καλό είναι ένας φτωχός τσιτμής να τα 'χει καλά μ' όλους όσοι μένουνε στον ουρανό».

Οι πιο πολλοί τσιτμήδες ζούνε οδηγώντας καραβάνια καμήλες, δικά τους ή ξένα. Κατεβάζουν τα γεννήματα απ' τα Κοζάκια στα παράλια, αυτοί καβάλα στα γαϊδούρια τους, πίσω οι ντεβέδες* κι οι καμήλες. Κάθε καμήλα έχει το κουδούνι της, το κάθε

1. Τούρκικος χαιρετισμός.

κουδούνι έχει το δικό του ήχο. Οι τσιτμήδες καμηλιέρηδες οργώνουν αργά το δρόμο, δεν κοιτάνε πίσω, πάντα κοιτάνε χαμηλά: τη γη που σπιθίζει απ' τον ήλιο, τ' αυτιά του γαϊδουριού που πότε πότε σαλεύουν. Όλα είναι ίδια, απaráλλαχτα ίδια. Το ζο κάτω απ' τα σκέλια τους δίνει μονότονη κίνηση στο κορμί τους, στο κεφάλι τους —πότε μπρος, πότε πίσω. Το μυαλό και το κορμί συνηθίζουνε την κίνηση, που με τον καιρό γίνεται αναγκαία καθώς ο αγέρας και το φως:ναρκώνει τον άνθρωπο. τίποτα πια δεν επιθυμεί και τίποτα δε ζηλεύει —έτσι είναι η ζωή. Πίσω του παίζουν οι ήχοι, έξι, επτά, οχτώ φωνές —αυτές είναι όλες οι φωνές του κόσμου. Ο πρώτος ήχος απ' την πρώτη καμήλα —το κουδούνι που κρέμεται απ' το σαμάρι της— ψιλός, νεανικός ήχος, λέει πάντα:

Εβλεντιρελίμ... Εβλεντιρελίμ...
Εβλεντιρελίμ... Εβλεντιρελίμ...

Ο δεύτερος ήχος απ' τη δεύτερη καμήλα, πιο βαρύς, λέει:

Νερντέν μπουλαλούμ... Νερντέν μπουλαλούμ...
Νερντέν μπουλαλούμ... Νερντέν μπουλαλούμ...

Κι ο τρίτος ήχος, αυστηρός, αργός, δένει τους πρώτους και αποκρίνεται με ασφάλεια:

Σουρντάν... μπουρντάν...
Σουρντάν... μπουρντάν...

Τίποτα δεν μπορεί να ταράξει την αυστηρή πειθαρχία αυτών των ήχων. Επιβεβαιώνουν την καλή τάξη, τη συμφωνία του κόσμου. Τους ακούει να πορεύονται πίσω του ο τσιτμής, και είναι ήσυχος πως όλα πάνε καλά στη γη. Μπορεί να τύχει μια στιγμή —μια ελάχιστη στιγμή— να λείψει ένας ήχος. Η αρμονία πάσχει μονομιάς, κι ο τσιτμής καταλαβαίνει πως κάτι χάλασε στην τάξη του κόσμου. Τότε μονάχα παίρνει το πρόσωπό του ανήσυχη έκφραση και γυρίζει πίσω του να δει. Σταματά,

κατεβαίνει απ' το γαϊδούρι του, πάει και ξαναδένει στο караβάνι την καμήλα που έκοψε το σκοινί. Και η συμφωνία ξαναρχίζει.

Οι ζευγάδες* του υποστατικού,* μαζεμένοι γύρω στον Αλή, τον παρακολουθούνε που τυλίγει το ένα τσιγάρο πάνω στ' άλλο, σιωπηλός.

— Αλή, πού είναι το караβάνι σου;

— Δεν έχω караβάνι. Έρθα μοναχά με μια καμήλα.

— Μοναχά με μια καμήλα! Δε δουλεύεις σε караβάνια;

— Όχι, δε δουλεύω πια σε караβάνια.

— Και πού πας;

Το φως στα μάτια του Αλή τρέμει ανήσυχο, σαν απορία παιδιού.

— Γυρεύω το καμήλι με το άσπρο κεφάλι...

Και πριν οι ζευγάδες προφτάξουν να πουν τίποτα:

— Μπας και το είδατε σε κανένα караβάνι; Μπας και το είδατε πουθενά;... λέει η φωνή του Αλή και τρέμει απ' τη συγκίνηση. Είναι ένα μικρό καμήλι, ίσαμε ενός χρονού. Οι τρίχες στο κούτελο και στο κεφάλι του είναι άσπρες...

Πού ξανακούστηκε καμήλι με άσπρο κεφάλι; Οι ζευγάδες γελούν δυνατά, σπουν στα χάχανα και κοιτάνε τον Αλή περιπαιχτικά:

— Αλήθεια, ε; Το καμήλι με το άσπρο κεφάλι; Το καμήλι με το άσπρο κεφάλι! Πολύ θα ταξιδέψεις ακόμα στην Ανατολή για να το βρεις, Αλή! Πολύ θα ταξιδέψεις!

Ο Αλής βάζει δύναμη για να βαστάξει την ταραχή της καρδιάς του, να κρατήσει τους χτύπους της, και συμμαζώνεται στη θέση του σαν πληγωμένο ζο.

— Μη με περιγελάτε... τους λέει ταπεινά, κι η φωνή του είναι ζεστή και τρέμει. Είχα μια φορά ένα καμήλι με άσπρο κεφάλι. Το άφησα και χάθηκε απ' τα χέρια μου, μα πια δεν μπορώ να κάμω χωρίς αυτό. Γυρίζω μπας και τ' ξαναβρώ. Μη με περιγελάτε...

Σιγά σιγά οι άνθρωποι μερεύουν κάτω απ' το πυκνό στρώμα τη λύπη, που χύνει η μορφή του Αλή. Τα χάχανα σβήνουν κι

όλα τα μάτια μαζεύονται στο ίδιο σημείο, για να ξεχωρίσουν μέσ' απ' τον καπνό που γεμίζει την ατμόσφαιρα, να πλησιάσουν το πάθος που κυνηγά ένα καμήλι με άσπρο κεφάλι, το καμήλι με το άσπρο κεφάλι, στους δρόμους της Ανατολής.

Ο Αλής από μικρό παιδί δούλευε στα караβάνια. Όταν άρχισε να καταλαβαίνει τη ζωή, οι ήχοι των κουδουνιών που έρχονταν απ' τους προγόνους του, ζυμωμένοι στο αίμα του, ξύπνησαν.

«Πάρε με με τις καμήλες, πατέρα!»

«Έλα! Από αύριο θα 'ρχεσαι με τις καμήλες.»

Απ' την άλλη μέρα, καβαλικεύοντας τα πισινά του γαϊδουριού, ο μικρός Αλής άρχισε να πορεύεται το δρόμο της Ανατολής. Δεν ήταν δικές τους οι καμήλες. Ποτές ο πατέρας του δεν είχε δικές του καμήλες. Δούλευε για άλλον αφέντη. Και σαν πέθανε, δεν άφησε στο γιο του τίποτα, πάρεξ το δεσμό με τους ήχους.

Ο Αλής δεν πρόκοψε πιο πολύ απ' τον πατέρα του. Σαν μεγάλωσε, άρχισε κι αυτός να δουλεύει σε ξένες καμήλες. Μα όταν ήρθε ο καιρός που οι άνθρωποι παντρεύονται, μπόρεσε να βρει και να πάρει δική του μια γυναίκα.

Την άλλη μέρα που παντρευτήκαν, όταν ο Αλής ξεκινούσε με το караβάνι του, η γυναίκα του βγήκε απ' το καλύβι τους να τον ξεπροβοδίσει και του είπε:

«Σ' εννιά μήνες θα 'χουμε παιδί. Κοίταξε να κάμεις δικές σου καμήλες, γιατί θα 'χουμε να θρέψουμε ένα στόμα ακόμα.»

Ο Αλής αυτά ακούγοντας έγινε σοβαρός κι άρχισε να κάνει οικονομίες. Ταξιδεύοντας στο δρόμο της Ανατολής έτρωγε σκέτο ψωμί, δεν ξενυχτούσε σε χάνια. Έβαλε έτσι λίγα γρόσα στην άκρη.

Όμως σαν ήρθαν οι εννιά μήνες, παιδί δεν τους ήρθε.

«Καλά. Θα 'χουμε τον άλλο χρόνο» είπε η γυναίκα. «Εσύ να κάνεις τις οικονομίες σου.»

Αυτό βάσταξε πολλά χρόνια. Ο Αλής έκανε τις οικονομίες του, κι η γυναίκα του δεν του έκανε παιδιά, επειδή ήταν στείρα.*

Όταν τέλος βεβαιωθήκανε πως δε θα τους έρθει παιδί, η γυναίκα είπε:

«Για μέτρησε, Αλή, το θησαυρό που μάζεψες ίσαμε τώρα. Μπορούμε ν' αγοράσουμε μια δική μας καμήλα για τα γεράματά μας;»

Ο Αλής ξαγρύπνησε κείνο το βράδυ, και σαν έβγαινε ο ήλιος είχε μετρήσει το θησαυρό του. Όχι, δεν έφτανε για ν' αγοράσουν μια καμήλα. Μισή καμήλα μονάχα θα μπορούσαν ν' αγοράσουν.

Τότες καθίσανε, ο Αλής κι η γυναίκα του, άλλη μια νύχτα και ξαγρύπνησαν, μπας και βρούνε με τι τρόπο ν' αγοράσουνε μισή καμήλα. Όταν βγήκε πάλι ο ήλιος, το είχαν βρει κι είχαν συμφωνήσει τι να κάμουν.

Ζούσε κείνον τον καιρό κι ένας άλλος, δεύτερος Αλής, πατριώτης τους, που δούλευε σε ξένα καραβάνια στα μέρη του Καζ-Νταγ, πολύ μακριά απ' την πατρίδα τους. Πολύ σπάνια αυτός ο άλλος ο Αλής ερχόταν στο φαράγγι των τσιτμήδων, σαν τύχαινε η δουλειά να τον φέρει κατά τα μέρη εκείνα. Αυτές τις μέρες βρισκόταν στο χωριό.

Πάει ο πρώτος Αλής και τον βρίσκει.

«Αλή» του λέει «Τόσα χρόνια δουλεύεις κι εσύ σε ξένα καραβάνια, και δική σου μήτε μια καμήλα δεν απόταξες. Δε θα το 'θελες να είχες;»

Ο δεύτερος Αλής αποκρίνεται:

«Θα το 'θελα πολύ. Μα δεν έχω τον πλούτο που χρειάζεται να πάρω μια δική μου καμήλα.»

Ο πρώτος Αλής:

—Ξέρεις πόσον πλούτο έχεις;»

«Ξέρω.»

«Για πόσο φτάνει;»

«Φτάνει για μισή καμήλα.»

«Κι εγώ έχω πλούτο για μισή καμήλα. Δε βάζουμε μαζί τα γρόσα μας ν' αγοράσουμε μια καμήλα συντροφική;»

Μιλήσανε πολύ και συμφωνήσαν. Αγοράσανε μια καμήλα

και τη βάλανε να δουλεύει με το καραβάνι του Αλή. Ο δεύτερος Αλής έφυγε ύστερα για τα μέρη του Καζ-Νταγ. Κάθε φορά που θα γύριζε, θα κάνανε λογαριασμό το τι έβγαλε η καμήλα με τη δουλειά της και θα μοιράζονταν τα κέρδη.

Ο Αλής, τότε, κρέμασε ένα καινούριο κουδούνι στο λαιμό της καμήλας τους, την έδεσε πρώτη στη σειρά πίσω απ' το γαϊδούρι του, και βγήκε στο μεγάλο δρόμο με το καραβάνι του. Ήταν πολύ περήφανος και πολύ σίγουρος για το μέλλον του κόσμου, και κάθε τόσο γύριζε πίσω να βεβαιωθεί πως η καμήλα του τον ακολουθά, πως υπάρχει.

Έτσι πέρασε ένας χρόνος, όταν κάτι σημαντικό έγινε. Η συντροφική καμήλα γέννησε ένα καμηλάκι. Ο Αλής πολλές φορές είδε τις ξένες καμήλες να γεννούν. Όμως τώρα με τη δική του ταραχτήκε πολύ.

«Για κοίτα!» είπε στη γυναίκα του «έχουμε τώρα και μωρό...»

Κοίταξαν. Κι αυτό που είδαν τάραξε την καρδιά τους σαν βίαιος άνεμος. Κάτι απίστευτο και μοναδικό ήταν στο μικρό καμηλάκι: το πετσί και οι τρίχες στο κεφάλι του δεῦ είχαν χρώμα καφετί, καθώς οι άλλες καμήλες. Ήταν άσπρες. Ήταν ένα καμηλάκι με άσπρο κεφάλι: το μοναδικό καμηλάκι με άσπρο κεφάλι που έγινε σ' όλη την Ανατολή.

Το νέο πήρε κι έδωσε στο χωριό των τσιτμήδων, στα γειτονικά χωριά που ήταν μες στο φαράγγι, σ' όλους όσοι ταξιδεύαν το μεγάλο δρόμο που πάει στα παράλια. Όλοι τρέχανε να δουν το θαυμαστό άσπρο καμήλι, κι όλοι μακάριζαν τον Αλή.

Κι ο Αλής πια ζούσε σε αληθινή ευτυχία. Αγάπησε πολύ το νέο ζο, όπως τίποτα άλλο δεν είχε αγαπήσει ίσαμε τότε στη γη. Το μεγάλωνε με στοργή και με τρυφερότητα, του έβγαζε ονόματα δανεισμένα απ' τον ουρανό και τη φύση —ονόματα δέντρων και καρπών—, του έδινε όχι μονάχα το χαμούρι* που τρώνε οι άλλες καμήλες, του έδινε σταφύλια και ζάχαρη και άλλα πολλά.

Τέλος, αγόρασε ένα καινούριο κουδούνι, το 'δεσε με χάντρες γαλάζιες και κόκκινες, και το πέρασε στο λαιμό του μικρού ζου.

Όταν κι αυτό έγινε, το πήρε μαζί του στο πρώτο ταξίδι του για τα παράλια. Το καμηλάκι πήγαινε πάντα πλάι στη μάνα του, κι ο Αλής όλο γύριζε και το κοίταζε. Όμως κουράστηκε να γυρίζει, δεν το είχε συνηθίσει. Ο μεγάλος ήλιος έκαιγε πολύ από πάνω του, ο Αλής έκλεισε τα μάτια. Ο δρόμος ήταν έρημος, τίποτα δεν ακουγόταν· γι' αυτό μες στον παρθένο χώρο υψωνόταν καθαρή σαν προσευχή η νέα συμφωνία. Μες στους παλιούς γνώριμους ήχους, αυτούς τους πίσω ήχους που ακολούθησαν τον Αλή σ' όλα τα χρόνια της ζωής του ως σήμερα, ανακατευόταν τώρα ο νέος ήχος, ανατάραζε την παλιά αρμονία, έσβηνε τους άλλους τόνους κι έμενε αυτός, ο νέος, μόνος. Τι καλά που ήταν! Τι καλά που είναι να πορεύεσαι στο δρόμο της Ανατολής και πίσω σου να μην είναι έρημος, να μην είναι μοναχά ξένες φωνές, να 'ναι και μια δική σου, να 'ναι όλα τα χρόνια που κουράστηκες και υπόφερες κατωμένα ήχος, στο λαιμό ενός μικρού καμηλιού με άσπρο κεφάλι...

Ο Αλής ήταν ευτυχισμένος και γαλήνιος. Η ζωή πια είχε νόημα και σημασία.

Μα το νέο έφταξε ίσαμε τα μακρινά μέρη του Καζ-Νταγ, όπου δούλευε ο δεύτερος Αλής. Ξεκινά αυτός κι έρχεται στο χωριό των τσιτμήδων.

«Ωρα καλή, σύντροφε!» λέει στον Αλή. «Τι νέα;»

«Έχουμε καλά νέα, σύντροφε. Η καμήλα μας γέννησε, κι έχουμε τώρα κι ένα μικρό καμήλι.»

«Για να το δω!»

Το είδε, αλλά έκαμε πως δεν πρόσεξε καν το άσπρο κεφάλι.

Λέει ο Αλής του Καζ-Νταγ:

«Λοιπόν, σύντροφε! Τώρα που έχουμε δυο ζωντανά, θέλω να χωρίσουμε τη συντροφιά μας. Εσύ θα πάρεις το ένα, εγώ το άλλο. Όποιο θέλεις, διάλεξε».

Ετούτος ο Αλής, με το να έχει ταξιδέψει σε μέρη μακρινά, είχε γίνει σοφός και πονηρός. Σκεφτόταν: «Ο σύντροφός μου θα κρατήσει τη μεγάλη καμήλα. Δε γίνεται! Από μισή που ήταν δική του, θα την ορίζει ολάκερη. Έτσι εγώ θα πάρω το καμήλι

με το άσπρο κεφάλι, θα το ταξιδέψω στο Καζ-Νταγ και θα το πουλήσω, στο δρόμο, στους αρκουδιάρηδες, που έχουνε μαϊμούδες κι αρκούδες, και μαζεύουνε γρόσα απ' τον κόσμο δείχνοντάς τες. Θα βγάλω έτσι πιο πολλά απ' ό,τι κάνει μια μεγάλη καμήλα».

Ο πρώτος Αλής κάθισε πάλι όλη τη νύχτα με τη γυναίκα του και ξαγρύπνησαν για να βρουνε το τι έπρεπε να κάμουνε.

Η γυναίκα έλεγε:

«Φως φανερό, Αλή! πρέπει να κρατήσεις τη μεγάλη καμήλα. Πού θα ξαναβρούμε τέτοια τύχη, να 'χουμε μια μεγάλη καμήλα δική μας!»

Ο Αλής υπόφερνε, δεν μπορούσε να το φανταστεί πως θ' αποχωριζόταν το καμήλι με το άσπρο κεφάλι.

«Μπας και δε θα μεγαλώσει κι αυτό;» έλεγε. « Ας το κρατήσουμε, να το μεγαλώσουμε!»

«Τι μου λες να το κρατήσουμε!» φώναζε η γυναίκα του. «Και στο μεταξύ τι θα μας δίνει; Κι αν στο μεταξύ ψοφήσει;»

Τέλος, ο πραχτικός νους της γυναίκας στάθηκε πιο δυνατός απ' την τρυφερότητα του Αλή, πιο δυνατός απ' την αδύναμη θέλησή του.

Τ' άλλο πρωί, με μάτια θολά απ' την αγρύπνια και την πίκρα, ο Αλής αποχαιρέτησε το καμήλι με το άσπρο κεφάλι. Στάθηκε ολόρθος και κοίταζε το όραμα που έφευγε με γρήγορο πηδηχτό βάδισμα ζαρκαδιού ίσαμε που χάθηκε απ' τα μάτια του. Τότε ο Αλής κατάλαβε σαν κάτι να του τραβούν απ' την καρδιά του, κι όλα γύρω του να 'ναι έρημα, επειδή πια δε θα 'χε σύντροφο του μεγάλου δρόμου, επειδή η τρυφερότητα που ήρθε τόσο αργά κι έπρεπε να ξοδευτεί πια δε θα είχε τρόπο.

Έγινε βαρύς κι αμίλητος. Δεν είχε όρεξη να φάει κι αδυνάτιζε κάθε μέρα. Πίσω του, ενώ όδευε με το караβάνι του, πάντα τον ακολουθούσαν οι ήχοι. Μες στους ήχους ήταν και η δική του καμήλα, που τώρα ήταν ολότελα δική του. Μα για τον Αλή οι φωνές είχαν σωπάσει, οι ήχοι δε μιλούσαν πια. Γιατί στον τόπο τους είχε μπει τώρα άλλη φωνή πιο δυνατή, αυτή που θά 'ρθει σε

κάθε άνθρωπο, μια φορά μονάχα και ποτέ άλλη, κι ύστερα ο άνθρωπος θα την κυνηγά σαν σκιά που φεύγει, πάντα φεύγει.

Κι ο Αλής παράτησε τη γυναίκα του στο φαράγγι των τσιτμήδων, παράτησε τις ξένες καμήλες, γιατί πια είχε γίνει κακός καμηλιέρης και τον διώξανε, πήρε τη δική του καμήλα και τράβηξε στα μέρη του Καζ-Νταγ.

Βρίσκει τον παλιό του το σύντροφο και του λέει:

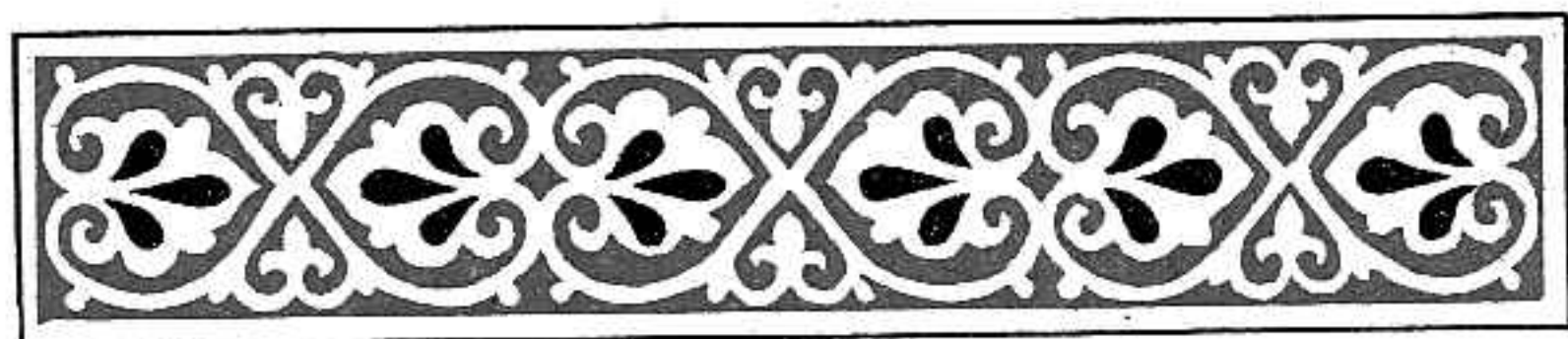
«Πάρε την καμήλα μου. Πάρε και το γαϊδούρι μου. Πάρε και το καλύβι που έχω στο φαράγγι. Πάρε ό,τι έχω. Μα δωσ' μου πίσω το καμήλι με το άσπρο κεφάλι...»

«Δεν το έχω πια, Αλή» του αποκρίνεται ο σύντροφός του. «Το πούλησα στο δρόμο.»

Ο Αλής από τότε όλο γυρίζει. Μόλις ξημερώσει, μπαίνει στο μεγάλο δρόμο, και κοιμάται όπου βραδιαστεί. Το γαϊδουράκι του πορεύεται υπομονετικά, και πίσω του δεμένη, έρημη και μόνη, ακολουθά η καμήλα του, ταραζοντας με τον ήχο του κουδουνιού της τη ζεστή σιωπή της γης. Οι άνθρωποι τον περιγελούνε και τον πειράζουνε. Οι πιο συμπονετικοί του λένε πως είναι τρέλα, πως είναι μάταιο να γυρίζει. Τον συμβουλεύουνε να πάει πίσω στο φαράγγι και στο караβάνι του. Όμως ο Αλής δεν τους ακούει. Επειδή δεν μπορεί να το πιστέψει, επειδή δε θέλει να το πιστέψει, πως το καμήλι με το άσπρο κεφάλι χάθηκε, πως πια δε θα υπάρξει στη ζωή του.

(Από το μυθιστόρημα *Αιολική γη*)

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Δρομί, δρομάκι

Δρομί, δρομάκι της φραγής,*
μην πολυβιάζεσαι να βγεις,
μα ας είναι οι βόλτες σου πολλές
απ' τα μαγκάνια,* απ' τις ελιές.

Στενό δρομάκι της φραγής,
όλο να πας κι όλο ν' αργείς,
απ' τα περβόλια, απ' τις ελιές
κι απ' τ' ουρανού τις αγκαλιές.

Κάθε κρυφό σου δε βαστά
ουδ' έξι βήματα σωστά·
μα μόλις στρίψει το τειχί,
κι αρχίζεις άλλο απ' την αρχή.

Μέσα στις βόλτες σου θα βρω
ένα εκκλησίδι με σταυρό,
το γαϊδουράκι τ' αρφανό
που λιγουρεύει για σανό.

Το νήπιο που παραπατεί
πλάι στην κυρούλα τη σκυφτή,

και τ' αξιπόλητο παιδί,
που γλυκά λόγια τραγουδεί.

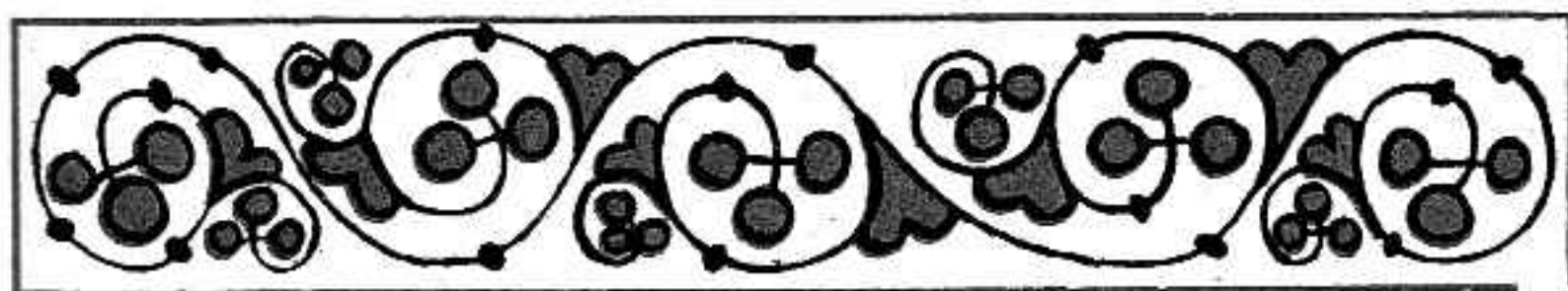
Ψιλό δρομάκι της φραγής
πούθε θα πας, πούθε θα βγεις;
Θα 'χεις, τὸ ξέρω, στο πλευρό,
κι ἄλλο εκκλησίδι με σταυρό,

το σκύλο, δίπλα στο βοσκό,
που δε μου οσμίζεται κακό
και το γοργό το δουλευτή
με το βασιλικό στ' αυτί.

Σαν το βιβλίο σε μελετώ,
κατεβατό, κατεβατό,
ανοιγμένο αλφαβητάρι
πάνω στου Θεού τη χάρη.

(Περιοδικό *Η Διάπλασις των Παίδων*)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ

[Οι δώδεκα μήνες]

Ο συγγραφέας επισκέπτεται ένα ερειπωμένο μοναστήρι της Μακεδονίας και μας μιλάει για τις παλιές ζωγραφιές που είδε μέσα σ' αυτό. Ο συγγραφέας, που είναι και ζωγράφος, γοητεύτηκε τόσο πολύ απ' τις ζωγραφιές αυτές, ώστε κάθισε και τις αντέγραψε.

Ο ΠΡΩΙ τράβηξα μόνος μου στο μοναστήρι, που βρίσκονταν πάνω στο βουνό, καμιά μισή ώρα έξω απ' το χωριό. Ήταν κι αυτό ρειπωμένο. Μονάχα το μπροστινό και λίγο απ' το πλάγι του στέκονταν ακόμα, έτοιμο κι αυτό να πέσει. Από τη μισογκρεμισμένη πόρτα του μπήκα μέσα. Οι καλόγεροί του σαν να κοιμούνταν. Τα κελάρια του γεμάτα, τα μιντέρια* του στρωμένα. Απ' τα μικρο-παραθυράκια του έβλεπα πέρα τα μαύρα βουνά, σαν κύματα που με κύκλωναν. Πατήματα δεν ακούονταν στις πλάκες της αυλής που 'ταν σκεπασμένες από αγριόχορτα και φύλλα. Η νύχτα έφτανε βουβή. Μονάχα ο ρύακας μουρμούριζε. Όταν το νυχτοπούλι άρχιζε τα ρυαχτά* του, αποτραβιόμουνα στη φωτιά του τζακιού μου, συντροφευμένος από σκιές...

Το μοναστήρι είχε πολλά παλιά πράγματα. Το πιο πολύτιμο ήταν ένα βημόθυρο,* από το τέμπλο της εκκλησιάς. Απάνω στα δυο βαριά βουνίσια ξύλα του ήταν ζωγραφισμένος ο «Ευαγγελισμός» και σειρά, από πάνω προς τα κάτω, στη μεριά που θηλύκωναν, οι «δώδεκα μήνες» που παράσταιναν τη ζωή του τό-

που, τον καιρό που ζωγραφίστηκαν. Μιλούν για το λαό, όπως ήταν τότε, με τους αρχόντους του, τις δουλειές και τα συνήθεια τους, επάνω κάτω έτσι όπως τα 'νιωθα καθώς τους ξεσήκωνα.

Ιανουάριος: Είναι νύχτα ακόμα. Μέσα στο κατάκλειστο σπίτι, η παλιά αρχόντισσα με τα νυχτικά της, τα σγουρά μαλλιά της αχτένιστα χυμένα στους ώμους της, κάθεται στην πολυθρόνα συρμένη δίπλα στο τζάκι. Δυο υπηρέτριες όρθιες την υπηρετούνε. Η μια μόλις μπαίνει κουβαλώντας ένα χοντρόξυλο. Η άλλη φεύγει από μπροστά της σαστισμένη. Η κυρά της, ανασηκωμένη στο κάθισμα, της φωνάζει θυμωμένα. Βιάζεται να ετοιμαστεί για την εκκλησία της.

Φεβρουάριος: Παραμονή απόκριας. Ο χωρικός κατεβάζει τα βόδια του με το βοδαμάξι του, να τα πουλήσει. Κάποιος τα χτυπά από πίσω να προχωρήσουν. Το μεγάλο κολώνει* μουγκρίζοντας. Το μικρό ακολουθεί φοβισμένο. Ο ζωέμπορας, ριγμένος βαριά πάνω στο ραβδί του, τα κοιτάζει λοξά σαν να τα ζυγιάζει. Τα κοιτάζει κι ο χωρικός όπως τα σέρνει μπροστά του, σαν για μια τελευταία φορά, λυπημένα...

Μάρτιος: Μέσα στο πυκνό δάσος, μέσα στην αστέναχτη φύση, τ' όρνιο περνά ψηλά κρώζοντας. Έπειτα, μες στη σιγαλιά, ακούγεται το χτύπημα του ξυλοκόπου. Δυό άντρες κόβουνε ξύλα. Η γυναίκα τα σηκώνει από χάμω με κόπο. Εδώ απάνω στα βουνά, που η ζωή είναι φτωχή με πολλά βάσανα, μονάχα τα νερά είναι μπόλικά και τα ξύλα...

Απρίλιος: Λιώσανε πια τα χιόνια. Τα κουδούνια λαλούν γλυκά, τα ποτάμια κατηφορίζουν. Στις πολιτείες, σε κιόσκια χωμένα μέσα σε πρασινάδες, οι κοπέλες κόβουν τα πρώτα λουλούδια. Τ' αυλάκια, οι φράχτες κελαηδούν. Τ' αυτιά γεμίζουν από ήχους. Στο σπίτι, μέσα στην αυλή, η τριανταφυλλιά μεγάλωσε και σκάλωσε ως το παράθυρο. Από κει απλώνει η κοπέλα το χέρι και κόβει το πρώτο τριαντάφυλλο, για να στολίσει το κεφάλι...

Μάιος: Αυγή ακόμα, όλα είναι σκούρα και τ' ανήλια μέρη είναι σκοτεινά σαν νύχτα. Το χορτάρι μόλις χρυσίζει στην πρώτη

αχτίδα. Τ' αρχοντόπουλο με τον υποταχτικό* του πάει καβάλα για κυνήγι. Το πρωινό αγέρι που φυσά, του παίρνει τη σάρπα. Το σκυλί τρέχει μπροστά μυρίζοντας. Μέσ' απ' τη φτέρη πετιέται ο λαγός... Μόλις προφταίνει να γυρίσει το κεφάλι...

Ιούνιος: Έφτασε το θέρος. Ο κόσμος είναι χυμένος έξω στα χωράφια και δουλεύει. Όλη τη μέρα θερίζουν, δεματίζουνε. Τα βράδια φτάνουνε κουρασμένα. Οι γυναίκες με τα γαϊδουράκια φεύγουν μονάχες για το χωριό. Οι άντρες κάθονται να φαν κι ύστερα ξαπλώνουν δίπλα στα δεμάτια. Περνούν μεσάνυχτα κι ακόμα ακούς κουβέντες. Τα γκρεμνά είναι γεμάτα από μια χρυσάφενια ημεράδα. Όλα, θαρρείς, μαζί τους αγρυπνούν και ξαποσταίνουνε...

Ιούλιος: Ο άρχοντας, κρατώντας μπράτσο τη γυναίκα του, που δεν ξέχασε να πάρει μαζί της και το κανατάκι της, βγαίνει να δει τα υποστατικά* του. Οι δούλοι του δουλεύουν. Κουρασμένοι, δεν έχουν τον καιρό ούτε να τον κοιτάξουν. Παίρνει τότε κι αυτός κάτι απ' τα χέρια τους, τάχα να τους βοηθήσει...

Αύγουστος: Απ' το πρωί, οι κοπέλες βγήκαν στ' αμπέλια. Στις πλαγιές τώρα ακούονται τα γέλια τους και τα χάχανά τους. Μέσα στην πόλη ακούονται, πάλι, άλλοι χαρούμενοι κρότοι. Οι βαγενάδες* που φτιάχνουν τα βαγένια* τους...

Σεπτέμβριος: Τα σταφύλια κουβαλήθηκαν στα σπίτια και πέφτουν με κοφίνια και με κάδους* μες στα πατητήρια. Τ' ανοιχτά κατώγια* των σπιτιών μυρίζουν. Βγαίνουν τα καινούρια τσίπουρα* και τα πετιμέζια...*

Οκτώβριος: Πέρασαν και τα πρωτοβρόχια. Η παλιά καλαμιά έχει μαυρίσει και σαπίσει. Τα βόδια ανασηκώνουνε παντού τ' αφράτα χώματα, που χύνονται μαλακά γύρω από τ' αλέτρι. Τα χωράφια απλώνονται σαν βελούδο, ανεβαίνοντας ως το δάσος, σιμά στ' αγριοβαλάνια.* Από κει πάλι ακούεται το πελέκι που κόβει κλαδί για το χειμώνα. Δεμένο περιμένει τ' άλογο στη ρίζα του χαμόπρινου. Όταν φορτώνεται να φύγει, ο τόπος γεμίζει από ερημιά. Πέρα, βαθιά, ακούονται φωνές και μακρινά γαβγίσματα.

Νοέμβριος: Έχει πλακώσει πια ο χειμώνας. Έξω φυσά ο

αγέρας σε μια πλάση πεθαμένη και σαβανωμένη. Τα γυμνά κλα-
ριά της λεύκας δέρνονται. Τα χλωμά φυλλαράκια σιγοτρέμουν.
Οι αχνοί σβήνουν μέσα στην ερημιά. Άξαφνα ακούγεται μια
τουφεκιά στα πλάγια...

Δεκέμβριος: Παραμονή Χριστούγεννα. Σφάζονται τα γου-
ρούνια. Μέσα στην αυλή κρέμονται μ' ανοιγμένη την κοιλιά,
ανάποδα. Ο νοικοκύρης όρθιος σιάζει το κρέας τους. Η νοικο-
κυρά, καθισμένη πιο πέρα, πλένει μέσα στο λεβέτι* τ' άντερα,
μαλώνοντας τη γάτα. Έξω ακούονται οι γκάιντες,* τα κάλα-
ντα...

Όταν ξεσήκωσα και τους δώδεκα μήνες, είχε περάσει η
άνοιξη. Μεσ στ' αυγινό αγέρι, τα τριαντάφυλλα της αυλής άνοι-
γαν κι η μοσκοβολιά τους με μέθαγε. Έξω απ' τα παράθυρά μου
τα πουλιά κελαηδούσαν, ο ήλιος έλαμπε. Όταν βγήκα ν' απο-
χαιρετήσω, διχαλωτά πέφταν τα ποτάμια, σμίγοντας βοερά, σαν
να διπλοχαιρετιούνταν. Έσκυψα κι ήπια. Ψιλές ψιχάλες μου
ραντίσαν το πρόσωπο. Ξαναγύρισα στο μοναστήρι να ευχαρι-
στήσω τη «Δέξα Παναγία» και να ετοιμάσω τα πράγματά μου...

(Από το βιβλίο *Οδοιπόρος*)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Τα Ελληνάκια

Τον Μάρτη περικόλεσα
και τον μικρό Νοέμβρη
Τον Αύγουστο τον φεγγερό
κακό να μη μας έβρει

Γιατ' είμαστε μικρά παιδιά
είμαστε δυο Ελληνάκια
Μες στα γαλάζια πέλαγα
και στ' άσπρα συννεφάκια

Γιατ' είμαστε μικρά παιδιά
κι η αγάπη μας μεγάλη
Που αν την χωρέσουμε απ' τη μια
περσεύει από την άλλη

Κύματα σύρετε ζερβά
και σεις τα σύννεφα δεξιά
Φάληρο με Περαιά
μια γαλανή σημαία.

(Από την ποιητική συλλογή *Τα ρω του έρωτα*)

ΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΒΛΑΧΟΣ

Ο κύριός μου Αλκιβιάδης

Ο συγγραφέας φαντάζεται το Σιλύκο, υπηρέτη στο σπίτι του μεγάλου πολιτικού της αρχαίας Αθήνας Περικλή, να μας διηγείται για τα παιδικά χρόνια του Αλκιβιάδη. Ο Αλκιβιάδης είχε μείνει από πολύ μικρός ορφανός από πατέρα, και την ανατροφή του την είχε αναλάβει ο Περικλής, που ήταν συγγενής της μάνας του. Ο Περικλής, από τότε που πήρε κοντά του τον Αλκιβιάδη, ανάθεσε στον υπηρέτη Σιλύκο να τον προσέχει και να ασχολείται με την ανατροφή του. Αλλά, όπως θα δούμε παρακάτω, τα πράγματα δεν ήταν τόσο εύκολα για το Σιλύκο, γιατί ο Αλκιβιάδης δεν ήταν ένα συνηθισμένο παιδί.

ΓΩ στο μεταξύ ετραβούσα των παθών μου τον τάραχο με τον Αλκιβιάδη. Ατίθασος, δύσκολος κι αυθάδης πια, τόσο που καμιά φορά δεν ήξερα τι να κάνω.

Αλλά θαρραλέος, θεοί! Απότολμος! Λιονταράκι σωστό. Ξεγλιστρούσε απ' τη μισοανοιγμένη πόρτα κι έτρεχε να παίξει «Έλληνες και Μήδους» με τα βρωμόπαιδα της γειτονιάς. Σ' όποια παρέα βρισκόταν, εκεί και τσακώματα.

«Θα παίξουμε το Μαραθώνα! Εγώ είμαι ο Θεμιστοκλής! Ποιος θα κάνει το Μαρδόνιο;»

«Δεν ξέρεις τι σου γίνεται» του είπε ένα κάπως πιο μεγάλο παιδί, ο Πυθόνικος, που δεν τον χώνευε. «Στο Μαραθώνα ήταν ο Μιλτιάδης κι αντίπαλός του ο Τισσαφέρνης.»

«Κι ο Δάτις! κι ο Δάτις!» φώναξαν άλλα παιδιά.

«Εσύ θα είσαι ο Δάτις λοιπόν!» είπε ο Αλκιβιάδης στον Πυθόνικο.

«Γιατί εγώ κι όχι εσύ;»

«Γιατί είσαι πιο μεγάλος και πιο δυνατός και θα τις φας!»

Ο Πυθόνικος θύμωσε κι έσπρωξε δυνατά τον Αλκιβιάδη, που έχασε την ισορροπία του κι έπεσε χάμω. Τα παιδιά έσκασαν στα γέλια, αλλά ο κύριός μου μ' ένα πήδημα τινάχτηκε απάνω κι άρπαξε τον Πυθόνικο απ' το λαιμό. Άρχισε πάλι σωστή, και τα παιδιά έκαναν κύκλο και φώναζαν. Από την κάμαρά μου άκουσα φωνές και βγήκα στο δρόμο να δω τι γίνεται. Και τι να δω! Ο Πυθόνικος κι ο Αλκιβιάδης, ένα κουβάρι, να κυλιούνται χάμω. Έτρεξα να τους χωρίσω. Ο Αλκιβιάδης, αν και πιο μικρός απ' τον Πυθόνικο, που θα ήταν τότε δώδεκα χρονώ, τον είχε αρπάξει απ' τα μαλλιά και του βροντούσε το κεφάλι χάμω.

«Είσαι ο Δάτις! ο Δάτις! ο Δάτις!» ξεφώνιζε.

Τον έπιασα, κι αναγκάστηκε ν' αφήσει τον Πυθόνικο, που ζαλισμένος, με τα ρούχα ξεσκισμένα, ανασηκώθηκε.

«Ας μην ερχόταν ο Σιλύκος» είπε λαχανιασμένος «και σου 'δειχνα εγώ!»

«Τι να μου δείξεις, που σε τάραξα στο ξύλο! Παλιο-Δάτι!» γύρισε και φώναξε αγριεμένα ο Αλκιβιάδης, καθώς τον έσερνα δια της βίας προς το σπίτι.

Από τότε ο Πυθόνικος μισούσε τον κύριό μου. Στη γειτονιά του κόλλησε το «Δάτις».

Όσο μεγάλωνε ο Αλκιβιάδης τόσο και γινόταν ασυμμάζευτος. Κάθε απόγευμα ξέφευγε απ' το σπίτι κι έτρεχε να παίξει αστραγάλους. Η παρέα του έπαιζε πάντα στο δρόμο. Μια μέρα, τη στιγμή που ήταν η σειρά του Αλκιβιάδη, από την άκρη του δρόμου φάνηκε ένα αμάξι με δυο άλογα που έτρεχαν με καλπασμό. Τ' άλλα παιδιά παραμέρισαν φοβισμένα, αλλά ο Αλκιβιάδης στάθηκε θυμωμένος στη μέση του δρόμου κάνοντας επιταχτικά νόημα στον οδηγό να σταματήσει. Εκείνος του φώναξε από μακριά να παραμερίσει κι ούτε έκανε να σιγανέψει τ' άλογά του. Και τι έκανε ο Αλκιβιάδης! Ξαπλώθηκε φαρδύς πλατύς στη μέση του δρόμου και του φώναξε:

«Σαν σου βαστάει, πέρνα!»

Χύθηκα προς τα κει να τον αρπάξω, αλλά ευτυχώς ο αμαξάς

πρόλαβε. Τραβώντας τα γκέμια δυνατά, σταμάτησε τ' άλογά του μια πιθαμή απ' το ξαπλωμένο παιδί.

«Άλλη φορά να σταματάς όταν εγώ προστάζω!», είπε του οδηγού, που έτριβε τα μάτια του βλέποντας τον άφοβο ανθρωπάκο να σηκώνεται από χάμω, σχεδόν μέσ' απ' τα πόδια των αλόγων.

«Τώρα πέρνα!» πρόσθεσε ο Αλκιβιάδης με κάποια συγκατάβαση, και γυρίζοντας προς τους συντρόφους του:

«Θα ρίξω δυο φορές, μια και μόρεσα να σταματήσω ολόκληρο άρμα!»

Φωνές και διαμαρτυρίες ακούστηκαν απ' την παρέα, αλλά ο κύριός μου ήθελε το δικό του.

«Μήπως θα το 'κανε κανένας από σας; Ν' ακούσω... Πώς; Ε, λοιπόν! θα παίξω δυο φορές.»

Θέλησα να τον τραβήξω απ' το παιγνίδι, αλλά ήταν ξαναμμένος απ' το κατόρθωμά του και δεν άκουγε. Δεν ήθελε, μπροστά στα συνομήλικά του, αυτός που σταματάει ολόκληρο αμάξι, να φανεί πως υπακούει στον κουτσοπόδαρο Σιλύκο.

Σηκώθηκα κι έφυγα. Περπατούσα σιγά, μελαγχολικός κι ανήσυχος σαν να μου είχε γίνει κάποια αποκάλυψη, σαν να είχα αγγίξει με το δάχτυλο κάποιο μυστήριο, μια πηγαία σκοτεινή δύναμη. Τη δύναμη της δημιουργίας που συγκερνάει χαρίσματα, αρετές, ομορφιά, χάρη, δύναμη, και τα ρίχνει όλα μαζί σ' ένα πλάσμα, δίνοντάς του όμως και φανταχτερά ελαττώματα. Αντιζύγι στα χαρίσματα, θα έλεγε άλλος. Εγώ θα τολμούσα να πω συνείδηση της ανωτερότητας, που οδηγεί στην απαίτηση της εξαιρέσεως.

Το επεισόδιο μαθεύτηκε στην Αγορά, και για πολλές μέρες όλοι μιλούσαν για την τόλμη και το θάρρος του παιδιού.

Ο Αλκιβιάδης, από μικρός, ένιωθε —και το 'δειχνε— τον εαυτό του ανώτερο απ' τους άλλους συνομήλικούς του, και τα παιδιά της παρέας του τον παραδεχόντουσαν πάντα και παντού γι' αρχηγό.

(Από το βιβλίο *Ο κύριός μου Αλκιβιάδης*)

Του κυρ Βοριά

Ο κυρ Βοριάς παράγγειλεν ούλω των караβιώνε:

«Καράβια π' αρμενίζετε, κάτεργα* που κινάτε,
εμπάτε στα λιμάνια σας, γιατί θε να φυσήξω,
ν' ασπρίσω κάμπους και βουνά, να κρυώσω κρυές βρυσούλες,
κι οσά 'βρω μεσοπέλαγος, στεριάς θε να τα ρίξω.»

Κι όσα καράβια τ' άκουσαν, όλα λιμάνι πιάνουν,
του κυρ Αντριά το κάτεργο μέσα βαθιά αρμενίζει.

«Δε σε φοβούμαι, κυρ Βοριά, φυσήξεις δε φυσήξεις,

τι έχω καράβι από καρυά* και τα κουπιά πυξάρι,*

έχω κι αντένες προύντζινες κι ατσάλενα κατάρτια,

έχω πανιά μεταξωτά, της Προύσας το μετάξι,

έχω και караβόσκοινα από ξανθής μαλλάκια·

κι έχω και ναύτες διαλεχτούς, όλο άντρες του πολέμου,

κι έχω κι ένα ναυτόπουλο, που τους καιρούς γνωρίζει,

κι εκεί που στήσω μια φορά την πλώρη δε γυρίζω.»

«Ανέβα, βρε ναυτόπουλο, στο μεσιανό κατάρτι,
για να διαλέξεις τον καιρό, να ιδείς για τον αέρα.»

Παιζογελώντα ανέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.

«Το τι είδες, βρε ναυτόπουλο, αυτού ψηλά που πήγες;»

«Είδα τον ουρανό θολό και τ' άστρα ματωμένα,

είδα την μόρα που άστραψε και το φεγγάρι εχάθη,

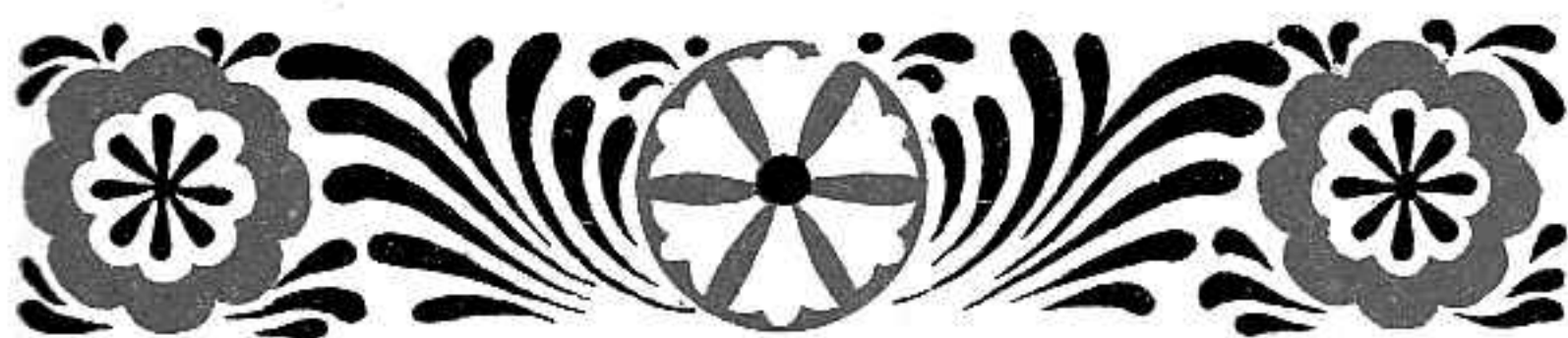
και στης Αττάλειας τα βουνά αστραχαλάζι* πέφτει.»

Ὡστε να ειπεί, να καλοειπεί, να καλοκουβεντιάσει,
βαριά φουρτούνα πλάκωσε και το τιμόνι τρίζει,
ασπρογυαλίζει η θάλασσα, σιουρίζουν* τα κατάρτια,
σκώνονται κύματα βουνά, χορεύει το καράβι,
σπιλιάδα* του ἴρθε από τη μια, σπιλιάδα από την άλλη,
σπιλιάδα από τα πλάγια του κι εξεσανίδωσέ το.
Γιόμισε η θάλασσα πανιά, το κύμα παλικάρια,
και το μικρό ναυτόπουλο σαράντα μίλια πάγει.

Ὅλες οι μάνες κλαίγανε κι όλες παρηγοριούνται,
μα μια μανούλα ενός παιδιού παρηγοριά δεν έχει.
Βάνει τις πέτρες στην ποδιά, τα τρόχαλα* στον κόρφο,
πετροβολάει τη θάλασσα και τροχαλάει το κύμα.
«Θάλασσα, πικροθάλασσα και πικροκυματούσα,
πόπνιξες το παιδάκι μου, π' άλλο παιδί δεν έχω.»
«Δε φταίω η δόλια θάλασσα, δε φταίω εγώ το κύμα,
μόν' φταίει ο πρωτομάστορας που φτιάνει τα καράβια.»

(Δημοτικό)

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Μακάριοι άνθρωποι

ΘΑ σας πάγω σήμερα σε κάποια μέρη ξεχασμένα, κοντά σ' ένα βουνό γίγαντα, λεγόμενο Τσιμποράθο. Άλλη φορά ζούσανε σ' αυτόν τον τόπο κάτι ανθρώποι απλοί κι αγαθόκαρδοι, πλην σήμερα έχουνε ξεκληριστεί* από τους άσπρους που περάσανε στην Αμερική από την Ευρώπη· γι' αυτό φαντάζομαι πως οι λιγοστοί που βαστάνε ακόμα απ' αυτουνούς τους φουκαράδες, στη φαντασία τους ο διάβολος θε να 'ναι άσπρος κι όχι μαύρος σαν τον δικό μας.

Από τότες που πατήσανε στον καινούριο κόσμο οι άσπροι, όλες οι δυστυχίες πέσανε στην κεφαλή τους. Προ χρόνια, βρισκόντανε ακόμα κάτι σπίτια χτισμένα με ξεροτρόχαλο* και σκεπασμένα με χορτάρια. Κοντά στο Σούπα φαίνονται τα χαλάσματα από μια μεγάλη πολιτεία, χτισμένη στην πλαγιά ενούς βράχου, και μέσα στην πέτρα έχουνε σκάψει κάτι γαλαρίες. Σώζονται ακόμα και κάτι τρίχοι σα να 'ναι από κάστρο. Στα μνημούρια* μέσα βρίσκονται κομμάτια από ρούχα μπαμπακερά, κανάτια, αραποσίτι*, μπιζέλια, φύλλα των δέντρων, κοντάρια, κούκλες χωματένιες κι άλλες από μπαμπάκι, βραχιόλια, κάτι δαχτύληθρες από μάλαμα που τις βάζανε στ' αυτιά και στο στόμα των πεθαμένων.

Το χώμα είναι σαν άμμος, κατάξερο, για τούτο τα κορμιά διατηρούνται σα μούμιες, με τα ρούχα μαζί.

Πέτρες κείτουνται σωριασμένες, κι απάνου σ' αυτές τις πεθαμένες πέτρες και στα χαλάσματα κάθονται οι γουστέρες* κατακαιγόμενες από τον ήλιο· το κορμί τους θαρρείς πως το ζωγράφισε κανένας μεγάλος τεχνίτης, με ρίγες ωραιότατες, πράσινες, κίτρινες και καφεδιές. Χάφτουνε τις μύγες.

Σ' ένα μέρος που το λένε Παραμόγκα βρίσκονται χαλάσματα από κάποιο παλάτι καστρογυρισμένο, πολύ μεγάλο. Οι τοίχοι είναι από λάσπη, μα είναι πολύ χοντροί. Το καθεαυτού χτίριο ήτανε χτισμένο απάνου σ' ένα ύψωμα, αλλά οι τοίχοι του κατεβαίνουνε ίσαμε κάτω, στη ρίζα του βουνού. Ανεβαίνανε από κάποιο μονοπάτι που στρίβει σα λαβύρινθος ολόγυρα σε κείνο το βουνί, για να μην μπορεί να τό 'βρει εύκολα ο οχτρός.

Εκεί κοντά βρισκότανε κι ένα χωριό λεγόμενο Ιχοκάν, απάνου σ' ένα βουνό. Κάνει πολύ κρύο. Στα παλιά τα χρόνια ήτανε σ' αυτό το χωριό παπάς κάποιος Ιντιάνος, που πρωτύτερα ήτανε Κασίκης, δηλαδή βασιλιάς του τόπου. Αλλά γίνηκε χριστιανός και στάθηκε σοφός στη θεολογία και στα λατινικά, κι είχε μια μεγάλη βιβλιοθήκη με βιβλία ελληνικά, λατινικά, γαλλικά και ιγγλέζικα. Ήξερε και πολλά πράματα της επιστήμης.

Σ' αυτά τα μέρη, τη νύχτα φέγγουνε στον ουρανό άλλα άστρα. Το δρόμο τους δείχνει ο Σταυρός της Νοτιάς, όπως εμείς έχουμε τ' Άστρο της Τραμουντάνας. Λένε «ο Σταυρός γέρνει κατά τη θάλασσα· σε λίγο θα φέξει».

Να δείτε τι καλοί άνθρωποι βρίσκονται ανάμεσα σε κείνα τ' άσπλαχνα βουνά.

Λέγανε πως πολύ μακριά, κοντά σε κάποιο ποτάμι, ζούσε μια φυλή πολύ άγρια κι αιμοβόρα, λεγόμενη Μαλάμπας. Βρέθηκε ένας Ιγγλέζος χασομέρης κι αποφάσισε να πάγει να τους δει, μα οι φίλοι του τον μποδίζανε, από φόβο μην τον χαλάσουνε κείνοι οι ανθρωποφάγοι. Αλλά αυτός πήρε τα μάτια του ολομόναχος, αφού κι ο παραγιός του φοβήθηκε να πάγει μαζί του, και τράβηξε, έχοντας μέσα σε κάτι ταγάρια χάντρες πολλές και κάτι τέτοια μωροπαίχνιδα.

Κίνησε κατά το γλυκοχάραμα, με μια ποταμίσια κουρίτα*.

κουπί τραβούσανε δυο Ιντιάνοι. Τη νύχτα κοιμηθήκανε στην ακροποταμιά. Το πρωί στείλανε τον ένα Ιντιάνο να πάγει στον Κασίκη και να του πει πως ήρτε ένας άσπρος άνθρωπος, γιος του 'Ηλιου, όπως τους λέγανε. Σε λίγη ώρα ήρτε ο Κασίκης μέσα στην κουρίτα του, μαζί με τον Ιντιάνο που 'χανε σταλμένον.

Ο Ιγγλέζος του 'πε πως είχε πάγει σ' αυτά τα μέρη γιατί είχε πόθο να δει τους Μαλάμπας από κοντά, και πως ήρτε σα φίλος. Και κείνος πολύ φχαριστήθηκε. Αγκαλιαστήκανε και τον πήρε ο Κασίκης μέσα στο καϊκι του.

Φτάζανε στο παλάτι του πριν το μεσημέρι. Τότες ο Κασίκης κάθισε μαζί με τον άσπρο σε μια ψάθα. Τέσσερα παλικάρια παραστεκόντανε.

Κουβεντιάζανε κάμποση ώρα. Ωστόσο ο Κασίκης υποψιαζότανε ακόμα πως ο άσπρος πήγε για χρυσάφι, μα ο Ιγγλέζος τον βεβαίωσε πως να μην έχει τέτοια ιδέα.

Τότες ο γέρος του είπε πως είναι λεύτερος να καθίσει μαζί τους όσο του αρέσει και να φύγει όποτε βαρεθεί, και πως μπορούσε να στείλει πίσω στο χωριό τους δυο βαρκάρηδες· και πως θα τον πηγαίνανε στο χωριό οι δυο γιοι του, όποτε τραβήξει η καρδιά του να γυρίσει πίσω.

Αυτή η φυλή ήτανε απάνου κάτου ίσαμε διακόσιες οικογένειες. Αλλά μέσα στα λογκάρια ήτανε σκορπισμένες και πολλές άλλες φυλές. Για τούτο βλέπανε οι άσπροι ν' ανεβαίνει καπνός εδώ και κει μέσα στα δάση.

'Αμα φάγανε έβγαλε ο Ιγγλέζος τις χάντρες και τις μοίρασε, κι οι Ιντιάνοι κάνανε σαν τρελοί από τη χαρά τους. Ύστερα παρακάλεσε τις γυναίκες να ζωγραφίσουνε το κορμί του και να το παρδαλίσουνε, όπως είναι η συνήθειά τους. Τον πλουμίσανε λοιπόν μ' όλη την τέχνη τους...

Τους ξανάδωσε πάλι χάντρες, κουδούνια, χτένια και τέτοια. Στο γέρο Κασίκη χάρισε το κουτάλι του, το πιρούνι του και το μαχαίρι του, και στους γιους του δυο μπουκάλια. Με το ρολόγι ζουρλαθήκανε, μάλιστα σαν το 'βαλε απάνου σ' ένα σανίδι, γιατί πρωτύτερα νομίζανε πως ο σφυγμός του χεριού του το

ζωντάνευε. Σαν το 'βαλε στ' αυτί τους, αρχίσανε να φωνάζουνε σαν παιδιά, πηδούσανε, χορεύανε, κι ύστερα πάλι πηγαίνανε και τ' αφουγκραζόντανε. Στο τέλος συμφωνήσανε όλοι, πως είχε κλείσει μέσα κανένα πουλί, κι έκανε τικ τακ θέλοντας να φύγει. Τότες τ' άνοιξε, και σαν είδανε μέσα, πιάσανε και φωνάζανε: «Μανάν, μανάν, χι τρομπιχότε», που θα πει: «Όχι, όχι, είναι ζαχαρόμυλος», επειδή κάποιος τους είχε πει για μια τέτοια μηχανή.

Τρώγανε δυο φορές την ημέρα, πρωί και και βράδυ. Τρώγανε μπανάνες κι άλλα φρούτα, λίγο κρέας και ψάρια, που 'χε πολλά το ποτάμι. Τιμωρούσανε τον κλέφτη, βάζοντάς τον ο Κασίκης να δώσει τα διπλά απ' όσα έκλεψε. Μα πολύ ανάριες ήτανε οι αδικίες, και ποτές δε μαλώνανε. «Ποτές δε γίνεται σκοτωμός στο μέρος μας» είπε του Ιγγλέζου ο γέρος.

Κάθισε μαζί τους μονάχα δυο τρεις μέρες. Τους αποχαιρέτησε, κι ήτανε πολύ πικραμένοι. Οι δυο γιοι του Κασίκη πήγανε μαζί του. Ο Κασίκης τον παρακάλεσε να του στείλει λίγο αλάτι, γιατί δε βρισκότανε εκεί πέρα τέτοιο πράμα, κι ύστερα του 'πε να ζήσει μαζί τους αν βαρεθεί τους άσπρους, και πως θα του 'δινε την κόρη του για γυναίκα, και πως θα γίνει Κασίκης στο ποδάρι του.

Σαν κατεβήκανε στην ακροποταμιά, όλες οι γυναίκες τρέξανε κοντά του. Τη στιγμή π' αρχίσανε να κατεβαίνουνε το ποτάμι, μαζευτήκανε όλες και πιάσανε και λέγανε κάποιο τραγούδι του μισεμού.* Αυτές πρωτολέγανε κι οι γιοι του Κασίκη αποκρινόντανε από το καϊκι. Κοίταξε η μάνα μας η φύση, τι μεγάλα πράματα μαθαίνει στα παιδιά της.

Κείνη τη στιγμή ο άσπρος άνθρωπος γύρισε το πρόσωπό του και σφούγγιξε τα δάκρυά του ντροπιασμένος. Αχ! Γι' αυτόν τον αμαρτωλό κατέβηκε ο Χριστός στη γη, ενώ για κείνα τα αθώα πλάσματα δεν ήτανε καμιά ανάγκη να σταυρωθεί.

Φτάνοντας στο χωριό, απ' όπου είχε ξεκινήσει, οι φίλοι του χαρήκανε πολύ, γιατί τον είχανε για χαμένο, και γελάσανε με το πλουμισμένο πετσί του. Γέμισε αλάτι το καϊκι και το 'στειλε

του Κασίκη. Έδωσε και κάτι πράματα στα παιδιά του. Τον αγκαλιάσανε και τον φιλήσανε απάνου στο στήθος.

Άμα αλαργάρανε, τα μάτια του Ιγγλέζου ξαναβουρκώσανε. «Αυτοί οι άνθρωποι τι είχανε να περιμένουνε από τη φυλή του; Να γίνουνε πιο τίμιοι; Να γίνουνε πιο φτυχισμένοι;»

(Από το βιβλίο *Ιστορίες και περιστατικά*)

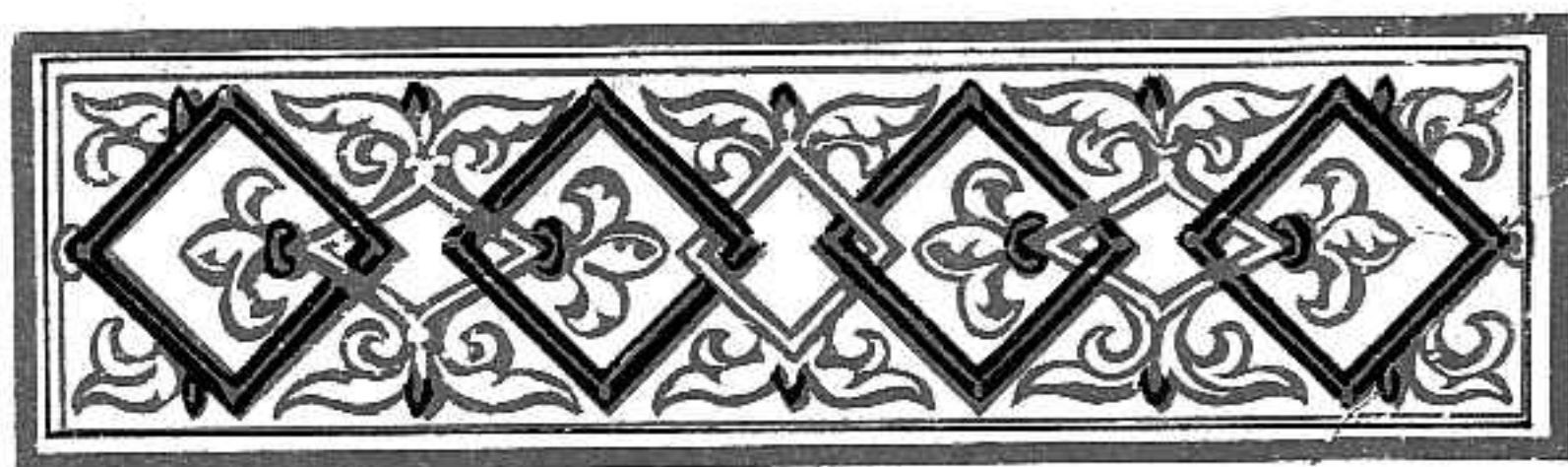

ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ

Κατάνακρα στο σύνορο

Κατάνακρα* στο σύνορο στεριάς και του πελάγου,
που τα νερένια δάχτυλα την αμμουδιά χαϊδεύουν,
βγήκε μια μάνα καβουρού και νέθει* στη λιακάδα·
νέθει το φως χρυσόνεμα, νέθει και κουβαριάζει,
και νεθοκουβαριάζοντας γλυκό τραγούδι λέει:
«Χαρά να χαίρεσαι ζωή, χαρά να ζεις και να 'σαι,
μακάρι και κατάνακρα στο σύνορο του κόσμου».

(Απ' την ποιητική συλλογή *Κιθάρα και γαρούφαλο*)

Του νεκρού αδερφού

Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη,
την κόρη τη μονάκριβη την πολυαγαπημένη,
την είχες δώδεκα χρονώ κι ήλιος δε σου την είδε!
Στα σκοτεινά την έλουζε, στ' άφεγγα τη χτενίζει,
στ' άστρι και τον αυγερινό έπλεκε τα μαλλιά της.
Προξενητάδες ήρθανε από τη Βαβυλώνα,
να πάρουνε την Αρετή πολύ μακριά στα ξένα.
Οι οχτώ αδερφοί δε θέλουνε κι ο Κωσταντίνος θέλει.
«Μάνα μου, κι ας τη δώσουμε την Αρετή στα ξένα,
στα ξένα κει που περπατώ, στα ξένα που πηγαίνω,
αν παμ' εμείς στην ξενιτιά, ξένοι να μην περνούμε.»
«Φρόνιμος είσαι, Κωσταντή, μ' άσκημα απιλογήθης.
Κι α μόρτει, γιε μου, θάνατος, κι α μόρτει, γιε μου, αρρώστια,
κι αν τύχει πίκρα γη χαρά, ποιος πάει να μου τη φέρει;»
«Βάλλω τον ουρανό κριτή και τους αγιούς μαρτύρους,
αν τύχει κι έρτει θάνατος, αν τύχει κι έρτει αρρώστια,
αν τύχει πίκρα γη χαρά, εγώ να σου τη φέρω.»

Και σαν την επαντρέψανε την Αρετή στα ξένα,
κι εμπήκε χρόνος δίσεχτος και μήνες οργισμένοι
κι έπεσε το θανατικό, κι οι εννιά αδερφοί πεθάναν,
βρέθηκε η μάνα μοναχή σαν καλαμιά στον κάμπο.

Σ' όλα τα μνήματά έκλαιγε, σ' όλα μοιρολογιόταν,
στου Κωσταντίνου το μνημειό ανέσπα τα μαλλιά της.
«Ανάθεμά σε, Κωσταντή, και μυριανάθεμά σε,
οπού μου την εξόριζες την Αρετή στα ξένα!
το τάξιμο που μου 'ταξες, πότε θα μου το κάμεις;
Τον ουρανό 'βαλες κριτή και τους αγιούς μαρτύρους,
αν τύχει πίκρα γη χαρά, να πας να μου τη φέρεις.»
Από το μυριανάθεμα και τη βαριά κατάρα,
η γης αναταράχτηκε κι ο Κωσταντής εβγήκε.
Κάνει το σύγνεφο άλογο και τ' άστρο χαλινάρι,,
και το φεγγάρι συντροφιά και πάει να της τη φέρει.

Παίρνει τα όρη πίσω του και τα βουνά μπροστά του.
Βρίσκει την κι εχτενίζονταν όξου στο φεγγαράκι.
Από μακριά τη χαιρετά κι από κοντά της λέγει:
«'Αιντε, αδερφή, να φύγουμε, στη μάνα μας να πάμε.»
«Αλίμονο, αδερφάκι μου, και τι είναι τούτη η ώρα;
Αν ίσως κι είναι για χαρά, να στολιστώ και νά 'ρθω,
κι αν είναι πίκρα, πες μου το, να βάλω μαύρα νά 'ρθω.»
«'Ελα, Αρετή, στο σπίτι μας, κι ας είσαι όπως και αν είσαι.»
Κοντολυγίζει τ' άλογο και πίσω την καθίζει.
Στη στράτα που διαβαίνανε πουλάκια κιλαηδούσαν,
δεν κιλαηδούσαν σαν πουλιά, μήτε σαν χελιδόνια,
μόν' κιλαηδούσαν κι έλεγαν ανθρωπινή ομιλία:
«Ποιος είδε κόρην όμορφη να σέρνει ο πεθαμένος!»
«'Ακουσες, Κωσταντίνε μου, τι λένε τα πουλάκια;»
«Πουλάκια είναι κι ας κιλαηδούν, πουλάκια είναι κι ας λένε.»
Και παρεκεί που πάγαιναν κι άλλα πουλιά τους λένε:
«Δεν είναι κρίμα κι άδικο, παράξενο μεγάλο,
πως περπατούν οι ζωντανοί με τους απεθαμένους!»
«'Ακουσες, Κωσταντίνε μου, τι λένε τα πουλάκια;
πως περπατούν οι ζωντανοί με τους απεθαμένους!»
«Απρίλης είναι και λαλούν και Μάης και φωλεύουν.»*
«Φοβούμαι σ', αδερφάκι μου, και λιβανιές μυρίζεις.»

« Εχτές βραδὶς ἐπήγαμε πέρα στον Αἰ-Γιάννη,
κι ἐθύμιασέ μας ὁ παπὰς με περισσό λιβάνι.»
Και παρεμπρός που πήγανε, κι ἄλλα πουλιά τους λένε:
«Για ιδὲς θάμα κι ἀντίθαμα που γίνεται στον κόσμο,
τέτοια πανώρια λυγερή να σέρνει ὁ πεθαμένος!»
Τ' ἀκουσε πάλι ἡ Ἀρετὴ κι ἐράγισε ἡ καρδιά της.
« Ἀκουσες, Κωσταντάκη μου, τι λένε τα πουλάκια;»
« Ἀφῆσ', Ἀρέτω, τα πουλιά κι ὅ,τι κι α θέλ' ας λέγουν.»
«Πες μου, πού εἶναι τα κάλλη σου, και πού εἶν' ἡ λεβεντιά σου,
και τα ξανθά σου τα μαλλιά και τ' ὀμορφο μουστάκι;»
« Ἐχω καιρό π' ἀρρώστησα και πέσαν τα μαλλιά μου.»

Αυτοῦ σιμά, αυτοῦ κοντά στην ἐκκλησιά προφτάνουν.
Βαριά χτυπά τ' ἀλόγου του κι ἀπ' ἐμπροστά της χάθη.
Κι ἀκούει την πλάκα και βροντὰ το χῶμα και βοῖζει.
Κινάει και πάει ἡ Ἀρετὴ στο σπίτι μοναχὴ της.
Βλέπει τους κήπους της γυμνούς, τα δέντρα μαραμένα,
βλέπει τον μπάλσαμο* ξερό, το καρυοφύλλι* μαύρο,
βλέπει μπροστά στην πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.
Βρίσκει την πόρτα σφαιλιστὴ και τα κλειδιά παρμένα,
και τα σπιτοπαράθυρα σφιχτά μανταλωμένα.
Κτυπά την πόρτα δυνατά, τα παραθύρια τρίζουν.
« Ἀν εἶσαι φίλος διάβαινε, κι Ἀν εἶσαι ἐχτρός μου φύγε,
κι Ἀν εἶσαι ὁ Πικροχάροντας, ἄλλα παιδιὰ δεν ἔχω,
κι ἡ δόλια ἡ Ἀρετούλα μου λείπει μακριὰ στα ξένα.»
«Σήκω, μανούλα μου, ἀνοιξε, σήκω, γλυκιά μου μάνα.»
«Ποιος εἶν' αὐτός που μου χτυπάει και με φωνάζει μάνα;»
« Ἀνοιξε, μάνα μου, ἀνοιξε, κι ἐγὼ εἶμαι ἡ Ἀρετὴ σου.»

Κατέβηκε, ἀγκαλιάστηκαν κι ἀπέθαναν κι οἱ δύο.

(Δημοτικό)

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

Η σύλληψη του Ρήγα

Στις 19 Δεκεμβρίου του 1797 ο Ρήγας φτάνει απ' τη Βιέννη στην Τεργέστη, συνοδευόμενος απ' το Χριστόφορο Περραιβό. Σκοπός του ταξιδιού αυτού είναι να περάσει ο Ρήγας με πλοίο απ' την Τεργέστη στην υπόδουλη τότε Ελλάδα και να ξεσηκώσει τους Έλληνες εναντίον των Τούρκων. Το ίδιο εκείνο βράδυ, ο Ρήγας και ο Περραιβός έχουν συνάντηση σ' ένα καφενείο της Τεργέστης με τον καπετάνιο του караβιού, που θα έφερνε μυστικά το Ρήγα στην Ελλάδα. Κανονίζουν να φορτωθούν την άλλη μέρα στο καράβι τα κασόνια με τις προκηρύξεις και το άλλο έντυπο επαναστατικό υλικό, που είχαν τυπώσει στη Βιέννη, και συνεννοούνται για τη μέρα που θ' ανεβεί και ο ίδιος ο Ρήγας, για να φύγουν. Μόλις όμως γυρίζουν στο ξενοδοχείο τους, συλλαμβάνονται απ' την αυστριακή αστυνομία.

TΟ «Royal», το ξενοδοχείο τους, ήταν καμιά εκατοστή βήματα παρακάτω. Στρίψανε τη γωνιά και βγήκανε στην παραλία. Έκανε κρύο. Παγωνιά κι υγρασία. Μύριζε δυνατά θάλασσα. Το σκοτάδι πίσσα. Μόνο ένα φανάρι στην άκρη του δρόμου, και στα κατάρτια των караβιών μικρά φωτάκια που σαλεύανε ρυθμικά. Το «Royal» ήταν χτισμένο απάνω στον παραλιακό δρομάκο, ως μιάμιση οργιά από τη θάλασσα, όχι παραπάνω. Ο Περραιβός χτύπησε τη θύρα. Τους άνοιξε ένας μισοκοιμισμένος Ιταλός και γκρινιάζοντας τους ανέβασε στο πρώτο πάτωμα, σ' ένα μικρό δωμάτιο.

— Εδώ, τους λέει, δεν έχω αλλο.

Είχε ένα κρεβάτι κι ένα σοφά.

— Δεν πειράζει, θα βουλευτούμε.

Σαν έφυγε ο μισοκοιμισμένος Ιταλός, ο Περραιβός άνοιξε το σάκο του. Ο Ρήγας στεκότανε δισταχτικός.

— Θα βγω, είπε άξαφνα.

— Πού θα πας; έκανε ο Περραιβός ανήσυχα.

— Θα πάω στο Προξενείο, στο Γαλλικό Προξενείο.

— Γιατί;... Υποψιάστηκες τίποτα;

— Δεν ξέρω. Για καλό και γιά κακό. Μια ιδέα.

— Αύριο το πρωί... δοκίμασε να πει ο Περραιβός.

— Όχι, όχι, τώρα θα πάω. Να με δώσουν ένα χαρτί, πως είμαι γεννημένος στα Εφτάνησα, Γάλλος υπήκοος.

Δεν είχε βγάλει τη γούνα του. Έπιασε το πόμολο της πόρτας. Γύρισε και λέει του Περραιβού:

— Εσύ να πλαγιά...

Τον έκοψε ένα δυνατό χτύπημα στην πόρτα. Ο Ρήγας πισωχώρησε, στάθηκε στη μέση της κάμαρας.

— Εμπρός! φωνάζει.

Άνοιξε η θύρα διάπλατα. Το κίτρινο φως του λυχναριού από μέσα από την κάμαρα φώτισε ένα ψηλόστενο κομμάτι του σκοτεινού διάδρομου. Σε τούτο το φως μέσα στεκόταν ασάλευτος, κολόνα, κλείνοντας το πέραςμα, ένας αστυνομικός. Πίσω του άλλοι δυο τρεις.

— Συγγνώμην, κύριοι, ρωτάει ψυχρά κι ευγενικά, κανένας από σας λέγεται Ρήγας;

— Εγώ λέγομαι Ρήγας, απάντησε με σταθερή φωνή ο Ρήγας. Τι τρέχει;

Ο αξιωματικός έριξε μια ματιά στον Περραιβό, έπειτα στάθηκε προσοχή κι είπε επίσημα:

— Εν ονόματι του Νόμου!... δε θα βγει κανείς από δω μέσα!

Γύρισε κατά το διάδρομο και φώναξε στους ανθρώπους που στέκονταν πίσω του:

— Εσείς οι δυο θα μέινετε εδώ στο διάδρομο, μπρος στην

πόρτα! Να μην το κουνήσει κανείς!... Εμείς πάμε! πρόσταξε τους άλλους δυο.

Έκλεισε η πόρτα. Δεν είναι πια μόνοι. Πες έκλεισε μια πόρτα απάνω από γκρεμνό. Πίσω απ' αυτή την πόρτα κείτονται γκρεμισμένα όλα τα σχέδια, όλες οι ελπίδες, οι λαχτάρες όλες. Μέσα σε τούτη την κρύα, την απρόσωπη κάμαρα του ξενοδοχείου γονάτισε μονομιás όλο το Γένος.

Σαν έκλεισε η θύρα πίσω από τους αστυνομικούς, ο Ρήγας κι ο Περραιβός κοιταχτήκανε βουβοί. Στο τέλος, είπε ο Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

Ο Περραιβός ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τι θα κάνουμε;

Ο Ρήγας δεν απάντησε· αναμετράει τα γεγονότα, αναλογίζεται τη σημασία τους, τις συνέπειες. Στο πρόσωπό του χάραξε η ταραχή και η θλίψη μαχαιριές βαθιές. Στα μάτια του χύθηκε η απελπισία. Μασουλάει κάτι λόγια:

— Πολύ αργά... Δεν έπρεπε... Ποιος; Δεν μπορεί να σταματήσει... Ό,τι είναι δυνατόν... Ό,τι είναι ανθρωπίνως δυνατόν...

Έρθε νευρωμένος κοντά στον Περραιβό και του λέει χαμηλόφωνα:

— Προπάντων μην τα χάσεις. Κρύα καρδιά! Δε με νοιάζει για μένα... Τα χαρτιά, οι σημειώσεις, τα ονόματα... μην πέσει τίποτε στα χέρια τους... θα πιάσουν όλους... Και τότε πάει το Έργο!

Λέγοντας, άνοιξε το μεγάλο σάκο κι έβγαλε τους φακέλους, τους μεγάλους φακέλους.

Κοιτάζουν τάχα από την κλειδαρότρυπα οι αστυνομικοί; Έχουνε τάχα στήσει τ' αυτί τους στο πορτόφυλλο; Ολομεμιás ανοίγει η θύρα και μπαίνουν οι Αυστριακοί.

— Σταθείτε! φωνάζουν. Μην κουνηθείτε!

Ακουμπήσανε βαριά τα χέρια τους απάνω στα πολύτιμα χαρτιά.

— Τι είναι αυτά;... Τι θέλατε να κάνετε; ρωτάνε.

Ο Ρήγας δεν τα χάνει.

— Ε, μην κάνετε έτσι, τους λέει γελαστά, χαρτιά είναι...

Τους πήρε τους δύο Αυστριακούς καλόκαρδα από το μπράτσο, μπαίνοντας ανάμεσό τους.

— Μα δε μου λέτε, τους ρωτάει, τι συμβαίνει; Γιατί μας φυλάτε; Τι σας είπαν για μας; Πραματευτάδες είμαστε. Ήρθαμε στο Τριέστι περαστικοί, αύριο φεύγουμε. Τι γυρεύετε από μας;...

Εγώ έχω γυναίκα, έχω παιδιά... Δεν έχετε παιδιά εσείς; γυναίκα δεν έχετε;... Τι σας κάναμε;... Φαινόσαστε καλά παιδιά... Πόσων χρονών είσαι; ρωτάει τον ένα, τον πιο νεαρό... Να, κι εμείς φτωχοί είμαστε... Πάρε τούτα...

Έβγαλε μερικά χρυσά φιορίνια από τον κόρφο του και τα 'δωσε στους αστυνομικούς.

Οι αστυνομικοί κοιτάνε σαν χαζοί τα γυαλιστερά νομίσματα.

Ωστόσο, ο Περραιβός μπήκε στο νόημα. Σκύβει άξαφνα κι αρπάξει αγκαλιά τους βαριούς φακέλους. Δυο βήματα είναι ως το παράθυρο. Πριν να προφτάσουν να το καταλάβουν οι αστυνομικοί, ανοίγει ορμητικά το παραθυρόφυλλο και δωσ' του, τους πετάει πέρα τους φακέλους, όσο μπορεί πιο μακριά —κι ήτανε βαριοί και πήγαν πέρα— τους φακέλους με τα χαρτιά στη θάλασσα, μέσα στο νερό... Πλατς! ακούστηκε ο μουντός κρότος και το πιτσίλισμα του νερού.

— Μη ! φωνάξανε οι αστυνομικοί κι έτρεξαν στον Περραιβό, τι κάνεις!

Τον πιάσανε, του αρπάξανε τα χέρια. Μα ήταν αργά. Τα χαρτιά είναι πια στη θάλασσα, μαζί κι η σφραγίδα, ο σφραγιδόλιθος του Ρήγα, η μυστική σφραγίδα των συνωμοτών.

— Και τώρα; κάνει ο ένας αστυνομικός στον άλλο.

Ο Ρήγας μπήκε στη μέση χαμογελώντας.

— Και τώρα δεν έχει καμιά σημασία. Παλιόχαρτα ήτανε. Δεν ήθελα να τα δει κανένας. Ιδιωτικά πράγματα... Εσείς είσατε καλά παιδιά, δε θα πείτε τίποτα, να μη βρείτε και σεις τον μπελά σας... Αν το μάθουν πως σας...

Οι αστυνομικοί κοιταχτήκανε.

— Troppo tardi, λέει ο ένας.

— Ωστόσο, για καλό και για κακό, δεν το κουνάμε πια απ' το δωμάτιο! είπε ο άλλος.

Ο Ρήγας ξάπλωσε στο σοφά. Βυθίστηκε σε συλλογή... Πάλι σαν κύμα ήρθε να τον πνίξει η μελαγχολία, πάλι ωσάν μαύρο σύννεφο πέφτει απάνω του... Κρίμα! κρίμα! Πάει ο Σκοπός! η Ιδέα!

Ο Περραιβός κάθισε στη γωνιά του κρεβατιού. Ο Ρήγας παρακολουθεί με την άκρη του ματιού του τους δυο αστυνομικούς. Σιγά σιγά —δεν τον προσέχουνε— έβαλε το χέρι του στη μέσα τσέπη του τσουμπέ* και, χουφτώνοντάς τον ολόκληρο, να μην τον δουν, βγάζει προσεχτικά το σουγιά, το σουγιαδάκι της Ειρήνης, το κρατάει σφιχτά στο χέρι, το σφίγγει, το σφίγγει. Ύστερα, πολύ προσεχτικά, σηκώνει το χέρι ως το προσκέφαλο, τάχα ν' ακουμπήσει το κεφάλι του στο μπράτσο του, και χώνει βαθιά ανάμεσα στο μαξιλάρι και την ταπετσαρία του σοφά το σουγιά, το σουγιαδάκι... Τώρα είναι πιο ήσυχος. Ξέρει πως σε λίγο θα τους ψάξουν, δεν μπορεί, θα κάνουν έρευνα στο δωμάτιο. Αυτός ο «προστάτης» —«προστάτης άγγελος»— θα μείνει εδώ μέσα στο σοφά, θα προσμένει να βγει την ώρα που θα πρέπει, για την «κάθαρση»...

Συλλογίζεται ο Ρήγας. Κι η ώρα περνάει, κι είναι μια νέκρα απέραντη ολόγυρα, ούτε σκυλί, ούτε βήματα, ουδέ κοκόρι στ' απόμακρα, ουδέ τίποτα, μόνο η νέκρα και το μαύρο σκοτάδι που στάζει αργά αργά στο τζάμι του παραθυριού. Πόσες ώρες να περάσανε κιόλας; Άνοιξε η θύρα και μπήκαν άνθρωποι, πέντε, έξι, οχτώ, κι άλλοι μείνανε απέξω στο διάδρομο και κοιτάνε μέσα. Είναι ο Διευθυντής της Αστυνομίας του Τριεστιού, είναι δυο τρεις υπάλληλοι, μερικοί αστυνομικοί δίχως στολή. Ο Διευθυντής άρχισε να μιλάει στα γερμανικά. Ένας υπάλληλος κάθισε μπρος στο τραπέζι και γράφει:

— Τ' όνομά σου;

— Ρήγας Βελεστινλής... Βε-λε-στιν-λής.

— Υπήκοος;

- Οθωμανός.
- Γεννηθείς;
- Στη Βλαχιά.
- Το έτος;
- 1747.
- Θρησκευματος;
- Χριστιανός Ορθόδοξος.
- Επάγγελμα;
- Έμπορος.

Τα συνηθισμένα. Ύστερα ο Διευθυντής λέει ηχηρά:

- Εν ονόματι του Νόμου, Ρήγα Βελεστινλή, συλλαμβάνεσαι!
- Από την στιγμήν αυτήν είσαι υπό κράτησιν!

Ο Διευθυντής γύρισε στον Περραιβό:

- Εσύ;
- Περραιβός Χριστόφορος.
- Υπήκοος;

Ο Ρήγας πρόλαβε ν' αντισκόψει:

- Κύριε Διευθυντά, τούτο το παιδί δεν έχει καμιά σχέση με την υπόθεση που σας απασχολεί. Πηγαίνει στην Πάδοβα, να σπουδάσει την ιατρική. Κοιτάξτε τα χαρτιά του. Μια απλή σύμπτωσης ήταν να βρεθεί συνταξιδιώτης μου.

Ο Διευθυντής πήρε κι εξέτασε το διαβατήριο του Περραιβού.

Ο Ρήγας λέει:

- Άλλωστε, είναι γεννημένος στην Πρέβεζα. Είναι υπήκοος Γάλλος...

- Κανένα χαρτί;
- Δεν έχω.

Πάλι ο Ρήγας αντισκόβει:

- Σας λέω: άδικο θα τον συλλάβετε... Δεν έχει καμιά σχέση...

Ο Διευθυντής κοίταξε τον Περραιβό στα μάτια.

- Είσθε ελεύθερος, κύριε. Μπορείτε να πηγαίνετε.

Ο Περραιβός έκανε να πάρει το σάκο του.

- Μια στιγμή, λέει κάποιος.

Ένας αστυνομικός έψαξε το σάκο. Μα δεν είδε τίποτα ύποπτο

μέσα. Ο Ρήγας βρήκε τον καιρό να πει του Περραιβού στα ελληνικά:

— Αυτό που δεν επρόλαβα εγώ... το Προξενείο... Να πας αμέσως... αμέσως...

Μπρος στην πόρτα, βγαίνοντας, στάθηκε μια στιγμή ο Περραιβός. Γύρισε και κοίταξε μια στερνή φορά το Ρήγα. Ο Ρήγας του χαμογέλασε, κουνώντας λίγο το κεφάλι.

Ο Διευθυντής λέει στο Ρήγα:

— Θα μείνεις εδώ, σε τούτο το δωμάτιο, υπό κράτησιν!

Έδωσε διαταγές: δυο αστυνομικοί θα μένουν νύχτα-μέρα μέσα στο δωμάτιο, να παρακολουθούν την παραμικρή του κίνηση. Κάθε δυο ώρες θα έρχονται οι άλλοι, να συναλλάσσονται.

Φύγανε οι άνθρωποι της εξουσίας. Απόμεινε ο Ρήγας με τους δυο φρουρούς. Μόνος. Πάει κι ο Περραιβός! Α, τι κούραση!

Η ψυχή του τσακίστηκε...

Έγειρε τ' ανάσκελα στο κρεβάτι, έτσι ντυμένος ως ήταν, κι έμεινε μ' ορθάνοιχτα τα μάτια, ώρα, ώρα, ώρες... Ούτε ύπνος, ούτε ησυχία, ούτε... όχι δα, είναι κι η ελπίδα, τόσες ελπίδες... Έτσι λέει... Τόσες ελπίδες ακόμη! Βέβαια, τις κασόνες θα τις πιάσανε. Πώς τις πιάσαν; Προδοσία! Τι άλλο! Ποιος; Εδώ; ή στη Βιέννα;... Πιάσαν κανέναν άλλο; Δεν το πιστεύει. Όχι, όχι, είναι μόνος ευτυχώς! Πρέπει να 'ναι μόνος... Ελπίζει άξαφνα, «ελπίζω», το λέει στον εαυτό του... Ανασκαλεύει όλα τα πάντα μες στο μυαλό του.

Κι από κει, λίγο λίγο, ως να χαμήλωνε φως λυχναριού, σβήνει ετούτη η διάθεση, η καλή διάθεση της ελπίδας και του θαρρεμιού, και παραλεί η καρδιά και παραλεί το μυαλό, και σκοτεινιάζει εμπρός και σκοτεινιάζει δίπλα και σκοτεινιάζει ο δρόμος, ο δρόμος κι ο ανήφορος, που στη γωνιά του στέκει απόψε η ζωή του Ρήγα...

Ξημέρωσε αγάλι αγάλι.* Μα δεν πρόφτασε να φωτίσει το τελάρo του παραθυριού κι ακουστήκανε βήματα έξω, βήματα βαριά, κι ακουστήκανε φωνές. Άνοιξε η πόρτα και μπήκαν άνθρωποι πολλοί, πέντε, δέκα, δώδεκα.

Ο Ρήγας ανακάθισε στο κρεβάτι, σηκώθηκε. Ξανάρχισαν τα ρωτήματα, οι ανακρίσεις: Τι και πως και με ποιους, προπάντων αυτό το: «ποιοι άλλοι είναι μαζί σου», αυτό πασκίζουν να του πάρουνε με τέχνη, με κατεργαριά, με ψεύτικες πληροφορίες, με το κλωθογύρισμα* γύρω και γύρω από τα ίδια πράγματα, από τα ίδια πράγματα, για να τον μπλέξουν. Μα ο Ρήγας δε χάνει την ψυχραιμία του. Δε βιάζεται ποτέ ν' απαντήσει.

— Το 'χεις ή δεν το 'χεις σκοπό, να ξεσηκώσεις τους ραγιάδες ενάντια στο Σουλτάνο;

— Το 'χω ελπίδα μου και πόθο, ν' απαλλάξω τον τόπο μου από τα δεσμά της δουλείας. Δεν το κρύβω.

— Ομολογείς ότι εργάζεσαι γι' αυτό;

— Εργάζομαι γι' αυτό φανερά και τίμια και μέσα στα όρια που μου επιτρέπει η φιλοξενία της Αυτοκρατορικής Κυβερνήσεως.

— Το γνωρίζεις ότι δεν υπάρχει θέσις για παρόμοιες ενέργειες. Γνωρίζεις ότι παρόμοιες ενέργειες εις βάρος φίλου κράτους μπορούν να δημιουργήσουν δυσάρεστες 'περιπλοκές για την Κυβέρνηση του Αυτοκράτορος;

— Το γνωρίζω, αλλά θεωρώ ότι οι ενέργειές μου δεν είχαν τίποτε το επαναστατικό, αφού περιορίστηκαν σε μερικά ποιήματα —πατριωτικά, το βεβαιώνω... εσείς τι θα εκάνατε στη θέση μου, κύριε ανακριτά, ως Αυστριακός;— και σε μερικές ευχές...: εγγραφές, τις έχετε στη διάθεσή σας φαντάζομαι... ευχές για την απελευθέρωση της πατρίδος μου από τους Τούρκους.

— Είχες συνεννοήσεις με πολλούς πατριώτες σου.

— Το ότι τους έβλεπα τους πατριώτες, το ότι μιλούσα μαζί τους, τούτο δε θέλει να πει ότι είχαμε ιδιαίτερες συνεννοήσεις, που να δίνουν βάση στις υποθέσεις σας.

Μιάμιση ώρα βάστηξε η ανάκριση. Κι όταν έφυγαν αυτοί, ήρθε ένας στρατιώτης κι έφερε μια γαβάθα με μαυροζούμι κι ένα κομμάτι ψωμί. Ο Ρήγας ρούφηξε το ζουμί, να ζεσταθεί, μα το ψωμί δεν τ' άγγιξε. Γύρεψε να του τ' αφήσουν όμως. Ύστερα πλάγιασε πάλι κι έκλεισε τα μάτια. Τότε είδε μπρος του ολομε-

μιάς τον κίνδυνο, το φοβερό τον κίνδυνο που απειλούσε την προσπάθειά του. Μ' ένα τίποτε θα γκρεμιζόταν όλο το έργο. Κι έπρεπε να σωθεί το Έργο, να το σώσει το Έργο! Στο βάθος, ο Ρήγας είναι ακόμα βέβαιος ότι η Αστυνομία δεν έχει στα χέρια της σοβαρές αποδείξεις. Μεσ στις κασόνες ήτανε ο Θούριος, ήτανε το Πολίτευμα, ήταν οι Προκηρύξεις. Μα αυτά όλα δε θα πουν συνωμοσία. Αυτά βαραίνουν αποκλειστικά το Ρήγα τον ίδιο, δεν παίρνει μ' αυτά κανέναν στο λαιμό του, ούτε προϋποθέτουνε συνεννόηση με άλλους.

— Ενθουσιώδης πατριώτης! Βέβαια! Είμαι!

Έτσι είπε ο Ρήγας στον ανακριτή, όταν ξανάρθε το απομεσήμερο και τον τυράννησε δυο ώρες.

— Ενθουσιώδης πατριώτης είμαι! πέστε ό,τι θέλετε, έξαλλος, ανόητος, τρελός, ονειροπαρμένος πατριώτης! Αλλά... συνωμότης... Ξέρετε τι θα πει συνωμότης, κύριε ανακριτά; Για να είσαι συνωμότης, κύριε ανακριτά, πρέπει να συγκεντρώνεις...

Ο ανακριτής άκουγε το Ρήγα. Ένα τέταρτο της ώρας του μιλούσε ο Ρήγας. Στο τέλος ο ανακριτής σήκωσε το χέρι να τον διακόψει.

— Δε θα πιστέψω ποτέ, ότι μόνος σας εφантаσθήκατε ν' αναλάβετε τέτοιο έργον.

— Μα δεν είναι έργον, κύριε ανακριτά, είναι όνειρο.

— Οι Προκηρύξεις;... Όνειρο αποκαλείτε τις επαναστατικές προκηρύξεις;

— Όνειρο ενός δυστυχισμένου λαού, που στενάζει τριακόσια και πλέον χρόνια στη δούλεψη του πλέον βαρβάρου τυράννου!

Έρθε το βράδυ, ήρθε κι η νύχτα. Έπεσε η σκοτεινιά και σφάλισε τα παραθυρόφυλλα και γέμισε ίσκιους την άμοιρη κάμαρα που γίνηκε φυλακή. Αλλά μαζί με το φως έσβησε και πάλι το κουράγιο. Ο Ρήγας πήγε και στάθηκε μπρος στο παράθυρο. Προσπάθησε να δει έξω. Πρώτη φορά από τότε που βρέθηκε κλεισμένος εδώ μέσα, αλήθεια, πρώτη φορά κοιτάει απ' το παράθυρο. Πρέπει να 'ναι η θάλασσα αυτό εκεί, πρέπει να 'ναι καράβια, πανιά, η φυγή, η ελευθερία... Μα το σκοτάδι μονάχα

απαντάει σ' αυτή την αγωνία... Μέσα στο μαύρο σκοτάδι, πιο μαύρα σκοτάδια εδώ κι εκεί... τα καράβια είναι, τοίχος είναι;... Τοίχος ορθώθηκε ολόγυρά του αδιαπέραστος...

Γύρισε και κοίταξε τους αστυνομικούς. Ο ένας απ' τους δυο έχει έρθει κοντά του, έτοιμος να τον εμποδίσει να πηδήσει, αν το δοκίμαζε.

— Λαχταρώ την πατρίδα μου! τους λέει, κι έγραψε με το χέρι ένα μεγάλο σχήμα στο κενό, στο σκοτάδι. Σε τέτοιο σκοτάδι είναι η πατρίδα μου. Κι αν επόθησα να τη σώσω, κακό έκανα; Πέστε! Κακό έκανα;

(Από το μυθιστόρημα *Οι Μαυρόλυκοι*)

Η πατρίδα

Στεκόταν ο γερο-ναύαρχος των Ψαριανών, ο καπετάν Γιώργης ο Αποστόλης, στο γιαλό της Αίγινας κι αγνάντευε τα ψαριανά καράβια, τα μόνα που είχαν περισσέψει από το χαλασμό του νησιού, πέντε ως έξι όλα όλα. Στεκότανε συλλογισμένος, αγνάντευε τα καράβια κι έλεγε δείχνοντάς τα σ' όσους με λύπη πηγαίνανε κοντά του:

— Αυτή είναι η πατρίδα μου τώρα...

(Από το βιβλίο *Ιστορική Ανθολογία*)

Της Λιάκαινας

Πώς λάμπει ο ήλιος στα βουνά, στους κάμπους το φεγγάρι,
έτσι έλαμπε κι η Λιάκαινα στα τούρκικα τα χέρια.
Πέντε Αρβανίτες την κρατούν και δέκα την ξετάζουν,
κι ένα μικρό μπεόπουλο κρυφά την κουβεντιάζει.
«Λιάκαινα, δεν παντρεύεσαι, δεν παίρνεις Τούρκον άντρα,
να σ' αρματώσει στο φλωρί, μες στο μαργαριτάρι;»
«Κάλλιο να ιδώ το αίμα μου τη γης να κοκκινήσει,
παρά να ιδώ τα μάτια μου Τούρκος να τα φιλήσει.»

Κι ο Λιάκος την αγνάντεψεν από ψηλή ραχούλα,
κοντοκρατεί τον μαύρο του, στέκει και τον ξετάζει.
«Δύνεσαι, μαύρε μ', δύνεσαι να βγάλεις την κυρά σου;»
«Δύνομαι, αφέντη μ', δύνομαι να βγάλω την κυρά μου.
Να μ' αβγατίσεις* την ταή* σαράντα πέντε χούφτες,
να μ' αβγατίσεις το κρασί σαράντα πέντε κούπες,
να δέσεις το κεφάλι σου με δεκοχτώ μαντίλια,
να δέσεις τη μεσούλα σου μαζί με τη δική μου.»
Βιτσιά δίνει τ' αλόγου του, στη μέση γιουρουστάει,*
και πάησε και την άδραξε, στο σπίτι του την πάει.

(Δημοτικό)

Οι Μισολογγίτισσες

1. Και εσυνέβηκε αυτές τες ημέρες οπού οι Τούρκοι επολιορκούσαν το Μισολόγγι και συχνά ολημερνίς και κάποτε οληνυχτίς έτρεμε η Ζάκυνθο από το κανόνισμα το πολύ.
2. Και κάποιες γυναίκες Μισολογγίτισσες επερπατούσαν τριγύρω γυρεύοντας για τους άνδρες τους, για τα παιδιά τους, για τ' αδέλφια τους που επολεμούσανε.
3. Στην αρχή εντρεπόντανε να 'βγούνε και επροσμένανε το σκοτάδι για ν' απλώσουν το χέρι, επειδή δεν ήτανε μαθημένες.
4. Και είχανε δούλους και είχανε σε πολλές πεδιάδες και γίδια και πρόβατα και βόιδα πολλά.
5. Και ακολούθως εβιαζόντανε και εσυχνοτηράζανε* από το παρεθύρι τον ήλιο πότε να βασιλέψει για να 'βγούνε.
6. Αλλά όταν επερισσέψανε οι χρείες* εχάσανε την ντροπή, ετρέχανε ολημερνίς.
7. Και όταν εκούραζόντανε, εκαθόντανε στ' ακρογιάλι κι ακούανε, γιατί εφοβόντανε μην πέσει το Μισολόγγι.
8. Και τες έβλεπε ο κόσμος να τρέχουνε τα τρίστρατα, τα σταυροδρόμια, τα σπίτια, τα ανώγια* και τα χαμώγια,* τες εκκλησίες, τα ξωκλήσια γυρεύοντας.
9. Και ελαβαίνανε χρήματα, πανιά για τους λαβωμένους.
10. Και δεν τους έλεγε κανένας το όχι, γιατί οι ρώτησες των γυναικών ήτανε τες περσότερες φορές συντροφευμένες από τες κανονιές του Μισολογγιού και η γη έτρεμε από κάτω από τα πόδια μας.
11. Και οι πλέον πάμπτωχοι εβγάνανε το οβολάκι* τους και το δίνανε και εκάνανε το σταυρό τους κοιτάζοντας κατά το Μισολόγγι και κλαίοντας.

(Η γυναίκα της Ζάκυνθος)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Απομνημονεύματα

Τον Οκτώβριο του 1826, ο Μακρυγιάννης κι ο Γκούρας με τους πολεμιστές τους βρίσκονται στην Αθήνα, που αντιμετωπίζει και πάλι τις επιθέσεις των Τούρκων. Ένα βράδυ, που υπάρχει κάποια ηρεμία, ο Μακρυγιάννης, ο Γκούρας και άλλοι διασκεδάζουν, όσο είναι δυνατό. Ο Μακρυγιάννης μάλιστα τους τραγουδάει ένα ωραίο δημοτικό τραγούδι. Αλλά λίγο αργότερα, σε κάποια συμπλοκή, σκοτώνεται ο Γκούρας.

ΕΤΟΤΕ έκατζε ο Γκούρας και οι άλλοι και φάγαμεν ψωμί· τραγουδήσαμεν κι εγλεντήσαμεν. Με περικόλεσε ο Γκούρας κι ο Παπακώστας να τραγουδήσω· ότ' είχαμεν τόσον καιρόν οπού δεν είχαμεν τραγουδήσει —τόσον καιρόν οπού μας έβαλαν οι 'διοτελείς* και γγιχτήκαμεν δια να κάνουν τους κακούς τους σκοπούς. Τραγουδούσα καλά. Τότε λέγω ένα τραγούδι·

Ο Ήλιος εβασίλεψε,
—Έλληνά μου, βασίλεψε—

και το Φεγγάρι εχάθη

κι ο καθαρός Αυγερινός που πάει κοντά την Πούλια,
τα τέσσερα κουβέντιαζαν και κρυφοκουβεντιάζουν.

Γυρίζει ο Ήλιος και τους λέει, γυρίζει και τους κρένει·*

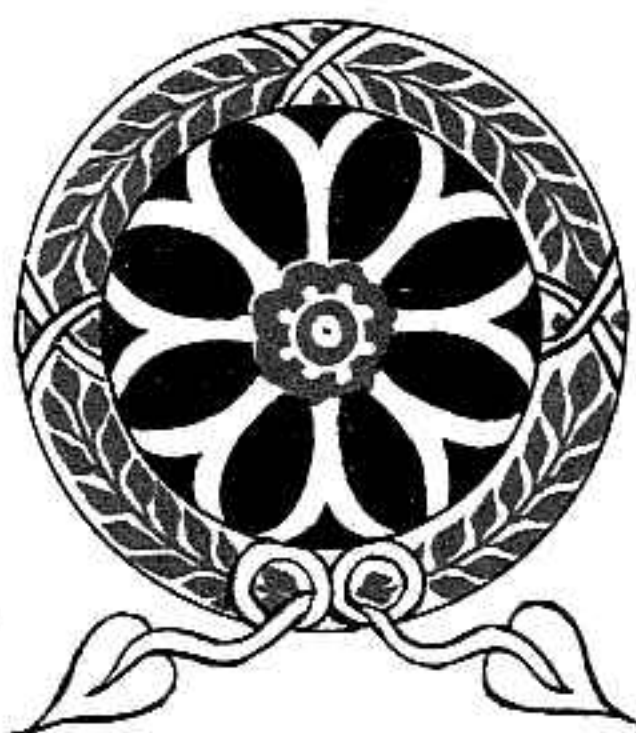
« Εψές οπού βασίλεψα πίσου από μια ραχούλα,
άκ'σα γυναίκεια κλάματα κι αντρών τα μοιργιολόγια

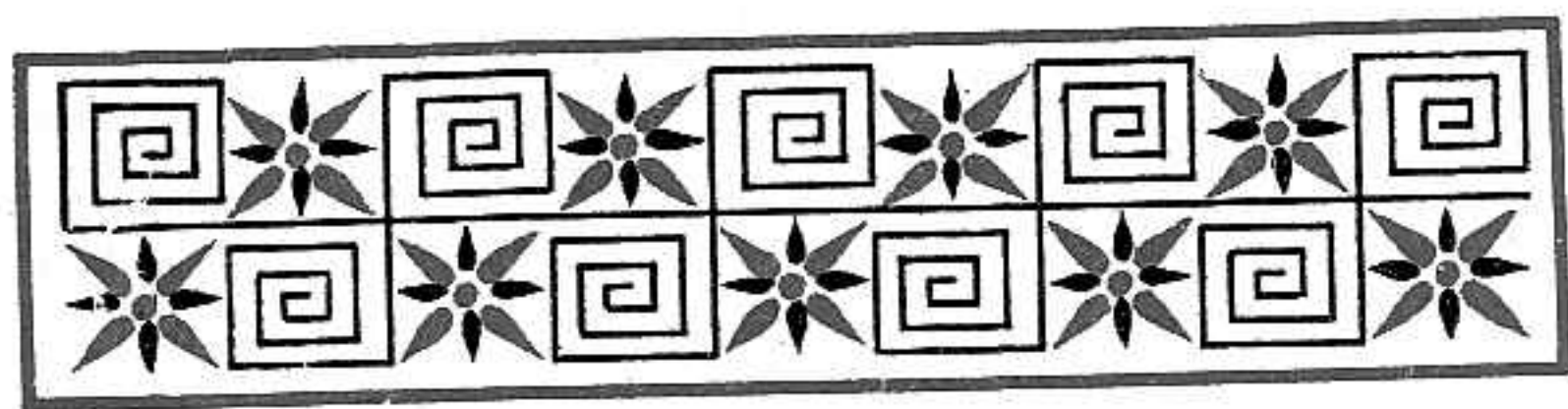
γι' αυτά τα 'ρωικά κορμιά στον κάμπο ξαπλωμένα,
και μες στο αίμα το πολύ είν' όλα βουτημένα.
Για την πατρίδα πήγανε στον 'Αδη, τα καημένα.»

Ο μαύρος ο Γκούρας αναστέναξε και μου λέγει· « Αδελφέ Μακρυγιάννη, σε καλό να το κάμει ο Θεός· άλλη φορά δεν τραγούδησες τόσο παραπονεμένα. Αυτό το τραγούδι σε καλό να μας βγει». «Είχα κέφι, του είπα, οπού δεν τραγουδήσαμεν τόσον καιρόν». 'Οτι εις τ' αρδιά πάντοτες γλεντούσαμεν.

'Αρχισε ο πόλεμος κι άναψε ο ντουφεκισμός πολύ. Πήρα τους ανθρώπους μου, πήγα εκεί, καθώς ήμουν διορισμένος· και στάθηκα καμπόσο και πολεμήσαμεν. 'Ηφερα απόξω γύρα τα πόστα.* Πήγα εις το κονάκι* μου ό,τι έπαιρνε να βασιλέψει το φεγγάρι, να βγάλω τον πεζό δια την Κυβέρνησιν. Έρχονται μου λένε· «Τρέξε, σκοτώθη ο Γκούρας εις το πόστο του. Έριξε αναντίον των Τούρκων· απάνου εις την φωτιά τον βάρεσαν εις τον αμήλιγγα* και δεν μίλησε τελείως». Πήγα, τον πήραμεν εις το νόμο και τον βάλαμε σ' ένα μπουντρούμι. Τον συγύρισε η φαμελιά του και τον χώσαμεν.

(Απομνημονεύματα)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

‘Αγουρα ανθίσματα

ΟΣΤΕΡΙΟΣ ο Καμένος, αφού τό ‘φερε έτσι η μοίρα, βρέθηκε πρόσφυγας στο Μεσολόγγι· κλείστηκε κι αυτός εκεί με τη γυναίκα και τα τρία παιδιά του. ‘Ημερος, ζευγάς* παλιός, να που μπήκε στων αρμάτων τη δουλειά, χωρίς να θέλει· και γίνηκε πολεμιστής γερός και παλικάρι από τα πρώτα.

‘Ομως αν έτσι, νύχτα και μέρα απάνου στα προχώματα,* δεν είχε άλλη σκοτούρα παρά το πανηγύρι της φωτιάς, γυρίζοντας στο σπίτι άλλο εκεί τον καρτερούσε βάσανο, των παιδιών του η έννοια.

Όσο για το μεγαλύτερο, το Γιώτη, δεκαπέντε χρονών παλικαράκι, αυτό ποτέ δεν άφηνε τον πετροπόλεμο με τους οχτρούς. Γιατί και τα παιδιά τα πολιορκημένα —καπετάνιος τους ο Γιώτης— κάναν το δικό τους πόλεμο καθεμερινά, και κάνανε την έξοδό τους, αφού τελειώναν τη δική τους οι μεγάλοι.

Στάθηκε ο Στέριος μια στιγμή συλλογισμένος απάνου στο παιδί, καθώς μπήκε ήσυχα στο σπίτι, ένα απόγευμα. Γύρισε τα μάτια εκείνο και τον είδε, κι έμεινε μπροστά του όλο ντροπή. — Παιδί μου, είπε ο πατέρας, εσύ είσαι που είσαι παλαβό· τα γράμματα δεν τ’ αγαπάς· τις φυλλάδες σου τις έκαμες φουσέκια. Και που στην ευκή το βρήκες κείνο το λαμνί,* χωρίς κοντάκι,* και παλεύεις ολημέρα; Παρά να σκοτωθείς από τις μπόμπες, η να

δεχτείς το βόλι εκεί που δεν το περιμένεις, παίζοντας τον πόλεμο με την Τουρκιά —θαρρείς και βρίσκεσαι στου χωριού σου τα πετράλωνα— καλύτερα νά 'ρθεις μαζί μου στα ταμπούρια...*

Άκουσε, γυναίκα· άνοιξε το σεντούκι και δώσε του παιδιού το σισανέ...* μα όχι και το γιαταγάνι! Δεν έχει ακόμα χέρι για σπαθί... ας είναι, δωσ' του και το γιαταγάνι! Δωσ' του και την πιστόλα, αδέρφι της δικής μου. Κλείδωσε ύστερα καλά! Έχουμε δω κι άλλους που γυρεύουν άρματα... Τι διατάξεις η αφεντιά σου, κυρ γραμματικέ, που 'λεγα να σε κάνω διάκο στο χωριό σου;

— Θέλω κι εγώ άρματα... λέει ο μικρός ο Γούλας, άγουρος ακόμα στα χρονάκια του.

Καμώνεται πως κλαίει, μα τ' άρματα τα θέλει αληθινά· ζηλεύει τον πιο μεγαλύτερο, εκεί που τότε βλέπει, όλο φωτιά το πρόσωπό του απ' τη χαρά του. Μπαίνει στη μέση η μάνα και χαϊδεύει και γλυκομαλώνει το Γούλα τον αράθυμο·* σκύβει και του μιλεί στ' αυτί.

— Σήμερα θα γράψεις του νονού σου να σου στείλει τα βιβλία σου...

— Δε θέλω γω βιβλία, θα τα σκίσω...

Εκείνη τη στιγμή σαν σίφουνas έπεσε μες στο σπίτι ο Νάνος ο μικρότερος. Στη ζώνα της φουστανελίτσας του είχε μια ψεύτικη πιστόλα περασμένη, ξύλινη, στο χέρι κρατούσε ενα παλιοσιδε-ρικό, και το 'παιζε, σπαθί του τάχα.

— Βλέπεις πώς το κατάντησες κι αυτό μέ τα χάδια σου; είπε ο πατέρας αυστηρά.

— Όλα τα παιδιά του κόσμου παλαβώσανε με τον πόλεμο! είπε η μάνα, σαν να 'χε πάρει την απόφασή της πια. Άρπαξε ο πατέρας το μικρό στα χέρια του και το 'ψαξε. Μες στο δερμάτινό του φυλαχτό, που το 'χε γυρισμένο για παλάσκα* στο πλευρό του, βρεθήκανε κρυμμένα λίγα βόλια πλακωτά, από κείνα που ρίχνανε στη χώρα οι Τούρκοι. Του 'δωσε ο πατέρας λίγες αλαφρές στην πλάτη, κι έβαλε ο μικρός τέτοια ξεφωνητά, που τρόμαξε τη γειτονιά.

— Ψάχνει μες στο χώμα και τα βρίσκει, τα χτυπάει, τὰ κάνει φύλλα, ύστερα τα παραγεμίζει με μπαρούτι και τους βάνει το φιτίλι, λέει ο Γούλας, από πείσμα του, για το μικρό το Νάνο.

— Θα σκοτωθεί, λέει ο πατέρας, με μια ψυχρή απόφαση που τρόμαξε τη μάνα. Πού το βρίσκει το μπαρούτι;... Έλα δώ κι εσύ, γραμματικούδι, που κατηγοράς τους άλλους, φέρε να δώ τι κρύβεις στη φλοκάτα σου... να, μια πέτρα ματωμένη!

— Από τον πετροπόλεμο! λέει ο πιο μεγάλος αδερφός, ο Γιώτης· την έριξε στους Τούρκους, και του τη στείλαν πίσω ματωμένη. Δεν έχει απάνου η πέτρα ένα σταυρό; Τη χάραξε ο ίδιος, πριν τη ρίξει.

— Για κοίτα το... λέει ο πατέρας. Και βγήκε τις προάλλες το γιαλό γιαλό με τη σφεντόνα του για να σκοτώσει Τούρκο, να του πάρει τ' άρματα... Λίγο, κι αν δεν τον φέρναν πίσω, θ' άφηνε το κεφάλι του στα χέρια κανενού Γκέκα. Πήρε τους Τούρκους για κοτσύφια...

Του πατέρα η όψη δείχνει τέτοια απελπισιά άφωνη, σαν να 'χε γίνει κιόλα το κακό.

— Συμπάθησέ το! λέει τρεμουλιασμένη η μάνα· φτάνουν όσες του 'ριξες την άλλη φορά. Θα βάλει τώρα γνώση...

Ο πατέρας ακολούθησε να το κοιτάζει αμίλητος.

— Άκουσε δώ, αγριολογιότατε, είπε τέλος· απ' το σπίτι δε θα βγαίνεις πια... Κι εσένα, κοντορεβιθούλη, ασβόγερε* (ο Νάνος ξαναρχίζει τα μεγάλα κλάματα), μου 'ρχεται να σε σηκώσω και να σε βροντήξω σαν ασκόπουλο... Α, δε βαστάω άλλο! Έλα κοντά μου Γιώτη! Πήγαινε τ' άρματα στον κονταξή,* και πες του εγώ του τα 'στείλα.

Αφού φύγανε γιος και πατέρας, γίνηκε μεγάλη σαλαγή* μες στο χαμόσπιτο, παράπονα, θυμοί, φωνάρες άξιες να ρίξουν τη σκεπή.

— Κάθισε και γράψε του νουνού σου! λέει στο Γούλα η μάνα. Θα του γράψεις ό,τι θα σου πω: Θα του γράψεις να σου στείλει ένα ψαλτήρι κι ένα χτωήχι.* Είσαι στον τέταρτο ήχο, να του πεις!

— Θέλω να μου στείλει ένα ζωστάρι* κόκκινο καλό να το φορώ, με κεντίδια και καψούλια* και με δίπλες πολλές...

— Κοίταξέ το... καλέ, άντρας είσαι συ, και θέλεις σελάχι;* Τι θα βάλεις μέσα; Ξέρω τι λες... «Θα πάρω άρματα απ' τους Τούρκους». Έννοια σου, θα στείλω γω άλλο γράμμα του νουνού σου και θα σε στολίσω... Μα όχι, δε θα γράψω τίποτα! Του κάκου! Θέλω τρία γρόσια για τον πεζοδρόμο που κινάει απόψε· κι αν περάσει απ' τα ταμπούρια ζωντανός, κι αν γυρίσει από τ' Ανάπλι πίσω... Και δεν ξέρουμε κι εμείς, θα ζούμε ή όχι ως αύριο...

(Από τη συλλογή διηγημάτων *Μεγάλα χρόνια*)

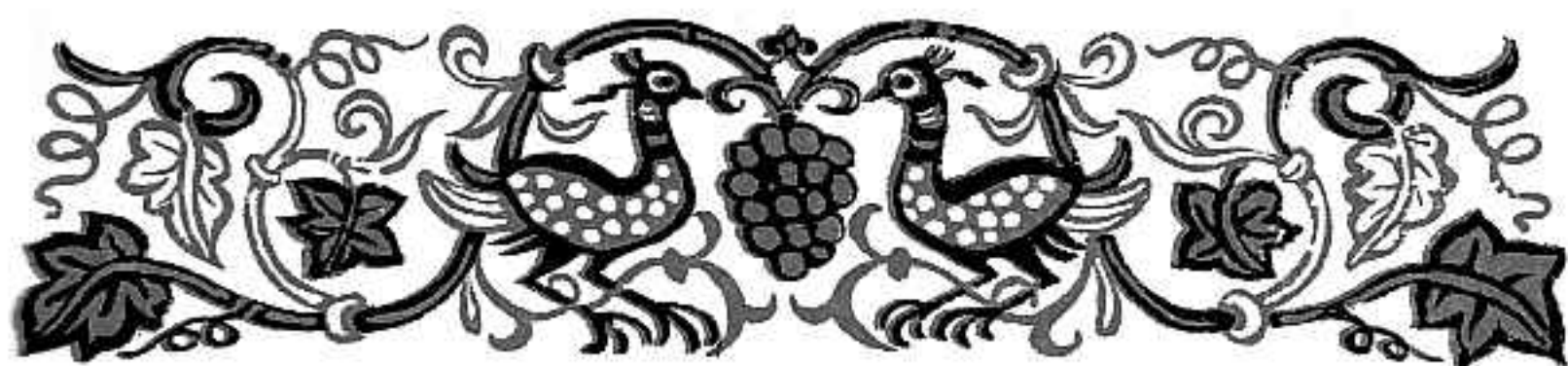
Το φιλί του Μάρκου

Στον πόλεμο του Κεφαλόβρυσου, όπου σκοτώθηκε ο Μάρκος Μπότσαρης, είχε στείλει κι ο Καραϊσκάκης ένα μικρό σώμα, αυτός όμως δεν έλαβε μέρος γιατί ήταν άρρωστος στο μοναστήρι του Προυσού. Αφού σκοτώθηκε ο Μάρκος, οι Σουλιώτες φέρανε το λείψανό του και το ξαπλώσαν εμπρός στο νάρθηκα* της εκκλησιάς του μοναστηριού. Σηκώθηκε τότε ο Καραϊσκάκης από το κρεβάτι και πήγε σέρνοντας και φίλησε με δάκρυα το νεκρό του Μάρκου· και είπε:

— Άμποτε,* ήρωα Μάρκο, κι εγώ από τέτοιο θάνατο να πάω...

Και πήγε αληθινά όπως ευχήθηκε... Αυτόν το θάνατο ευχόνταν όλοι οι γενναίοι εκείνον τον καιρό, να παν από βόλι. Τον ίδιον θάνατο ευχήθηκε κι ο Γκούρας, κι απ' αυτόν πήγε.

(Από το βιβλίο *Ιστορική Ανθολογία*)

Του κλέφτη το κιβούρι*

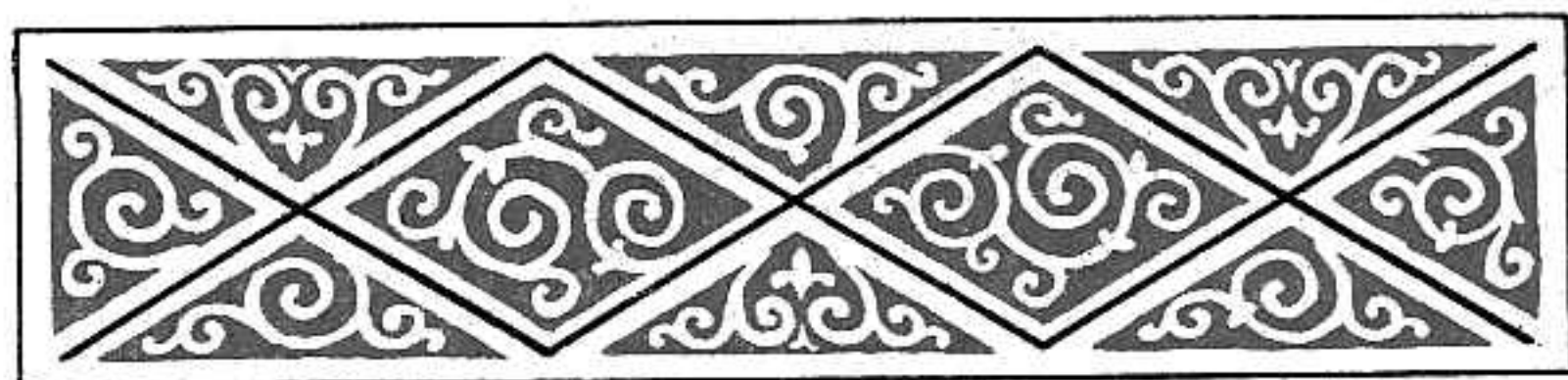
Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος παραγγέλλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, στο νερό, ψωμί να φάτ' απόψε,
και συ Λαμπράκη μ' ανιψιέ, έλα κάτσε κοντά μου,
να σου χαρίσω τ' άρματα, να γένεις καπετάνιος.

Παιδιά μου, μη μ' αφήνετε στον έρημο τον τόπο·
για πάρτε με και σύρτε με ψηλά στην κρύα βρύση,
που 'ναι τα δέντρα τα δασιά*, τα πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά και στρώστε μου και βάλτε με να κάτσω,
και φέρτε τον πνεματικό να με ξομολογήσει,
για να του πω τα κρίματα, όσα 'χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια αρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Και βγάλτε τα χαντζάρια σας, φκιάστε μ' ωριό κιβούρι,
να 'ναι πλατύ για τ' άρματα, μακρύ για το κοντάρι.
Και στη δεξιά μου τη μεριά ν' αφήστε παραθύρι,
να μπαίνει ο ήλιος το πρωί και το δροσιό το βράδυ,
να μπεινοβγαίνουν τα πουλιά, της άνοιξης τ' αηδόνια,
και νά περνούν οι γέμορφες, να με καλημεράνε.

(Δημοτικό)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Της φτώχειας τα στερνά

ΜΟΡΦΟΥΛΑ, ε Μορφούλα, πού είσαι, κυρά μου; Ψίνα, ψιψίνα μου; Τι θα φάμε σήμερα;

Η γρια Λασκαρού έκραζε τη γάτα της βραχνά, αν και δεν την έβλεπε στο σπίτι. Μόλις έφεγγε· άδειο, παγωμένο ήτανε το σπίτι· ισόγειο, όλο ένα χώρισμα, με τα φτωχικά του τα συγύρια* αραδιαστά τριγύρω. Κι η Λασκαρού διπλωμένη μες στα παλιοσκούτια* της, πλάι στη σβηστή γωνιά, δε σπάραζε. Το ξέθωρό της πρόσωπο με την τριπλοτυλιγμένη μαντίλα στο κεφάλι, καθώς το 'χε γυρμένο κατά τη γωνιά, κι έβλεπε με μάτια ακίνητα τη στάχτη τη σβησμένη, φάνταζε παράξενα και τρόμαζε μες στ' αυγινό μισόθαμπο.

Μα κάποτε σείστηκε η γρια σιγά σιγά. Σείστηκε κι ανασηκώθηκε· και γύρισε το πρόσωπο, με το στανιό, κι είδε κατά την κλεισμένη πόρτα.

— Μορφούλα, κόρη μου καλή, πού είσαι; ρώτησε πάλι.

Και πιάστηκε από της γωνιάς το γύρο κι έβαλε αγώνα, χέρια γόνατα, και στάθηκε στα πόδια της. Και κίνησε ύστερα σκυφτή, κατά την πόρτα. Πήγε άνοιξε την πόρτα κι έκραξε πάλι. Της γάτας το νιαούρισμα, που 'τανε γριά κι αυτή και μαδημένη, έφτασε μες' από το περιβόλι και τα ξερόδεντρα του περιβολιού, τα λίγα που απομένανε, για τη φωτιά κι αυτά και της γριάς τη ζέστα· κι ήρθε η γατούλα κλαίοντας παραπονιάρικα και στά-

θηκε κοντά στα πόδια της κυράς της, στο μοναχικό σκαλί της πόρτας, το λιωμένο από τα χρόνια.

— Μορπούλα, τι θα φάμε σήμερα μωρή; Τι έφερες;

Η γάτα απάντησε με το παράπονό της, κι έσκυψε πιο πολύ η γριά κι είδε στην πέτρα απάνου ένα ψάρι αποθεμένο.* Το 'χε φέρει η γάτα η Μορπούλα. Ήταν ένας κοβιός* μεγάλος και τον πήρε η Λασκαρού και μπήκε σπίτι, με τη γάτα μπρος κι ολόρθη την ουρά της παίζοντας. Αυτό θα ήτανε της μέρας το φαΐ και για τους δυο τους· ήτανε κι η Μορπούλα γέρικη πολύ, δε χρειαζότανε μεγάλα πράματα για το φαΐ της· λίγα ψαροκόκαλα της φτάνανε. Το κυνήγι της το καθημερινό ήτανε πάντα απόνα ψάρι· ψάρι όμως πάντα πετρόψαρο. Κι η γριά Λασκαρού το περίμενε πια ταχτικό, κι απ' αυτό κρεμούσε την ελπίδα της θροφής της, την καθημερινή.

Βράδυ νωρίς, πριν πέσει στο ξερόστρωμα και πριν κλείσει την παλιόπορτά της, συνήθιζε η γριά Λασκαρού, μ' όλη την αγάπη που 'χε της Μορπούλας, κι είχε την ανάγκη να τη ζεσταίνει στον ύπνο η συντροφιά της κιόλας, άνοιγε και την έβγαζε όξω· ήταν άπονο αυτό που 'κανε, μα πάλι πώς θα ζούσανε; Την έσπρωχνε έξω μαλακά με το πόδι τη Μορπούλα και της έλεγε: — Σύρε, Μορπούλα, σύρ' εσύ, καλή μου, ψίνα μου, κυρά μου, σύρε να φέρεις τίποτα... Δεν έχουμε αύριο να φάμε, καφερούλα, και θα μείνεις νηστική κι εσύ μαζί μου...

Η γάτα απόξω έμενε και παρακαλούσε κάμποσο. Ύστερα ξεμάκραινε σιγά σιγά η φωνή της και χανότανε μες στα σκοτάδια, ή μες στις θάλασσας τα μουγκρητά. Και την αυγή, να το ένα ψάρι στο σκαλί αφησμένο πάλι! Και δεν το 'τρωγε η Μορπούλα, δεν το πείραζε καθόλου· ίσως έτρωγε άλλο, πριν το φέρει το κυνήγι της αυτό στο σπίτι. Μα πάλι μπορεί κι ήτανε το μόνο αυτό, και το 'φερνε ίσα στην κυρά της, άγγιχτο.

Πώς γινόταν τέτοιο πράγμα, τ' απορούσε η γειτονιά κι η χώρα, η μισογκρεμισμένη. Μα η γριά Λασκαρού διόλου δεν το ρωτούσε. Νόμιζαν οι άλλοι στην αρχή πως η γάτα η Μορπούλα πήγαινε στην αγορά και τα 'κλεβε τα ψάρια. Μα η Αμέρσα, η

πιο κοντινή γειτόνισσα, μαλωμένη με τη Λασκαρού από χρόνια, παραφύλαγε τη γάτα κι έβλεπε πως τα 'φερνε τα ψάρια απ' το γιαλό. Την ακολουθούσε ίσαμε τα σκόρπια βράχια, πλάι στο παλιό λιμάνι, που κάναν ένα πλήθος ήσυχα κορφάκια εκεί, κι όλα αντάμα κάναν ένα πεζονήσι* απότομο. Κι εκεί την έχανε τη Μορφούλα. Στο τέλος την παράτησε, βέβαιη πια πως η γάτα τα 'βγαζε τα ψάρια από τη θάλασσα.

Τότε η Αμέρσα έφερε γύρα τις γειτόνισσες και τα παράστησε όλα με το νι και με το σίγμα, και με θάμασμα τρανό! Και το 'μαθε όλη η χώρα τι και πώς η γάτα η Μορφούλα της γρια-Λασκαρούς πήγαινε και ψάρευε τη νύχτα στο γιαλό. Έπιανε μια θέση κοντά στο γιαλό, και στεκόταν άσειστη σαν πέτρα, ανάμεσα στις άλλες πέτρες τις ακίνητες εκεί, και περίμενε ώρες, άσειστη. Κι η πείνα βέβαια την οδήγησε κειπέρα και της έδειξε τον τρόπον αυτόν. Και καθώς ζυγώναν οι κοβιοί, και τ' άλλα τα πετρόψαρα, και φέρνανε τη μούρη τους ως την κορφή, και γυρεύανε να βρούνε το πιο παχύ χορτάρι εκεί που το νερό πάει ανάλαφρο και παιγνιδίζει με τις πέτρες, χραπ! το νύχι της Μορφούλας τ' άρπαζε.

Η ίδια η γριά Λασκαρού θα μπορούσε να το πει και να το μαρτυρήσει, πως τα ψάρια που της έφερνε η Μορφούλα δεν ήτανε κλεμμένα, τόσο φρέσκα, μισοζώντανα, καμιά φορά και ζωντανά. Μα η Λασκαρού δε συλλογιόταν τίποτα κακό για τη Μορφούλα —ούτε και συλλογιόταν τίποτ' άλλο. Είχε αλλαλογήσει* κιόλα λίγο. Έμοιαζε λωλή,* καθώς έβγαινε στο περιβόλι κι έστηνε ψιλή κουβέντα με τη γάτα της. Γιατί όπως γύριζε στο περιβόλι, και μαχότανε να κόψει κανένα ξεροκλάδι απ' τα παλιόδεντρα, χειμώνας που 'ταν τώρα, και να σκίσει κανένα σανίδι από σεντούκι σάπιο, αχρείαστο, ή να βγάλει λαχανάκια από τον κήπο το λιγόσπαρτο, η γάτα εκεί, κοντά της, η Μορφούλα τη συντρόφευε και της αποκρινότανε με το νιαούρισμά της σ' όσα εκείνη της λαλούσε ανόητα, λόγια λωλά. Ύστερα την ακολουθούσε στη γωνιά, που άναβε τη φωτίτσα κι έβανε να ψήσει το φαΐ, της Μορφούλας το κυνήγι. Και το μοιραζόνταν ύστερα οι

δυο τους, σαν δυο φίλοι αγαπημένοι που ήτανε, χωρίς μαλώματα, χωρίς ψωμάκι κιόλα, το συχνότερο.

Χωρίς ψωμάκι, αλήθεια, τώρα τελεύταία. Αφού ο άχαρος ο γέροντας της Λασκαρούς έπαψε να της στέλνει το ταχτικό μηνιάτικο στο ξερονήσι, γιατί τον έφαγε κι αυτόν η θάλασσα στερνόν, η Λασκαρού ήτανε πολύ περήφανη και δε ζητούσε, ούτε καταδεχότανε. Θα πέθαινε νησικιά, αλλά δε θα 'βγαινε έξω τον πόνο και την πείνα της να πει.

Το 'ξερε αυτό κι η Αμέρσα πιο καλά από κάθε άλλον. Ήταν η πιο κοντινή γειτόνισσα, αν και πλήθος άλλα σπίτια κατάκλειστα, ρημάδια πια χωρίζαν το δικό της απ' της Λασκαρούς το σπίτι. Έτσι ήταν όλη η χώρα αριά κατοικημένη, μ' όλα τα σπίτια τα πολλά και τ' αρχοντόσπιτα. Ήταν από χρόνια η Αμέρσα μαλωμένη με τη Λασκαρού. Μίσση οικογενειακά, συφέροντα παλιά... μα τώρα τι χρειαζόντανε τα μίσση, αφού σβήσανε και τα συφέροντα και πάνε.... Πάλι, να σηκωθεί να πάει στη Λασκαρού και να φιλιώσει, αυτό δεν τ' αποφάσιζε η Αμέρσα. Την ήξερε καλά τη Λασκαρού, κι ήξερε και τον ίδιο τον εαυτό της. Όμως η συφορά της Λασκαρούς τη λύγισε, της γλύκανε το περασμένο της ψωμάκι. Όμως και πάλι δεν ήθελε να δείξει την αδυναμία της. Ήτανε ψυχή κλειστή η Αμέρσα, όπως όλες οι νησιώτισσες κι όλοι οι νησιώτες εκεί πέρα. Τι να κάμει; Έπαιρνε άλλη μια γειτόνισσα, μια πονηρούλα από το παραπέρα σπίτι, την Κατερινιώ, και πηγαίναν και παραφυλάγαν όξω από της Λασκαρούς το περιβόλι. Τα Χριστούγεννα ήτανε κοντά· ξεροβόρι φυσούσε άγριο τις τελευταίες μέρες. Η χώρα έβλεπε βορινά, και την έπιανε το κύμα άσκημα. Η Μορφούλα έφτασε μιάν αυγή από το γιαλό με χωρίς τίποτα στο στόμα, και νιαούριζε στην πόρτα της κυράς της.

— Κοίταξε, είπε η Αμέρσα, σήμερα δεν ψάρεψε η Μορφούλα... με τέτοιον αγριόκαιρο...

— Τι θα φάνε σήμερα οι δυο τους, οι κακόμοιροι... να 'χουν τάχα τίποτα; είπε η Κατερινιώ.

— Καρτέρα μια στιγμή! είπε η Αμέρσα.

Έφυγε και γύρισε μ' ένα φελί* ψωμί σπιτίσιο.

— Ψίνα, Μορφούλα! έκραξε σιγά η Αμέρσα.

Πήγε η Μορφούλα και στάθηκε στη ρίζα του τοίχου, κάτω απ' τις γυναίκες, και νιαούρισε γλυκά. Οι δυο αυτές, αφού της ρίξαν ένα κομματάκι και την κάλοπιάν, ύστερα της πετάξαν όλο το φελί. Τις κοίταξε καλά καλά η Μορφούλα, κοίταξε και το ψωμί, το μύρισε, το πήρε με τα δόντια της και πήγε και τ' απόθεσε με προσοχή στο σκαλί απάνου, και νιαούρισε. Οι δυο γυναίκες κρυφοκοιτάζαν άλαλες. Άνοιξε η πόρτα και πρόβαλε η γριά Λασκαρού.

— Πού είσαι, Μορφούλα, ψίνα... μπα, εδώ είσαι, καλή μου;... Σήμερα τίποτα δεν έφερες; Πού είναι το κυνήγι σου; Ξέρω, φουσούσε απόψε... μα τώρα τι θα φας; Εμένα δε με μέλει, κακομοίρα, μα για σένα λέω... σύρε, φεύγα από κοντά μου, δε θέλω να σε βλέπω, παλιόγατα, θα μείνεις νηστική... Μα τ' είν' αυτό; Ψωμί έφερες, ψιψίνα μου; Έκαμες καλύτερα... είχαμε τρεις μέρες ν' αγγίζουμε ψωμί στο στόμα. Έτσι, να φέρνεις, ψιψίνα μου, καμιά φορά λίγο ψωμάκι, όχι μονάχα ψάρια... και χωρίς αλάτι κιόλα, τα βαρέθηκα... Καμιά φορά και λίγο τυράκι... όχι, ακόμα είναι σαρακοστή... Έλα, πάμε μέσα τώρα, Μόρφω μου, καλή νοικοκυρά μου...

Ούτε και ρώτησε πού το 'βρε το ψωμί η Μορφούλα. Την άλλη μέρα πήγε η Κατερινιώ κι άφησε άλλο ένα κομμάτι στην πόρτα της γριας. Άφησε και λίγο τυρί.

— Μη, της είπε η Αμέρσα, θα μας καταλάβει, κι ύστερα θα τα πετάξει όλα, άμα νιώσει πως τα βάνουμε...

Η Αμέρσα φύλαγε τη θέση της εκεί συχνά, πίσω από τον τοίχο. Μια μέρα πέρασε η Μορφούλα κρατώντας ένα ολάκερο χταπόδι ζωντανό. Την έσκιαζε τη γάτα, και την έκαμε να τ' αφήσει από το στόμα της. Έκοψε το μισό, το χτύπησε, τ' αλάτισε και το ξανάδωσε της γάτας πάλι. Τα 'λεγε αυτά στην Κατερινιώ, κι απορούσε η ίδια.

— Ακούς παράξενο; έλεγε. Πώς μπόρεσε και το 'πιασε; Πού το 'βρε;

— Θα το πέτυχε στη ρήχη, είπε η Κατερινιώ, και το θαλάμι* του θα 'τάνε ψηλά... Ύστερα πώς να την τσακώσει τη Μορφούλα. Οι πλόκαμοί του δεν κολλούνε στο μαλλί της. Ακούς, αλήθεια κει!

— Άπιστο πράμα!

— Ναι, καημένη, μα πώς θα το φάει; Έχει και φωτιά;

— Καλά λες! είπε η Αμέρσα. Στάσου να ιδείς... αύριο τι θα κάμω...

Την άλλη μέρα απόγιομα, φυλάγαν πάλι οι δυο γυναίκες ώσπου είδαν τη γριά να βγαίνει και να γυρίζει στο περιβόλι με τη γάτα της, και να μιλεί.

— Σήμερα το καταλάβες, Μορφούλα μου, πως δεν έχω πια ξύλα, μήτε σπέρτα, και μου το 'φερεις ψημένο το χταπόδι, ε; Πονηρή... καλή μου, ψίνα μου, νοικοκυρά μου εσύ, όλα τα φροντίζεις... Ξέρεις πως είναι και σαρακοστή· μεθαύριο έχουμε Χριστούγεννα, κυρά μου... Πάμε μέσα τώρα, θα μου πείνασες λιγάκι, πάμε... κρύο κάνει. Έχουμε λίγο χταπόδι... και ψωμί... και το τυρί θα το φυλάξουμε για τη γιορτή μεθαύριο... πάμε!

Δακρύσαν οι γυναίκες, και τραβηχτήκαν ήσυχα. Την παραμονή λησμονήσανε τη Λασκαρού, δοσμένες στις δουλειές και τις ετοιμασίες του σπιτιού τους. Το πρωί όμως τη θυμήθηκε η Αμέρσα. Μπήκε σαν κλέφτρα, πρώτη φορά ύστερ' από χρόνια, στο περιβόλι και πήγε κι άφησε στην πόρτα της ένα κομμάτι ψωμί, και τόλμησε κι ένα κοψίδι ψητό κρέας. Μα ολημέρα, Χριστούγεννα, η Μορφούλα ανήσυχη θρηνούσε απόξω από το σπίτι. Τ' απομεινάρια του φαγιού ήταν εκεί, σημάδι πως τα 'χε φάει η γάτα. Τότε ανησύχησε η Αμέρσα. Κάλεσε την Κατερινιώ κι άλλες γειτόνισσες, κι αποφασίσαν και χτυπήσανε στις Λασκαρούς την πόρτα. Όμως κανένας δεν τους αποκρίθηκε.

(Άπαντα)

‘Αφοβος σ’ όλα

Ο ΜΙΑΟΥΛΗΣ δε φοβότανε ποτέ την τρικυμιά, δε γύριζε την πλάτη στην ανεμοζάλη, αν είχε ανάγκη να πάει ενάντια στο θυμό της.

Έτυχε μια φορά να ‘ναι άρρωστος στην ‘Υδρα, κι άφησε ένα από τα μεγάλα του παιδιά (το Γιώργη ή τον Αντώνη) να καπιτανεύει. Όπου, μαθαίνει στην ‘Υδρα πως το καράβι του πόδισε* από μεγάλη τρικυμιά, μαζί μ’ άλλα καράβια, και κατάφυγε σε κάποιο ακρογιάλι της Αττικής. Τινάζεται από το κρεβάτι, κατεβαίνει στο λιμάνι, μπαίνει σ’ ένα τρεχαντήρι με καμπόσους ναύτες, κάνει πανιά και τραβάει μ’ όλη την τρομερή θαλασσοταραχή και φτάνει στ’ ακρογιάλι το έρημο. Αμίλητος ανεβαίνει στο καράβι, και δε χαιρετάει· και πιάνει το τιμόνι και προστάζει με βουβή χερονομιά να σαλπάρουν και ν’ ανοίξουν τα πανιά. Και βγάζει το καράβι, ορθοπερήφανο, στου Σιρόκου τη φοβέρα, και με τόλμη αφάνταστη, που κάνει τους γέρους μαρινάρους* γύρω του να σταύροκοπιούνται για τέτοια αποκοτιά, φέρνει το καράβι με τ’ ακριβό του φόρτωμα σε πιο ήμερα νερά και στο δρόμο του, που θα το βγάλει ίσα στου ταξιδιού του το λιμάνι. Και γίνεται κι αυτός καλά από την αρρώστια του. Τότε παραδίνει στο γιο του το τιμόνι, και του λέει:

— Έτσι κουμαντάρουν* ένα καράβι.

(Από το βιβλίο *Ιστορική Ανθολογία*)

Της 'Αρτας το γιοφύρι

Σαράντα πέντε μάστοροι κι εξήντα μαθητάδες
τρεις χρόνους εδουλεύανε της 'Αρτας το γιοφύρι
Ολημερίς εχτίζανε κι αποβραδί γκρεμιέται.
Μοιριολογούν οι μάστορες και κλαιν οι μαθητάδες:

— Αλίμονο στους κόπους μας, κρίμα στες δούλεψές μας,
ολημερίς να χτίζομε, το βράδυ να γκρεμιέται.

Και το στοιχειό 'ποκρίθηκεν απ' τη δεξιά καμάρα:

— Αν δε στοιχειώσεται άνθρωπο, τοίχος δε θεμελιώνει
και μη στοιχειώσεται ορφανό, μην ξένο, μη διαβάτη,
παρά του πρωτομάστορα την ώρα τη γυναίκα,
πόρχετ' αργά τ' αποταχιά,* πόρχετ' αργά το γιόμα.*

Τ' άκουσ' ο πρωτομάστορας και του θανάτου πέφτει
κάνει γραφή και στέλνει την με το πουλί τ' αηδόني.
« Αργά ντυθεί, αργ' αλλαχτεί, αργά να πάει το γιόμα,
αργά να πάει και να διαβεί της 'Αρτας το γιοφύρι.»
Και το πουλί παράκουσε κι αλλιώς επήγε κι είπε:

— Γοργά ντύσου, γοργ' άλλαξε, γοργά να πας το γιόμα,
γοργά να πας και να διαβείς της 'Αρτας το γιοφύρι.

Να τήνε και ξανάφανεν από την άσπρη στράτα.
Την είδ' ο πρωτομάστορας, ραγίζετ' η καρδιά του.

Από μακριά τους χαιρετά κι από μακριά τους λέγει:

- Γεια σας, χαρά σας, μάστορες κι εσείς οι μαθητάδες,
μα τ' έχει ο πρωτομάστορας κι είν' έτσι χολιασμένος;*
- Το δαχτυλίδι τόπεσε στην πρώτη την καμάρα
και ποιος να μπει και ποιος να βγει το δαχτυλίδι νά 'βρει;
- Μάστορα, μην πικραίνεσαι, κι εγώ να πά' σ' το φέρω·
εγώ να μπω κι εγώ να βγω, το δαχτυλίδι νά 'βρω.

Μηδέ καλά κατέβηκε, μηδέ στη μέση επήγε.

- Τράβα, καλέ μ', την άλυσσο, τράβα την αλυσίδα,
τ' όλον τον κόσμ' ανάγυρα* και τίποτες δεν ήβρα.

Ένας πηχάει με το μυστρί κι άλλος με τον ασβέστη,
παίρνει κι ο πρωτομάστορας και ρίχνει μέγα λίθο.

- Αλίμονο στη μοίρα μας, κρίμα στο ριζικό μας,
τρεις αδερφάδες ήμασταν κι οι τρεις κακογραμμένες.
Η μια 'χτισε το Δούναβη κι η άλλη τον Αυλώνα,
κι εγώ η πλιο στερνότερη της Άρτας το γιοφύρι.
Καθώς τρέμ' η καρδούλα μου, να τρέμει το γιοφύρι·
κι ως πέφτουν τα μαλλάκια μου, να πέφτουν οι διαβάτες.
- Κόρη, το λόγον άλλαξε κι άλλη κατάρα δώσε,
πόχεις μονάκριβ' αδερφό, μη λάχει και περάσει.

Κι αυτή το λόγον άλλαξε κι άλλη κατάρα δίνει:

- Σίδερον η καρδούλα μου, σίδερο το γιοφύρι,
σίδερο τα μαλλάκια μου, σίδερο κι οι διαβάτες.
Τι έχω 'δερφό στην ξενιτιά, μη λάχει και περάσει.

(Δημοτικό)

ΦΡΑΝΣΗ ΣΤΑΘΑΤΟΥ

Αποκάλυψη μέσα στη νύχτα

Στη διήγηση που ακολουθεί περιγράφεται ένα επεισόδιο απ' τη μεγάλη κρητική επανάσταση του 1866, τότε που έγινε το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι.

ΑΝΟΙΞΤΕ, για το Θεό, ανοίξτε!...
Η φωνή, σιγανή και παρακαλεστική, τρύπαγε το σκοτάδι κι έφτανε ως τ' αυτιά του Αντώνη. Στην αρχή δεν μπορούσε να καλοκαταλάβει αν ήταν αληθινή ή αν την άκουγε μέσα στ' όνειρό του. Έπειτα από την κούραση του ταξιδιού, πρώτη νύχτα πίσω πάλι στο χωριό του, κοιμότανε βαθιά στο σοφρά επάνω. Όμως το κάλεσμα δεν έλεγε να σταματήσει. Λίγο λίγο τ' αυτιά του ξεκαθάριζαν και χτυπήματα στη θύρα, ανάλαφρα μα επίμονα.

Μια φλόγα τρεμούλιασε κάπου δίπλα στα κλειστά του βλέφαρα. Με μια προσπάθεια πετάχτηκε ορθός, τινάζοντας από πάνω του τον ύπνο. Ο πατέρας έστεκε πιο κει, μ' ένα λυχνάρι στο χέρι, κι αφουγκραζόταν.

— Τι είναι, πατέρα; Τι τρέχει;

— Σσσς!... Θαρρώ πως είναι δικός μας άνθρωπος.

Με δυο δρασκελιές ο πατέρας βρέθηκε δίπλα στη σφαιλισμένη πόρτα και, γέρνοντας το κεφάλι στο θυρόφυλλο, ρώτησε:

— Ποιος είναι;

— Εγώ, η Ανθή!

Η Ανθή! Η ξαδέρφη του, κόρη του καπετάν Κωνσταντή,

του αδερφού της μάνας!... Γρήγορα γρήγορα ο Αντώνης λογά-
ριασε με το νου του πως είχε να τη δει από τα περασμένα Χρι-
στούγεννα, τότε που ήρθε να τους φέρει τ' αφράτα χριστόψωμα
και τις νόστιμες πίτες απ' το δικό τους σπιτικό.

Ωστόσο ο πατέρας τραβούσε το βαρύ μάνταλο* στο σκο-
τεινό άνοιγμα της πόρτας φάνηκε ένα κομμάτι αστροφώτιστου
ουρανού και η ψηλόλιγνη κορμοστασιά της Ανθής, τυλιγμένη
σ' ένα μακρύ σάλι. Έκανε δυο τρία βήματα μέσα στην κάμαρα.
Το φως του λυχναριού έδειξε το πρόσωπό της κατάχλωμο, τα
μεγάλα μαύρα μάτια της ακόμα περισσότερο μεγαλωμένα από
κάποια αγωνία.

— Κάτσε και λέγε μας τι τρέχει!... έκανε ο πατέρας με φωνή που
δεν έκρυβε την ανησυχία του.

Η Ανθή σωριάστηκε σ' ένα σκαμνί ξέπνοη.* Φαινόταν πως
θα 'χε τρέξει όλο το δρόμο για να 'ρθει μέσα στη νύχτα απ' το
χωριό της, τα Μεσκλά. Μα ήτανε ψυχωμένη κοπέλα —αν και
μικρή ακόμα, ούτε δεκαπέντε χρόνων καλά καλά— κι εκείνη
βαστούσε το σπιτικό. Όσο ήταν όμορφη, καμάρι των ματιών,
άλλο τόσο ήτανε προκομμένη, έξυπνη και θαρρετή. Μα να που
τώρα σιγότερεμε. Κάτι σαν αναστεναγμός, κάτι σαν λυγμός ξέ-
φυγε από το στήθος της, καθώς πρόφερε αχνά:

— Πιάσανε τον πατέρα!...

— Ποιος; πότε;

— Αγαρηνοί,* απ' τα Χανιά! Καμιά δεκαριά από δαύτους μπή-
κανε άξαφνα στο σπίτι, με το σούρουπο. Ό,τι είχαμε γυρίσει απ'
το χωράφι...

— Νιζάμηδες;* την έκοψε ο Αντώνης.

— Αρματωμένοι ίσαμε τα δόντια!... Βαστούσανε κι ένα χαρτί—
φιρμάνι* του Βαλή*, είπανε. Τό διάβαζε ο ένας τους μάνι μάνι,
την ώρα που οι άλλοι είχανε πέσει απάνω στον πατέρα μου και
τον κρατούσανε ανάμεσα στα γιαταγάνια* τους. Το χαρτί έλεγε
πως επατήσαμε τα χτήματα του Μεχμέτ-αγά και πως αυτός ζη-
μιώθηκε εξαιτίας μας, και πως πρέπει να γίνει δικαιοσύνη!

— Δικιοσύνη!... Τούτη είναι η δική τους η δικιοσύνη λοιπόν;

βροντοφώναξε ο Μανούσος που είχε ξυπνήσει στο μεταξύ κι είχε σιμώσει, ακουμπώντας στην καμάρα του σπιτιού.

— Έτσι τη λογαριάζουνε τη δικιοσύνη οι άπιστοι!... έκανε ο πατέρας μ' οργή. Γιατί έτσι είναι το συμφέρο τους!... Διαφορές στα χτήματα, σου λένε! Αυτές τις δικάζει ο καδής* του χωριού! Γιατί δεν πήγε ο Μεχμέτ-αγάς στον καδή; Θα σου πω εγώ: γιατί όλα τούτα είναι λόγια. Τον φοβούνται οι άπιστοι τον Κωνσταντή, καταπώς φοβούνται τα παλικάρια του κάθε τόπου, και θέλουνε να τον βάλουνε στα σίδερα, για να 'χουνε το κεφάλι τους ήσυχο!

— Τα σκυλιά!...

Η φωνή της μάνας αντήχησε αγριεμένη από το βάθος του σπιτιού, όπου πρόβαλε με τα μαλλιά ξέπλεκα και το βλέμμα φλογισμένο.

— Τα σκυλιά!... ξαναφώναξε. Τι θαρρούν πως κάνουν;

— Σύχασε τώρα, εμείς είμαστε δω!... πήγε να τη μαλακώσει ο πατέρας.

— Που τον πήγανε; Θέλω να μάθω πού τον πήγανε!

— Δεν ξεμάκρυναν πολύ απόψε, πετάχτηκε η Ανθή. Τον πήρανε στο κονάκι του Αλή κι εκεί κλειστήκανε μαζί του. Τους πήρα καταπόδι* από μακριά και είδα... (Λίγο λίγο η φωνή της ζωήρευε, το αίμα έβαφε τα μάγουλά της, η αγανάκτηση και ο θυμός την έπνιγαν.) Μα τον έχουνε για τα Χανιά! Το φερμάνι το 'λεγε καθαρά: θα τον ρίξουνε στη φυλακή!

— Τότε τι στεκόμαστε με τα χέρια σταυρωμένα; φώναξε ο Αντώνης. Ίσα ίσα που θα προλάβουμε, προτού τον πάρουν!

— Τούτη δω η κουβέντα είναι σωστή, έκανε ο πατέρας σκεπτικός. Αυτοί θα κινήσουνε σίγουρα με την αυγή. Λοιπόν, πηγαίνουμε να τους ανταμώσουμε. Έχουμε δυο καλές κουβέντες να πούμε μαζί τους!

Τα μάτια της Ανθής άστραψαν.

— Θα σας πάω εγώ!... είπε. Μα βιαστείτε, για το Θεό!

Ο Μανούσος, αμίλητος, ξεκρέμαγε κιόλας τ' άρματα απ' τον τοίχο. Ο Αντώνης ρώτησε με τη ματιά τον πατέρα. Εκείνος

του 'γνεψε να ετοιμαστεί, και το παλικαράκι δεν περίμενε να του το πούνε δεύτερη φορά. Σε λίγο, τέσσερις σκιές ξεγλιστρούσαν τοίχο τοίχο ανάμεσα στα κοιμισμένα σπίτια του χωριού, μέσα στην αστρόφεγγη νύχτα.

Το κονάκι* του Αλή βρισκότανε κάπου δυο ώρες μακριά από κει. 'Αλλοτε ήτανε το μετόχι* κάποιου πλούσιου μπέη. Μα στο Σηκωμό του Εικοσιένα, μεγάλη φωτιά είχε κάψει τον τόπο γύρω, και τώρα μονάχα ένα μισογκρεμισμένο χτίσμα έστεκε καταμεσης στην ερημιά. Ολόγυρα, πέτρες και πουρνάρια και κάμποσες χαρουπιές μαζεμένες κοντά κοντά, σαν για ν' αντέξουν συντροφιαστά τις μπόρες του βουνού. Για να φτάσουν εκεί περάσανε κοντά από τα χωράφια του Μεχμέτ-αγα, που συνόρευαν με τα χωράφια του Κωνσταντή. Η Ανθή, που πήγαινε μπροστά, ξέκοψε μια στιγμή, πήδηξε σβέλτη σαν αγριμάκι πάνω απ' τα πουρνάρια και στάθηκε με το χέρι τεντωμένο κατά την κατηφοριά.

— Να, εκεί πέρα! Βλέπετε; έκανε ξαναμμένη. Βάλανε τα σημάδια ψηλότερα, τάχα ότι εμείς μονάχοι μας τ' ανεβάσαμε μέσα στη γη του Μεχμέτη, από το ρέμα κάτω που φτάνουνε τα δικά μας χωράφια!

— Και ποιος να την έκανε τούτη τη δουλειά; αναρωτήθηκε ο Αντώνης. Δεν πιστεύω να 'τανε ο Μεχμέτης μονάχος του!

— Μπα, έχει δυο τρεις δικούς μας που τον δουλεύουνε, κι έχουνε μουτίσει,* καθώς φαίνεται! Μονάχα από μουτήδες* πρέπει να τα περιμένεις τούτα τα καμώματα!... αποκρίθηκε η Ανθή, και στη φωνή της διακρινότανε ολοκάθαρα η περιφρόνηση για τους μουτήδες, τους χριστιανούς εκείνους δηλαδή που είχαν αλλαξοπιστήσει.

Δε μίλησαν άλλο. Σιωπηλά κι αθόρυβα, αλαφροπατώντας πάνω στα βράχια, πλησιάζανε σε λίγο το κονάκι του Αλή. Ο πατέρας έγνεψε να σταθούνε κρυμμένοι ανάμεσα στις χαρουπιές. Έμειναν εκεί ασάλευτοι κι αφουγκράζονταν. Η νυχτερινή σιγαλιά τύλιγε την πλάση σαν αραχνοϋφαντο μαγνάδι.* Πέρα, χαμηλά, ένα χωριό ησύχαζε ανάμεσα στα δέντρα του, σαν σκο-

τεινή κηλίδα στην πλαγιά. Ήτανε τα Μεσκλά... Κι εκεί μπροστά τους το παλιό, ερειπωμένο χτίσμα μαύριζε μέσα στην αστροφεγγιά. Έμοιαζε θεοσκότεινο, ωστόσο ο Αντώνης, προσέχοντας περισσότερο, νόμισε πως ξεχώρισε έν' αδύνατο φως να τρεμολάμπει ανάμεσα στα χαλάσματα.

— Εδώ βρίσκονται ακόμα! ψιθύρισε στο Μανούσο που έστεκε δίπλα του.

— Σσσσς!... έκανε χαμηλόφωνα ο πατέρας. Πρέπει να μάθουμε πόσοι είναι. Προχωράω πρώτος. Μόλις κάνω σινιάλο, ερχόσαστε ξοπίσω μου.

Κι αλαφροπάτητος, ζύγωσε το κονάκι με μεγάλη προφύλαξη. Για λίγες στιγμές τον έχασαν απ' τα μάτια τους, έτσι καθώς έγινε ένα με τους ίσκιους. Μα δεν αργήσανε να ξεχωρίσουνε ξανά την κορμοστασιά του πάνω από το μισογκρεμισμένο φράχτη. Το υψωμένο χέρι τους έγνεφε να πάνε κοντά του.

— Εσύ θα μείνεις εδώ, κρυμμένη!... είπε ο Μανούσος στην Ανθή. Αν νιώσεις κίνδυνο, κράξε μας με φωνή σαν το νυχτοπούλι!

Η κοπέλα έγνεψε πως είχε καταλάβει. Και ζάρωσε στη ρίζα μιας χαρουπιάς, την ώρα που κι οι άλλοι δυο δρασκέλιζαν το φράχτη.

Ο Αντώνης έχασε την αναλαμπή από τα μάτια του. Όμως ο πατέρας τον τράβηξε μέσ' από τις πέτρες ως ένα άνοιγμα που θα 'τανε κάποτε παράθυρο, μα τώρα έχασκε* σαν στόμα θεριού ολάνοιχτο. Κόλλησε στον τοίχο κι έριξε μια κλεφτή ματιά μέσα.

Θα 'ταν εκείνο το μοναδικό δωμάτιο του σπιτιού όπου οι τέσσερις τοίχοι κρατιόνταν ακόμα ολόγυρα ορθοί και η σκεπή έμοιαζε απείραχτη. Το αχνό φως έβγαινε από μια άκρη· ίσως να υπήρχε, κάποιο λυχνάρι εκεί ή δαδί. Ακουμπισμένοι στο χώμα, με την πλάτη στηριγμένη στον τοίχο, τέσσερις πέντε αρματωμένοι νιζάμηδες —Τούρκοι στρατιώτες— μοιάζανε να λαγοκοιμούνται. Δυο άλλοι σε μια γωνιά, στητοί κι αγριωποί, φύλαγαν ανάμεσά τους έναν άντρα πανύψηλο, στα ολόμαυρα ντυμένον.

Παρόλο που τον είχανε δεμένο πιστάγκωνα* φαίνεται πως δεν ένιωθαν και πολύ σίγουροι, γι' αυτό κρατούσανε σταυρωτά τα γιαταγάνια τους μπροστά στο πλατύ του στήθος. Κάπου κάπου τον έβριζαν στα τούρκικα, μ' ένα γέλιο 'κακό, περιγελαστικό, που δύσκολα έκρυβε τη λύσσα τους. Μα ο μαυροντυμένος άντρας έμενε ασάλευτος, με σφιγμένα χείλια και σκληρό βλέμμα στυλωμένο κάπου ψηλά, σαν να μην έβλεπε ούτε ν' άκουγε τίποτε.

Ο Αντώνης έριξε ξανά και ξανά τη ματιά του σε τούτη την εικόνα και κάθε φορά ένιωθε ένα κύμα από θυμό να τον πνίγει. Εκείνος, ο καπετάν Κωνσταντής με τ' όνομα, να κείτεται έτσι ανήμπορος ανάμεσα στους άπιστους, σαν τ' αγρίμι που 'χει πέσει στην παγίδα!

Ο Μανούσος σύρθηκε ίσαμε κει που έστεκε ο πατέρας και κάτι είπανε μεταξύ τους, περισσότερο με νοήματα. Έπειτα γύρισε κατά τον Αντώνη και του 'κανε κι εκείνου νεύμα, πως θα περίμεναν ακόμα. Αλλά στη στιγμή απάνω, δίπλα από 'να σωρό πέτρες, πρόβαλε η σκοτεινή φιγούρα ενός νιζάμη που, καθώς φαίνεται, φύλαγε σκοπός κι έκανε το γύρο του. Χωρίς να διστάσει ο Μανούσος ρίχτηκε αθόρυβα από πίσω του, όπως τ' αγρίμι πάνω στη λεία* του, και μ' απίστευτη γρηγοράδα και δύναμη τον ξάπλωσε χάμω. Το κεφάλι του νιζάμη θα χτύπησε σε κάποιο απ' τ' αγκωνάρια· ένα πνιγμένο βογκητό του ξέφυγε κι απόμεινε ακίνητος. Την ίδια ώρα, ένας από τους άλλους βγήκε από κάποιο άνοιγμα —που θα 'τανε κάποτε η θύρα— και φώναξε, στα τούρκικα, πως σε λίγο θα 'παιρνε να χαράζει κι έπρεπε να ξεκινήσουν. Όμως, καθώς έφερνε τα βήματά του κατά τη μεριά που παραφύλαγαν οι τρεις χριστιανοί, ο Αντώνης είδε με κομμένη την ανάσα τον πατέρα να χιμάει κι αυτός με τον ίδιο τρόπο, αθόρυβα και γρήγορα, και να ξαπλώνει χάμω τον Τούρκο αναίσθητο.

Αναταραχή και σούσουρο ακούστηκαν από μέσα. Οι νιζάμηδες σηκώνονταν κι ετοιμάζονταν για το δρόμο. Ο πατέρας βρήκε την ευκαιρία και σύρθηκε ίσαμε δίπλα στον Αντώνη.

— Δύσκολο να τους χτυπήσουμε στα ίσια· είναι άλλοι έξι, μουρμούρισε. Κι έπειτα, μπορεί να βλάψουμε το δικό μας άνθρωπο. Λέμε να τους πάρουμε το κατόπι, μήπως μας τύχει καμιά ευκαιρία στο δρόμο.

Όμως η ευκαιρία φάνηκε στην ώρα πάνω. Το φως κουνήθηκε προς τα έξω και φανήκανε να βγαίνουν οι δυο νιζάμηδες που κρατούσαν ανάμεσά τους τον καπετάνιο. Οι άλλοι είχανε ξεμείνει πίσω, μέσα στο χτίσμα. Ο πατέρας ζύγισε την κατάσταση με μια ματιά, έβγαλε απόφαση στη στιγμή, και γρήγορα γρήγορα άφησε το ντουφέκι του στα χέρια του Αντώνη.

— Τραβήξου πίσω απ' το φράχτη —έκανε βιαστικά— και σαν δεις να παλεύουμε με τους νιζάμηδες, ρίξε κάμποσες ντουφεκιές στον αέρα. Το νου σου, όχι στο ψαχνό!

Έγνεψε στο Μανούσο και οι δυο μαζί σύρθηκαν ίσαμε τη γωνιά, κι απ' εκεί χύθηκαν σαν αστραπή πάνω στους δυο νιζάμηδες. Εκείνοι ξαφνιαστήκαν τόσο, που δεν προλάβανε να σύρουν τ' άρματα, παρά έπεσαν καταγής χτυπημένοι. Στο άνοιγμα πρόβαλαν τρέχοντας οι άλλοι, μα καθώς το δαδί είχε πέσει χάμω κι είχε σβήσει, για μια στιγμή τα 'χασαν, δεν ξέρανε πού να χτυπήσουν. Την ίδια ώρα πίσω απ' το φράχτη ακούστηκαν ντουφεκιές. Ήταν ο Αντώνης, που έριχνε στον αέρα, κι όχι από μια μεριά μονάχα, παρά από δυο τρεις· γιατί όσο να ξαναγεμίσει, έκανε κάμποσα βήματα πιο κει, σάμπως να 'τανε άλλος που έριχνε από κείνη τη μεριά. Η ιδέα του 'ρθε στα ξαφνικά. Δεν είχε τον καιρό να την κουβεντιάσει με κανέναν, κι έτσι αποφάσισε μονάχος του πως καλό θα 'τανε να παραστήσει τους πολλούς.

Τούτο ήταν ένα καινούριο ξάφνιασμα για τους Τούρκους. Όσο να καλονιώσουν τι έτρεχε, οι χριστιανοί δρασκέλιζαν* τις πέτρες και ο Μανούσος με τον πατέρα, που ήξεραν πια τα κατόπια, τραβούσανε τον Κωνσταντή κατά τις χαρουπιές. Ο Αντώνης παράτησε τη γωνιά του κι έτρεξε ξοπίσω τους. Οι νιζάμηδες βαλθήκανε να χτυπάνε απανωτά, μα ετούτοι είχανε γίνει πια ένα με τους κορμούς των δέντρων. Τώρα ο πατέρας κρατούσε

ξανά το ντουφέκι του και μαζί με το Μανούσο απαντούσαν με φωτιά στη φωτιά. Η θέση τους ήτανε πλεονεκτική. Κρυμμένοι ανάμεσα στα δέντρα δεν έδιναν στόχο, ενώ δυο τρεις από τους νιζάμηδες που πήγανε να πλησιάσουν, βρήκαν άσχημη υποδοχή.

Αυτό βάσταξε κάμποση ώρα. Ο Αντώνης παράστεκε βοηθώντας πότε τον πατέρα του, πότε το Μανούσο και πότε την Ανθή, που περιποιότανε τον πατέρα της. Ο καπετάνιος είχε χτυπήσει καθώς τον έριξαν οι νιζάμηδες πάνω στα κοτρόνια, μπαίνοντας στο κονάκι. Αίμα έτρεχε από το μέτωπό του και το δεξί του μπράτσο κρεμότανε σαν παράλυτο. Η Ανθή δεν μπορούσε να κάνει και πολλά πράγματα. Ξέσχισε το σάλι της σε λουρίδες και του έδεσε τριγύρω το κεφάλι, στήριξε το χέρι του απ' τον ώμο. Εκείνος μουρμούριζε θυμωμένος ότι δεν έχει τίποτα, ότι δεν του χρειάζεται τίποτα. Έμοιαζε σαν παραζαλισμένος, σίγουρα από το χτύπημα. Ο Αντώνης θα ήθελε πολύ να του έλεγε πόσο τον είχε συνταράξει η ιστορία τούτη, πόσο τον είχε γνοιαστεί και μαζί πόσο ένιωθε περήφανος για κείνον. Όμως η στιγμή δεν ήτανε κατάλληλη για λόγια. Ο κίνδυνος παραμόνευε δίπλα τους σαν φοβερό θεριό έτοιμο να χιμήξει.

Άξαφνα οι ντουφεκιές σταμάτησαν από τη μεριά των Τούρκων. Ο πατέρας με το Μανούσο κοντοστάθηκαν, περίμεναν για λίγο, κι έπειτα μαζεύτηκαν δίπλα στα παιδιά και στο λαβωμένο, για να ζυγίσουν τα πράγματα.

— Έφυγαν!... μουρμούρισε ο Αντώνης ξαναμμένος. Σίγουρα έφυγαν!... Είδανε πως δεν καταφέρνουν τίποτα!

Ο Μανούσος μίλησε σιγανά:

— Εγώ λέω πως δεν έφυγαν καθόλου, παρά κοιτάνε να μας ζυγώσουνε σιγά-σιγά μέσα στη σκοτεινιά, να μας κυκλώσουνε στα ξαφνικά!

Ο Αντώνης περίμενε τώρα να δει τι θα 'λεγε κι ο πατέρας. Εκείνος έμεινε αμίλητος κάμποσο· θα συλλογιζόταν. Τέλος, είπε:

— Αυτοί δεν έφυγαν, πιστεύω. Σταματήσανε το ντουφεκίδι γιατί

περιμένουνε να ξημερώσει. Το φως της μέρας θα τους βοηθήσει να μας χτυπήσουνε πιο εύκολα. Να, εκεί κάτω κιόλας, πάνω απ' το βουνό, ο ουρανός παίρνει ν' ασπρίζει —βλέπετε; Κι εμάς τα βόλια μας τελειώνουν. Ας φύγουμε μεις, όσο είναι καιρός. Στα σιγανά, από το δρόμο που 'ρθαμε.

— Είν' ένας τόπος ανοιχτός που πρέπει να περάσουμε, και που δεν έχει μήτε φύλλο για να μας κρύψει, είπε ο Μανούσος σαν κακιωμένος που δε θα 'στεκαν να πολεμήσουν.

— Θα φύγουμε σουρτοί· εμείς οι δυο θα βάλουμε τους άλλους ανάμεσά μας. Θα τα καταφέρουμε!

Όμως εκεί πάνω μίλησε ο Κωνσταντής, που τόση ώρα τους άκουγε ασάλευτος. Η φωνή του βγήκε σιγανή μα σταθερή.

— Θα φύγετε μονάχοι σας!... Κι όσο πιο γρήγορα τόσο το καλύτερο!

Απόμειναν ξαφνιασμένοι. Η Ανθή κάτι πήγε να πει, μα την έκοψε.

— Δεν ωφελεί! συνέχισε. Ακόμα κι αν καταφέρουμε να τους ξεφύγουμε τώρα δα, εγώ θα πρέπει να πάρω τα βουνά, γιατί θα με κυνηγάνε ολοένα. Και θ' αφήσω πίσω μου γυναίκα και παιδιά στα χέρια τους.

— Θα 'ρθουμε μαζί σου, πατέρα, πάνω στο βουνό!... έκανε η Ανθή με λαχτάρα.

— Και θαρρείς πως μπορώ να σας σέρνω με σιγουριά από σπηλιά σε σπηλιά κι από κορφή σε κορφή, ο Θεός ξέρει ως πότε; Κι έπειτα, είναι κι οι άλλοι που θα ξεμείνουν πίσω. Τ' αδέρφια της μάνας σου, τ' ανίψια μου.. Όχι μονάχα σε δικό μας, μα και σε άλλο συγχωριανό να πέσει η μάνητά* τους, θα 'ναι η μεγαλύτερη ντροπή της ζωής μας ν' αφήσω να πληρώσει το χωριό για μένα!

— Και τι θα κάνεις, το λοιπόν; ρώτησε ο Μανούσος.

— Θα παραδοθώ!... Αυτοί εμένα περιμένουνε. Το ξέρουν πως είμαστε δω ακόμα, μα δεν τολμάνε να ζυγώσουν. Άμα φωτίσει, θα με γυρέψουν. Κι εγώ θα πάω μαζί τους!

Σύγκρυο* πέρασε τη ραχοκοκαλιά του Αντώνη. Τούτη δω ήτανε μεγάλη απόφαση, και ο καπετάνιος φάνταζε στα μάτια

του πιο μεγάλος και πιο τρανός ακόμα. Οι άλλοι πέσανε πάνω του να τον κάνουνε ν' αλλάξει γνώμη —με παρακάλια η Ανθή, με λογικές κουβέντες οι άντρες. Όμως ο Αντώνης καταλάβαινε κάτι: Όλοι τους ξέρανε πως δε θα 'παιρνε πίσω την απόφασή του για κανένα λόγο.

— Καλά!... είπε τέλος ο πατέρας. Αφού το θες, θα γίνει έτσι. Μα κι εμείς δε θα ξεμακρύνουμε, όσο να δούμε να ξεκινάς μαζί τους γερός.

— Φοβάσαι μη με χτυπήσουνε; Όχι ζωντανό με θέλουνε... έκανε ο καπετάνιος μ' ένα γέλιο πικρό.

— Δεν ξέρω!... Ας έχουμε μεις το νου μας. Δε χάνουμε και τίποτα!

Έτσι περίμεναν όλοι μαζί, κάτω από τις χαρουπιές, μέσα στη νυχτερινή σιγαλιά... Ήτανε μια παράξενη ώρα, που αργότερα ο Αντώνης θα τη θυμότανε συχνά. Έμεναν εκεί ασάλευτοι, περιμένοντας να χαράξει, για να παραδώσουν εκείνον που με τόσο κίνδυνο είχανε σώσει πριν από λίγο...

Από τη μεριά της ανατολής, το φως ανέβαινε ολοένα και πλημμύριζε τον ουρανό. Οι σκιές τραβιόνταν στις άκρες, τα σχήματα ξεκαθάριζαν λίγο λίγο, τα δέντρα και οι πέτρες και τα βουνά έπαιρναν την πραγματική τους όψη. Ξημέρωνε.

Ο καπετάν Κωνσταντής ανασηκώθηκε. Τράβηξε με μια κίνηση το πρόχειρο δέσιμο απ' την πληγή του, έλυσε και το χέρι του, και στάθηκε ανάμεσά τους σαν γίγαντας.

— Πηγαίνω, είπε μονάχα, και η ματιά του στάθηκε για μια στιγμή μαλακωμένη πάνω στην Ανθή. Μη γνοιάζεστε, θα ξαναβρεθούμε. Ο Θεός μαζί σας!

— Ο Θεός μαζί σου, Κωνσταντή!... έκανε ο πατέρας.

Κανένας δε μίλησε καθώς ο καπετάνιος προχώρησε, βγαίνοντας από το σύδεντρο* στη γυμνή πλαγιά με βήμα σταθερό, με το κεφάλι ψηλά. Μονάχα ο Μανούσος είπε βροντερά σαν τον είδε να ξεμακραίνει στητός και αποφασισμένος:

— Ετούτη δα, κοπέλια μου, είναι η σωστή λεβεντιά... Ετούτη είναι η αληθινή παλικάριά... και τήνε προσκυνάω!

Τότε ο Αντώνης κάτι θέλησε να πει, μά ο λόγος δε βγήκε από το στόμα του. Εκείνη τη στιγμή ένιωσε το μεγαλείο της θυσίας του καπετάν Κωνσταντή και η φωνή του πνίγηκε μέσα του. «Να, κι εγώ τέτοιας λογής παλικάρι θέλω να γίνω» σκέφτηκε και η καρδιά του σπαρτάρησε...

Οι νιζάμηδες περίμεναν τον καπετάνιο. Ξεπετάχτηκαν πίσω από το φράχτη και τον έσυραν με βία κοντά τους...

Πιο ύστερα, όταν η συνοδεία είχε χαθεί πέρα, ο πατέρας και ο Μανούσος αποφάσισαν να πάρουν το δρόμο του γυρισμού. Ο Αντώνης ακούμπησε προστατευτικά το χέρι του στον ώμο της Ανθής και μαζί κίνησαν για το γυρισμό.

(Από το μυθιστόρημα *Φως από το Αρκάδι*)

Νανούρισμα

Να μου το πάρεις, ύπνε μου, τρεις βίγλες* θα σου βάλω,
τρεις βίγλες, τρεις βιγλάτορες* κι οι τρεις αντρειωμένοι.
Βάζω τον ήλιο στα βουνά και τον αιτό στους κάμπους,
τον κυρ Βοριά το δροσερόν ανάμεσα πελάγου.

Ο ήλιος εβασίλεψε κι ο αίτός αποκοιμήθη
κι ο κυρ Βοριάς ο δροσερός στη μάνα του πηγαίνει:
«Γιε μου, και πού 'σουν χτες προχτές, πού 'σουν την άλλη
νύχτα;

Μήνα με τ' άστρα μάλωνες, μήνα με το φεγγάρι;
μήνα με τον αυγερινό, που 'μαστε αγαπημένοι;»
«Μήτε με τ' άστρα μάλωνα μήτε με το φεγγάρι
μήτε με τον αυγερινό, οπού 'στε αγαπημένοι.
Χρυσόν υγιόν εβίγλιζα στην αργυρή του κούνια.»

(Δημοτικό)

Ο Δωδεκαετής

Η μόρα αργά σαν ξέσπασε και γιόμισαν οι λάκκοι,
κι απ' τα νερά που κελαηδάν κρυφόπινε η ψυχή,
σκυμμένο μες στα χώματα, ξεχάραξε έν' αυλάκι,
να φεύγει μέσα καθαρή και γάργαρα η βροχή.

Κι ως φάνη ο ήλιος άξαφνα στο χαρωπόν αγέρα
από τη δύση, και οι ογροί γελάσαν ουρανοί,
βαθιανασάναν γαλανά και πράσινα όλα ως πέρα,
και με καινούρια, τα πουλιά λαλήσανε, φωνή,

πιάνει και πλάθει τρυφερό πηλόν από το χώμα,
στις δυο του φούχτες ήσυχα, σα να 'τανε φωλιά:
μ' άγια στοργή και τα φτερά, μ' άγια στοργή το σώμα,
ζυμώνει τότε δώδεκα, τριγύρα του, πουλιά...

Αργά φτασμένος ο Ιωσήφ, με σύνεργα στον ώμο,
στη λάσπη βλέπει ανάμεσα σκυμμένο το παιδί,
και με φωνή το πιτιμά σκληρήν, από το δρόμο:
«Σήκω γοργά απ' τα χώματα, μην πάρω το ραβδί!»

Με τη ματιάν ολόφωτη, νοητή χαρά χορτάτη,
τόνε κοιτάζει ο Ιησούς και δείχνει υπακοή·
μα, πριν σκωθεί απ' τα χώματα, σκύβει, σα να 'λεγε κάτι,
κι απ' την ψυχή του, στον πηλό, δίνει όσην έχει πνοή!

(Λυρικός Βίος)

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Δημοτικό Σχολειό

Στο κείμενο που ακολουθεί, ο συγγραφέας Νίκος Καζαντζάκης θυμάται με συγκίνηση τον πρώτο καιρό που πήγε στο Δημοτικό, και ιδιαίτερα την πρώτη πρώτη μέρα, που ο πατέρας του κρατώντας τον απ' το χέρι τον οδήγησε στο σχολειό και τον παράδωσε στο δάσκαλο.

Η Ε τα μαγικά πάντα μάτια, με το πολύβουο, γεμάτο μέλι και μέλισσες μυαλό, μ' έναν κόκκινο μάλλινο σκούφο στο κεφάλι και τσαρουχάκια με κόκκινες φούντες στα πόδια, ένα πρωί κίνησα, μισό χαρούμενος, μισό αλαφιασμένος,* και με κρατούσε ο πατέρας μου από το χέρι. Η μητέρα μου είχε δώσει ένα κλωνί βασιλικό, να τον μυρίζουμαι, λέει, να παίρνω κουράγιο, και μου κρέμασε το χρυσό σταυρουλάκι της βάφτισής μου στο λαιμό.

— Με την ευκή του Θεού και με την ευκή μου... μουρμούρισε και με κοίταξε με καμάρι.

Ήμουν σαν ένα μικρό καταστολισμένο σφαγάρι* κι ένιωθα μέσα μου περφάνια και φόβο· μα το χέρι μου ήταν σφηνωμένο βαθιά μέσα στη φούχτα του πατέρα μου κι αντρειεύουν.* Πηγαίναμε, πηγαίναμε, περάσαμε τα στενά σοκάκια, φτάσαμε στην εκκλησιά του Αϊ-Μηνά, στρίψαμε, μπήκαμε σ' ένα παλιό χτίρι, με μια φαρδιάν αυλή, με τέσσερις μεγάλες κάμαρες στις γωνιές κι ένα κατασκονισμένο πλατάνι στη μέση. Κοντοστά-

θηκα, δείλιασα· το χέρι μου άρχισε να τρέμει μέσα στη μεγάλη ζεστή φούχτα.

Ο πατέρας μου έσκυψε, άγγιξε τα μαλλιά μου, με χάδεψε· τινάχτηκα· ποτέ δε θυμόμουν να μ' έχει χαδέψει· σήκωσα τα μάτια και τον κοίταξα τρομαγμένος. Είδε πως τρόμαξα, τράβηξε πίσω το χέρι του:

— Εδώ θα μάθεις γράμματα, είπε, να γίνεις άνθρωπος· κάμε το σταυρό σου.

Ο δάσκαλος πρόβαλε στο κατώφλι· κρατούσε μια μακριά βίτσα και μου φάνηκε άγριος, με μεγάλα δόντια, και κάρφωσα τα μάτια μου στην κορφή του κεφαλιού του να δω αν έχει κέρατα· μα δεν είδα, γιατί φορούσε καπέλο.

— Ετούτος είναι ο γιος μου, του 'πε ο πατέρας μου.

Ξέμπλεξε το χέρι μου από τη φούχτα του και με παράδωκε στο δάσκαλο.

— Το κρέας δικό σου, του 'πε, τα κόκαλα δικά μου· μην τον λυπάσαι, δέρνε τον, κάμε τον άνθρωπο.

— Έγνοια σου, καπετάν Μιχάλη· έχω εδώ το εργαλείο που κάνει τους ανθρώπους, είπε ο δάσκαλος κι έδειξε τη βίτσα. [...]

Μια μέρα που κάναμε Ιερά Ιστορία φτάσαμε στον Ησαύ που πούλησε στον Ιακώβ τα πρωτοτόκιά* του για ένα πιάτο φακή. Το μεσημέρι, γυρίζοντας σπίτι, ρώτησα τον πατέρα μου τι θα πει πρωτοτόκια. Έβηξε, έξυσε το κεφάλι.

— Πήγαινε να φωνάξεις το θείο σου το Νικολάκη.

Είχε βγάλει το Δημοτικό ο θείος μου αυτός, ήταν ο πιο γραμματισμένος της οικογένειας, αδερφός της μητέρας μου. Κοντορεβιθούλης, φαλακρός, με μεγάλα μάτια φοβισμένα, με τεράστια χέρια, όλο τρίχες.

— Έλα εδώ, του 'πε ο πατέρας μου ως τον είδε, του λόγου σου που σπούδασες, εξήγα!

Έσκυψαν κι οι δυο τους απάνω στο βιβλίο, έκαμαν συμβούλιο.

— Πρωτοτόκια θα πει κυνηγετική στολή, είπε ύστερα από πολλή σκέψη ο πατέρας μου.

Ο θειος μου κούνησε το κεφάλι:

— Θαρρώ θα πει τουφέκι, αντιμίλησε μα η φωνή του έτρεμε.

— Κυνηγετική στολή, βρούχθηκε* ο πατέρας μου.

Μάζεψε τα φρύδια του, κι ο θειος μου λούφαξε.*

Την άλλη μέρα ο δάσκαλος ρωτάει:

— Τι θα πει πρωτοτόκια;

Πετάχτηκα:

— Κυνηγετική στολή!

— Τι ανοησίες είναι αυτές; Ποιος αγράμματος σου τις είπε;

— Ο πατέρας μου!

Ο δάσκαλος ζάρωσε τον φοβόταν κι αυτός τον πατέρα μου, πού να του φέρει αντίρρηση!

(Από το μυθιστόρημα *Αναφορά στον Γκρέκο*)

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

[Μετά τις γιορτές]

Μια νέα και όλο ζήλο δασκάλα μας μιλάει για τις πρώτες πρώτες μαθήτριάς της σ' ένα σχολειό της Κρήτης. Το αφήγημά μας αρχίζει με το γυρισμό των παιδιών απ' τις χριστουγεννιάτικες διακοπές.

ΑΜΑ ανοίξανε τα σκολειά, καταφτάζανε τα παιδιά σαν αφηνιασμένα αλόγατα. Το μήνυμα της Πρωτοχρονιάς είχε φτάσει και στα δικά τους χαμόσπιτα: σαν να κάνανε όλες τις ημέρες, που 'χαμε διακόψει, ένεση τρέλας, κι έτσι παραλοϊσμένα και εξαγριωμένα τα υποδεχτήκαμε.

Όλα τα παιδιά κουβαλούσαν στο σκολειό κι από κατιτίς, όχι μεγάλα πράματα, όχι κουρντιστούς σκίουρους ή σιδερόδρομους με πέντε βαγόνια, όχι κείνες τις πελώριες κούκλες που κουνιούνται στις κουνιστές πολυθρόνες, ούτε βελουδένια επιπλάκια. Το ένα κρατούσε μια φούσκα, τ' άλλο ένα τοπάκι, τ' άλλο μια πέτρινη κουκλίτσα γυμνή με τα χεράκια της κολλητά, σαν μούμια. Και λεφτά! ο κόσμος γεμάτος. Όλες οι φουχτίτσες σφιγγότανε ξέχειλες από πενταροδεκάρες. Μα αυτές οι περιουσίες είχανε αποκτηθεί με κάποια ιστορία που τα μικρά περίμεναν ανυπόμονα το άνοιγμα των σκολειών για να μου τη διηγηθούν, και λοιπόν δυο μέρες στη σειρά δεν καταφέραμε να κάνουμε μάθημα της προκοπής. Θέλανε αυτές να μιλούνε, όχι εγώ.

«... Εμένα μου 'δωκε η μάνα μου τούτες τις δυο δεκάρες, και τούτες τις τρεις πεντάρες ο πατέρας μου, κι η θεια μου η Κατίγκω μου 'δωκε κείνη τη ζουλισμένη πεντάρα, ο Αντρέας μ' αγόρασε το τόπι. Τη φούσκα την πήρα με τα λεφτά που βγάλαμε από τα κάλαντα...»

«... Εμένα μου 'δωκε ο πατέρας μου μια φούσκα, μα όχι στρογγυλή σαν της Αρετής... μα από τις άλλες τις μακριές, κι εγώ την έκοψα και την έκαμα κομματάκια και τήνε χτύπησα πλακαντζήκια* στο κούτελό μου, για δες εφούσκιασε το κούτελό μου, και τα λεφτά μας τα φάγαμε με τον Αντώνη στα καμίχια*...»

« Εγώ έχω μόνο το τόπι μου. Τα λεφτά μου μου τα πήρε η μάνα μου· και τη ροκάνα* που κέρδισα στο λότο, την κάμαμε αλλαξιά με τη Ροδώ, και μου 'δωκε τούτο το δαχτυληθράκι με την κόκκινη πέτρα...»

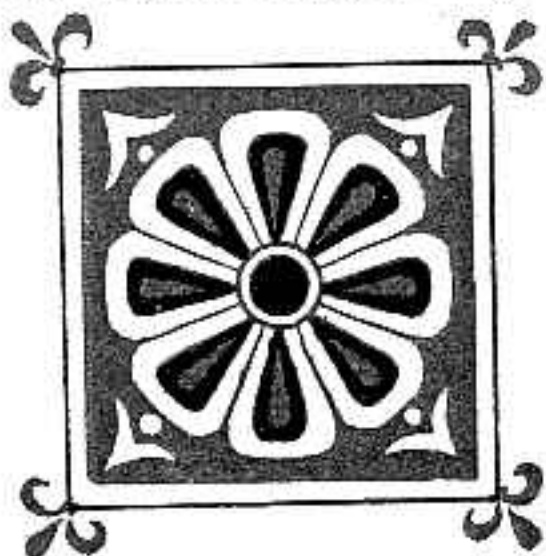
Ιστορίες, ιστορίες, υποθέσεις, τα παιδιά είχανε σωρό ζωτικά νιτερέσα,* που τα είχανε ζαλίσει. Δεν ήτανε εύκολο να τα ξεκολλήσω έτσι με το πρώτο, και να τα φέρω στο σοβαρό κόσμο του βιβλίου: «ο καλός υιός ας διώκη τας μυίας από τον πατέρα...»

Οι μουζικές κι οι φουσαρμόνικες σκεπάζανε στα διαλείμματα τις σκληριές και τα γέλια των παιδιών, τις πρώτες ημέρες μετά τις γιορτάδες. Ύστερα, λίγο από λίγο αραιώνανε οι καινούριοι ήχοι, βουβαινότανε μία μία οι μουζικές, βραχνιάζανε οι σφυρίχτρες ως να σωπάσουν ολότελα, και οι φουσαρμόνικες χάνανε τις νότες τους, κι απόμεναν ένα τοσοδά σανιδάκι με κάτι τρυπίτσες στη σειρά, σαν μικροσκοπικοί περιστεριώνες.

Με το κλείσιμο της βδομάδας, κανένας πια ήχος δε θύμιζε το πέραςμα της Πρωτοχρονιάς. Κάπου κάπου εμφανίζονταν, απομεινάρι του κόσμου των παιχνιδιών, που σαρώθηκε, κάποιο ζουλισμένο τόπι. Δεν άντεχε για παιχνίδια περιωπής που απαιτούνε να γίνεται γκελ· έμπαινε σαν σκάρτος στρατιώτης σε βοηθητικές υπηρεσίες. Το χρησιμοποιούσαν τα παιδιά για να παίζουνε: «ανέβα μήλο, κατέβα ρόδο...» μα και σ' αυτό τον υποβι-

βασμό δεν άντεχε πολύν καιρό. Ερχότανε η στιγμή που το τόπι γινότανε μια ζούλα, άχρηστο. Τότε πάλι τα παιδιά κατάφευγαν στο κουβάρι της γιαγιάς, στα ξηλώματα, που στο σκολειό το δικό μας βρισκότανε σε μεγάλη υπόληψη. Είχε παραπεταχτεί τις μέρες της Πρωτοχρονιάς· μα τώρα πάλι, στην έλλειψη, κοιτάζανε τα μικρά, ψάχνανε δεξά ζερβά, ανακαλύφτανε το κουβάρι τα ξηλώματα, και το ξαναβγάζανε στο φως. Το κουβάρι αντικαθιστούσε όλον τον καιρό το τόπι και για τους πιο δύσκολους ρόλους.

(Από το μυθιστόρημα Γ' Χριστιανικόν Παρθενάγωγείον)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΛΛΗΣ

Χωρισμός

Στην πόρτα στέκει η μάνα μου και τ' άσπρο της τ' αχείλι σαν φύλλο τρεμοσείνεται, σαν ψάρι που σπαράζει· η αδερφούλα μου έχε γεια μου λέει με το μαντίλι, μια το σαλεύει κι έπειτα στα μάτια της το βάζει.

Κι ο αδερφός μου ως τη γωνιά του δρόμου με πηγαίνει με πρόσωπο σαν χαρωπό, μ' αθόλωτα τα μάτια· μα νιώθω, όταν μ' αγκάλιασε, πως βράζει κι ανασαίνει, πως μέσα σπουν τα σπλάχνα του και γίνονται κομμάτια.

(Από το βιβλίο Κούφια καρύδια)

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

[Η μάνα του στρατιώτη]

Η θεία Ρουσάκη ζει σ' ένα χωριό της Κρήτης με τον Γιωργάκη, τον ανεψιό της. Ο μονάκριβος γιος της, ο Λευτέρης, όπως και τ' άλλα παλικάρια του χωριού, λείπει μακριά, στον πόλεμο. Διηγείται ο Γιωργάκης.

ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ πέρασε το Σάββατο, μοίρασε γράμματα σε μερικούς, μα η θεία μου τίποτα. Η Μύραινα έφερε το δικό της να της το διαβάσω. Η θειά μου με ξαμόλησε στα σπίτια μήπως μάθω τίποτα για το Λευτέρη μας.

Τα γράμματα τους τα 'χαν διαβασμένα, μα χαίρουνταν να τα ξανακούγουν απ' το στόμα μου.

— Καλώς το Γιωργάκη! Έλα, παιδί μου, κάθισε να μου το διαβάσεις, εσύ που ξέρεις.

« Εσύ που ξέρεις... ». Αυτό ήθελε να πει: εσύ που κάνεις το γράμμα μεγαλύτερο, γλυκότερο, καθώς το θέλει η ψυχή μου.

Το είχαν καταλάβει —δε γίνεται να μην το 'χαν— πως έβανα πολλά από δικού μου. Μ' αχ, λέγε μου ό,τι αγαπώ, και το πιστεύω! Όλα τα γράμματα τ' αρχίνιζα: «Πολυαγαπημένη μου...» —μάνα, γυναίκα, αδερφή,— και τα τέλειωνα: «Σε φιλώ γλυκά στα μάτια, και καλή αντάμωση γρήγορα στο σπίτι μας». Έτσι το 'χα μαθημένο απ' τα γράμματα του Λευτέρη, που τα κρατούσε

η θεια μου στο σεντουκάκι του, και κάθε τόσο μ' έβανε και της τα διάβαζα.

« Αγαπημένη μου μάνα, ζω με το λογισμό σου. Τι κάνεις εκεί κάτω μοναχή σαν κούτσουρο, πώς τα πολεμάς με τις δουλειές του θέρου; Κάμανε φέτος τα χωράφια μας ψωμί; [...] Γυάλισε η μαύρη ρώγα;...»

Όλα τα καλλώπιζα μ' ένα δίστιχο, ταιριαστό για την περίπτωση. Αν μάθαινα κανένα καινούριο από το γράμμα που ανάγνωθα, το έλεγα παρακάτω και στους άλλους, γιατί σ' όλους έκανε καλό. Κάποτε τα μπέρδεψα, είπα σε μια μάνα:

*Ψύγομαι και μαραίνομαι πότε ν' ανταμωθούμε,
το κλήμα που 'χεις στην αυλή να το στεφανωθούμε!*

— Ε, τον μπιρμπάντη!* Του αρέσουν οι χωρατάδες! είπε η γερόντισσα.

Αμή η φωτιά δε σηκώνει τα παιχνίδια, κι ας γίνονται με καλή προαίρεση. Στο γράμμα που διάβασα της Χαρίκλειας του Πανάγου, την ίδια κείνη μέρα, κάτι παράξενα λόγια κάμανε τα συλλοϊκά* μου να καπνίσουν: « Ο Λευτέρης της Ρουσάκης φέρεται εξαφανισθείς». Τι θέλανε να πουν αυτά τα λόγια; Το 'ξερε κείνος που τα 'γραψε; Θα το 'ξερε! Αλλιώς, θα τα 'γραφε;

— Κυρά-Χαρίκλεια, μου αφήνεις το γράμμα σου μια στιγμή;

Έτρεξα στο καφενείο, εκεί που είχα δει προψές το γέροντα να διαβάζει την εφημερίδα.

Πήρε στο χέρι του το γράμμα, και δίχως να κομπιάσει:

— Ο Λευτέρης σας χάθηκε, μου είπε.

— Πώς χάθηκε;

— Ποιος ξέρει! Στο βρασμό της μάχης, σε καμιά περιπολία, σε καμιά αναγνώριση. Μπορεί να λιποτάχτησε ή ν' αυτομόλησε...

— Πώς το είπατε αυτό;

— Αυτομόλησε: πέρασε στις τάξεις του εχτρού.

— Ο Λευτέρης μας;!

— Έκαμα μια υπόθεση. Χάθηκε! Θες άλλο; Δεν παρουσιάστηκε στο προσκλητήριο. Μπορεί να αιχμαλωτίστηκε.

«Αιχμαλωτίστηκε!» Ο ουρανός μου φάνηκε σφοντύλι.* Απ' όλα τα πάθη του πολέμου, το μόνο που ήξερα ήταν η αιχμαλωσία. Σ' έναν τόπο που μιλούσαν άλλη γλώσσα απ' τη δική σου, σε κρατούσαν κουρελή και πεινασμένο στο λιοπύρι κι έσπαζες χαλίκι. Κάπου εκεί στον ίσκιο, καθόταν ένας ξένος στρατιώτης, με το τουφέκι ανάμεσα στα σκέλια του. Αν έκανες ένα πάτημα παρέκει, σου την άναβε. Οι διαβάτες σ' είχαν χειρότερο κι από ζητιάνο: αν καμιά φορά σ' ελεούσαν, ήταν κανένα ξεροκόμματο ή κανένα αποτσίγαρο. Τα σκυλιά σε γαβγίζαν, οι αγωγιάτες* θέλαν το χαμό σου.

Αιχμάλωτος!

— Το είδατε τ' όνειρό μου; έλεγε την επαύριο η θεια στις φιλενάδες της, εκεί που αποσπερίζαμε στην αυλή. Χάθηκε! Πάει να πει: κάπου λιώνει το κορμάκι του.

— Μπα, αιχμαλωτίστηκε. Δεν άκουσες πώς το ξήγησαν το γράμμα;

— Αυτή 'ναι τώρα η παρηγοριά μου, να τον θέλω αιχμάλωτο! Καλά το λέει ο λόγος: Ο Θεός να μη δίνει του ανθρώπου όσα δύνεται!

— Μα τι 'ναι η αιχμαλωσία, Ρουσάκη; Δεν τους είδες τους Βούλγαρους που έχουμε στα μέρη μας; Ζουν και βασιλεύουν. Οι άλλοι είναι που σκοτώνονται.

— Ναι τους είδα, είπε η θεια, και αφαιρέθηκε.

Ο νους της ξέραμε πού γύριζε. Μα γιατί άξαφνα τα μάτια της έδειξαν κείνη την τρομάρα; Βλέπανε κανένα φάντασμα που εμείς δεν το βλέπαμε; Σκίζανε στεριές και θάλασσες και σταματούσαν μπρος σε κανένα μνήμα; Ή μήπως «εκεί πάνω» βασανίζανε τίποτα αιχμαλώτους, σκίζανε τις σάρκες τους και τους χύνανε τα μάτια;

Το αίμα πάγωσε στις φλέβες μου. Ο σκύλος μας είχε σηκωθεί στα πισινά του, άπλωσε τα μπροστινά πόδια του σαν χέρια, γύρευε θαρρείς τους ώμους του αφέντη του. Μα μήδε κουνούσε την

ουρά του, μήδε έκανε χαρά, μόνο έγρουζε* κρουφτά*, και τα μάτια του τρέχαν σαν ανθρώπου.

— Παιδί μου! έσυρε φωνή η θεια, απλώνοντας κι αυτή τα χέρια της.

Πεταχτήκαμε στα πόδια μας, κάμαμε τοίχο γύρω της. Εκείνη μας κοίταζε στα μάτια, ρωτώντας βουβά αν τον είδαμε κι εμείς.

— Κάθισε Ρουσάκη, της έλεγε η Μύρainera, και την κρατούσε από τη μέση· για να τον δεις, θα πει πως είναι ζωντανός. Έτσι, πολλές φορές, έρχονται και μας βλέπουν οι ξενιτεμένοι μας.

Η θεια σωριάστηκε χάμω στο σκαμνί της:

— Εγώ ξέρω πως έρχονται έτσι την ώρα που παραδίδουν την ψυχή τους.

— Όχι! Όχι! Μην το λες.

— Αχ, ξέρει η μάνα... Μ' αν δεν το δει το παιδί της μπροστά της πεθαμένο, κάνει πως δεν ξέρει... Έτσι είναι καμωμένος ο ζάβαλης* ο άνθρωπος: όλο να ελπίζει!

Κάποια πήγε να της φέρει ένα ποτήρι νερό.

— Όχι! Πιέστε εσείς! Σας βαροκάρδισα. Τι κακό μ' έπιασε; Συχωρέστε με, κυράδες μου.

Έσυρε την παλάμη της στην όψη της σάμπως, έβγανε μια σκέπη. Γύρισε τα μάτια της απάνω μας γαληνά* καθώς τα ξέραμε:

— Κακό που το 'παθα! Έριξα πάνω σας την πίκρα μου.

— Και τι πειράζει;

— Πειράζει! Πειράζει! Η συχωρεμένη η μάνα μου, τη μέρα που σκοτώθηκε το πρώτο της παιδί, της ήρθε μουσαφίρισσα μια γαλαδερφή της. Την καλοσκάμνισε, την έβαλε να κοιμηθεί. Και μόνο το άλλο πρωί που τη συναπόβγανε,* της είπε τον πόνο της απάνω στο κατώφλι.

— Όχου, καημένη Ρουσάκη! Τώρα είναι πόλεμος. Όλες μας έχουμε παιδιά, είπε η Μύρainera.

— Έτσι είναι που το λες, αποκρίθηκε η θεια· μα η χαροκαμένη πρέπει να θολώνει το νερό και να το πίνει μοναχή της, για τις

χαρές που γνώρισε παράμερα απ' τους άλλους. Αυτή είναι η δικαιοσύνη.

Ο Τριφυλλιός έδωσε μια στο πανωπόρτι,* κατά τη συνήθεια του, και κρέμασε μέσα την κεφάλα του. Δε γύρισε κανείς να τον κοιτάξει. Η θεια μονάχα στράφηκε, με ξαστερωμένο* πρόσωπο, θαρρείς δεν ήθελε να ταραξει το αθώο ζώο.

— Πάρε, καημένε...

Και του 'βαλε ανάμεσα στα δόντια το χερόβολο* την ταγή* που του φύλαγε για την ταχτική του βίζιτα.

Οι γυναίκες πήραν να πηγαίνουν. Απομείναμε η θεια και εγώ.
— Θα σου πω, Γιωργάκη, ένα τραγούδι, που το ταίριασε η μάνα μου τότε που χάσαμε το μεγάλο μου αδερφό. Την αφορμή την έδωσε εκείνη η γαλαδερφή που της πήγε μουσαφίρισα. Θέλω να το μάθεις, για να το πεις και συ μια μέρα στα παιδιά σου... Ο πεθαμένος παραγγέλλνει της μάνας του:

*Μάνα, κι αν έρθουν φίλοι μας κι αν έρθουν οι δικοί μας,
μην τώνε πεις πως πέθανα και τους βαροκαρδίσεις.
Στρώσε την τάβλα* να γευτούν, την κλίνη* να πλαγιάσουν,
στρώσε τα παραπέζουλα να βάλουν τ' άρματά τους,
και το πρωί σαν σηκωθούν και σ' αποχαιρετούνε,
πες τώνε πως απόθανα...*

— Μα ταίριαζε τραγούδια η γιαγιά;

— Ταίριασε τέσσερα όλα όλα. Τα τρία ήταν για τους θανάτους των παιδιών της... Ο Θεός τη λυπήθηκε και την πήρε πριν από τον πατέρα σου, που ήταν ο μόνος που της απόμενε.

— Και το τέταρτο τραγούδι θεια Ρουσάκη;

— Αυτό, παιδί μου, ήτανε για το Αρκάδι. Εκεί έχασε ένα γιο, μα δεν τον έκλαψε εκείνον. Μόνο έκαμε τον πατέρα σου και του έδωσε τ' όνομα του σκοτωμένου.

— Μα γιατί, θεια, δεν τον έκλαψε;

— Εμ, το Αρκάδι, παιδί μου, ήταν δίκαιος πόλεμος.

(Απο το μυθιστόρημα *Ο ήλιος του θανάτου*)

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ο Τάκη-Πλούμας

Στα παιδικά μου χρόνια, ο πιο μεγάλος
αξάδερφός μου μ' έπαιρνε μαζί
στα πανηγύρια, που ήτανε, παρ' άλλος,
πρώτος στην ομορφιά και στην ορμή.

Τι ωραίος! τον θυμούμαι, αστροβολούσε
καβάλα στο φαρί του, βυσσινιά
φέρμελη* χρυσοκέντητη εφορούσε,
γιουρντάνια* από βενέτικα φλουριά.

Του καπετάν πασα φόραε την πάλα*
και το χαρμπί* του Μπότσαρη, και δυο,
στης σέλας του δεξόζερβα τη σπάλα,*
πιστόλια από τ' Αλή το θησαυρό.

Φουστανελίτσα φόραε ζυγιασμένη
και κάλτσες και τσαρούχια φουντωτά,
παραγγελιά απ' τα Γιάννενα φερμένη,
γαντζούδια* πρεβεζάνικα, ασημιά.

Έτσι σιαγμένος, κι έχοντας στον ώμο
το καριοφύλι, χαίτη και λουριά
στο χέρι του, ελαμπάδιζε το δρόμο,
χιμώντας απ' την Πύλη την πλατιά!

Κι εγώ, λίγο ξοπίσω του, όλο θάμπος,
στο γλήγορο αλογάκι μου κι εγώ,
δυνόμουν ναν τον φτάνω, κι ήμουν σάμπως
να 'χα φτερά, κορμάκι αερινό.

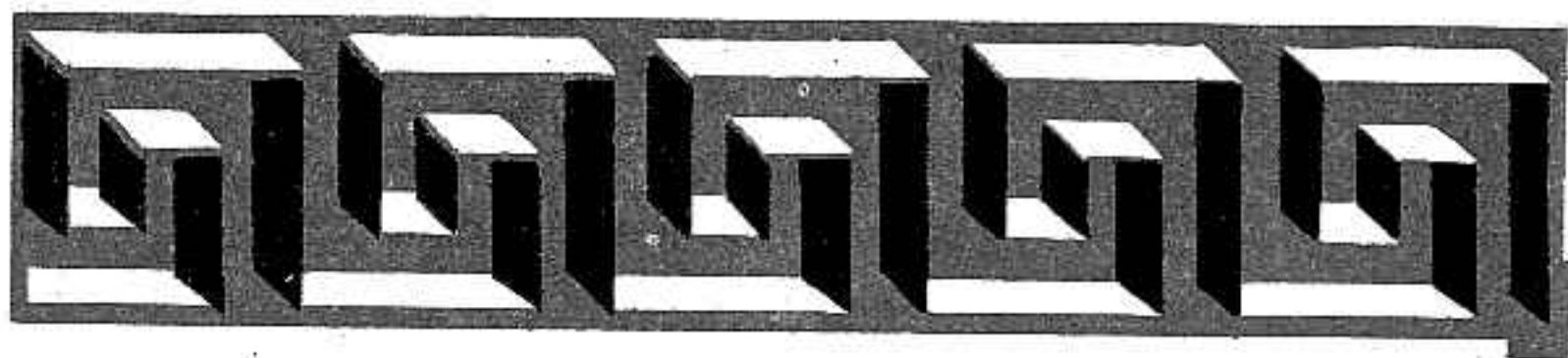
Κι ως τρέχαμε, θυμάμαι, τα κλεισμένα
στο τουνεζί φεσάκι του σγουρά,
σκόρπια τριγύρα, φέγγανε, σαν ένα
γνεφάκι απ' αναμμένη αθημωνιά.*

Κι ως πύρωνεν ακόμα στη φευγάλα,
τρικυμισμένος κι όλος μες στο φως,
χρυσόχυτος μου εφάνταζε, καβάλα
σαν τον Αϊ-Γιώργη, λίγο πιο μικρός.

Ω το λεβέντη του Μεσολογγιού μας,
τον ήλιο της αυγούλας μου ζωής!
Και να μετρώ και να 'ναι, ο Τάκη-Πλούμας,
τριάντα τρία χρόνια μες στη γης...

(Από την ποιητική συλλογή *Συντρίμματα*)

ΝΑΤΑΛΙΑ Π. ΜΕΛΑ

Ο Παύλος Μελάς

Ο Παύλος Μελάς σκοτώθηκε το 1904, πολεμώντας για τη σκλαβωμένη τότε Μακεδονία. Στο παρακάτω κείμενο, η γυναίκα του, Ναταλία Μελά, αφηγείται τις τελευταίες ώρες του ήρωα.

Ο ΜΕΣΗΜΕΡΙ κράτησε τον Ντίνα στο τραπέζι και άλλους προεστούς* του χωριού και τους παράγγειλε το βράδυ να έρθουν και άλλοι να τους μιλήσει. Ήταν ακόμη μαζί του ο Ντίνας, όταν ήρθε η σπιτονοικοκυρά και είπε ότι μια γριά είδε στο δρόμο να έρχεται στρατός από το Κονομπλάτι. «Ε» είπε ο Παύλος «θα έλθει, θα περάσει» και ειδοποίησε στα καταλύματα* να είναι έτοιμοι, αλλά να μην κουνηθεί κανείς. Ο στρατός επέρασε κάτω από τα καταλύματα και τράβηξε για τον απάνω μαχαλά.* Από τα παράθυρα τον έβλεπαν. Μετά κάμποση ώρα ήλθαν γυναίκες και είπαν ότι ο στρατός έρχεται προς τα κάτω και ο Καραλίβανος έστειλε να ρωτήσει τι να κάμουν να πυροβολήσουν; Ο Παύλος απάντησε να μην πυροβολήσει κανείς, χωρίς να τους διατάξει, και όλοι να μείνουν στις θέσεις τους. Ο στρατός όμως, που τον είχε ειδοποιήσει ο Μήτρος Βλάχος με μια γυναίκα, πως τάχα ήταν κρυμμένος αυτός ο ίδιος και η συμμορία του μες στο χωριό, επλησίασε το σπίτι όπου ήταν ο Παύλος με τα τέσσερα παιδιά του και άρχισε να χτυπά με τους κοπάνους* των όπλων το απέναντι σπίτι, όπου ήταν κρυμμένοι άλλοι επτά. Αν και δεν

έλαβαν απάντηση καμιά, εξακολούθησαν δυνατότερα να χτυπούν οι Τούρκοι και να φωνάζουν: «Θα κάψουμε το σπίτι!»

Ο Παύλος με τον Ντίνα είχαν πιάσει τα παράθυρα. Κοντά στον Παύλο ήταν ο Στρατινάκης. Ο Πύρζας έβλεπε κρυμμένος πίσω από την πόρτα, ο Πέτρος ήταν πιο μέσα. Σε λίγο άρχισαν οι στρατιώτες να χτυπούν την κάτω θύρα κι αυτού του σπιτιού για να μπουν μέσα να προφυλαχθούν, γιατί είχαν πεισθεί ότι στο αντικρινό ήταν άνθρωποι ύποπτοι. Τότε σήκωσε ο Παύλος το τουφέκι του και πυροβόλησε. Άρχισε και ο Ντίνας στο πλάγι του· άρχισαν και από το απέναντι σπίτι να πυροβολούν. Οι Τούρκοι σκόρπισαν κι έπιασαν θέσεις. Πυροβολούσαν κι αυτοί μα σε λίγο έπαυσαν το πυρ. Τότε είπε ο Στρατινάκης: «Δεν κατεβαίνομε κάτω; γιατί επάνω δεν είμαστε ασφαλείς και θα μας κάψουν σαν τα ποντίκια». Και κατέβηκαν από την ξύλινη ανεμόσκαλα σ' ένα μικρό στάβλο από κάτω. Ο Παύλος με τον Πέτρο ήταν στην πόρτα κοντά κι έβλεπαν έξω, που επλησίαζε ένας Τούρκος στρατιώτης για να μπει και πυροβόλησαν.

Άρχιζε να νυχτώνει. Σε λίγο βγήκε ο Στρατινάκης στην αυλή για να ιδεί το σκοτωμένο· επροχώρησαν στον περίβολο του σπιτιού και ο Παύλος με τον Ντίνα και τον Πέτρο. Ο Στρατινάκης καίταζε να πάρει τ' όπλο του Τούρκου. Ακούσθηκε τότε ένας πυροβολισμός μονάχα. Και γύρισε ο Παύλος πίσω, λέγοντας: «Στη μέση με πήρε, παιδιά».

Μπήκε μέσα, κάθισε και φώναξε τον Πύρζα: «Νίκο, πού είσαι;» Έβγαλε το σταυρό του απ' το λαιμό και είπε: «Το σταυρό να τον δώσεις στη γυναίκα μου· και το τουφέκι, όπως σου είπα, του Μίκη· και να τους πεις ότι το καθήκον μου έκαμα». Έβγαλε το πορτοφόλι με τις φωτογραφίες των παιδιών του και ξεζώσθηκε. Τότε φάνηκαν αίματα και έπεσαν λίρες καταγής, γιατί είχε τρυπήσει το κεμέρι του η σφαίρα. Άρχισε να πονεί ο Παύλος κι έλεγε: «Σκοτώστε με, παιδιά· πώς θα μ' αφήσετε στους Τούρκους;»

Όσο περνούσε η ώρα και πονούσε δυνατότερα, βογκούσε «πονώ». Ύστερα είπε με δυνατή φωνή: «Νίκο, εσύ πώς θα με

αφήσεις;» Ο Πύρζας γονάτισε και τον εφίλησε στο στόμα και του είπε: «Κοντά σου είμαι, καπετάνιε· δε σε αφήνομε». Και τα χείλη του Παύλου ήταν ψυχρά. «Πονώ» έλεγε ο Παύλος και ονόμαζε τα παιδιά του. Και πάλι έλεγε: «Σκοτώστε με». Δεν μπορούσε πια να κουνηθεί από τη θέση του. Και τα παιδιά του δεν τα ονόμαζε πια. «Πονώ» είπε σιγά και ξεψύχησε.

(Από τη βιογραφία *Παύλος Μελάς*)

Ι. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Δικό μου φως

ΕΣΟΥΡΑΝΙΣ η ολόφεγγη η Σελήνη
λαμποκοπά κι αστράφτει πέρα ως πέρα·
το φως της, μες στον έρημον αιθέρα
της νύχτας όλα τ' άλλα φώτα σβήνει.

Μα εκεί βαθιά που ροδοφέγγει η μέρα,
όταν μικρή ζωή στη νύχτα μέινει,
έν' άστρο λίγο, μα δικό του, χύνει
φως τρέμιο από την άγνωστή του σφαίρα.

Κι είπα: Τέτοιο καλό μακριά από μένα,
αφού κοντά σε μεγαλεία ξένα
ό,τι σιμώνει, το δικό του χάνει·

Καλύτερα μακριά και μοναχός μου!
σε μια άγνωστη κρυφή γωνιά του κόσμου,
λίγο, μα και δικό μου φως, με φτάνει.

(Από την ποιητική συλλογή *Σκαρβαίοι και τερρακότες*)

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΕΛΤΑ

Στα μυστικά του Βάλτου

Ο Αποστόλης και ο Γιωβάν είναι δυο μικρά Ελληνόπουλα που λαβαίνουν με ηρωισμό μέρος στο Μακεδονικό Αγώνα. Μια μέρα ο Γιωβάν στέλνεται σε μια επικίνδυνη αποστολή. Πρέπει να πάει στο Πλατύ και να βρει τρόπο να δώσει κρυφά ένα σπουδαίο μήνυμα στο μηχανοδηγό του τρένου.

ΠΗΓΑΙΝΑΝ τ' αγόρια βιαστικά, ανταλλάζοντας αργά και που κανένα λόγο. Πέρασαν την αμαξωτή γέφυρα του Λουδία, και, αφήνοντας το μεγάλο δρόμο που πάγει στη Βέροια, τράβηξαν νότια. Λίγο διάστημα έκαναν, και ο Αποστόλης σταμάτησε.

— Πήγαινε από δω και πέρα μόνος, είπε του Γιωβάν. Φαίνεται πια το Πλατύ. Με ξέρουν εκεί. Καλύτερα να μη με δουν. Θα σε περιμένω κάτω από τη γέφυρα. Είδες πώς θα κατέβεις, ε; Ή σφύριξέ μου, αν είναι μοναξιά, και ανεβαίνω εγώ. Γεια σου, τώρα. Κοίταξε μόνο να κάνεις τον κουτό. Πηγαίνεις τάχα δεξιά, και γυρεύεις να πάρεις το τρένο που πάγει αριστερά. Α! και μην ξεχνάς! Το δεξί μάγουλο πρώτα, ύστερα το αριστερό, και τελευταίο το μέτωπο. Ε;

— Έννοια σου... μουρμούρισε ο Γιωβάν.

Κι έφυγε με σκυφτό το κεφάλι.

Πήγαινε ο μικρός βιαστικός, σχεδόν τρεχάτος, απλώνοντας όσο μπορούσε τα λιγνά του ποδαράκια.

Τώρα που δεν είχε πια τον Αποστόλη κοντά του, ξεθάρρευε. Από μικρός, μες στο ξύλο και τις τιμωρίες μεγαλωμένος, είχε εξασκήσει το μυαλό του σε όλες τις πονηριές και τις μαλαγα-νιές,* ήταν μαθημένος σε όλα τα τεχνάσματα για να γλιτώνει από τα χέρια του Άγγελ Πέιο. Όσο ήταν κοντά στην κυρία Ηλέκτρα και τον Αποστόλη, κι ένιωθε ασφάλεια, έχανε τις ιδιότη-τές του, ξαναγίνονταν μικρός, διψούσε να μάθει καινούρια πράματα.

— Εσένα, δε σου λέγω ποτέ ψέματα, είχε πει της κυρίας Ηλέκτρας, χθες, που σκουπίζοντας την τάξη, είχε σπάσει με τη σκούπα του ένα τζάμι. Και να με δείρεις, δε θα σου πω ψέματα, εσένα.

Όπως και τον Αποστόλη, θα ντρέπονταν να τη γελάσει.

Μα τώρα, μόνος στον κάμπο, ένιωθε όλα του τα παλιά εφόδια να ξαναζωντανεύουν, γύρευε κι έβρισκε στο μυαλό του χίλια μέσα να βγάλει πέρα την αποστολή του.

Χαμήλωνε ο ήλιος κατά τα βουνά, στη δύση, σαν μπήκε στο σταθμό. Το τρένο δεν είχε φθάσει. Από το άλλο μέρος της γραμ-μής, τρία παιδιά έπαιζαν αμάδες.* Στάθηκε ο Γιωβάν και τα κοί-ταζε, το μάτι του και το αυτί του προσηλωμένο κατά τη δύση.

Από μακριά άκουσε το λαχάνιασμα της μηχανής, πήρε μια πλατιά πέτρα και άρχισε κι αυτός να πηδά και να την κλοτσά με το ένα πόδι κατά τη γραμμή.

Ο Τούρκος υπάλληλος, με μια κόκκινη και μια πράσινη ση-μαία στο χέρι, τον είδε και τον φώναξε.

— Φύγε από κει, μικρέ! Και σεις, παιδιά, ξεκουμπιστείτε! Έρ-χεται το τρένο...

Ο Γιωβάν μάζεψε την πέτρα του, πέρασε τρεχάτος τη γραμμή και στάθηκε στο σταθμό, με μάτια και στόμα ανοιχτά, σαν χωρια-τόπαιδο που πρωτοβλέπει το σιδερένιο θηρίο.

Κατάφθανε το τρένο, τρίζοντας και καπνίζοντας. Λιγόστεψε την ταχύτητά του, πέρασε η μηχανή το Γιωβάν και στάθηκε πέρα.

Δυο τρεις χωρικοί σίμωσαν με τα μπογαλάκια τους, άλλοι τόσοι κατέβηκαν στο σταθμό, και μες στο πήγαινε κι έλα, χώθηκε ανάμεσά τους ο Γιωβάν και βρέθηκε μπρος στη σκευοφόρο.*

Σαν χαζό παιδί έκανε να σκαρφαλώσει στο σκαλοπάτι. Ένας χαμάλης τον έπιασε από το μπράτσο και τον κατέβασε κάτω.

— Πού πας; τον ρώτησε τούρκικα.

Με μεγάλα τρομαγμένα μάτια τον κοίταζε ο Γιωβάν, ξύνοντας το δεξί του μάγουλο, ύστερα το αριστερό, και με τον καρπό του χεριού του το μέτωπό του.

— Πού πας και σκαρφαλώνεις έτσι, παλιόπαιδο; τον ξαναρώτησε θυμωμένος ο Τούρκος.

Αμίλητος, σαν σαστισμένος, τον κοίταζε ο Γιωβάν, ξύνοντας μια το δεξί του μάγουλο, μια τ' αριστερό και μια το μέτωπο.

— Δεν ξέρεις τούρκικα; ρώτησε άγρια ο χαμάλης.

Ο Γιωβάν δεν αποκρίθηκε.

Ο καποτρένος* περνούσε αμέριμνα παρακάτω. Τον φώναξε ο Τούρκος.

— Κοίταξε δω, του είπε, ένα ανήλικο που δεν καταλαβαίνει γλώσσα. Εσύ ξέρεις βουλγάρικα... μήπως σε καταλάβει εσένα...

Ο Γιωβάν κοίταξε τον καποτρένο με τα ίδια τρομαγμένα μάτια.

Με καλοσύνη ρώτησε αυτός βουλγάρικα:

— Είσαι Βούλγαρος;

— Ναι.. μουρμούρισε στην ίδια γλώσσα ο Γιωβάν.

Και αργά έξυσε το δεξί του μάγουλο, ύστερα το αριστερό και πάλι το μέτωπο.

Τα μάτια του καποτρένου άστραψαν. Γύρισε στο χαμάλη και του είπε τούρκικα:

— Μοιάζει κουτός και τον τρόμαξες. Άφησε να του μιλήσω στη γλώσσα του.

— Κάλλιο εσύ παρά εγώ, του είπε αγαθά, σείοντας το κεφάλι του ο Τούρκος.

Και τράβηξε στη δουλειά του.

Ο καποτρένος είπε βουλγάρικα, εξακολουθώντας τάχα αμέριμνα την εξέταση του μικρού:

— Πού θες να πας;... Τι γυρεύεις εδώ;

Ο Γιωβάν τον κοίταζε, και φοβισμένα έτριψε πάλι το δεξί και τό αριστερό μάγουλό του, και ύστερα το μέτωπο, σαν χαζό ξαφνιασμένο παιδί.

Βιαστικά, κρυφά, με το δείκτη του χεριού του, έκανε και ο καποτρένος τις ίδιες κινήσεις. Κι ελληνικά είπε χαμηλόφωνα του Γιωβάν:

— Τρέχα πέρα από τη γραμμή, πίσω από τη σκευοφόρο...

— Ποια; ρώτησε επίσης ελληνικά ο Γιωβάν.

— Τούτο δω το βαγόνι που έχει τα σεντούκια... και περίμενέ με...

Τρεχάτος έφυγε ο Γιωβάν. Σε λίγα δευτερόλεπτα, από ένα άλλο βαγόνι πήδηξε χάμω, στο άλλο μέρος της γραμμής ο καποτρένος, βρήκε τον Γιωβάν, που είχε τρυπώσει πλάγι στη σκευοφόρο, και αφού βεβαιώθηκε πως ήταν μόνοι, τον πλησίασε βιαστικά.

— Από πού έρχεσαι; ρώτησε χαμηλόφωνα.

— Από το Ζορμπά, αποκρίθηκε ο μικρός.

— Η κυρία Ηλέκτρα; έκανε ο καποτρένος.

— Ναι!

— Γράμμα;

— Ναι!

— Δώσε, γρήγορα... Κρύψου στις ρόδες... Βγάλ' το κρυφά...

Έψε σβήσε, ο Γιωβάν είχε βγάλει το φάκελο από τον κόρφο του και τον έριξε χάμω. Έσκυψε ο καποτρένος, τάχα πως κάτι βλέπει στη ρόδα, το μάζεψε, το έχωσε μέσα στο μανίκι του και ξανασηκώθηκε.

— Γενικό Προξενείο; μουρμούρισε.

— Δεσπότης... αποκρίθηκε ο Γιωβάν.

— Καλά. Μείνε δω. Φεύγει το τρένο. Έστερα τραβάς το δρόμο σου. Χαιρετίσματα στην κυρία Ηλέκτρα, πες, από το Χρίστο... ξέρει...

Και με γρήγορα βήματα ξανανέβηκε σ' ένα βαγόνι, και σχεδόν αμέσως έφυγε το τρένο.

Από το χώμα όπου είχε καθίσει ο Γιωβάν, κοίταζε το πήγαινε κι έλα του σταθμού. Σε λίγο είχαν σκορπίσει, ταξιδιώτες και υπάλληλοι.

Τότε σηκώθηκε κι εκείνος, πέρασε πέρα από το σταθμό και βγήκε στον πατημένο δρόμο.

Τρεχάτος έφθασε στην αμαξωτή γέφυρα. Ο ήλιος βασίλευε.

Ο Αποστόλης τον περίμενε στο δρόμο. Ήταν μόνος.

— Τα κατάφερες; ρώτησε.

— Ναι!

— Σε ποιον το έδωσες;

— Είπε να πω της κυρίας Ηλέκτρας χαιρετίσματα από το Χρίστο.

— Καλά! Έπεσες στον πιο ξυπνό. Αυτός πάντα τα βγάζει πέρα, και τις πιο δύσκολες δουλειές τις καταπιάνεται και όλα τα καταφέρει.

Χαρούμενα έδωσε μια σβερκιά του Γιωβάν.

— Είδες που φοβούνται, κουτούκι;* Εγώ το ήξερα πως θα τα καταφέρεις, είπε. Και τώρα, δρόμο.

Βιαστικά πήγαιναν τα δυο παιδιά στον ερημικό κάμπο κατά το Ζορμπά.

Έφθασαν νύχτα. Η πόρτα του σχολείου ήταν ξεκλείδωτη, η κυρία Ηλέκτρα τους περίμενε. Στο τραπέζι της κουζίνας, δυο κουπάκια, πιάτα και ψωμοτύρι ήταν στρωμένα, και στη φουφού* άχνιζε ένα μπρίκι καφές.

— Καθίσετε ν' ανασάνετε, ξεκουραστείτε, πιέστε ένα γάλα, να, πήγα μόνη μου και το πήρα από το χωριό. Και ύστερα μου τα λες, Γιωβάν, είπε στ' αγόρια.

Ήταν συγκινημένη και χαρούμενη. Είχε ξανάρθει η καρδιά της στη θέση της, σαν τους άκουσε να φθάνουν και της είπε ο Αποστόλης: « Ο Χρίστος σε χαιρετάει ».

Γιατί ήταν ριψοκίνδυνο να εμπιστευθεί τέτοια σπουδαία δου-

λειά σε τόσο μικρό παιδί, το ήξερε. Μα στις δουλειές που καταπιάνονταν αυτή, αν δε ριψοκινδύνευε κιόλα, θα γίνονταν ποτέ τίποτα;

Άκουσε τη διήγηση του Γιωβάν, που έζυνε πάλι το δεξί του μάγουλο, ύστερα το αριστερό, και τελευταίο το μέτωπό του, αναπαραστώντας τη σκηνή με τον Τούρκο, τάχα πως δεν καταλάβαινε τούρκικα και ήταν τρομαγμένος.

— Δεν ήξερα αν ήταν αλήθεια Τούρκος, της εξήγησε. Μα αυτός δεν απαντούσε στο σημάδι μου. Και σαν ήλθε ο άλλος, και, με το δάχτυλο, γρήγορα έκανε σαν και μένα... χάρηκα πολύ, κυρία Ηλέκτρα... Γιατί φοβούμουν μη φύγει το τρένο πριν με καταλάβει κανένας. Τώρα ξέρω. Άλλη φορά θα τα καταφέρνω καλύτερα.

— Και τώρα τα κατάφερες καλά, είπέ τρυφερά η δασκάλισσα.

Και σκύβοντας, έριξε ένα φιλί στ' αχτένιστα μαλλιά του.

— Και τα ρούχα σου τα κέρδισες, πρόσθεσε γελαστά.

Ξετύλιξε ένα στρώμα που είχε κατεβάσει από το πατάρι, και έστρωσε σεντόνια και κουβέρτες.

— Γδυθείτε και κοιμηθείτε εδώ και οι δυο, τους είπε. Θα κλειδώσω και θα πλαγιάσω κι εγώ, και αύριο τα ξαναλέμε.

(Από το μυθιστόρημα *Στα μυστικά του Βάλτου*)

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Η αγνώριστη

Ποια είναι τούτη
που κατεβαίνει
ασπροεντυμένη
οχ το βουνό;

Τώρα που τούτη
η κόρη φαίνεται,
το χόρτο γένεται
άνθι απαλό·

κι ευθύς ανοίγει
τα ωραία του κάλλη,
και το κεφάλι
συχνοκουνεί·

κι ερωτεμένο,
να μη το αφήσει,
να το πατήσει
παρακαλεί.

Κόκκινα κι όμορφα
έχει τα χείλα,
ωσάν τα φύλλα
της ροδαριάς,*

όταν χαράζει
και η αυγούλα
λεπτή βροχούλα
στέρνει δροσιάς.

Και των μαλλιώνε της
τ' ωραίο πλήθος
πάνου στο στήθος
λάμπει ξανθό.

έχουν τα μάτια της
οπού γελούνε
το χρώμα που 'ναι
στον ουρανό.

Ποια είναι τούτη
που κατεβαίνει
ασπροεντυμένη
οχ το βουνό;

(Ποιήματα)

ΚΟΣΜΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Οι χαρταετοί

Ένας πρόσφυγας απ' τη Σμύρνη διηγείται με νοσταλγία για το έθιμο που υπήρχε κι εκεί, να υψώνουν τα παιδιά πολλούς χαρταετούς στον ουρανό κατά τη Μεγάλη Σαρακοστή.

ΕΙΔΕΣ ποτέ σου πολιτεία να σηκώνεται ψηλά; Δεμένη από χιλιάδες σπάγκοι ν' ανεβαίνει στα ουράνια; Ε, λοιπόν, ούτε είδες ούτε θα ματαδείς ένα τέτοιο θάμα. Αρχινούσανε την Καθαρή Δευτέρα —ήτανε αντέτι*— και συνέχεια την κάθε Κυριακή και σκόλη,* ώσαμε των Βαγιών. Από του Χατζηφράγκου τ' Αλάνι* κι από το κάθε δώμα* κι από τον κάθε ταρλά* του κάθε μαχαλά* της πολιτείας, αμολάρανε τσερκένια.* Πήχτρα ο ουρανός. Τόσο, που δε βρίσκανε θέση τα πουλιά. Για τούτο, τα χελιδόνια τα φέρνανε οι γερανοί μονάχα τη Μεγαλοβδομάδα, για να γιορτάσουνε την Πασχαλιά μαζί μας. Ολάκερη τη Μεγάλη Σαρακοστή, κάθε Κυριακή και σκόλη, η πολιτεία ταξίδευε στον ουρανό. Ανέβαινε στα ουράνια και τη βλόγαγε ο Θεός. Δε χώραγε το μυαλό σου πώς μόραγε να μένει κολλημένη χάμω στη γης, ύστερ' από τόσο τράβηγμα στα ύψη. Και όπως κοιτάγαμε όλο ψηλά, τα μάτια μας γεμίζανε ουρανό, ανασαίναμε ουρανό, φαρδαίνανε τα στέρνα μας και κάναμε παρέα με αγγέλοι. Ίδια αγγέλοι κι αρχαγγέλοι κορωνίζανε* ψηλά. Θα μου πεις, κι εδώ, την Καθαρή Δευτέρα, βγαίνουνε κάπου εδώ κι αμολά-

ρουνε τσερκένια. Είδες όμως ποτέ σου τούτη την πολιτεία ν' αρμενίζει στα ουράνια; Όχι. Εκεί, ούλα ήταν λογαριασμένα με νου και γνώση, το κάθε σοκάκι δεμένο με τον ουρανό. Και χρειαζότανε μεγάλη μαστοριά και τέχνη για ν' αμολάρεις το τσερκένι σου.

Ο Σταυράκης, ο Σταυράκης του Αμανατζή, θα γινότανε σπουδαίος τσερκενάς. Μα χαραμίστηκε η ζωή του. Ας είναι... Που λες, θα γινότανε σπουδαίος τσερκενάς. Παιδί ακόμα, ήτανε μάνα στις μυρωδιές. Να σου εξηγηθώ. Συμφωνούσες μ' έναν άλλον που αμόλαρε τσερκένι —όλα γίνονταν με συμφωνία τίμια, δίχως χιανετιά*— συμφωνούσες μαζί του να παίρνετε μυρωδιές. Δηλαδή ποιος θα ξούριζε την οριά* του άλλουνού. Ο Σταυράκης άφηνε σπάγκο, έφερνε το τσερκένι του πιο πέρα και λίγο πιο κάτω από το τσερκένι τ' άλλουνού, τράβαγε τότε σπάγκο με δυνατές χεριές, και χραπ! του ξούριζε την οριά. Ήξερε κι άλλα κόλπα ο Σταυράκης. Και τα τσιγαροχαρτάκια της οριάς γινόντουσαν άσπρα πουλάκια, πεταρίζανε στα ουράνια, ώσπου τα 'χανες από τά μάτια σου. Το κολοβό* τσερκένι αρχίναγε να παίρνει τάκλες* —να, όπως γράφουνε τώρα κάποιες φορές οι εφημερίδες για τ' αεροπλάνα— και σαν ήπεφτε με το κέφάλι, δεν είχε γλιτωμό: χτύπαγε κάπου, ήσπαζε ο γιαρμάς* στη μέση, και το τσερκένι σωριαζότανε ίδιο κορμί με τσακισμένη ραχοκοκαλιά. Ήτανε μάνα ο Σταυράκης.

Μα εξόν από τις μυρωδιές, ήτανε και τα παρσίματα. Μπλέκανε τα δυο τσερκένια, τράβαγες σπάγκο, τεζάρανε,* κι όποιος ήσπαζε το σπάγκο τ' άλλουνού του 'παιρνε τό τσερκένι. Κι αυτό με τίμια συμφωνία. Φώναζες, να τα παίρνουμε; Ναι, σου αποκρινότανε ο άλλος, μα τι σπάγκο έχεις; Γιατί, άν είχες σπάγκο σιτζίμι* ή διμισκί,* κι ο άλλος είχε σπάγκο τσουβαλίσιο, σίγουρα τον έκοβες. Έπρεπε να 'ναι ισοπαλία, που λένε. Βέβαια, γινόντουσαν και χιανετιές καμιά φορά. Σπάνια όμως.

Τα τσερκένια δεν ήτανε σαν τα εδώ, τετράγωνα ή με πολλές γωνιές. Να σου εξηγηθώ. Φαντάσου ένα καλαμένιο τόξο —μισό τσέρκι,* δηλαδή— με την κόρδα* και με τη σαΐτα* του. Η

σαΐτα του —αυτός είναι ο γιαρμάς του τσερκενιού— ήτανε μια ξύλινη βέργα. Ο γιαρμάς, λοιπόν, περίσσευε κάτω από την κόρδα, δυο φορές πιο μακρύς παρά από την κόρδα ώσαμε τη μέση του τσερκιού. Αυτό, για την ισορροπία. Ήτανε δεμένος στην κορφή του τσερκιού, το ίδιο και καταμεσής στην κόρδα. Κάτω, η μύτη του είχε μια χαρακιά. Ένας σπάγκος ξεκίναγε από τη μιαν άκρη του τσερκιού, πλάι στην κόρδα, κατέβαινε, χωνότανε στη χαρακιά ή δενότανε γύρω στη μύτη, ανέβαινε από την άλλη, και ξαναδενότανε στην άλλη άκρη του τσερκιού. Το τσερκένι, λοιπόν, ήτανε ένα τόξο που τέλειωνε κάτω μυτερό, σε σφήνα. Αυτός ήτανε ο σκελετός. Τον ντύνανε ύστερα με χαρτί, χοντρό ή πιο λιανό,* ανάλογα με το μπόι του τσερκενιού. Βέβαια, το καλό τσερκένι ήπρεπε να 'ναι καλοζυγιασμένο, να μη γέρνει ούτε από τη μια μπάντα ούτε από την άλλη. Μα, να σου πω την αμαρτία μου, εμένα μ' άρεσε να γέρνει λιγάκι από τη μια. Του κρέμαγα σκουλαρίκι από την άλλη, και σαν κορώνιζε ψηλά, καμάρωνε ίδια κοπέλα.

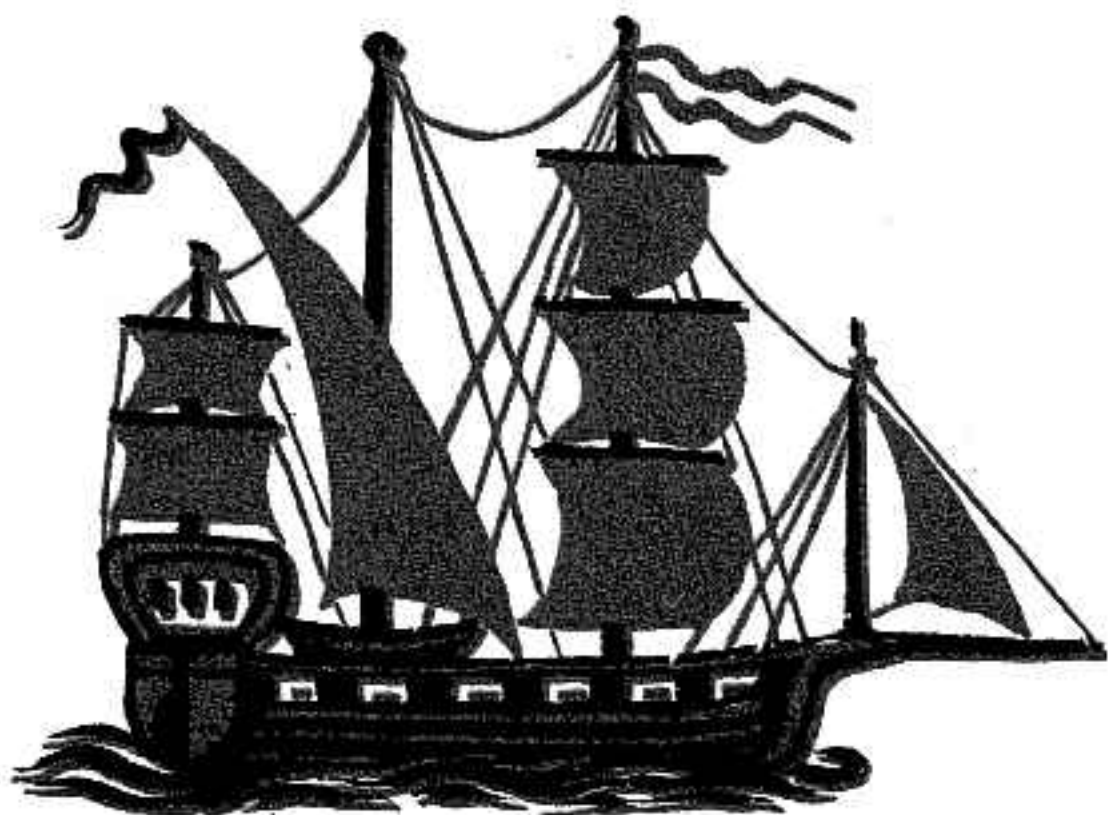
Το πιο φτηνό τσερκένι ήτανε ο Τούρκος: ένα μονοκόμματο κόκκινο χαρτί, με κολλημένα πάνω το μεσοφέγγαρο και τ' άστρο. Ύστερα ερχότανε ο Φραντσέζος, μπλου, άσπρο, κόκκινο, κολλημένα πλάι πλάι με τσιρίσι.* Ακόμα πιο ακριβός ήτανε ο Έλληνας. Βλέπεις, για την ελληνικιά παντιέρα* χρειάζονται πολλές λουρίδες, άσπρες και γαλάζιες, χώρια ο σταυρός στη μια γωνιά, και ήθελε δουλειά το κόλλημα. Στο κόστος του παράβγαινε ο Αμερικάνος, κόκκινες και άσπρες λουρίδες, και τ' άστρα στη γωνιά. Μα πιο ακριβό απ' όλα τα τσερκένια, πανάκριβο, ώσαμε οχταράκι, μπορεί και δέκα μεταλλίκια —σου μιλάω για τρεχούμενο μπόι, κοντά ένα μέτρο— ήτανε το μπακλαβουδωτό. Ούλο μικρά μικρά τρίγωνα και μπακλαβουδάκια, χρώματα χρώματα. Εξόν από τον κόπο για το κόλλημα, χρειαζότανε και μεγάλη τέχνη, για να 'ναι ούλα τα κομματάκια ταιριαστά στο σχέδιο και στο χρώμα. Πήγαινε και πολύ τσιρίσι...

Ακριβούτσικο ήτανε κι ο ουρανός με τ' άστρα, σκούρο μαβί, με κολλημένα πάνω του, από χρυσόχαρτο, ούλα τ' άστρα και οι

κομήτες τ' ουρανού. Και πού να δεις κάτι θεόρατα τσερκένια, πάνω από μπόι ανθρώπου. Αυτά τ' αμολάρανε οι μεγάλοι, όχι με σπάγκο, με σκοινάκι. Τα κουμαντάρανε δυο δυο νομάτοι, γεροί άντροι, με χέρια ροζιασμένα στη δουλειά, γιατί το τράβηγμα του αέρα σου χαράκιαζε τα δάχτυλα. Τα μάτωνε. Αμόλαρα κι εγώ ένα τέτοιο τσερκένι μια βολά.

Αυτά είχα να σου πω. Ήτανε θάμα να βλέπεις ολάκερη την πολιτεία ν' ανεβαίνει στα ουράνια. Να, για να καταλάβεις, ξέρεις το εικόνισμα που ο άγγελος σηκώνει την ταφόπετρα, κι ο Χριστός βγαίνει από τον τάφο κι αναλήφτεται στον ουρανό, κρατώντας μια πασχαλιάτικια κόκκινη παντιέρα; Κάτι τέτοιο ήτανε.

(Από το μυθιστόρημα Στου Χατζηφράγκου)

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Το τρελοβάπορο

Τραγούδι

απόρι στολισμένο βγαίνει στα βουνά
κι αρχίζει τις μανούβρες «βίρα-μáινα»*

ην άγκυρα φουντάρει στις κουκουναριές
φορτώνει φρέσκο αέρα κι απ' τις δυο μεριές

Είναι από μαύρη πέτρα κι είναι απ' όνειρο
κι έχει λοστρόμο* αθώο ναύτη πονηρό

Από τα βάθη φτάνει τους παλιούς καιρούς
βάσανα ξεφορτώνει κι αναστεναγμούς

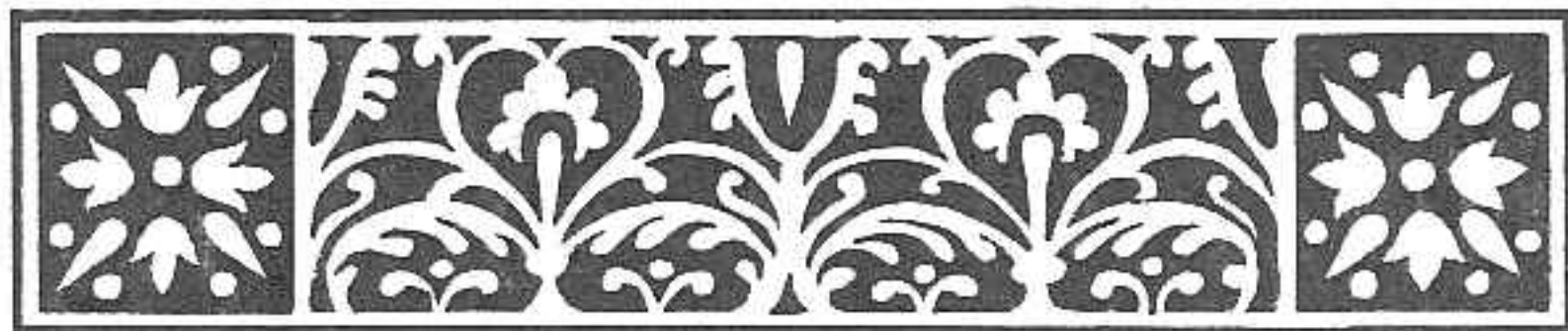
Έλα Χριστέ και Κύριε λέω κι απορώ
τέτοιο τρελό βαπόρι τρελοβάπορο

Χρόνους μας ταξιδεύει δε βουλιάξαμε
χίλιους καπεταναίους τους αλλάξαμε

Κατακλυσμούς ποτέ δε λογαριάσαμε
μπήκαμε μες στα όλα και περάσαμε

Κι έχουμε στο κατάρτι μας βιγλάτορα*
παντοτινό τον Ήλιο τον Ηλιάτορα!

(Από την ποιητική συλλογή *Ο ήλιος ο ηλιάτορας*)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Ο Δημοτικός Κήπος

Το αφήγημα που ακολουθεί περιέχει αναμνήσεις του συγγραφέα απ' τα παιδικά του χρόνια στην Πόλη. Ο τόπος όπου έπαιζε με τ' άλλα τα παιδιά, τα διάφορα παιχνίδια τους αλλά και τα μαλώματά τους περιγράφονται με αγάπη και νοσταλγία.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ Κήπος του Ταξιμιού ήτανε κόσμος ολόκληρος. Για να μπει, πλήρωνες εισιτήριο· οι μεγάλοι ένα γρόσι, τα παιδιά μισό γρόσι, τα μωρά τίποτα. Τα όρια όμως ανάμεσα στις διάφορες ηλικίες δεν ήτανε χαραγμένα πολύ καθαρά και γινόντανε, στην είσοδο, μεγάλες συζητήσεις με τους δημοτικούς υπαλλήλους για το τι έπρεπε να πληρώσει ο καθένας. Μόλις έμπαινες, αντίκριζες τους φύλακες που φορούσανε στολή και κρατούσανε μεγάλες βίτσες. Γυρνούσανε παντού και παραμονεύανε τα παιδιά. Αν περπατούσες στα φυτεμένα μέρη, αν έκοβες λουλούδια ή κλαδιά, σε κυνηγούσανε και σε δέρνανε με τη βίτσα. Το ζήτημα ήτανε να μη σε πιάσουν, αν σ' έπιαναν κανείς δεν μπορούσε να σε γλιτώσει. Αριστερά καθώς έμπαινες, ήταν η μεγάλη χαβούζα* με τα κόκκινα ψάρια. Είχε και μικρότερες χαβούζες, άλλες με ψάρια και άλλες χωρίς. Είχε και βατράχους πλήθος, φωνακλάδες και αστείους. Δεξιά ήτανε μια παράγκα που πουλούσε τσοκολάτες, κουφέτα, παστέλι, σιμίτια,* φιστί-

κια, στραγάλια, κολοκυθόσπορους ψημένους και αλατισμένους και κορόμηλα πράσινα. Δέκα κορόμηλα μια δεκάρα, αν παζάρευες μπορεί να έπαιρνες και έντεκα, το βράδυ αρρωστούσες λιγάκι, μα άξιζε ο κόπος.

Δεξιά κι αριστερά ήταν οι επίσημοι περίπατοι του Κήπου που έκαναν κύκλο και πήγαιναν προς τη μεγάλη πλατεία του κέντρου. Σ' αυτούς τους δρόμους ήταν όλο νταντάδες, γκουβερνάντες και παιδιά φρόνιμα. Εκεί συναντούσες και τις Ιταλίδες αδελφές, την Ίντα και την Τζίλντα, πάντα ντυμένες με όμοια ρούχα. Ήτανε τόσο λεπτοκαμωμένες και μυγιάγγιχτες και τόσο γλυκές! Ο Λεωνής χαιρότανε σαν τις έβλεπε, μα δεν ήξερε τι να πει μαζί τους. Στεκότανε και τις παρακολουθούσε που πηδούσαν σκοινί, ύστερα συλλογιζότανε: «Τώρα τι θα λένε για μένα που κάθομαι έτσι και τις βλέπω;» Ντρεπότανε κι έφευγε. Μα σε λίγο ξαναπερνούσε από το ίδιο μέρος, με ύφος αδιάφορο, προφασιζότανε πως κάποιον γύρευε ή πως κάτι είχε χάσει και ξανάφευγε βιαστικά και πάλι ξαναπερνούσε. Εκεί παρουσιαζότανε καμιά φορά κι η Λουίζα η Γαλλίδα, ντυμένη με άσπρα δαντελένια φουστάνια, με τις μακριές καστανές μπούκλες της χυμένες στους ώμους της. Αυτή έκανε τη μεγάλη, διάβαζε μοναχή της ή μιλούσε με τις δασκάλες. Ο Λεωνής την πείραζε, είχε θάρρος μαζί της.

Ανάμεσα στους δυο περιπάτους, καθώς και στα πλάγια του Κήπου, ήτανε πυκνή πρασινάδα, μεγάλα δέντρα και στενά μονοπάτια. Εκεί βασίλευαν οι συμμορίες, τα αγόρια του Λυκείου με επικεφαλής τον Πάρη, το Μένο και το Δήμη, τα αγόρια του Ζωγραφείου, τα αγόρια της Σχολής Γλωσσών και Εμπορίου, τα αγόρια των καθολικών φρέρηδων* και διάφορα αδέσποτα αγόρια που δεν ανήκανε σε κανένα σχολειό και τα λέγανε: η μορταρία. Η κάθε συμμορία διάλεγε μια περιοχή που ήταν η έδρα* της και δεν άφηνε κανένα αγόρι, έξω από τα μέλη της, να πλησιάσει εκεί. Τα σύνορα όμως δεν ήτανε σεβαστά και γινότανε συχνά μεγάλοι καβγάδες ανάμεσα στις συμμορίες, και καμιά φορά και πετροπόλεμος.

Τα κυριότερα παιχνίδια τους ήτανε τα βαρελάκια, τα σκλαβάκια, ο μπίκος και το κλέφτικο. Τα βαρελάκια παιζόντανε με πολύ περίπλοκους κανονισμούς, περιορισμούς και διαγωνισμούς, που αν ήθελε κανείς να τα βάλει όλα αυτά στο χαρτί, μπορούσε να γίνει ολόκληρη διατριβή. Όλοι όμως ήξεραν τους νόμους του παιχνιδιού, απέξω κι ανακατωτά, χωρίς να τους έχουνε διδαχτεί ποτέ. Ήτανε παραδομένοι από αμνημονεύτους χρόνους, μαζί με τους θρύλους του Βυζαντίου, τους άρπαζε κανείς μες στον αέρα του Κήπου τον ίδιο καιρό που μάθαινε και το άλφα-βήτα. Επίσης τα σκλαβάκια ήταν ένα παιχνίδι περίπλοκο, που χρειαζότανε ευστροφία και τέχνη. Σ' αυτό λάβαιναν μέρος συχνά και κορίτσια, και τότε παιζότανε με μεγάλη ευγένεια και αξιοπρέπεια. Ο μπίκος ήταν ένα παιχνίδι σκοποβολής, που παιζότανε με μεγάλες πλατιές πέτρες, κατά προτίμηση με κομμάτια μάρμαρο από σπασμένα τραπεζάκια του καφενείου, κι είχε κι αυτός τη νομοθεσία του, το κλέφτικο όμως ήταν ένα παιχνίδι ηρωικό. Τα παιδιά μοιραζόντανε σε δυο μερίδες που παράσταναν τους κλέφτες και τους αστυνόμους. Η κάθε μερίδα είχε αρχηγό της, και το μοίρασμα γινότανε με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει ισορροπία στις δυνάμεις. Ύστερα οι κλέφτες έπαιρναν δρόμο και χανόντανε μες στα φυλλώματα του Κήπου, κι οι αστυνόμοι ξεκινούσαν να τους ανακαλύψουν. Ο νόμος του κλέφτικου ήτανε πως, αν οι αστυνόμοι έπιαναν ένα κλέφτη και τον χτυπούσαν στη ράχη, αυτό εσήμαινε πως τον είχανε συλλάβει ή σκοτώσει και τον έβγαζαν από το παιχνίδι.

Ο νόμος αυτός ήτανε δίκικο μαχαίρι, γιατί κι οι κλέφτες μπορούσαν με τον ίδιο τρόπο να βγάλουν από το παιχνίδι τους αστυνομικούς. Ο καθένας, λοιπόν, πρόσεχε να μη βρεθεί μοναχός του απέναντι σε πιο δυνατούς αντιπάλους και τον πιάσουνε και τον χτυπήσουνε στη ράχη. Αν δεν πρόφταινες να το σκάσεις, μπορούσες να κολλήσεις σε κανένα τοίχο ή να πέσεις καταγης ανάσκελα, φυλάγοντας τη ράχη σου, με μπουνιές και κλοτσιές, ώσπου να έρθουν οι δικοί σου να σε σώσουν. Όλη η τέχνη ήτανε να τα καταφέρνεις να απομονώνεις τον αντίπαλο και

να τον βγάζεις από το παιχνίδι. Μπορούσε όμως κανείς και να ταμπουρωθεί* σε καμιά εγκαταλειμμένη παράγκα, σε κανένα υπόγειο ή σε άλλο βολικό μέρος και να αμυνθεί με όλα τα μέσα, με ξύλα, με πέτρες, με χώματα. Τότε γινότανε πολιορκία. Ένας άλλος νόμος ήτανε πως δεν είχες το δικαίωμα να ξεφύγεις έξω από τ'α κάγκελα του Κήπου. Αν το έκανες αυτό, ήτανε προδοσία και όλοι σε κατηγορούσαν.

Στην κεντρική πλατεία ήτανε δυο κτίρια, το οίκημα του καφενείου, που αντιλαλούσε συνεχώς από ξεφωνητά των γκαρσονιών, κι η πέτρινη εξέδρα της μεγάλης ορχήστρας, ψηλή, ανοιχτή από τα πλάγια και σκεπασμένη μ'έναν τρούλο σαν εκκλησία. Εκεί, τις Κυριακές, οδηγούσε την ορχήστρα ο περίφημος Τούρκος μαέστρος Ιχσάν μπέης, και μαζευότανε από κάτω μεγάλο πλήθος και τον σεριάνιζε, γιατί έκανε τέτοια σκέρτσα* με την μπαγκέτα* του, που ήτανε σωστό θέαμα. Από κει και πέρα ήταν άλλος κόσμος. Ήταν τα τραπεζάκια του καφενείου, κάτω από τα πλατάνια και τις καστανιές, το μεγάλο υπαίθριο μπαρ με τις ψάθινες πολυθρόνες και τα τραπεζάκια του στολισμένα με λουλούδια, οι κομποί νέοι με ψαθάκι, σκληρό κολάρο, σκούρο σακάκι και άσπρο λινό παντελόνι, οι ωραίες κυρίες, σφιχτοδεμένες μες στους κορσέδες, με στενόμακρα φουστάνια και πελώρια καπέλα φορτωμένα ψεύτικα λουλούδια και πουλιά, ήταν οι οικογένειες, ήταν οι βοερές πολιτικές συζητήσεις, τέλος πάντων ο κόσμος των μεγάλων. Τα τραπεζάκια έπιαναν μεγάλη έκταση κι έφταναν ίσαμε την άκρη του Κήπου, που σχημάτιζε σαν ένα μπαλκόνι κι έβλεπε από κάτω του το Βόσπορο κι αντίκρυ την όχθη της Ασίας και το Σκούταρι. Δεξιά ξανοιγότανε ο ορίζοντας της Προποντίδας με τα Πριγκιπόνησα,μισοσβησμένα μες στην ελαφριά ομίχλη. Ήταν ένα πανόραμα που σου γέμιζε το μάτι, κι οι ξένοι περιηγητές στεκόντανε και το θαύμαζαν με τις ώρες. Εκεί έπαιζε το καλοκαίρι υπαίθριος κίνηματογράφος, και κάθε βράδυ, σαν ήτανε να αρχίσει, γινότανε ένα είδος ιεροτελεστία. Μαζευόντανε όλες οι συμμορίες πίσω από την οθόνη, από όπου έβλεπε κανείς περίφημα, μονάχα που τα έβλεπε όλα ανά-

ποδα, και τα πρόσωπα και τα γράμματα, μα αυτό δεν είχε ιδιαίτερη σημασία. Μόλις, λοιπόν, άρχιζε και σκοτείνιαζε κι είχε πια συναχτεί το παιδοθέμι* και αδημονούσε και κλοτσούσε το χώμα, ερχότανε ένας όμιλος από υπαλλήλους του Κήπου που κουβαλούσαν, με ύφος τελετουργικό, ένα πελώριο λάστιχο του ποτίσματος. Το συνδέανε με μια βρύση, το ξεδίπλωναν κι άρχιζαν να καταβρέχουν την οθόνη. Καμιά φορά το νερό δεν ερχότανε, οι υπάλληλοι έφερναν εργαλεία, γινότανε ιστορία ολόκληρη. Τέλος, το νερό πιτσιλούσε με δύναμη το πανί, κι οι συμμορίες, έξαλλες, χειροκροτούσαν πετούσαν τα καπέλα τους στον αέρα και φώναζαν ζήτω. Κανείς δεν ήθελε να λείψει απ' αυτή τη σκηνή.

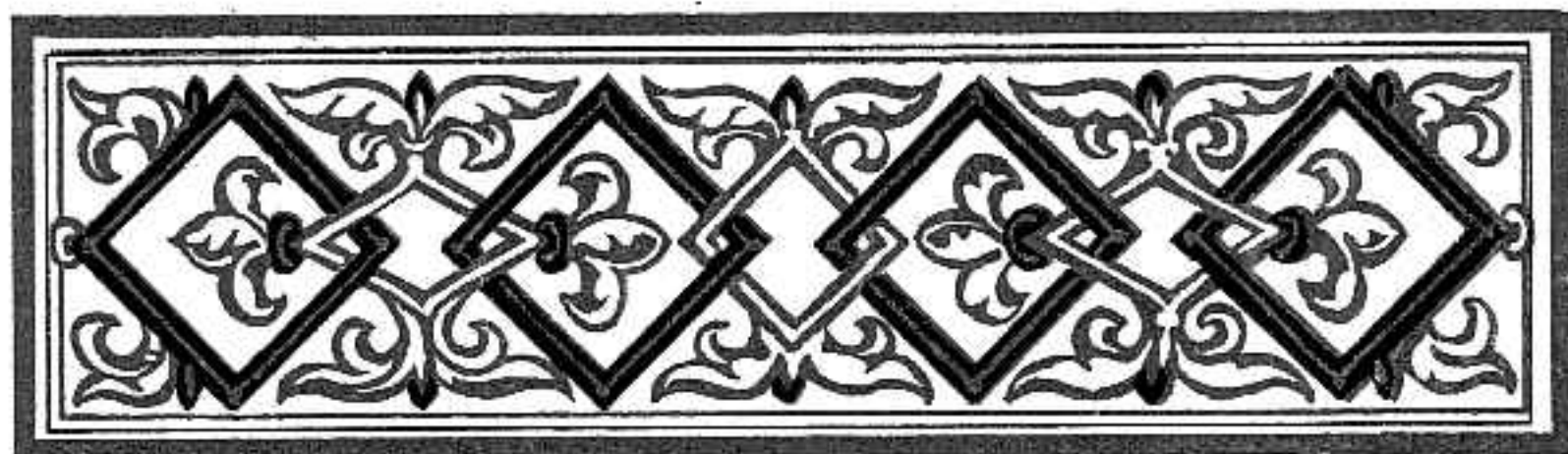
Την ώρα της δύσης, το Σκούταρι άστραφτε ολόκληρο σαν να ήτανε χτισμένο από μάλαμα και ασήμι, για τούτο όλα τα Ελληνόπαιδα ήξεραν πως το Σκούταρι, με το αληθινό του όνομα, λεγότανε Χρυσούπολη. Έτσι το έλεγαν οι πατέρες μας οι Βυζαντινοί. οι μεγάλοι Αυτοκράτορες. Τα φραγκάκια όμως των φρέρηδων δεν παραδεχόντανε πως το Σκούταρι μπορούσε να έχει άλλο όνομα, κι όταν άκουαν για τους Βυζαντινούς κορόιδευαν: «Πού είναι, λοιπόν, οι μεγάλοι σας Αυτοκράτορες; Γιατί δε βγαίνουνε να τους δούμε κι εμείς;» Καμιά φορά ανακάτωναν και τη θρησκεία στη συζήτηση. «Ο Θεός, έλεγαν, τους κατέστρεψε γιατί ήταν αιρετικοί.» Τότε ο Πάρης, που ήτανε πολύ χεροδύναμος και δε φοβότανε κανέναν, έβγαινε μπροστά και αποκρινότανε με θυμό: «Εμείς, βρε, είμαστε αιρετικοί για εσείς; Να πάτε να διαβάσετε την ιστορία, βρωμόσκυλα!» Εκεί απάνω άρχιζαν μεγάλες μάχες, και το βράδυ, στο σπίτι, ο Λεωνής έτρωγε μια κατσάδα: «Να μην ιδρώνεις! Να μην πετάς πέτρες! Να μην τσακώνεσαι!...» Ο Λεωνής δεν έδινε απάντηση, οι μεγάλοι δεν καταλαβαίνουν.

Μονάχα μια φορά στενοχωρέθηκε πολύ και τρόμαξε, τη μέρα που οι Φράγκοι δήλωσαν ότι η εξέδρα της ορχήστρας ήταν το φρούριό τους και ταμπουρώθηκαν εκεί, κι όλες οι ελληνορθόδοξες συμμορίες ενώθηκαν και τους περικύκλωσαν για να πληρώ-

σουν επιτέλους την προδοσία της Τέταρτης Σταυροφορίας. Έγινε μια πολιορκία φοβερή, με σανίδια, με κοτρόνια, με τεχνητή λάσπη που την έφτιαναν ειδικά συνεργεία μες σε κουβάδες. Οι πολιορκητές είχαν επιτάξει τους κουβάδες και τα φτυάρια των πιο μικρών, πετούσαν τη λάσπη από μακριά. Γινόντανε και μάχες σώμα με σώμα. Ο Λεωνής, αν και δεν περνούσε για πολύ δυνατός, ήθελε να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή. Οι Φράγκοι όμως, σε μια έξοδο που έκαναν, τον έπιασαν αιχμάλωτο, τον έσυραν στην εξέδρα, άνοιξαν μια καταπαχτή* και τον έριξαν σ' ένα υπόγειο. Αυτό ήτανε ό,τι πιο τρομαχτικό είχε πάθει ο Λεωνής στη ζωή του, γιατί το υπόγειο ήτανε μαύρο σαν την κόλαση, και του φάνηκε πως περπατούσαν εκεί μέσα διάφορα ζωντανά πράγματα, και δεν είχε και αέρα και κόντεψε να σκάσει. Ο φύλακας τον ελευθέρωσε κάποτε, δηλαδή τον πέταξε έξω με δυο γερές βιτσιές στη ράχη.

(Από το μυθιστόρημα *Λεωνής*)

ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ

Παιδικά χρόνια

Αναμνήσεις απ' την ευτυχισμένη ζωή περιέχει το κείμενο που ακολουθεί. Η συγγραφέας περιγράφει τη χαρούμενη ατμόσφαιρα που επικρατούσε στο σπίτι τους στην Πόλη, όταν αυτή και τ' αδέρφια της ήταν ακόμη μικρά και πήγαιναν στο Δημοτικό σχολείο.

Ο ΠΡΩΙ φεύγαμε όλοι μικροί μεγάλοι για το σχολειό μας. Το σπίτι άδειαζε. Απόμενε ανάστατο με βιβλία πεταμένα εδώ κι εκεί, πετσέτες ριχμένες, κρεβάτια ξεστρωτα. Το μεσημέρι, σαν γυρίζαμε πάλι, τα βρυσκαμε όλα εν τάξει. Τα πράματα συγυρισμένα σε μορφα, το τραπέζι στρωμένο κι η μάνα μας να μας περιμένει καλοχτενισμένη και γελαστή. Η μαρμαρένια αυλή μας έλαμπε πεντακάθαρη. Έλεγες πως, αντίς μάρμαρο, την είχανε στρωμένη με κάτασπρο χαρτί. Ποτές μου δεν είδα ακόμη σανίδι πατωσιάς* πιο καθαρά και μάρμαρα πιο άσπρα απ' του σπιτιού μας.

Το βράδυ μετά το φαγί, πριν ακόμα ξεστρώσουμε το τραπέζι ο μεγάλος αδελφός μου έβγαζε από τη σάκα του μιαν εφημερίδα ή ένα περιοδικό και διάβαζε φωναχτά. Το περιοδικό αυτό και εφημερίδα ήτανε πάντα από την Ελλάδα. Για τούτο θαρρακούσαμε όλοι με τόση ευλάβεια. Ένα χαρτάκι που ερχότανε αι

τη μακρινή πατρίδα, μέσα στην καρδιά της Τουρκιάς, φαινότανε μεγάλο πράμα τότες. Περνούσε κρυφά από χέρι σε χέρι και διαβάζονταν σαν Ευαγγέλιο.

Όταν τέλειωνε η ανάγνωση, τότε σηκώναμε και το τραπέζι. Ο καθείς μας έπιανε κι από κάτι. Εγώ δίπλωνα τις πετσέτες κι ένας αδερφός μου έβαζε το αλατερό στη θέση του. Για τους άλλους δε θυμάμαι.

Ύστερα κι απ' αυτό αρχίνιζε πια η μελέτη. Άνοιγαν οι τσάντες γυρωτρόγυρα και βγαίνανε βιβλία και τετράδια στη μέση.

Άλλος είχε γράψιμο. Άλλος διάβαζε μουρμουριστά το μάθημά του όσο να το μάθει απ' έξω. Ο πιο εκεί ζωγράφιζε το χάρτη του και τον μπογιάτιζε με κίτρινα και κόκκινα μολύβια.

Η μάνα μας έπαιρνε μια φουρκέτα απ' τα μαλλιά της κι έδειχνε στον μικρό μας ένα ένα τα ψηφία. Τότε μάθαινε κι αυτός την αλφαβήτα.

Ανυπόμονα περίμενα κι εγώ τη σειρά μου. Έπειτα βιαζόμουνα και γι' άλλη αιτία. Ήξερα πως μόλις τούτος τέλειωνε, θ' αποκοιμιούντανε στο γόνατο της μαμάς. Τότες εγώ τι θα 'καμνα που δε μ' απόμενε άλλο; Το ένα το 'χε πιασμένο χρονικής* ένα μου αδέρφι, ο Βάσος, που έκαμνε μελέτη στο σκολειό του. Αυτός, μάτια μου, κούρνιαζε αμέσως με τη βούκα στο στόμα και σου καπάρωνε* το μισό σοφά. Σκέπαζε μάλιστα και το μούτρο του μ' εφημερίδα, γιατί τον μπόδιζε, τον κύριο, η λάμπα. Εγώ η κακομοίρα τότες, κουρασμένη, νυσταγμένη, πού θα 'γερνα να κοιμηθώ όσο που νά 'ρθει η ώρα να πάμε στα κρεβάτια μας;

Είναι στον κόσμο πράγμα πιο γλυκό απ' τον ύπνο που θα κοιμηθείς στης μάνας σου το γόνατο; Και όμως γνώρισα ανθρώπους που είχανε μάνα μα δεν πλαγιάσανε ποτέ στο γόνατό της. Πώς τους λυπούμαι! Έλειψε μιαν απερίγραπτη απόλαυση, μια γλύκα που δε λέγεται, από τη ζωή τους.

Φαίνεται πως η μελέτη τέλειωνε αργά, γιατί άκουα κάποτε τη μαμά που έλεγε: «Παιδιά, σηκωθείτε η λάμπα κατεβαίνει... το φιτίλι καίεται...»

Ήξερα τόσο καλά τη σκάλα, που την ανέβαινα και με κλειστά

τα μάτια. Τραβούσα στην κάμαρή μου, ξεντυνόμουνα χωρίς διόλου να τ' ανοίξω. Αχ, γιατί να μην είναι έτσι δυνατός ο ύπνος τώρα!

Το μικρό μου αδέρφι όμως, ο Πάνος μας, έκλαιε σαν το ξυπνούσαν, έκλαιε και δεν ήθελε με κανένα τρόπο να περπατήσει. — Τι θέλεις, παιδάκι μου, και κλεις; ρωτούσε η μάνα μας και το τύλιγε μέσα στο μεγάλο μαύρο σάλι της, μην τύχει και κρυώσει. Κάποτε σώπαινε κι έπαιρνε ν' ανεβαίνει τη σκάλα, μα κάποτε, το συχνότερο, τον φόρτωνε ο μεγάλος αδερφός μου στην πλάτη και τον πήγαινε ίσα στο κρεβάτι του.

Τότες είχε άλλες δουλειές εκείνη. Έπρεπε να μας σκεπάσει όλους, να κλείσει τις πόρτες, να σβήσει το φως. Τα μεγάλα αγόρια ξεντύνονταν βιαστικά και πέφτανε, εμείς οι μικροί όμως δεν το κάναμε πριν έρτει η ίδια. Στεκόμασταν ορθοί, ξυλιασμένοι μέσα στο κρύο κι ακούαμε να χτυπούν τα δόντια μας.

Έτρεχε βιαστική κι έβαζε τον Πάνο με το ζόρι να πλαγιάσει. Εγώ όμως εξακολουθούσα να τουρτουρίζω και να τη φυλάγω. Δεν μπορούσε να με βάλει δια της βίας, γιατί πια ήμουνα μεγάλη, έτσι θάρρευα. Όταν η περιοδεία από κάμαρη σε κάμαρη τελείωνε, τότες ερχότανε και στη δική μας. Κοιμόμουνα μαζί της.

Θυμούμαι ακόμα το λάμπρος* της σελήνης και την ασπράδα του χιονιού που φώτιζε την κάμαρη μ' ένα ψυχρό φως. Ξεχωρίζανε ένα ένα τ' αντικείμενα σαν να 'ταν μέρα. Τα χρυσά πόμολα του κρεβατιού λάμπανε, και στον καθρέφτη διάλαζα* τον εαυτό μου με το πουκαμισάκι κοντό ως τα γόνατα, να τρέμει σαν το φύλλο. Κάποτε, στις παγωνιές, τα χοντρά κρούσταλλα που κρέμουνταν από τις στέγες στράφτανε όπως οι ωραίοι πολυέλαιοι της εκκλησιάς.

Μόνο σαν έβλεπα τη μάνα μου έτοιμη να πλαγιάσει, έπαιρνα κι εγώ κουράγιο ν' ακουμπήσω στα κατάκρυα σεντόνια. Όμως πάλι τα βάσανά μας δεν τελείωναν. Δεν προλάβαινα να σκεπαστώ, και να σου μια φωνάρα έφτανε από το διπλανό δωμάτιο. — Μαμάκα, αυτός με πειράζει... Αυτός με κοροϊδεύει... με λέει... Βουρβόνο...

— Όχι, μαμά... αυτός τραβάει τα σκεπάσματα και με φωνάζει Αράπη...

Οι φωνές δυνάμωναν κι η μάνα μας ξανασηκώνονταν. Πήγαινε, ταχτοποιούσε τα σκεπάσματα, διόρθωνε τα πειραγμένα φιλότιμα και ξαναγύριζε.

Πολλές φορές όμως αναγκάζονταν να σηκωθεί και πάλι, γιατί τούτοι οι δυο ξαναμάλωναν.

Το πρωί ένιωθα μέσα στον ύπνο μου, σαν να 'βλεπα όνειρο, πολύ θολά, πως η μαμά έφευγε από κοντά μου. Ήθελα τόσο να σηκωθώ κι εγώ μαζί της μα δεν μπορούσα μήτε ν' ανοίξω τα μάτια μου. Ήξερα πως κάτω οι μεγάλοι μελετούσαν μια φορά ακόμη το μάθημά τους, γυάλιζαν τα παπούτσια τους κι ετοίμαζαν τις τσάντες. Μετά απ' αυτά τρώγανε πρωινό και, μόλις χάραζε, παίρνανε δρόμο. Ήτανε σαράντα λεπτά δρόμος για το Κολέγιό τους. Κι όλα αυτά γίνονταν με τη λάμπα αναμμένη.

Αχ, πώς λαχταρούσα κι εγώ να 'ψηνα τις φρυγανιές μου στο πυρωμένο μαγκάλι* και να 'πινα το τσάι μου με τη λάμπα αναμμένη. Και όμως δεν μπορούσα ποτέ να τ' αξιωθώ. Κάθε πρωί κατέβαινα με τη λαχτάρα πως θα την έβρισκα να καίει στη μέση του τραπεζιού και κάθε πρωί ρωτούσα: Γιατί έσβησες τη λάμπα, μαμά; Κι εκείνη μου απαντούσε πάντα το ίδιο: Γιατί ξημέρωσε, παιδί μου...

Τέλος, μια μέρα μου υποσχέθηκε πως θα με ξυπνήσει όσο θα 'ταν ακόμη σκοτεινά και η λάμπα φυσικά θα 'καιε. Την άκουσα μέσα στον ύπνο μου να λέει σκυμμένη απάνω μου: Σήκω, κοριτσάκι μου, να δεις, η λάμπα καίει...

Τα βλέφαρά μου σηκώθηκαν και ξανάπεσαν. Όταν ύστερα από ώρα κατέβηκα, το δωμάτιο μύριζε τσάι και φρυγανιά. Η λάμπα στο τραπέζι φώτιζε, μα έξω στο δρόμο είχε πια φέξει.

(Από το μυθιστόρημα *Το καλοκαίρι πέρασε*)

ΜΑΡΙΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

Λωξάντρα

Μια καλόκαρδη και ζωηρή Κωνσταντινοπολίτισσα, η Λωξάντρα, περιγράφεται στο παρακάτω αφήγημα. Η Λωξάντρα, που αγαπούσε τις γάτες, έχασε τη γάτα της κάτω από περίεργες συνθήκες.

ΗΙΑ απ' τις μεγάλες στιγμές ευδαιμονίας της Λωξάντρας ήταν και η στιγμή που ξένοιαζε απ' όλες τις δουλειές, έπινε τον απογευματινό της καφεδάκο και στρώνονταν στην κόχη* του μιντεριού,* μέσα στο χαμηλό της ονταδάκι,* με το εργόχειρό της στο χέρι.

Όταν, ύστερα από δυο βδομάδες, έφυγε απ' τα Ταταύλα, μόλις πάτησε το πόδι της στο Μακροχώρι, αμέσως στη μύτη της ήρθε η μυρωδιά του σπιτιού της, η μυρωδιά του κήπου της και η μυρωδιά από τον κήπο του Ρεσάτ-πασα που ήταν δίπλα στο δικό της. Οι απριλιάτικες βροχές είχανε σταματήσει, και τα κυπαρίσσια από τον κήπο του Ρεσάτ-πασα ήτανε καταπράσινα.

Ο πλάτανός της είχε τινάξει τα νέα φυλλαράκια του και πάνω από το ντουβάρι φαίνονταν οι καινούριοι κλωνοί από το αιγόκλημά της. Η μικρή πόρτα του κήπου της ήταν ανοιχτή και στο κατώφλι κάθουνταν η γάτα της η Καλυψώ —άσπρο πομπόνι

πούντρας, τιφτίκι* ανατολίτικο, Σεχεραζάντ από τις χίλιες και μία νύχτες των παραμυθιών. Ωραία των ωραίων ανάμεσα στις γάτες της Ανατολής. Και μόλις την είδε τη Λωξάντρα από μακριά, τη γνώρισε! Αχ! Αυτό δεν είναι η χαρά; Και οι σκύλοι της γειτονιάς τη γνώρισαν. Και ο Τάρνανάς, σαν άκουσε τα βήματά της, πετάχτηκε απ' την κουζίνα, βαστώντας στο χέρι του την τρυπητή κουτάλα. Και τα παιδιά, και η Σουλτάνα, ως και ένας τζίτζικας παράκαιρα άρχισε πάνω απ' το πεύκο της να τερετίζει.* Τα χελιδόνια κοντά στο λούκι* του σπιτιού χτίζανε πάλι τη φωλιά τους. «Δόξα σοι ο Θεός!»

Σαν κάθισε τ' απόγευμα στην κόχη του μιντεριού της, πήρε μπροστά της τον κουρελόμπογο να ψάξει νά 'βρει κανένα κομμάτι απαλή βατίστα για να κεντήσει σαλιαρίστρες του μωρού.

Ο κουρελόμπογος ήταν άνω κάτω. Ξένο χέρι θα μπήκε μέσα κει όσον καιρό έλειψε στα Ταταύλα.

— «Κακόν-καιρό-να-μην έχουνε» μουρμουρίζει η Λωξάντρα ταξιθετώντας* τα κουρέλια της.

Βαστά στο χέρι της ένα θαλασσί κουρέλι και στέκεται. Αυτό πως βρέθηκε εδώ; Από πού είναι; Α, είναι ένα κουρέλι από το τσιτάκι που είχε ράψει η μάνα της... διες, διες...Πόσων χρονών πράμα!

Κάθεται συγκινημένη με το κουρέλι στο χέρι. Διες εκεί! Το φουστάνι φορέθηκε, ξεθώριασε, πάλιωσε, και κείνη που το φόρεσε είναι πεθαμένη. Και όμως το κουρέλι απόμεινε ολοζώντανο. Τι είναι ο άνθρωπος! Να και ένα κομμάτι στόφα* απ' τις παλιές κουρτίνες τους, να και ένα κομμάτι μπαμπακοφανέλα από τη ρόμπα που είχε ράψει όταν γέννησε τον Αλεκάκη της.

Αχ! να και ένα κομμάτι απ' τη νυφική της ρόμπα!

Ολάκερο το παρελθόν ζωντάνεψε μπροστά της. Ολάκερο το παρελθόν δεμένο σ' έναν μπόγο. Και κείνη τη στιγμή κάποιος χτυπά το τζάμι. Αμάν! Κάνει έτσι η Λωξάντρα, τι να δει! Κολημένη πάνω στο τζάμι, η μαύρη μούρη του αρχιευνούχου που είχε ο Ρεσάτ-πασας.

«Άνοιξε το τζάμι» της γνέφει.

Πώς ν' ανοίξει το τζάμι η Λωξάντρα, που τρέμανε τα τέσσερά της! Ούτε να σαλέψει μπορεί, ούτε να μιλήσει. Στέγνωσε το σάλιο μέσα στο στόμα της. Και ο αράπης επιμένει.

— Άνοιξε, της φωνάζει, τη γάτα σας ζητάει ο πασάς, γιατί πολύ την άρεσε.

Τον κοιτάζει η Λωξάντρα με μάτια ανέκφραστα και το στόμα ανοιχτό.

— Ο πασάς παρακαλεί να του δώσετε τη γάτα σας, ξαναλέει ο λαλάς,* λες και της κάνει την τιμή να ζητήσει σε γάμο την κόρη της.

Άξαφνα η Λωξάντρα έγινε κατακόκκινη. Μια φλέβα πέταξε στο μηλίγγι της. Στράψαν τα μάτια της, και η φωνή της βράχνιασε.

— Ποια γάτα, μωρέ; Την Καλυψώ; Σαν τρελάθηκες, δεν πας σ' έναν παπά να διαβαστείς;

Ξέχασε πως φοβάται τον αράπη, ξέχασε πως φοβάται τον πασά.

Σαν την είδε ν' αγριεύει, βγάζει ο αράπης ένα δαχτυλίδι σμαραγδένιο απ' το μικρό του δάκτυλο και της το δείχνει: Αυτό σας το στέλνει ο πασάς.

— Την τύφλα σου! λέει η Λωξάντρα. Άντε, γκιτ! Δηλαδή, φύγε.

Ο αράπης στέκεται, την κοιτάζει.

— Φύε, μωρέ! φωνάζει η Λωξάντρα, χτυπώντας το χέρι της πάνω στη μαξιλάρα του μιντεριού.

Ο αράπης στέκεται.

— Κύριε ελέησον! σταυροκοπιέται η Λωξάντρα. Πίσω μου σ' έχω σατανά.

Τραβά ο αράπης απ' το ζωνάρι του πουγκί.

— Ω! κακό-χρόνο-να 'χεις, αδικιωρισμένε!*

Τότε ήταν που την πήραν τα δαίμόνια. Ταρνανά! Ταρνανά! Σηκώνεται πάνω και ψάχνει τις παντούφλες της. Πού είναι, καλέ, οι παντούφλες της. Πάντα όταν ετοιμάζονταν να κάνει φονικό, έχανε τις παντούφλες της...

— Τον μπαλτά, να τον σκοτώσω, φωνάζει η Λωξάντρα, και

ώσπου νά 'ρθει ο Ταρνανάς, γυρίζει την πλάτη του και φεύγει ο αράπης.

Εκείνο το βράδυ η Λωξάντρα και ο Δημητρός δεν κλείσανε μάτι.

— Τι ήταν αυτά που έκανες, Λωξάντρα μου; Μας έκαψες, κυρά μου.

— Τι ήθελες να κάνω, Δημητρώ; Να δώσω το χαϊβάνι* μας;

Πέρασε μια βδομάδα αγωνίας, όμως τίποτε δε συνέβηκε. Μόνο που ύστερα από δέκα μέρες χάθηκε η Καλυψώ. Άφαντο έγινε το ζώο. Λες και άνοιξε η γης και το κατάπιε. Γύριζε η Λωξάντρα μέσα στον κήπο και φώναζε. Περπατούσε ακονίζοντας το μαχαίρι της κουζίνας για να τ' ακούσει η Καλυψώ και να τρέξει. «Να! ψι-ψι-ψί!»

Ο Ταρνανάς από πίσω της περιφερότανε στον κήπο, χτυπώντας με τον μπαλτά τη σανίδα του κιμά. «Ψι-ψι-ψι! Να! ψι-ψι-ψι!»

Όλες οι γάτες του μαχαλά πιστέψαν πως θα φάνε κρέας και μαζεύτηκαν κοπάδι μέσα στον κήπο, με τις ουρές κατάρτια. Φωνή στη γη, φωνή στον ουρανό.

— Ψιστ! Αδικιωρισμένα, θα με πετάξουν κάτω! Αμάν, ψιστ!

Πάει η Καλυψώ. Δε βρέθηκε. Ύστερα από ένα μήνα, η κονα-* Αννίκα τους είπε πως δεν πρέπει να κλαίνε πια για την Καλυψώ, γιατί ζει και βασιλεύει μέσα στο χαρέμι του πασά. Σαν πήγε, λέει, η κονα- Αννίκα να παραδώσει στη μικρή χανούμισσα τις νταντέλες που της είχε παραγγείλει, είδε την Καλυψώ ξαπλωμένη μέσα σε χρυσό οντά. Και τώρα, λέει, τη φωνάζουνε «Ντουνιά Γκιουζελί», που θα πεί «Πανωραία».

— Να κουλαθεί το χέρι αυτουνού που την πήρε από δω! φώναξε η Λωξάντρα, και ύστερα απ' αυτό βρήκε ένα μικρό κεραμιδόγατο, λιβρό*, με μια μούρη σαν γαλότσα και μιαν ουρά σαν σπάγκο, και έκανε όρκο πως δε θα ξαναβάλει ωραία γάτα πια μέσα στο σπίτι της, από το φόβο του πασά.

Και με τον καιρό ξανάρχισε να φοβάται τους αραπάδες. Όταν περνούσε μπροστά απ' την πόρτα τους το κλειστό αμάξι

της μεγάλης χανούμισσας, με τον ευνούχο καθισμένο δίπλα στον αμαξά, η Λωξάντρα χαμήλωνε το στόρι* για να μην τον δει. Έκλεινε τα μάτια της, έκαμνε και το σταυρό της.

« Ο Ιησούς Χριστός νικά κι όλα τα κακά σκορπά. Μπαλουκλιώτισσα, βάλε το χέρι σου και σώσε την Πόλη σου από τα αγαρηνά σκυλιά που τα 'βαλαν με τις γάτες μου!»

(Από το μυθιστόρημα *Λωξάντρα*)

ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἦρθαν οἱ Ἕλληνες

Στο παρακάτω αφήγημα βλέπουμε τη βαθιά πατριωτική συγκίνηση που κυρίεψε τους Ἕλληνες κατοίκους των παραλίων της Μικράς Ασίας, όταν μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1919, ελληνικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν στις μικρασιατικές ακτές και άρχισαν ν' απελευθερώνουν τη χώρα.

ΤΟΥΣ Τούρκους δεν τους φοβόμαστε πια εμείς· αυτοί μας τρέμανε. Είχαμε μεταλλάξει θέση, αντί ν' αλλάξουμε κεφάλι. Στην παλιά Ἐφεσο, στ' αρχαία, οἱ Γερμανοί είχανε μπαρουταποθήκες. Εκεί βρήκαμε πολεμικό υλικό όσο θέλαμε. Οἱ Τούρκοι τζανταρμάδες,* που έπρεπε να το παραδώσουνε στους συμμάχους, όπως όριζε η ανακωχή του Μούδρου, το παρατήσανε και ξαφανιστήκανε. Είχανε κάψει τόσες χριστιανικές οικογένειες, που τρέμανε.

Χρόνια και χρόνια ξαρμάτωτος ο ραγιάς,* υπόμενε κάθε ταπείνωση και συφορά, και τώρα που πέσανε στα χέρια του όπλα θα τ' άφηνε; Δύσκολο, πολύ δύσκολο να σβήσεις τα μίσση και την αγριίλα του πολέμου μεμιάς. Το αίμα κι ο τρόμος φέρνει τρόμο. Τα γυρίσματα, σαν έρθουν ξαφνικά, φέρνουνε καινούριες συφορές.

Οἱ καμένοι Κιρκιντζώτες παίρνανε νύχτα τα μονοπάτια για την παλιά Ἐφεσο και δε βρήκαν ησυχία παρά σαν κουβαλήσανε στο χωριό όλο το μπαρούτι και τα όπλα. Τότε άρχισανε να νιώθουνε λεύτεροι· τα κυρτωμένα κορμιά τους στυλωθήκανε.

Και τα πιο σεμνά παλικάρια βάλανε φυσεκλίκια* στο ζουνάρι και στο στήθος και περπατούσανε με νταηλίκι· κουνούσανε καμαρωτά το κορμί, σαν να λέγανε στους Τούρκους: Αν σάς βαστάει, κοπιάστε τώρα!

Ο Κοσμάς Σαράπογλου οπλίστηκε πρώτος. Πήρε το τουφέκι του και τράβηξε ίσια στο νεκροταφείο. Εμείς οι άλλοι τον ακολουθούσαμε βουβά. Τρομάξαμε να μην έχει τάμα να σκοτωθεί. Μ' αυτός άρχισε το τουφεκίδι. Ύστερα έσυρε φωνή σπαραχτική! — Σηκωθείτε, παλικάρια! Έρθε η λευτεριά!

Η γριά Χρυσάνθη, η Σωκιανή, το ίδιο βράδυ έλεγε πως είδε με τα μάτια της τις σκιές των νεκρών κι άκουσε το κλάμα και το παράπονό τους.

— Γιαδέτσι! έκανε κι έδειχνε τις σκιες του φεγγαριού.

Όσοι θέλανε νά τήνε πιστέψουνε λέγανε πως τους είδανε που παραφυλάγανε, λέει, μήπως κι αποξεχαστούμε με την καλοπέραση και δεν πάρουμε εκδίκηση!

Οί Τούρκοι απ' τα γειτονικά μας χωριά, μόλις μάθανε πως οπλιστήκαμε, παρατήσανε σπίτια και χωράφια και τραβήξανε για τα Σώκια και το Κουσάντασι. Ο φόβος άλλαξε τώρα κονάκι.*

Μόλις μαθεύτηκε πως στη Σμύρνη ξεμπάρκαρε ο Ελληνικός Στρατός, και τα πέντε γειτονικά τουρκοχώρια γίνηκαν στάχτη! Νέα στάχτη, νέες συφορές που θα φέρουνε κι άλλες κι άλλες! Μα ποιος μπορούσε να κάνει τέτοιον απλό λογαριασμό μέσα στο μεθύσι της νίκης...

Πρώτοι ξεμπάρκάρανε στο Αγιασουλούκ οι Ταλιάνοι. Ο κόσμος σκιάχτηκε μην ήτανε συμφωνημένο απ' τους Μεγάλους να πέσουμε σε νέο αφεντικό. Δε μείνανε όμως πολύ· τράβηξαν για τα Σώκια και το Κουσάντασι.

Τη μέρα που έφτασε ο Ελληνικός Στρατός στο χωριό μας, ο κόσμος έχασε το νου του. Από νωρίς πήρανε να χτυπούν οι καμπάνες, μα δεν ήτανε ο συνηθισμένος χτύπος· ήτανε κατιτίς το πρωτάκουστο.

Η είδηση φτερούγισε από σπίτι σε σπίτι, από χωράφι σε

χωράφι: «Έφτασε ο Ελληνικός Στρατός!» Οι άνθρωποι παρατούσανε τις δουλειές, στεκόντανε λίγο, το λέγανε μέσα τους συλλαβιστά να το χωρέσει ο νους. Κι ύστερα το φωνάζανε και δυνατά και τρέχανε να το πούνε και σ' άλλους. Κάνανε το σταυρό τους, αγκαλιαζόντανε και κλαίγανε.

— Χριστός Ανέστη!

Τι 'ναι αυτή η χαρά που ξεπερνα όλες τις άλλες, γάμους, γέννες, πλούτο, δόξα! Μεμιάς ανθίσανε όλες μαζί οι καρδιές. Ο κόσμος έβαλε τα γιορτινά του, πήρε βάγια στο χέρι, ανθόνερο και ρύζι να ράνει το στρατό. Έστρωσε με κιλίμια* τα καλντερίμια* της σκλαβιάς. Το χωριό γέμισε σήμαίες μεγάλες και μικρές που τις ράψανε οι γυναίκες τους τελευταίους μήνες.

Σαν ακούστηκαν οι πρώτες σάλπιγγες, γέροι, νιοι, γυναίκες, παιδιά, όλοι γονάτισαν, ακούμπησαν το κούτελο στο χώμα· χύνανε δάκρυα και λέγανε με πάθος:

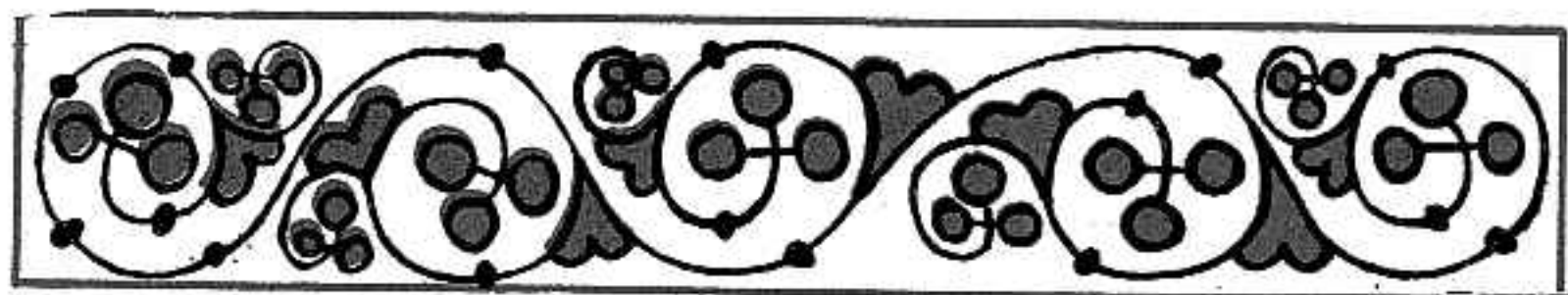
— Ελλάδα! Ελλάδα μας! Μητέρα μας!

Η παρέλαση στο χωριό άρχισε με τα παιδάκια που κρατούσαν τα ξαφτέρυγα· ακλουθούσαν οι παπάδες με τα χρυσά άμφια, κι οι διάκοι με τα θυμιατά. Κι ανάμεσα στα ράσα, ένας γίγαντας, ο Κοσμάς, με τις τσόχινες βράκες και τα κεντημένα τουζλούκια,* βημάτιζε αργά, επίσημα, όπως ταίριαζε σε κείνη τη μεγάλη στιγμή της ιστορίας. Στα χέρια του σήκωνε την εικόνα του Αι-Δημήτρη, που δυο άντρες ιδρωκοπούσανε άμα την περιφέρονε.

Το βράδυ στρώσαμε τραπέζια στους δρόμους, σουβλίσαμε αρνιά. Κουβαλήσαμε με τα βαρέλια το κρασί. Μεθύσαμε, τραγουδήσαμε. Κι όλο απλώνουμε τα χέρια πάνω στους Έλληνες φαντάρους, για να βεβαιωθούμε πως ήτανε αληθινοί και όχι πλάσματα της φαντασίας μας.

Η ζωή μας ξαφνικά έγινε κάτι το πολύ σπουδαίο. Νομίσαμε πως ήμασταν η ευτυχισμένη γενιά των ραγιάδων που θα εισπράξει την πλερωμή για πέντε αιώνες αίμα και δάκρυ.

(Από το βιβλίο *Ματωμένα χώματα*)

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

[Ο διωγμός και η προσφυγιά]

Το 1922 οι Έλληνες της Μικράς Ασίας έπαθαν μεγάλη καταστροφή. Μια απλή γυναίκα απ' το Αιβαλί, τις αρχαίες Κυδωνίες, διηγείται τα όσα έγιναν στον τόπο τους τις φοβερές εκείνες μέρες.

Ο 1922 ήμουν 8 χρονών, και όμως όλα τα θυμάμαι τόσο καλά, που τα φέρνω ακόμα μέσα στα μάτια μου. Περνούσαμε τόσο όμορφα μέσα στο σπίτι μας, με τον πατέρα μου, με τους θείους, με τη γιαγιά μου και τον καλό μου παππού και με όλους τους συγγενείς και γειτόνους μέσα σε τόσα καλά και αγαθά του Αιβαλίου. Εκείνα τα πολλά θαλασσινά, τα αξέχαστα σταφύλια που κατεβάζανε οι καμήλες και γονατίζανε μπροστά στην πόρτα μας. Ευλογία Θεού περνούσαμε. Ξαφνικά, εκεί που καθόμαστε μια μέρα, έρχεται μια γειτόνισσα και λέει στη μητέρα μου: «Ξέρεις τίποτα, κυρα-Κατίνα, άκουσα ότι θα γίνει πόλεμος, και όχι πόλεμος αλλά σφαγή».

Αυτή τη στιγμή δεν ήταν κανένας από τους άντρες σπίτι μας. Η μητέρα μου παίρνει το μωρό από την κούνια και αμέσως πηγαίνει στο σπίτι του πατέρα της, για να πει ό,τι άκουσε. Βρήκε εκεί το μεγάλο της αδελφό και έτρωγε σταφύλι με τυρί και τον λέει: « Αδελφέ μου, αυτό άκουσα, θα γίνει διωγμός, να φύγουμε πριν κλείσουν τις θάλασσες· δε θέλω τίποτα· μόνο να φύγουμε όλοι γεροί».

Εκείνος θυμήθηκε το διωγμό του 1915 που έγινε, άφησε άμείσως το ψωμοτύρι που έτρωγε και πηγαίνει σ' ένα γειτονικό του φίλο και λέει αυτά που τον είπε η αδελφή του, ότι θα γίνει διωγμός χειρότερος από τον πρώτο. Και ο φίλος του τον είπε: «Κρίμας, Παναγή, που είσαι και τέτοιο παλικάρι, κάθεται και ακούς τις γυναίκες».

Εκείνος σαν να προσβάλθηκε και λέει της αδελφής του: «Πάρε το μωρό σου και πήγαινε στο σπίτι σου και μη φοβάσαι τίποτα. Το χωριό έχει παλικάρια, δεν μπορούν να μας κάνουν τίποτα».

Η μητέρα μου τι ήθελε να κάνει; πήγε στο σπίτι της.

Ο κόσμος όμως άρχισε να το λέει φανερά, να μην μπορούν οι γυναίκες να κάνουν δουλειά μέσα στα σπίτια τους. Η μια πήγαινε στις αλλοιγής το σπίτι, δεν ήξεραν τι να κάνουν.

Τέλος, μια βραδιά έρχεται ο πατέρας μου —η μητέρα μου στην πόρτα, δεν τη χωρούσε το σπίτι, ξεφορτώνει το άλογο, κατεβάζει το γάλα, του δίνει νερό, πλένεται.

Εκείνη, φουρτουνιασμένη και πικραμένη. Της λέει:

— Κατίνα, τι έχεις, γιατί είσαι έτσι;

— Δημητρό, θα γίνει πόλεμος, να φύγουμε, να περάσουμε στη Μυτιλήνη, μην πάθουμε κανένα κακό.

Εκείνος στεναχωρέθηκε, ήθελε να φύγουμε αλλά δεν τον πήγαινε η καρδιά του ν' αφήσει τον πεθερό του και τα κουνιάδια του και να φύγει μόνος του.

Ξημέρωσε η μέρα, μαζεύτηκαν όλοι σ' ένα σπίτι και τα λέγανε. Έτσι τα έλεγαν, αλλιώς, θέλανε να φύγουνε και γύριζαν και έβλεπαν το σπίτι γεμάτο σοδειές από το πάτωμα μέχρι το νταβάνι γεμάτο. Ο Θεός είχε δώσει τόσες αφθονίες, και όσο τα έβλεπαν δεν τους έκανε καρδιά να τ' αφήσουνε. Έλεγε ο παππούς μου: «Παιδιά μου, πώς να πάμε να κλειστούμε στη Μυτιλήνη και ν' αφήσουμε τόσα καλά;»

Και πού να ξέρανε ότι τα καλά αυτά θα τα έβρισκαν οι Τούρκοι και εκείνους θα τους έτρωγε το χώμα.

Δεν πέρασαν δυο μέρες και κατέβηκαν Έλληνες στρατιώτες

και έλεγαν να φύγει ο κόσμος, γιατί ήξεραν τι κακό θα γινόταν.

Πήγανε στο Δεσπότη και το είπανε. Αλλά εκείνος έλεγε να μη φύγει κανένας και δεν έχουμε να πάθουμε τίποτα. Άλλοι όμως έφυγαν, πήρανε τις οικογένειές τους και γλιτώσανε.

Σε 2-3 μέρες κλείσανε τις θάλασσες και βλέπαμε να γεμίζει το Αϊβαλί τούρκικο στρατό, όλο ιππικό. Εκείνα τ' άλογα δεν τα ξεχνώ, τι ωραία!

Όταν κατέβηκαν οι Τούρκοι, αμέσως έδωσαν διαταγή να βγει ο ντελάλης να φωνάξει να μαζευτουνε στο στρατόπεδο όλοι οι άντρες από 18 μέχρι 50 χρονών.

Όταν το άκουσαν, όλοι χτυπούσαν τα κεφάλια τους, γιατί είχανε καιρό να φύγουνε αλλά δεν το πίστευαν.

Τότε ο πατέρας μου γύρισε και μας είδε. Τέσσερα παιδιά και τη μάνα μου και τρέχαν τα δάκρυά του και είπε: « Αχ, πώς δεν σε άκουσα, τι θα γίνεις με τέσσερα παιδιά, πού θα πας;»

Στιγμές φαρμακωμένες, και τα σκυλιά ακόμα ουρλιάζανε. Και τον λέγει η μητέρα μου: «Όταν σας μιλούσα και σένα και στ' αδέρφια μου, με λέγατε είσαι γυναίκα και δεν ξέρεις, τώρα είμαστε όλοι χαμένοι».

Το πρωί ντυθήκαμε όλοι, και σαν τ' αρνιά που τα πάνε για μακελειό* με σκυμμένα κεφάλια μαζεύτηκαν χιλιάδες άντρες, το άνθος της Ανατολής, και τους κλείσανε στο στρατόπεδο. Δεν τους ξανάδαμε πια.

Κλάματα όπου και να πήγαινες, γιατί δεν είχε σπίτι να μην έχει άντρα, παιδί. Κι αν βρισκόταν κανένα σπίτι χωρίς άντρα, έκλαιγε την καταστροφή. Μερικοί θέλανε να κρύψουνε κανένα παιδί ως 18 ετών, δεν έβγαινε έξω, κρυβότανε.

Πριν δώσουνε τη διαταγή να συναχτούνε οι άντρες στο στρατόπεδο, βγήκε ο ντελάλης κρυφά και φώναξε όσοι μπορούνε να φύγουνε ας φύγουνε αμέσως, γιατί θα γίνει αποκλεισμός. Φώναξε σ' ένα μέρος και κρύφτηκε, γιατί θα τον σκοτώνανε, και ο κόσμος ο ένας με τον άλλον το μεταδώσανε όσα είπε ο ντελάλης. Τον ζητούσανε να τον πιάσουν να τον κομματιάσουν και ούτε ξαναφανερώθηκε.

Το βράδυ βγάλανε διαταγή: «όλος ο κόσμος να κρεμάσει φανάρια» για να βλέπουν να κατεβαίνουν οι Τούρκοι. Τα έβαλε ο κόσμος. Είχαμε φόβο. Είχαμε και περιέργεια να δούμε κρυφά από καμιά τρύπα της πόρτας, γιατί απαγόρευσαν μόλις βασιλέψει ο ήλιος να μην ανοίξει καμιά πόρτα.

Βλέπαμε κρυφά το στρατό που κατέβαινε όλη τη νύχτα· και τι δεν κατεβάζανε, ως και εκείνα τα όμορφα τα πρόβατα, τα όμορφα με μεταξωτό μαλλί, στο κεφάλι τους ανάμεσα στα κέρατα μια τούφα σαν μετάξι! Όλα τα βλέπαμε, γιατί ποιος μπορούσε να πέσει να κοιμηθεί;

Έτσι ξημέρωσε ο κόσμος.

Στα μικρά μας δίνανε να φάμε ό,τι ήτανε και μας έβαζαν να κοιμηθούμε για να μην κλαίμε.

Ξημέρωσε. Βγήκε ο κόσμος έξω από τα σπίτια τους· ποιος είχε το νου του να μαγειρέψει. Τι θα κάνουμε; Τι θα γίνουμε;

Όταν πέρασε λίγη ώρα, βλέπουμε παιδιά 12-14 χρονών είχανε καβάλα από ένα άλογο και τα πουλούσανε 5 δραχμές το ένα. Ποιος θα τα έπαιρνε; Γυρίζαμε όλη μέρα μέσα στους δρόμους. Μόλις βράδιαζε, ο κόσμος μέσα. Εμάς από το σπίτι μας έφυγαν όλοι οι άντρες μας. Έμεινε ένας θείος μου μικρός 12 χρονών και ο παππούς μου που ήταν γέρος. Ήμαστε όλοι μαζί σ' ένα σπίτι. Εν τω μεταξύ είχανε φέρει και όλα τα πρόβατα απέξω και τα βάλανε μέσα σε κάτι στάβλους και εκεί τους ρίχνανε να τρώνε ξερές τροφές. Αυτά τα ζώα φάγανε τον παππού μου και το μικρό θείο μου Φώτη.

Περνούσαν οι μέρες, και ο παππούς μου τα λυπήθηκε κλεισμένα τόσα ζωντανά.

— Παιδιά, εγώ με το Φώτη θα βγάλω τα πρόβατα στους μύλους και θα τ' αφήσω να φύγουνε όπου θέλουνε, και όταν έρθω θα δούμε τι θα κάνουμε. Σήκω, κόρη μου —λέει της μητέρας μου— να ζυμώσεις· όπου πάμε να πάρουμε μαζί μας ψωμί, γιατί έχουμε και μικρά.

Έφυγε.

Ήταν η τελευταία φορά που τον είδαμε, μαζί με το μικρό του

γιο. Τον πήρε μαζί του για να τον βοηθήσει. Έβγαλε τα πρόβατα έξω στους μύλους. Αχ, δεν το περίμενε. Κατέβαιναν οι Τούρκοι αγριεμένοι. Όποιον βρίσκανε τον σκοτώνανε με τον πιο σκληρό θάνατο. Εκεί σκότωσαν και τον παππού μου και το μικρό μου θείο.

Άδικα περιμέναμε. Βλέπαμε τους δρόμους. Ζύμωσε η μάνα μου κι ετοίμασε λίγα ρούχα σ' ένα τσουβάλι και τρία ψωμιά και καμιά οκά τυρί για να τα πάρουμε. Περιμέναμε μέχρι το βράδυ. Τίποτα ο παππούς με το παιδί πού να φανεί.

Η γειτονιά άδειασε. Δώσανε διαταγή ο κόσμος να κατέβει προς τη θάλασσα. Μείναμε η μόνη οικογένεια. Η μάνα μου τι να δει, που είμαστε τρία μικρά κορίτσια και ένα αγόρι ασαράντιστο; Ή τη γιαγιά μου που έκλαιγε τα παιδιά της, όλοι λεβέντες, άλλοι αρραβωνιασμένοι και άλλοι λεύτεροι, ή τον παππού μου με τό παιδί που έφυγε και τον περίμενε ώρα με την ώρα, ή το θείο μου Κωστή που τον είχαμε κρυμμένον. Οι στιγμές χρειάζονταν θάρρος. Φύγανε οι άντρες. Έπρεπε να γλιτώσει τα παιδιά της. Πιάνει μας βάζει από τρεις φορεσιές ασπρόρουχα και από πάνω μια φούστα κόκκινη και στα τρία κορίτσια, για να μας γνωρίζει όταν πηγαίναμε μέσα στο πλήθος. Ντύσαμε και το θείο και τον κάναμε γέρο με κουρέλια και ετοιμαστήκαμε να φύγουμε, γιατί σε όλη τη γειτονιά δε βρισκόταν άνθρωπος. Λέει της γιαγιάς μου:

— Σήκω να φύγουμε, να πάμε όπου πάει όλος ο κόσμος.

Εκείνη έκλαιγε:

— Δεν έρχομαι, φύγετε, τι τη θέλω τη ζωή, αφού όλα τα παιδιά μου τα πήρανε.

— Κάνε κουράγιο για το τελευταίο σου, μήπως και το γλιτώσουμε.

— Φύγετε. Δεν έρχομαι.

Αναγκάστηκε η μητέρα μου, μας πήρε και τα τέσσερα και το θείο μου και βγήκαμε έξω. Κατεβαίνουμε. Βλέποντας η γιαγιά μου πως έμενε μόνη, σηκώθηκε κι ακολούθησε. Φθάσαμε όχι και κοντά στη θάλασσα, πιο ψηλά, μέσα σ' ένα σαράπ χανέ

(νομισματοκοπείο). Πολύς κόσμος. Παιδιά, γέροι, τι γινότανε, τι κλάματα! Για μια στιγμή ξεχάσαμε εκείνους που πήρανε στο στρατό, τα παιδιά. Βλέπανε εκείνοι να γλιτώσουνε και τα μικρά τους κλαίγανε. Αλλά οι καημένοι πεινούσανε κιόλας, βγάζανε λίγο ψωμοτύρι και κανένα σταφυλάκι και τρώγανε. Χρειαζότανε και κουράγιο να περπατήσεις.

Το πρωί δώσανε διαταγή όλος ο κόσμος να κατέβει στο μουράγιο, γιατί θα έρχονταν καράβια· να πάρουνε τον κόσμο κι έπρεπε να περάσουμε μέσα απ' ένα σπίτι μεγάλο δίπορτο. Η μια η πόρτα έβλεπε στη θάλασσα και η άλλη στην πόλη. Πέρναγε ένας ένας. Τον εξετάζανε και τον ψάχνανε. Παίρνανε ό,τι χρυσαφικό είχανε. Τους γδύνανε τελείως.

Είχανε δύο δωμάτια ένα για τους άντρες και ένα για τις γυναίκες και στο μέσον από ένα τραπέζι μεγάλο που ακουμπούσανε τα χρυσαφικά.

Ήρθαμε στο δρόμο που θα περνούσαμε όλοι. Δεν είχε τόπο να ρίξεις ούτε μια βελόνα. Κι αφού ήτανε τόσοσ κόσμος, ήθελε να περάσει κι ένα κάρο με Τούρκους για να κάνουν γούστο που θα στριμώνχονταν ο κόσμος, όσους πατούσε κι όσους άφηνε, δεν τους ένοιαζε.

Μέσα σε τέτοια φασαρία, βαστούσα κι εγώ μια μεγάλη λεκάνη τσίγκινη για να πλένουμε τα πανιά του παιδιού όπου μας πηγαίνανε. Εγώ όμως δε χωρούσα να περάσω. Έπεσα, σηκώθηκα, η λεκάνη έκανε κρότο, με αρπάζει ένας Τούρκος και με χτυπάει. Έβαλα τα κλάματα. Μ' ακούει η μητέρα μου, έρχεται και με παίρνει. Δεν μπορούσε να περπατήσει από τον κόσμο κι από τα ρούχα που φορούσε. Έκατσε κάτω, έβγαλε μερικά ρούχα της για να μπορεί να κινιέται. Σήκωνε και το μωρό. Είχε και το νου της και σ' εμάς. Απαγορευόταν να φορείς χρυσαφικά, να έχεις επάνω σου ελληνικές φωτογραφίες. Η μητέρα μου από την κούραση και τη σαστιμάρα ξέχασε να βγάλει ό,τι φορούσε, σκουλαρίκια, δαχτυλίδια, βέρα της. Ήρθε η ώρα, μπαίνει μέσα στο σπίτι —φυλάγανε μέσα έξω Τούρκοι— έπρεπε να περάσει από τον έλεγχο. Ένας Τούρκος, φαίνεται ήταν άνθρωπος με ψυχή,

είδε την αγωνία της που βαστάει παιδιά, τη γριά μάνα της, το θείο που τον περάσαμε ως εκεί για γέρο και της λέει: «Πήγαινε, κατέβα γρήγορα τις σκάλες και φεύγα, μη σε δούνε».

Βγήκαμε έξω από το σπίτι χωρίς να μας ψάξουνε. Κατεβαίναμε τις σκάλες που ήτανε μέχρι 15, ίσως και πιο πολλά σκαλοπάτια, εκεί εμείς τα τρία κορίτσια κρατούσαμε χέρια σφιχτά. Πώς μας πήρε ο κόσμος μπροστά! μας, έχασε η μητέρα μας. Εμείς περπατούσαμε και κάναμε και γούστο που βλέπαμε τα βαπόρια, από επάνω το αεροπλάνο, τον κόσμο τον πολύ, κάτω που δεν είχε τόπο να περπατήσεις από τα ρούχα, γιατί τα κατέβαζε ο κόσμος, θαρρούσε πως θα τα περάσει. Εκείνοι όμως δεν άφηναν να βάλεις μέσα τίποτα. Μόνο το άτομό σου.

Η πιο πολλή εντύπωση που μου έκανε ήταν που έβλεπα όλα τ' αγόρια των 18 χρόνων να είναι κοπέλες καμωμένα με ξυρισμένο το μουστάκι για να μπορέσουν να περάσουν. Δυστυχώς όμως όλα αυτά τα έπιασαν τελευταία και λάβανε τον πιο σκληρό θάνατο.

Η μητέρα μου που μας έχασε τι να κάνει, πού να μας έβρισκε; Πατούσε επάνω στις κουβάρες τα ρούχα και κοίταζε ένα γύρο να γνωρίσει τις κόκκινες ποδιές. Καμιά φορά μας είδε· πώς ήρθε, ένας Θεός το ξέρει.

Έβαλε όλες τις δυνάμεις, γιατί έβλεπε ότι ήταν τελευταίες στιγμές. Όλοι εκείνοι οι μεταμφιεσμένοι έτρεχαν να μπουνε μέσα, νόμιζαν ότι θα γλίτωναν. Καμιά φορά μπαίνουν μέσα κάτι στρατιώτες Τούρκοι. Κάνουν έρευνα στο βαπόρι. Αμέσως τους έπιασαν όλους, τους κατέβασαν με τα καμουτσίκια και τους πήγανε στο υπόγειο, από το σπίτι που περνούσαμε. Εκεί τους σκότωσαν όλους.

Βλέποντας η γιαγιά μου ότι πήρανε και τον τελευταίο της γιο, της ήρθε τρέλα. Έτρεχε από πίσω και φώναζε: «Παιδί μου, γράμμα να μας στείλεις όπου πας». Ποιος γύριζε να δει;

Όπως κρατούσε το τσουβάλι, το λύνει, το αδειάζει, και τα ψωμιά και τα λεπτά και τα χρυσά ρολόγια των παιδιών της, βάζει το τσουβάλι στον ώμο και τρέχει. Η μητέρα μου τι να

κάνει; Έβλεπε πως το βαπόρι γέμισε κι ήταν και το τελευταίο. Την αρπάζει, την τραβάει από το χέρι και με κόπο μεγάλο τη βάζει μέσα στο βαπόρι και μετά της δίνει το μικρό μωρό. Έπειτα δίνει σ' εμένα την πιο μεγάλη, τ' άλλα τα δύο δεν τα περνάνε οι ναύτες, λέγανε πως «πολλά παιδιά έχεις, πέτα κανένα στη θάλασσα». Με παρακάλια και κλάματα μας έβαλε μέσα. Μπαίνει κι εκείνη. Ήταν η τελευταία που μπήκε κι ανεβάσανε τις σκάλες. Εδώ μόνον βοήθησε η τύχη και δεν έμεινε κανένα παιδί έξω.

Ο κόσμος που έμεινε, τον βάλανε οι Τούρκοι μπροστά σαν πρόβατα με τα μαστίγια, κλάματα, φωνές. Θεέ μου, τι κακό μεγάλο και αξέχαστο έγινε όταν έφευγε το βαπόρι. Έβλεπες μια ακρογιαλιά με χιλιάδες μπόγους ρούχα και τον κόσμο που έκλαιγε και τραβούσε τα μαλλιά του.

Τώρα μέσα στο βαπόρι να πεινούμε και να φωνάζουμε ψωμί. Ποιος να δώσει στον άλλον; Κανένας. Μας έλεγαν: «Κάντε υπομονή, θα έβγουμε γρήγορα να σας δώσουμε να φάτε». Εγώ πιο μεγάλη καταλάβαινα, δε μιλούσα. Τ' άλλα όμως έκλαιγαν. Δεν καταλάβαιναν, ήταν μικρά, και το πιο μωρό κρεμόταν στο βυζί της μητέρας, αλλά τι γάλα, είχε να φάει τόσες μέρες! Είχε να βάλει κάτι στο στόμα της.

Εκεί που καθόμουν εγώ, πλάι μου ήταν μια γυναίκα. Είχε στα γόνατά της δυο μπόγους, ο ένας ήταν ρούχα και ο άλλος το παιδί της. Αυτή από κούραση και το κλάμα της είχε αποκάνει και θέλησε να πετάξει τον μπόγο τα ρούχα στη θάλασσα, κι από τη σαστιμάρα της πετάει το μωρό της. Δεν την προλάβανε οι άλλες. Τι έγινε έπειτα δε λέγεται. Και ποιος ξέρει αν έζησε κι εκείνη.

Τη νύχτα μας έβγαλαν στη Μυτιλήνη. Άλλα βαπόρια πήγανε στη Σάμο, άλλα στην Κρήτη. Σκόρπισαν τον κόσμο εδώ κι εκεί. Σ' ένα μέρος δεν ήταν δυνατόν όλοι να χωρέσουμε. Εμάς, μόλις μας έβγαλαν στη Μυτιλήνη, μας πήγανε σ' έναν κήπο. Ήτανε βράδυ. Εκεί ξενυχτήσαμε, χωρίς σκεπάσματα. Από φαΐ, μας έδωσαν ψωμί και ρέγγες. Φάγαμε. Όταν ξημέρωσε,

τότες ρώτησε η μητέρα τη γιαγιά μου πού είναι τα λεπτά, πού είναι αυτά που ήταν μέσα στο τσουβάλι; Εκείνη σήκωνε τους ώμους. Δεν καταλάβαινε τίποτα. Καλά που είχε η μητέρα λίγα λεπτά μέσα στον κόρφο της και σηκώθηκε να μας πάρει λίγο ψωμί και φαί. Κοιτάζαμε πού θα κατασταλάξουμε.

Η μητέρα μου γνώριζε καλά τη Μυτιλήνη από το '14 που έγινε ο πρώτος διωγμός. Τότε μέναμε σ' ένα χωριό της, Μιστεγνά. Την ώρα που έψαχνε να βρει έναν αραμπά, βρίσκει έναν γείτονά της από το Αιβαλί και την κατάφερε, έπιασε έναν αραμπά, μπήκαμε όλοι μέσα και ξεκινήσαμε για το χωριό.

Κατά το βράδυ, φτάσαμε. Τι να δούμε. Ένα χωριό με πολύ λίγα σπίτια κοντά στη θάλασσα. Κάνα δυο ελαιοτριβεία, μόνον που είχε πολλά σύκα. Όταν είδε η μητέρα το χωριό, τον λέγει: «Αχ, μ' έκαψες. Πού είναι ο κόσμος ο πολύς, να πάγω να δουλέψω για να ζήσω τα παιδιά μου; τι θα κάνω εδώ;»

Τέλος, μέinaμε στο σπίτι του εκείνο το βράδυ, και πρωί πρωί τον λέγει: «Πήγαινε να με βρεις καϊκι, να φύγω πίσω στη χώρα. Δε στέκω ούτε στιγμή». Πηγαίνει εκείνος, βρίσκει ένα καϊκι και μπαίνουμε μέσα. Θε μου, δεν το ξεχνώ, παρόλο που 'μouνα μικρή, όταν ανοιχτήκαμε λίγο, το καϊκι σταμάτησε γιατί δεν είχε καθόλου αέρα. Στο μισό δρόμο μας έβγαλε έξω. Πήγαμε στη χώρα με τα πόδια. Στο δρόμο καθίσαμε κάτω απ' ένα δέντρο να φάμε λίγο ψωμί, τυρί, λίγες ελιές και να ξεκουραστούμε. Ύστερα ξεκινήσαμε. Πώς πήγαμε... Φτάσαμε στη χώρα την ώρα που θέλανε οι αραμπάδες να φύγουνε για τα χωριά.

Αυτή την ώρα βρίσκεται ένας κουμπάρος μας —της μικρής μου αδελφής ο νουνός— και μας βοήθησε. Μας πήρε και μας ανέβασε στο χωριό του. Μας έδωσαν ένα δωμάτιο, κάτι στρωσίδια, πιάτα, τσουκάλι, ό,τι χρειάζεται ένας ζωντανός άνθρωπος. Μας βοήθησαν.

Για μια στιγμή ξεχάσαμε τον πόνο του χωρισμού και το διωγμό από τη γλυκιά μας πατρίδα, κι άρχισε ο αγώνας της ζωής. Πώς να δουλέψει μια γυναίκα και να ζήσει έξι άτομα; Ερχότανε οι γειτόνισσες, οι κουμπάρες, τα λέγανε, γιατί δεν

είχανε τελειωμό· πότε κλαίγαμε, καμιά φορά ξεχνούσαμε και τους πόνους και γελούσαμε.

Τέλος με βάσανα πολλά μεγαλώσαμε τα τρία κορίτσια· μόνον το αγόρι μας δεν άντεξε, γιατί έφαγε γάλα τόσο πικραμένο από τη μάνα του, ξαφνικά πέθανε. Μείναμε όλο γυναίκες. Χωρίς πατέρα. Μακριά από το αγαπημένο μας Αϊβαλί, που μόνον όταν πεθάνω θα παύσω να το θυμάμαι.

(Από τη συλλογή λαϊκών αφηγήσεων *Ο Κοινός Λόγος*)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο Διγενής

Καβάλα πάει ο Χάροντας,
το Διγενή στον 'Αδη,
κι άλλους μαζί... Κλαίει, δέρνεται
τ' ανθρώπινο κοπάδι.

Και τους κρατεί στου αλόγου του
δεμένους τα καπούλια,*
της λεβεντιάς τον άνεμο
της ομορφιάς την πούλια.

Και σα να μην τον πάτησε
του Χάρου το ποδάρι,
ο Ακρίτας μόνο ατάραχα
κοιτάει τον καβαλάρη.

— Ο Ακρίτας είμαι, Χάροντα,
δεν περνώ με τα χρόνια.
Μ' άγγιξες και δε μ' ένιωσες
στα μαρμαρένια αλώνια;

Είμ' εγώ η ακατάλυτη*
ψυχή των Σαλαμίνων.
Στην Εφτάλοφην έφερα
το σπαθί των Ελλήνων.

Δε χάνομαι στα Τάρταρα,
μονάχα ξαποσταίνω.*
Στη ζωή ξαναφαίνομαι
και λαούς ανασταίνω.

(Από την ποιητική συλλογή *Ταμβοι και ανάπαιστοι*)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΡΑΤΗΣ

Προσωπική προσβολή

Ο συγγραφέας, πηγαίνοντας απ' την Αθήνα για το μέτωπο της Αλβανίας, στις αρχές του 1941, σταματά με τους συναδέλφους του για λίγες ώρες στη Θεσσαλονίκη. Εκεί του δίνεται η ευκαιρία να επισκεφτεί και να θαυμάσει τη μεγάλη βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Σοφίας, αλλά και να ζήσει ένα βομβαρδισμό της Θεσσαλονίκης από τα ιταλικά αεροπλάνα.

ΟΙ ΑΛΛΟΙ δεν ξέρω τι δουλειά είχαν, κι έτσι πήγα μόνος μου στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας της Θεσσαλονίκης.

Τι ησυχία, τι γαλήνη που βασίλευε εκεί μέσα —τι απόκοσμη δροσιά και γλυκό ημίφως κάτω απ' αυτούς τους μεγάλους θόλους, πάνω στη γυμνή πλακόστρωση, όπου τα βήματά μου, με τις βαριές μπότες, κάνανε τέτοια βαθιά ηχώ! Κάνοντας ένα βήμα, περνώντας την πόρτα, απ' το μικρό κηπάκι που την περίζωνε και όπου παιδιά κυνηγιούνταν και φώναζαν, βρέθηκα μέσα σ' έναν άλλο κόσμο, έτσι σαν στον άυλο* κόσμο της Ιστορίας —σαν κι εγώ ο ίδιος να μην ήμουν παρά ένα αργοπορημένο κομμάτι της, που έφτανε, επιτέλους, για να σβήσει και να χαθεί ήρεμα μέσα σ' αυτήν.

Η εκκλησία ήταν εντελώς έρημη, ή κάπου εκεί πέρα στο σκοτεινό ιερό φάνηκε μια στιγμή η σιλουέτα ενός ιερωμένου, που ύστερα κάπου χάθηκε.

Ναι, ήταν η πρώτη φορά, ύστερ' από τόσον καιρό, ύστερ' από την κήρυξη του πολέμου, που ένιωθα κάτι να ξελασκέρνει μέσα

μου, και μια άτονη βέβαια, μα τόσο γλυκιά γαλήνη να με πλημμυρίζει. Δεν ξέρω αν σκεφτόμουν —μα μου φαίνεται πως όχι. Είχα γίνει ένα με το ημίφως, με τους παμπάλαιους τοίχους, τη δροσιά, και μια απόκοσμη, σχεδόν μεταθανάτια ηρεμία με λίκνιζε.*

Η πόρτα όμως άνοιξε. Οι συνάδελφοι με φωνάζαν. Ήταν αργά κι έπρεπε να τραβήξουμε για το Σταθμό.

Θα 'ταν μία η ώρα το μεσημέρι όταν φτάσαμε εκεί. Πλήθος στρατιώτες και αξιωματικοί περίμεναν τα διάφορα τρένα με τους διάφορους προορισμούς. Και κόσμος ντόπιος για αποχαιρετισμούς, και μικροπωλητές που ξεφωνίζανε, κι οι μανούβρες των τρένων που κάθε τόσο σφυρίζανε. Ένα αληθινό ανατολίτικο παζάρι. Κι απάνω ένας καταγάλανος ολοκάθαρος ουρανός κι ένας ήλιος σχεδόν καλοκαιριού. Αφού θεωρήσαμε τα φύλλα πορείας μας, με προορισμό μας τη Φλώρινα, τραβήξαμε να καθίσουμε σ' ένα απ' τα πολλά καφενεία που 'ναι αραδιασμένα στο δρόμο του Σταθμού, για να περιμένουμε το δικό μας το τρένο που, καθώς μας είπαν, είχε μεγάλη καθυστέρηση και θ' αργούσε.

Τότε άξαφνα, μέσα σε κείνη τη βαβούρα* και την ανθρωποθάλασσα, αντηχήσανε, υστερικές, οι σειρήνες του συναγερμού. Το τι έγινε ήτανε αφάνταστο. Πού πήγε και πώς πρόφτασε να φύγει και να τρυπώσει όλος αυτός ο κόσμος; Τραπέζια, καρέκλες αναποδογυριστήκανε, και, πριν καλά καλά συνέλθω από το σάστισμά μου, μες στο καφενείο δεν ήμαστε παρά τρεις: εγώ, ο Ιατρόπουλος, κι ένα γέρικο γκαρσόνι. «Δε θα πας, μπάρμπα;» τον ρωτήσαμε. Σήκωσε τους ώμους κι έκανε μια βαριεστησμένη χειρονομία. « Αν είναι η τύχη σου...» είπε.

Κι εγώ δεν είχα καμιά διάθεση να πάω, κι ο Ιατρόπουλος το ίδιο. Είχαμε βρει κι ένα πολύ καλό καραφάκι ούζο, κι είπαμε πως θα 'τανε πιο καλά να το πιούμε με την ησυχία μας μέσα στη γύρω ησυχία και νέκρα. Πήγα ως την πόρτα και κοίταξα τη μικρή πλατεία κι όσο κομμάτι δρόμος φαινότανε. Ούτε ψυχή. Μόνο πού και πού κανέναν χωροφύλακα ξετρύπωνε απ' το κα-

ταφύγιό του κι έδινε μερικά προστάγματα που επιτείνανε ακόμα περισσότερο την εντύπωση της νέκρας, γιατί, μη βλέποντας ψυχή, νόμιζες πως απευθύνονται στο κενό. Μόνο απέναντι στην πόρτα του καφενείου ένα άλογο με το εγκαταλειμμένο κάρο του μασουλούσε ανύποπτο και κάπως αιώνιο, με τη μούρη χωμένη μες στο σακούλι που του 'χανε κρεμάσει στο λαιμό. Καμιά μύγα το ενοχλούσε, τίναζε και σήκωνε τότε το κεφάλι, μισόκλεινε το μπρος ή το πίσω γόνατο, ανατρίχιαζε τα καπούλια* του, κουνούσε την ουρά του, και πάλι το μασούλισμα, η ακινησία κι η απερίγραπτη νέκρα.

Οι κινητήρες των αεροπλάνων ακουστήκανε άξαφνα —και σχεδόν αμέσως τα δικά μας αντιαεροπορικά.

«Το νταράβερι* αρχίζει» είπα.

Η αλήθεια είναι πως, φτάνοντας απ' την Αθήνα, που επί τρεις μήνες περίπου είχαμε συναγερμούς, μα δεν είχαμε δει ποτέ αποτελέσματα αεροπορικών επιδρομών, το 'παιρνα το πράμα πολύ πιο ελαφρά απ' όσους καθόντουσαν εδώ, που είχανε ήδη δοκιμαστεί, και άγρια πολλές φορές. Δεν ήταν λοιπόν θάρρος από μέρος μας, αλλά μάλλον άγνοια —αν και ξέχασα να πω πως αυτές τις δυο μέρες που έτσι άσκοπα περιπλανιόμαστε μες στη Θεσσαλονίκη, είχαμε δει αρκετά τραγικά θεάματα: σπίτια καταγκρεμισμένα, βαθιούς λάκκους από βόμβες, άλλα σπίτια που τους έλειπε όλη η στέγη —κι εκείνο που μου 'κανε την πιο παράξενη εντύπωση: σπίτια δίπατα ή τρίπατα κομμένα εγκάρσια από πάνω ως κάτω σαν με μαχαίρι, που τους έλειπε όλη η πρόσοψη και που, χάσκοντας έτσι, αφήνανε να βλέπει κάθε διαβάτης, κάθε ξένος, ό,τι ως μια ορισμένη στιγμή ζηλότυπα φρουρούσανε από κάθε αδιάκριτο μάτι, όλη την εσωτερική ζωή τους. Αυτά τα κάδρα που κρέμονταν ακόμα πάνω στους χρωματιστούς, λαδομπογιατισμένους τοίχους του άλλοτε σαλονιού, αυτό το συζυγικό κρεβάτι με τα μαξιλάρια, τα κεντημένα σεντόνια και τις κουβέρτες, ανάστατες βέβαια, αλλά πάντως στη θέση τους που με τρία πόδια ακουμπούσε ακόμα στο απομεινάρι του πατώματος της κρεβατοκάμαρας, ενώ το τέταρτό του μετεωριζό-

τανε στο ρήγμα, στο κενό, αυτές οι μεγάλες κορνιζαρισμένες μεγεθύνσεις φωτογραφιών κάποιας γιαγιάς, κάποιου παππού, ακαλαίσθητες* όπως συνήθως, ξασπρισμένες απ' τον καιρό, και που κοιτούσανε τώρα, άσκοπα κι αυτές, μες στο κενό, ή την ξένη, την αδιάφορη κίνηση του δρόμου, αυτοί οι καναπέδες που κάνανε θαύματα ισορροπίας, ένας πολυέλαιος, κι ένα πιάνο ακόμα στο τρίτο πάτωμα... Βέβαια, τα 'χα δει όλ' αυτά, κι ακόμα τα μαύρα και παιδεμένα σαν από σπασμούς ρολά των καταστημάτων, που είχανε ξεφύγει απ' την πόρτα που φυλάγανε και που τα συγκρατούσε ορθά άλλοτε, τις σβησμένες πυρκαγιές, τους μαύρους τοίχους, το παράξενο βλέμμα εκείνων που ψάχνανε μες στα συντρίμια —μα τα 'χα δει, όπως είπα, σαν ένα θέαμα ξεπερασμένης πια ιστορίας, κι όχι σαν στιγμή ζωής όπου συμμετείχα. Κι αυτό ήταν μια μεγάλη διαφορά.

Μα ο βομβαρδισμός και το αντιαεροπορικό (δεν μπορούσα ακόμα να ξεχωρίσω τους δυο θορύβους) ακούγονταν κάπου σαν πολύ μακριά. Ξαναγύρισα στη θέση μου στο τραπεζάκι μας με τον Ιατρόπουλο, και πίναμε ήσυχα το ουζάκι μας, γελώντας με τους άλλους δυο συντρόφους μας που 'χανε γίνει πράγματι καπνός, μπρος απ' τα μάτια μας, με το πρώτο σκούξιμο της σειρήνας.

«Λαγοί! Αέρας! Καπνός! Λούηδες!» γελούσε ο Ιατρόπουλος κορδωτός στην καρέκλα του, σηκώνοντας το ποτηράκι του με κείνη την περίεργη ακαμψία που τον χαρακτήριζε.

Θέλησα να βγω στην πίσω αυλή του κέντρου, και το γκαρσόνι μου 'δειξε το δρόμο απ' την κουζίνα. Ήταν ένα χαμηλοτάβανο δωματιάκι με αφημένα όλα τα μπρίκια του καφέ πάνω στη χόβολη* που ζούσε ακόμα, κι από πάνω δεν ήταν στεγασμένο παρά με κάτι παμπάλαιες σκεβρωμένες* σανίδες, που άφηναν μεγάλες χαραμάδες κι έβλεπες ανάμεσά τους τον καταγάλανο γυαλιστερό ουρανό και τον ήλιο που έλαμπε. Μα εκείνη τη στιγμή σαν κάτι ν' άρχισε να γαζώνει πολύ κοντά μου και πολύ δυνατά και με μια ξετρελαμένη ταχύτητα. Κι ώσπου να κατα-

λάβω καλά καλά πως μας πολυβολούσαν, μια, δυο, τρεις εκρήξεις βαριές έσεισαν συθέμελα* όλο το σπίτι, τόσο που πήγα να πέσω και μου φάνηκε πως είδα τους τοίχους να πηγαινοέρχονται σαν σε δυνατό σεισμό, ενώ μέσα στο καφενείο, πίσω από τη στενή μισάνοιχτη πορτούλα, βροχή από γυαλιά και γυαλικά σπασμένα ακούστηκε. Έτρεξα μέσα. Ο Ιατρόπουλος και το γέρικο γκαρσόνι, κατασκονισμένοι, τινάζανε από πάνω τους ασβέστες και γύψους, ενώ όλο το πάτωμα του μαγαζιού είχε γεμίσει γυαλιά. Η μπόμπα που 'χε πέσει είχε δημιουργήσει ευτυχώς (και δεν ξέρω πώς) ένα κενό ή ένα «ρεύμα αέρος», και το μεγάλο παράθυρο που ήτανε πίσω από την πλάτη μας σαν καθόμαστε στο τραπεζάκι μας είχε ολόκληρο ρουφηχτεί προς τα έξω, αλλιώς ο Ιατρόπουλος και το γέρικο γκαρσόνι δε θα 'τανε αυτή τη στιγμή στα πολύ καλά τους. Το πάτωμα ήταν ακόμα γεμάτο με πλήθος μποτίλιες και μποτιλάκια (λεμονάδες, πορτοκαλάδες, σόδες, ούζα), που είχανε πηδήξει από ένα είδος ραφιού και πιατοθήκης όπου ήτανε ένα λεπτό πιο πριν.

Πεταχτήκαμε προς την πόρτα. Όλο το πεζοδρόμιο, όχι μόνο μπροστά στο δικό μας το καφενείο μα σ' όλη τη σειρά, ήταν γεμάτο μέ συντρίμματα γυαλικών και γκρεμίσματα τοίχων, που 'χανε πέσει και πλακώσει όλα τα καλάθια της μαναβικής και των μικροπωλητών που ήταν εκεί παρατημένα, και λίγο πιο πέρα, πίσω από τον τοίχο του Σταθμού, μεγάλες κοκκινόμαυρες φλόγες υψώνονταν στον ουρανό με πολύ καπνό μαζί. Μου φάνηκε στήν αρχή πως είχε πάρει φωτιά ο Σταθμός, αλλά σιγά σιγά κατάλαβα πως καιγόταν κάτι άλλο —ίσως καμιά πιο πέρα αποθήκη, ίσως κανέναν συρμός.*

Βγήκα έξω στη μικρή πλατεία, και με πηδήματα σχεδόν πετάχτηκα στη σιδερένια γέφυρα που ενώνει τις δυο αποβάθρες. Είχα μιαν απαραίτητη ανάγκη να δράσω, κάτι να κάνω. Δεν μπορούσα σε τέτοια στιγμή ν' ανεχθώ την ακινησία.

Ήταν τρία κλειστά φορτηγά βαγόνια γεμάτα με σιδερένια βαρέλια πίσσα ή γκρέσα,* που, έχοντας κιόλας αναλιώσει, άρχιζε να τρέχει φλεγόμενη παντού. Η «υπηρεσία κατασβέσεως

του πυρός» ήταν εκεί και πολέμαγε να εντοπίσει τη φωτιά, γιατί υπήρχε μεγάλος κίνδυνος να μεταδοθεί και στα υπόλοιπα βαγόνια κι από εκεί στις δίπλα αποθήκες. Ήταν μια σπασμωδική δουλειά, μια δουλειά σε στιγμή πανικού ή πάντως όχι «εν ψυχρώ νω». Έτρεξα κι εγώ εκεί, έσυρα κι εγώ τους σωλήνες με το νερό που κάπου σκαλώνανε, έσπρωξα κι εγώ, μαζί με τους άλλους στρατιώτες της υπηρεσίας, τα βαρέλια που φλογίζονταν. Ήταν μια ζέστη εκεί κοντά κι ένας καπνός, που δεν μπορούσες ν' αναπνεύσεις και δεν έβλεπες μπροστά σου.

Η φωτιά όμως εντοπιζόταν, λιγόστευε, έσβηνε. Είχαν ξεκόψει πια τα τρία φλεγόμενα βαγόνια απ' τον υπόλοιπο συρμό. Όλοι ήμαστε μαύροι, λαχανιασμένοι, στουπί* στον ιδρώτα. Χαιρέτισα, με χαιρέτισαν, κι έφυγα. Είχα κάνει ό,τι περνούσε από το χέρι μου. Και ξαναγύρισα στην παρέα, στο καφενείο.

Η λήξη του συναγερμού είχε σημάνει πια. Η μικρή πλατεία κι ο δρόμος άρχισαν μεμιάς πάλι να μυρμηγκιάζουν. Ο Ιατρόπουλος, που μ' είχε χάσει, ανησυχούσε. Ο Μεντόγιαννης κι ο Στελλάκης ήταν φουρκισμένοι που δεν τους ακολουθήσαμε στο καταφύγιο. «Αυτά είναι βλακείες» αποφαίνονταν. «Βέβαια, γιατί όχι; Μπορεί, έλεγα μέσα μου. Κι όμως, αυτά είναι τα ω ρ α ί α . »

Σε λίγο ακούστηκε κάποιο σφύριγμα. Ήταν το τρένο μας. Φορτωθήκαμε όπως όπως, βιαστικά, τα σακίδια, τους μανδύες, τις κουβέρτες, και τραβήξαμε προς το Σταθμό. Εκεί έφταναν πια οι πρώτες ειδήσεις για τ' αποτελέσματα του βομβαρδισμού. «Έπεσε εκεί» έλεγε ο ένας. «Όχι, έπεσε εκεί» έλεγε ο άλλος.

Ήμαστε πια μες στο βαγόνι, όταν έμαθα πως είχε πέσει βόμβα και στην Αγία Σοφία, σ' αυτή την παλιά βυζαντινή εκκλησία, που φαινόταν πια έξω από κάθε χ ρ ό ν ο και τις περιπέτειές του, και που μόλις το πρωί, ένα δυο ώρες πρωύτερα, μου 'χε δώσει, με τη σιωπή που την τύλιγε, μια τόσο απόκοσμη* γαλήνη.

Ναι, είχε πια αρχίσει ο Πόλεμος για μένα.

(Από το μυθιστόρημα *Το πλατύ ποτάμι*)

ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ

Ἀνθρωποι και σπίτια

Το 1941, σ' έναν αεροπορικό βομβαρδισμό του Πειραιά, γκρεμίζεται, μαζί με πολλά άλλα, και το σπίτι μιας φτωχής εργατικής οικογένειας. Την ώρα του βομβαρδισμού, τα μέλη της οικογένειας αυτής ήταν στο διπλανό καταφύγιο κι έτσι σώθηκαν, αλλά έχασαν σχεδόν όλα τα υπάρχοντά τους. Τελικά, αναγκάζονται, κατανικώντας πολλές δυσκολίες, να ανέβουν στην Αθήνα και να στήσουν εκεί νέο νοικοκυριό.

Ο σπίτι εκείνο βρισκόταν σ' έναν κάθετο δρόμο που 'βγαζε στο λιμάνι, κι έπεσε μια νύχτα που βομβαρδίσανε τον Πειραιά. Ήτανε παλιό και σκόρπισε. Μείνανε μόνο τα δοκάρια απ' το χαγιάτι με τζαμαρία, στηριγμένα σ' έναν μισογκρεμισμένο πλαγιανό τοίχο. Τη νύχτα που γκρεμίστηκε, βρισκόντουσαν όλοι στο καταφύγιο του ξενοδοχείου. Κι οι επαρχιώτες που φτάσανε κείνο το βράδυ με το βαπόρι, κι οι έμποροι και κάτι γυναίκες που όλο φοβόντουσαν και ξεφωνίζανε όταν ακούγανε τ' αεροπλάνα και τις κανονιές. Με τις βόμβες, ο τόπος σάλεψε απ' τα θεμέλιά του, η λάμψη φάνηκε σαν αστραπή, κι όλοι νομίσανε πως θαφτήκανε για πάντα κειμέσα απ' το τράνταγμα και τη βοή που κάνανε οι πέτρες που κατρακυλούσανε. Ο πατέρας της Αγγελικής ανέβηκε σιγά τις σκάλες και είδε το δρόμο, μα όταν κατέβηκε πάλι η μάνα ρώτησε τι έγινε, κι απ' τη φωνή του κατάλαβε πως τα πράματα δεν ήτανε πια όπως πριν. Της είπε μια δικαιολογία, πως

τάχα έπεσε, καθώς φαίνεται, το σπίτι της γωνίας, «μπορεί και κανένα άλλο, μα έχει έξω πολύ χώμα, είναι και κατασκότεινα και δεν μπορώ να δω...». Το φως είχε σβήσει στο υπόγειο του ξενοδοχείου, κι απ' τις φωνές μόνο μπορούσες να ξεχωρίσεις τους ανθρώπους. Ο πατέρας ρώτησε τη μητέρα αν είχε πάρει απ' το σπίτι καμιά κουβέρτα. «Ναι, δυο» είπε η μητέρα. «Φοράς φουστάνι;» την ξαναρώτησε. «Είμαι με τη ρόμπα» είπε αυτή. Ύστερα η Αγγελική ένιωσε το χέρι του πατέρα της να την ψάχνει στον ώμο για να δει τι φοράει. Η μητέρα της τον ξαναρώτησε τι έγινε, μα τα τραντάγματα και τα κανόνια ήταν ακόμα πολύ δυνατά κι οι φωνές στο σκοτεινό υπόγειο δεν αφήνανε ν' ακούσει τι είπε ο πατέρας.

Όταν τελείωσε το κακό και φύγανε τ' αεροπλάνα, η μητέρα είπε να σηκωθούνε να πάνε σπίτι τους, μα ο πατέρας την κράτησε απ' τα μπράτσα και την έσπρωξε με δύναμη να καθίσει πάλι. «Εδώ θα μείνουμε;» «Ναι, ως το πρωί. Νά φέξει πρώτα, γιατί μπορεί να ακολουθάνε κι άλλα αεροπλάνα και θα 'ναι φασαρία να ξαναρχόμαστε.» Η Αγγελική το κατάλαβε κι έχωσε τα μούτρα της στον κόρφο του πατέρα. Μείνανε κι άλλοι στο υπόγειο όλη τη νύχτα. Κλαίγανε και κάτι μωρά πιο πέρα, σκληρίζανε* κι οι γυναίκες, όλοι φωνάζανε να γίνει ησυχία κι έτσι η φασαρία μεγάλωνε. Κάποιος είπε δυνατά πως έπεσε το απέναντι σπίτι, κι αμέσως η μητέρα άρχισε να κλαίει. Τα χαράματα, μόλις έφεξε λίγο, η Αγγελική κι η μητέρα της καταλάβανε πως μείνανε μόνο με δυο κουβέρτες και με τα ρούχα που φορούσαν. Κάτσανε στα σκαλοπάτια μιας αποθήκης, γιατί ο πατέρας φώναζε να μην πλησιάσει κανείς, μην του 'ρθει καμιά πέτρα στο κεφάλι. Το χαγιάτι με τη μεσημβρινή τζαμαρία κρεμότανε σαν σε κλωστή, μισόγερτο, λες και χαιρετούσε αυτούς που φεύγανε.

Η Αγγελική κι η μητέρα ρίξανε από μια κουβέρτα στις πλάτες τους, γιατί έκανε ψύχρα, κι ο πατέρας πήγαινε πάνω κάτω και ρωτούσε και έτρεχε να δει τι θα γίνει, τι γίνεται πάντα όταν μένει κανείς χωρίς σπίτι. Άλλοι λέγανε πως περνάνε στρατιωτικά συνεργεία και ρίχνουνε τους ετοιμόρροπους τοίχους,

μα άλλοι λέγανε πάλι να μην περιμένουνε, γιατί τα θύματα είναι πολλά και όλα τα συνεργεία δουλεύουνε να ξεθάψουνε τους πλακωμένους. Ο δρόμος είχε κλείσει απ' τις πέτρες και τα χώματα. Ο χώρος που 'πιανε το σπίτι τους ήτανε τώρα κούφιος, ένας σωρός γκρεμίσματα, και το γκρεμισμένο χαγιάτι έτοιμο να σωριαστεί. Εκεί απάνω, τα παιδιά παίζανε με τις ζωγραφιές και χαζεύανε με τα καράβια. Τ' απογέματα γέμιζε πάντα ήλιο, και θα φαινότανε παράξενο στην Αγγελική αν της έλεγες τότε πώς δεν μένουν πάντα το ίδιο τα πράματα κι οι άνθρωποι. Ο Αλέκος έβαζε συχνά ένα χαρτί στο τζάμι να σχεδιάσει, κοιτώντας από μέσα το πλοίο που 'ταν στο λιμάνι, όπως ξεσηκώνανε τους χάρτες στο σχολείο. Όταν παιδευότανε πολύ κι έβρισκε πως δε γινόταν έτσι, έβαζε το χαρτί στα γόνατα να το σχεδιάσει όπως το 'βλεπε. Με τα κατάρτια, τα φουγάρα, τα παράθυρα και τους ναύτες. Ο Γρηγόρης χτυπούσε τις πόρτες όταν γυρνούσε απ' το σχολείο, πέταγε τη σάκα του κι έτρεχε να παίξει στο δρόμο και στο λιμάνι. Και τα δυο αγόρια φύγανε με τα καράβια, κι έτσι η Αγγελική έμεινε μόνη. Της είπανε, βέβαια, φεύγοντας πως θα της γράφουνε από κάθε καινούριο λιμάνι και πως όπου κι αν πάνε θα της στέλνουνε παράξενα πράματα. Τώρα γίνεται πόλεμος, κι η θάλασσα δεν είναι όπως τη λέγανε. Βουλιάζανε τα βαπόρια, όπως γκρεμίζονται και τα σπίτια. Όταν φύγανε τα παιδιά με τα καράβια, η Αγγελική διάβαζε στο χαγιάτι τα γράμματα που στέλνανε απ' τους μακρινούς τόπους, ψάχνοντας στο χάρτη να βρει από πού στέλνουνε κάθε φορά τα χαιρετίσματα ο Αλέκος κι ο Γρηγόρης. Αργότερα καθότανε κι ο πατέρας στο χαγιάτι, κοιτώντας τη θάλασσα και τους χάρτες.

Σαν ξημέρωσε για τα καλά, η μητέρα είπε να πάνε εκεί κοντά στα γκρεμίσματα, μήπως και μπορέσουνε να τραβήξουνε κανένα ρούχο. Κι ο πατέρας πήγε μαζί με άλλους γειτόνους που 'χανε κι αυτοί θαμμένα πράματα και βγάλανε ό,τι μπορέσανε απ' τα χώματα. Ύστερα πήγε κι έφερε μόνος του ένα καροτσάκι και τα φόρτωσε. Έτσι τέλειωσε πια η ζωή τους στο λιμάνι. Όταν βάλανε τους μπόγους στο καρότσι κι άρχισε να σπρώχνει ο πατέ-

ρας, η μάνα έβαλε τα κλάματα κι η Αγγελική γύρισε να δει το χαγιάτι που κρεμότανε ακόμα, σαν από κλωστή στα δοκάρια του. Δεν έπρεπε να περιμένουνε άλλο, γιατί το βράδυ μπορεί ν' άρχιζε πάλι ο βομβαρδισμός. Κι αρχίσανε ν' ανεβαίνουνε για την Αθήνα.

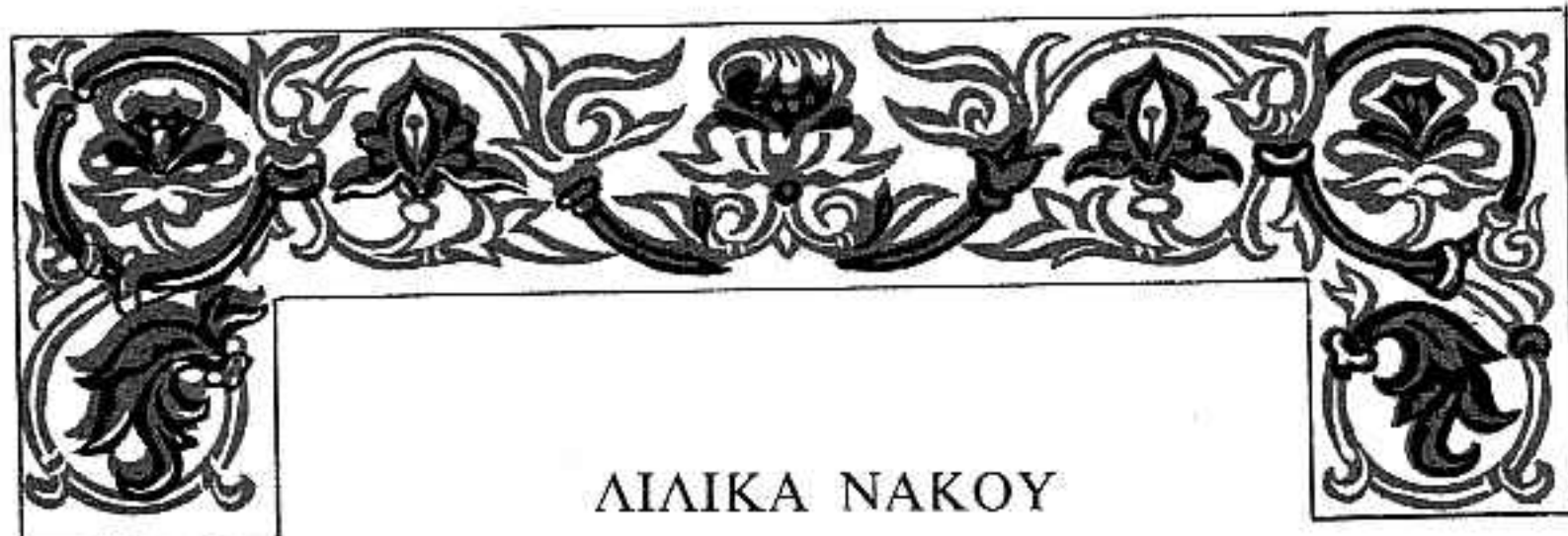
(Από το μυθιστόρημα 'Ανθρωποι και σπίτια)

Ο ήλιος επαντρεύτηκε

Ο ήλιος επαντρεύτηκε και πήρε το φεγγάρι,
ακάλεσε και στη χαρά συμπεθερούς τ' αστέρια·
τα σύγνεφα τους έστρωσε στρώματα για να κάτσουν,
τους έβαλε προσκέφαλα τις ράχες ν' ακουμπήσουν,
τους έβαλε και τράπεζα στους κάμπους τα λουλούδια,
τους έβαλε φαΐ να φαν το μόσκο και τα άνθια.
Κρασί τους έδωσε να πουν θάλασσες και ποτάμια·
κι απ' όλα τ' άστρια τ' ουρανού Αυγερινός δεν έρθε·
κι αυτού προς το ξημέρωμα Αυγερινός εφάνη·
φέρνει τον ύπνο ζωντανό στα νιόγαμπρα πεσκέσι,
φέρνει και στους συμπεθερούς λυχνάρι να τους φέξει,
να φύγ'ν να παν στα σπίτια τους, τα νιόγαμπρα νυστάζουν.

(Δημοτικό)

ΛΙΛΙΚΑ ΝΑΚΟΥ

Η φυσαρμόνικα

Το διήγημα που ακολουθεί αναφέρεται στα χρόνια της εχθρικής κατοχής (1941-1944). Τότε, πάρα πολλοί συμπατριώτες μας, και ιδιαίτερα τα μικρά και απροστάτευτα παιδιά, υπόφεραν από την πείνα ή και πέθαιναν απ' αυτήν.

Ο ΜΟΝΟ πράγμα που δεν ήθελε ν' αποχωριστεί ο Παντελής, και όταν τον λούζανε και όταν τον κουρεύανε, σαν μπήκε στο νοσοκομείο, ήταν η φυσαρμόνικά του. Μια τόση δα φυσαρμόνικα, με τέσσερις πέντε τόνους, που έμοιαζε με σουραύλι,* από κείνες που αγοράζουνε στα παιδιά τις μέρες του Αϊ-Βασίλη.

Του την είχε, λέει, χαρίσει ο νουνός του... Την είχε φέρει από την Αλεξάνδρεια, γιατί ταξίδευε, δούλευε στα βαπόρια... Και καμιά άλλη φυσαρμόνικα δεν έμοιαζε μ' αυτήν...

Τον βάλαμε τον Παντελή στο κρεβάτι... Ήταν μικροκαμωμένος κι αδύνατος. Έμοιαζε ακόμη μικρότερος από ό,τι ήταν. Έμοιαζε να 'ναι δέκα χρονών, ενώ ήταν μεγαλύτερος... Μελαχρινό και γλυκό παιδάκι.

Στο κρεβάτι του, πριν πέσει καλά καλά, ζήτησε πάλι τη φυσαρμόνικα. Του την κρατούσε μια αδελφή, την είχε στα χέρια της, μα αυτός την ήθελε κοντά του...

«Θα τη βάλω, είπε, κάτω από το μαξιλάρι...».

Μα σαν του βάλανε σύντροφο μες στο ίδιο κρεβάτι, ανησύχησε πιο πολύ —φοβήθηκε να μην του την πάρει. Τον έπιασε αγωνία και δεν ήξερε πού να την κρύψει. Μια τήν έβαζε κάτω

από τη μασχάλη του, μια την έκρυβε μέσα στην άσπρη πουκαμίσια του. Φοβόντανε τόσο να μην του την κλέψουνε σαν θα κοιμάται, που ύπνος δεν του κολλούσε!

Στο τέλος βαρέθηκε και αποφάσισε μόνος του να εμπιστευθεί τη φυσαρμόνικά του στην Προϊσταμένη.

Ένα πρωί λοιπόν, που περνούσε εκείνη από κει και στάθηκε κομμάτι να τον δει, της έγνεψε με το χεράκι του να σκύψει κοντά.

«Έχω κάτι να σου πω, της είπε... Σκύψε κομμάτι ακόμα για να μη μας ακούσει κανείς...»

Η Προϊσταμένη, καλή γυναίκα, που λυπόντανε κι αγαπούσε όλα τα παιδιά σαν να 'τανε δικά της, έσκυψε με καλοσύνη πάνω από το κρεβάτι του Παντελή.

Υστερα, η ίδια μας είπε συγκινημένη τι της είπε ο Παντελής:

«Να, κρύψε μου, σε παρακαλώ, κυρία, τη φυσαρμόνικά μου, να μη μου την κλέψουνε... Μου τη χάρισε ο νουνός μου... Ήτανε στο υποβρύχιο "Πρωτέας", αυτό που χάθηκε στον πόλεμο... Μου είχε πει μάλιστα, σαν έφευγε για το μέτωπο και με φιλούσε: Παντελή, άμα παίζεις τη φυσαρμόνικα, να ξέρεις πως, όπου και να βρίσκουμαι, θα 'ρχουμαι πάντα κοντά σου!...»

«Έννοιά σου, Παντελάκη, του είπε η Προϊσταμένη. Μείνε ήσυχος... Θα σου την κρύψω εγώ τη φυσαρμόνικα. Και άμα γίνεις καλά και φύγεις από δω μέσα, εγώ θα σου τη δώσω...»

Μα ο Παντελής την τράβηξε, είδα ακόμη, από την ποδιά... Κάτι πάλι της είπε, και είδαμε την Προϊσταμένη να χαμογελά και ξαφνικά να πιάνει στα χέρια της με αγάπη το κεφαλάκι του παιδιού. Την ακούσαμε να του λέει:

«Έννοια σου, Παντελή... Εγώ θα σου τη φέρνω τη φυσαρμόνικα να παίζεις, όποτε σου κάνει κέφι... Έννοια σου...»

Και, σαν ήρθε κοντά μας, μας είπε:

«Ξέρετε τι μου είπε ακόμα ο Παντελής;... Πως θέλει πότε πότε να παίζει φυσαρμόνικα, γιατί φτιάχνει μοναχός του τραγουδάκια... Έχει, λέει, φτιάξει ένα του νουνού του και, άμα το παίζει, πιστεύει πως έρχεται κοντά του...»

Το βραδάκι, που πήγα να του σιάξω το κρεβάτι, του είπα:

«Λοιπόν, Παντελάκη, πότε θα μας πεις κανένα τραγουδάκι δικό σου, από κείνα που φτιάχνεις μοναχός;»

«Μα, έκανε, δεν είπα πως φτιάχνω τραγουδάκια με λόγια... Μόνο τους σκοπούς εγώ φτιάχνω... Βρίσκω το σκοπό μοναχός και τον λέω ύστερα στη φουσαρμόνικα... Κατάλαβες;...»

Τα άλλα παιδιά γύρω, που ακούσανε τι λέγαμε, φωνάξανε τότε:

« Αδελφή, πέστε στην Προϊσταμένη να δώσει μια μέρα στον Παντελή τη φουσαρμόνικά του, να μας παίξει κάτι, να περάσει η ώρα! »

Κοίταξα τα παιδιά... Πώς να τους χαλάσει κανένας το χατίρι;... Μοιάζανε ολόιδια με μικρούς ζωντανούς σκελετούς!... Το πετσί στο κορμάκι τους ήταν τόσο τραβηγμένο, που έλεγες πως θα σκιστεί μόλις κουνηθούνε... Έλεγες πως τα κόκαλα θα βγούνε μέσα από το ξεραμένο δέρμα τους! Τους μετρούσες τα πλευρά... Και, άμα γελούσανε, τότε ήταν που σου ερχόνταν να κλαις, σαν τα κοίταζες. Τραβιόντανε το πετσί τους εδώ στα μάγουλα, έτσι που σκεφτόσουνα πως θα πονούσανε, δίχως άλλο, καθώς γελούσανε... Αδύνατο να μην πονάνε...

Και τα μάτια τους φλογισμένα από την πείνα, ήταν καρφιά —σαν σε κοιτάζανε — που μπαίνανε στην καρδιά.

Παιδιά όμως ήτανε και, όσα μπορούσανε, γελούσανε...

Μα ήταν και πολλά, που, ακίνητα, ωχρά, με μάτια κλειστά, μένανε ώρες έτσι, σαν πεθαμένα... Γι' αυτό και κανένας δεν καταλάβαινε πότε πεθαίνανε...

Ξεψυχούσανε ήσυχα, σαν τα πουλιά... Κανένα δεν ενοχλούσανε... Ο θάνατος από εξάντληση έρχεται σαν ύπνος, σιγά σιγά...

Την άλλη μέρα τα παιδιά, όσα δηλαδή μπορούσανε και μιλούσανε, παρακαλέσανε την ίδια την Προϊσταμένη να δώσει τη φουσαρμόνικα στον Παντελή, κάτι να τους παίξει...

« Άμα δεν έχουμε κανένα παιδί βαριά άρρωστο μέσα στο θάλαμο, τότε θα του τη δώσω να σας παίξει! » δήλωσε η Προϊσταμένη.

Σε λίγες μέρες μέσα πεθάνανε αράδα παιδιά από εξάντληση... Όσα ήταν βαριά, μέσα στο θάλαμο, ξεπαστρευτήκανε... Δυσεντερία* και εξάντληση από την πείνα —να τι τα θέριζε...

Τα άλλα, όσα δεν πεθαίνανε, βλέπανε που σηκώσανε τα πεθαμένα, και κοιτάζανε, βουβά, σαν φοβισμένα πουλιά...

Ο Θεός μονάχα ξέρει τι γινόταν μέσα στην ψυχή των παιδιών αυτών που απομένανε και τι συλλογιζόντανε. Κανένα ποτές δεν έτυχε να μου πει τι συλλογιζόντανε, σαν έβλεπε, από το διπλανό κρεβάτι ή απο πλάι του, να σηκώνουν το γείτονά του πεθαμένο... Μόνο που σωπαίνανε τότες, παρατήρησα, ολα... Για κάμποση ώρα δε μιλούσανε... Τσιμουδιά στο θάλαμο μέσα...

Μα ύστερα ξαναρχίζανε πάλι το κελαηδητό...

Παιδιά ήταν. Δεν μπορούσαν ολότελα, ούτε για πολλήν ώρα να σωπάσουν...

Έτσι λοιπόν που πεθαίνανε αράδα τα παιδιά, η Προϊσταμένη, για να δώσει κάποια χαρά στο θάλαμο, έδωκε στον Παντελή, ένα απόγεμα, να παίζει φουσαρμόνικα...

Θυμάμαι, ήταν ένα ωραίο δειλινό, αρχή της άνοιξης. Είχαμε ανοίξει τα παράθυρα προς τον κήπο και, πότε πότε, έμπαινε με τον αέρα η μυρουδιά των ανθισμένων πορτοκαλιών...

«Μπα! είπε ένα παιδάκι ξαφνικά, καθισμένο στο κρεβάτι. Μπα! Έρθε η άνοιξη! Εγώ νόμιζα πως δε θα τελείωνε εφέτος ο χειμώνας! Είχα ξεχάσει πως θα 'ρχόταν η άνοιξη...»

«Ναι! Αλήθεια! ...κάνανε και τ' άλλα παιδιά... Αλήθεια!...»

Και όλα τα μάτια των παιδιών γυρίσανε κατά τα ανοιχτά παράθυρα, να δούνε την άνοιξη που τους έστελνε το άρωμα των ανθισμένων πορτοκαλιών...

Εκείνη τη στιγμή κι ο Παντελής άρχισε να παίζει τη φουσαρμόνικά του... Ανακαθισμένος στο κρεβάτι του, την κρατούσε με τα κοκαλιάρικα χέρια του μπροστά στο στόμα κι έπαιζε. Έπαιζε ένα σκοπό, κι έκλεινε λίγο τα ματάκια του, κουνούσε μάλιστα και το κορμάκι του, παρασυρμένος λες από το ρυθμό του σκοπού...

«Ρε συ, παίζει τα “Μαύρα μάτια” που λένε στο δρόμο!» είπε

ένα παιδί αναγνωρίζοντας το σκοπό.

Και άρχισε και αυτό να το σφυρίζει με το στόμα...

« Αδελφή! είπε ένα άλλο... Αυτό το τραγούδι το ξέρω κι εγώ... Να σας το πω;»

«Σας γέλασε, είπανε δύο τρία άλλα παιδιά, πως φτιάχνει τραγουδάκια! Αυτό ξέρουμε όλοι να το τραγουδάμε!»

Μα ο Παντελής έπαιζε και δεν πρόσεχε καθόλου τι λέγανε τα παιδιά. Τα κατάφερνε στο παίξιμο αρκετά καλά.

Βέβαια, έβγαινε που και που και κανένας ήχος λιγάκι φάλτσος... Μα τι πειράζει;... Το σύνολο ήταν αρμονικό, τόσο, που σου σφιγγόταν η καρδιά και δημιουργόνταν γύρω μια άλλη ατμόσφαιρα.

Σαν απόπαιξε ο Παντελής γύρισε και μας εξήγησε:

« Ο σκοπός αυτός άρεσε πολύ στο νουνό μου... Τον τραγουδάγε κι αυτός ωραία... Γι' αυτό τον έπαιξα... Τώρα θα σας παίξω και το δικό μου σκοπό...»

Μια στιγμή φώναξε ένα παιδί:

«Για πες μας, Παντελή, πώς βρίσκεις εσύ το δικό σου σκοπό; Ποιος σου το μαθαίνει;»

«Ποιος μου τον μαθαίνει; Κανένας! Αφού είναι δικός μου!... είπε ο Παντελής... Άμα κλείσω τα μάτια και σταθώ λιγάκι ήσυχος και μοναχός, ακούω το σκοπό μέσα στο κεφάλι μου... Να, εδώ!...»

Και ο Παντελής έδειξε με το χεράκι του το κεφάλι του.

«Παράξενο! είπε τότε το άλλο παιδί και κοίταξε καλά τον Παντελή... Κι εγώ κλείνω τα μάτια, στέκομαι κάποτε ήσυχος, μα τίποτα δεν ακούω!...»

«Ναι, είπε ακόμα ο Παντελής... Και, άμα είμαι κεφάτος, ακούω χαρούμενους σκοπούς... Άμα μου έρχεται έτσι σάμπως να θέλω να κλάψω, ακούω πάλι θλιβερούς σκοπούς... Σαν τότε που μάθαμε πως χάθηκε το υποβρύχιο και πάει ο νουνός μου...»

Και ο Παντελής πήρε τη φουσαρμόνικα, την ξανάβαλε μπροστά στο στόμα κι ετοιμάστηκε ν' αρχίσει το σκοπό.

Περίεργη στάθηκα ν' ακούσω.

Ήταν ένας σκοπός πολύ απλός... Δυο τρεις ήχοι, που ξανάρχονταν με ένα περίεργο ρυθμό και σταματούσαν άξαφνα... Τρεις τέσσερις ήχοι, που ξανάρχονταν οι ίδιοι σε τόνο αλλιώτικο, πολύ απλοί, μα αρκούσαν να πούνε τον καημό του Παντελή...

Ήταν ένα παιδιάστικο θλιβερό τραγουδάκι... Απλό και μελαγχολικό... Και, καθώς ήταν καθισμένος στο κρεβάτι ο Παντελής κι έπαιζε τη φουσαρμόνικα, ήτάν σαν να έδινε, σαν να εμφυσούσε στη φουσαρμόνικα κάτι από την ίδια του την ψυχούλα.

Τέτοια θα 'ναι, συλλογίστηκα εκεί που άκουγα, και η ψυχούλα του Παντελή... Απλή, όμορφη, μελαγχολική... Μα μπορούσε να μην είναι θλιβερή;... Το χειμώνα είχε δει ένα αδερφάκι του —όπως μας είπε— να πεθαίνει από την πείνα, εκεί έξω στην παράγκα που κάθονταν, στο Περιστέρι... Είχε δει τη μάνα του που ξενοδοούλεγε, να σέρνεται με πρησμένα πόδια από την πείνα. Το Δεκέμβρη τον πέρασε, ολόκληρο, χωρίς ψωμί!... Οι φούρνοι της Αθήνας για κάμποσον καιρό δε δίνανε ούτε δράμι...

Και ο νουνός;... Αυτός ο νουνός, που αγαπούσε τόσο ο Παντελής και, καθώς φαίνεται, προστάτευε τη χήρα και το ορφανό, αυτός είχε χαθεί στη θάλασσα και ποιος ξέρει σε ποιο βυθό της βρισκότανε...

Το θάμα ήταν πως ο Παντελής, με τέτοια φτώχεια, κατάφερε να μην πουλήσει τη φουσαρμόνικά του. Πως ακόμα και η μάνα του η ίδια δεν την πούλησε, τη στιγμή που όλοι μας πουλήσαμε ό,τι μας βρέθηκε στο χέρι...

Αυτό ρωτήσαμε όλοι τον Παντελή, σαν τελείωσε το παίξιμο.

«Πώς δεν την πούλησα;... είπε. Την έκρυβα στη χαλασιά του τοίχου, να μην την έβρει μπροστά της η μάνα μου και μου την πάρει... Κάλλιο να πέθαινα, παρά να την πουλούσα!... Σε ποιον θα έλεγα τον καημό μου;»

«Ποιον καημό έχεις, Παντελή;»

«Να, όταν πέθανε το αδέρφι μου το άλλο... Ήταν πιο μεγάλο από μένα, αλλά τα ταιριάζαμε καλά. Σαν πέθανε, λοιπόν, και πήγαμε και το θάψαμε με το καροτσάκι, για να μην το πάρουν

στο σωρό με το κάρο, χτυπιόνταν και μοιρολογούσε η μάνα μου μέσα στο σπίτι. Το 'σκαζα εγώ, λοιπόν, από κει και έφευγα μακριά...»

«Και πού πήγαινες, Παντελή, μοναχός;» τον ρώτησα.

«Πήγαίνα και καθόμουν έξω στο λόφο, που του κόψανε τώρα τα πεύκα κι απόμεινε βράχος ξερός, καθόμουν πάνω σ' ένα κομμένο κούτσουρο, κοίταζα πέρα κατά το νεκροταφείο κι έπαιζα σκοπούς στη φουσαρμόνικα... Έτσι ξαλάφρωνα την καρδιά μου. Έτσι μου πέρναγε ο καημός και δεν έκλαιγα πια κάτω στο σπίτι. Και ο αδερφός μου το ίδιο αγαπούσε τη φουσαρμόνικα... Κείνος μάλιστα την έπαιζε πολύ πιο καλά από μένα...»

Και ο Παντελής ετοιμάστηκε να παίξει πάλι.

Μα τότε ένα αγόρι πετάχτηκε από ένα άλλο κρεβάτι και τον ρώτησε περιγελαστικά:

«Και δέ μας λες, Παντελή, και το νουνό σου, σαν παίζεις φουσαρμόνικα, τον βλέπεις; Έρχεται κοντά σου, όπως λες;»

Τ' άλλα παιδιά γέλασανε κι αυτά. Μα ο Παντελής καμιά σημασία δεν έδωσε στην κοροϊδία τους.

«Ο νουνός μου, είπες;» έκανε.

«Ναι, ο νουνός σου... Είπες στην αρχή, πως σου 'πε, προτού φύγει για να πάει στον πόλεμο, πως, άμα παίζεις φουσαρμόνικα, όπου και να 'ναι, θα έρχεται κοντά σου! Το λοιπόν, τότε βλέπεις;»

Τ' άλλα παιδιά γέλασανε πάλι δυνατά.

Ο Παντελής όμως ούτε και τώρα τα πρόσεξε... Σοβαρός μόνο είπε:

«Για να τότε βλέπω, να πω την αλήθεια, ακόμα δεν τον είδα! Μα, για να 'ρχεται κοντά μου, έρχεται!... Όπως και ο αδερφός μου... Τους νιώθω κοντά μου, στέκονται δίπλα μου!... Τι πειράζει που δεν τους βλέπω με τα μάτια μου;... Η μάνα μου όμως στον ύπνο της τους βλέπει και τους δυο συχνά...»

«Και δε φοβάσαι, του λένε τα άλλα παιδιά, μισο-σοβαρά, μα και λιγάκι περιγελαστικά, να τους νιώθεις πλάι σου, τόσο κοντά;...»

«Καλέ, το νουνό μου και τον Κώστα μας θα φοβηθώ εγώ;... Μακάρι ένα βράδυ να τους έβλεπα μπροστά μου!...» είπε ο Παντελής.

Ύστερα σκαφτικός είπε ακόμα:

«Μα πιστεύω πως θα τα καταφέρω καμιά φορά να τους δω.. Μια γρια Αρμένισσα, εκεί στο συνοικισμό, την άκουσα να λέει κάποτε σε κάτι γυναίκες, καθισμένη στην πόρτα της παράγκας της... Άμα, λέει, συλλογάσαι πολύ έναν αποθαμένο, άμα τον αγαπάς πολύ και δεν τον φοβάσαι, τότε καμιά φορά σου φανερώνεται...»

Και ξανάπιασε ο Παντελής τη φουσαρμόνικα —τρεις τέσσερις ήχοι ήταν όλοι όλοι αυτοί που έπαιζε ο Παντελής, μα σου σφίγγανε την καρδιά.

Και τώρα είχα πια καταλάβει γιατί ο Παντελής δεν ήθελε να αποχωριστεί από τη φουσαρμόνικά του.

(Από τη συλλογή διηγημάτων *Η κόλαση των παιδιών*)

Ο τάφος

ΤΟ ταξίδι που σε πάει
ο μαύρος καβαλάρης,
κοίταξε απ' το χέρι του
τίποτε να μην πάρεις.

Κι αν διψάσεις, μην το πεις
από τον κάτω κόσμο
το νερό της αρνησιάς,
φτωχό κομμένο δυόσμο!

Μην το πεις, κι ολότελα
κι αιώνια μας ξεχάσεις·
βάλε τα σημάδια σου
το δρόμο να μη χάσεις,

κι όπως είσαι ανάλαφρο,
μικρό, σα χελιδόνι,
κι άρματα δε σου βροντάν
παλικάριού στη ζώνη,

κοίταξε και γέλασε
της νύχτας το σουλτάνο,
γλίστρησε σιγά κρυφά
και πέταξ' εδώ πάνω·

και στο σπίτι τ' άραχνο*
γυρνώντας, ω ακριβέ μας,
γίνε αεροφύσημα
και γλυκοφίλησέ μας!

(Ο Τάφος)

ΕΛΕΝΗ Γ. ΒΛΑΧΟΥ

Μια Κυριακή

(25 Απριλίου 1946)

ΑΝ χθες, μια Κυριακή πρωί, μπήκαν εδώ και πέντε χρόνια οι Γερμανοί στις Αθήνας. Βρισκόμουν τότε σ' ένα μεγάλο στρατιωτικό νοσοκομείο. Μέσα στο μακρόστενο θάλαμο με τους πρασινωπούς τοίχους και τα τριάντα έξι κρεβάτια, τακτικά αραδιασμένα επάνω στα άσπρα και μαύρα τετράγωνα πλακάκια, βασίλευε σιωπή και μια παγωμένη τάξις.

Ξέραμε πια ότι θα έρθουν. Θαύμα δε γινότανε, ελπίδα δεν υπήρχε. Μέσα στο θάλαμο μόνο μια μεταλλική, άχρη φωνή ακουγόταν από το ραδιόφωνο, και αυτή επανελάμβανε μονότονα: «Λόγω των εξαιρετικών γεγονότων, απαγορεύεται η κυκλοφορία εις τας οδούς. Όλα τα καταστήματα να κλείσουν...»

Και ύστερα, για δεκάτη, εικοστή φορά, ερχόταν ο εθνικός μας ύμνος, παιγμένος —νομίζω πως τον ακούω— σε μια πλάκα τσαγκρουνισμένη στην αρχή. Και κάθε φορά ολονών η σκέψη ήταν η ίδια: «Ίσως αυτή είναι η τελευταία φορά που τον ακούμε ελεύθεροι».

Μια μικρή νοσοκόμα ήρθε ξαφνικά, τρεχάτη:

— Έρθαν!...

— Είναι πολλοί; ρώτησε κάποιος, με αφέλεια, σαν να είχε σημασία.

— Πάρα πολλοί...

Ο Γιώργος, ένα νέο παιδί, είκοσι δύο χρονών, που είχε χάσει και τα δυο του μάτια και τα δυο του χέρια από όλμο, και που δεν είχε ανοίξει το στόμα του ποτέ να παραπονεθεί, είπε τα πρώτα του πικραμένα λόγια:

«Κρίμα, βρε παιδιά...»

Μέσα σ' αυτόν το θάλαμο τι ώρες δεν είχαμε περάσει... Θυμούμαι ένα πρωινό, θα 'ταν δέκα η ώρα, που το μικρό καμπανάκι της εκκλησίας του νοσοκομείου γέμισε ξαφνικά αυλές, κτίρια και περιβόλια, με μια βιαστική, ασυγκράτητη, χαρούμενη φλυαρία. Δεν ξέρω ποιος το πρωτόπε: Η καμπάνα, οι λεύκες, οι τοίχοι, οι άνθρωποι, αλλά το νέο ξεπετάχτηκε έξαφνα και ξαπλώθηκε σαν ακράτητη φλόγα.

«Έπεσε η Κορυτσά!... Επήραμε την Κορυτσά!»

Τότε ένα άλλο παιδί, βαριά τσακισμένο κι αυτό, ανασηκώθηκε λιγάκι στο κρεβάτι του και φώναξε:

«Χαλάλι, βρε παιδιά...» Χαλάλι, ακούστηκε από παντού. Ο θαλαμάρχης έτρεξε για κρασί. Ο πόνος, ο πυρετός, η αρρώστια χάσαν τα δικαιώματά τους. Απάνω στα φτερά της νίκης είχε έρθει μια πνοή από δροσερό βουνίσιο αέρα, και τα κατάκόπα βασανισμένα κορμιά ξαναγίνηκαν για λίγο γερά, γενναία, στάθηκαν όρθια, στις μακρινές χιονισμένες βουνοκορφές. Και άρχιζε από το ένα κρεβάτι στο άλλο μια ατέλειωτη διήγησις. Περιπέτειες και κακουχίες, πονηριές, αγγαρείες, αντιπάθειες και συμπάθειες, λοχαγοί αλησμόνητοι, άλλοι για τον ηρωισμό τους, άλλοι για τη στραβοξυλιά τους, μάχες και παγωμένες νύκτες, και πείνες και πορείες.

Σαν ένα αόρατο σχοινί, η χαρά έδενε σφιχτά όλους τους ξαπλωμένους άνδρες, τους έκανε ένα σώμα, μια ψυχή, τους έδινε δύναμη, τους έδινε εμπιστοσύνη, υγεία, ζωή.

Και έσπασε απότομα αυτό το σχοινί, εκείνο το πρωί, εκείνη την Κυριακή του 1941. Κόπηκε οριστικά. Μέσα στο θάλαμο οι άνδρες ξέρανε ότι είχαν μείνει μόνοι, ότι ο καθένας έπρεπε να πάρει στα χέρια του μια τσακισμένη ζωή και να τραβήξει το δρόμο του.

Σαν να είχαν γίνει ξένοι, δεν μιλούσαν πια ο ένας στον άλλον. Το ραδιόφωνο ξαφνικά άρχισε να διατάζει σε μια καινούργια, ξερή, σκληρή γλώσσα.

— Κλείσ' το, αδελφή!

Η μικρή νοσοκόμα το έκλεισε. Απ' έξω ακουγότανε ένας θόρυβος μακρόσυρτος, σκληρός σιδερένιος. Ο μαύρος μηχανοκίνητος στρατός, που είχε διασχίσει την Ευρώπη, περνούσε τώρα βαρύς στον έρημο φωτεινό αθηναϊκό δρόμο.

(Από τη συλλογή χρονογραφημάτων *Επίκαιρα...*)

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

[Μέρες του 1943]

Στην Κατοχή, όλοι οι Έλληνες πατριώτες ήταν εναντίον των κατακτητών και έκαναν ό,τι μπορούσαν για να τους πολεμήσουν. Στην αντίσταση αυτή έλαβαν μέρος και πάρα πολλά παιδιά, που διακρίθηκαν για τις ηρωικές πράξεις τους. Οι κατακτητές κυνηγούσαν άγρια τους Έλληνες πατριώτες, κι όταν κατόρθωναν να τους πιάσουν, τους βασάνιζαν, τους σκότωναν ή τους έριχναν σε άθλιες φυλακές και στρατόπεδα. Στη διήγηση που ακολουθεί, ένα μικρό κορίτσι, που κατοικούσε πολύ κοντά στις φυλακές Αβέρωφ, βρίσκει διάφορους έξυπνους και τολμηρούς τρόπους για να βοηθάει τους φυλακισμένους πατριώτες και να κάνει έτσι το καθήκον του προς τη σκλαβωμένη τότε πατρίδα.

 ΝΑ μελαχρινό κοριτσάκι δώδεκα χρονών, Μαίρη Ροδίου. Το σπίτι της ακριβώς απέναντι από το μέρος των φυλακών Αβέρωφ όπου κρατούνται σε απομόνωση οι επικίνδυνοι στον Άξονα πατριώτες. Από τα σιδερόφραχτα παράθυρα των κελιών μεταδίδεται στη γειτονιά όλο το δράμα αυτών των κακότυχων. Άγριες φωνές πόνου, παρακάλια διψασμένων που ζητάν νερό, βογκητά ετοιμοθάνατων. Η πλακωμάρα* της απομόνωσης έκανε όλους να λαχταράν τον ανοιχτόν ορίζοντα, να σκαρφαλώνουν στα παράθυρα και ν' ατενίζουν έξω ικετευτικά. Όποιον αντίκριζαν του κάναν νοήματα, μήπως και τους σπλαχνιζόταν. Μια ματιά από συνάνθρωπο, ένα κούνημα χεριού, κι ο φυλακισμένος έπαιρνε κουράγιο, γύριζε στη μοναξιά του καλοκαρδισμένος. Όταν είδε

η μικρή Μαίρη πως οι Γερμανοί πυροβολούσαν τους υπόδικους που πρόβαλλαν στα παράθυρα, ζήτησε από τη μητέρα της να μάθει τα σήματα Μορς. Γιατί; Για να συνεννοείται με του Αβέρωφ. Από τη στιγμή εκείνη το σπίτι του Ροδίου έγινε κέντρο επικοινωνίας με τους φυλακισμένους. Εκεί προστρέχουν οι συγγενείς τους, από κει μαθαίνουμε την πορεία των ανακρίσεων.

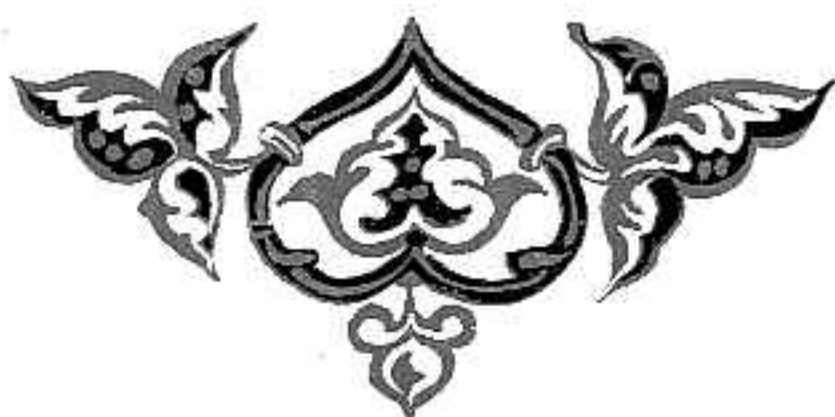
Ανέβαινε στην ταράτσα της η Μαίρη κι έπαιζε αθώα μ' ένα σφυράκι. Το χτυπούσε σύμφωνα με το τηλεγραφικό αλφάβητο, που τ' άκουγαν φυλακισμένοι ασυρματιστές, καν αξιωματικοί του Ναυτικού, και μετάφραζαν τι μηνούσε η μικρή. Για να μην προδοθεί κάνοντας κάθε μέρα το ίδιο παιχνίδι, καλούσε μια φιλενάδα της, και από την ταράτσα της φώναζε οδηγίες για τους φυλακισμένους μπερδεμένες με τραγούδια. Ποιος να υποπτευθεί κοριτσάκια που παιδιαρίζουν; Μέσα από τα κελιά όσοι κάτεχαν το Μορς άρθρωναν κι αυτοί τις επιθυμίες τους με τα σήματα· όσοι τ' αγνοούσαν ζήτηγαν της μικρής να τους στείλει μολύβι και χαρτί. Πήγαινε τότε η Μαίρη και περίμενε ώρες ολόκληρες στην ουρά για να παραδώσει δέμα με τρόφιμα, μέσα στα οποία έκρυβε ένα τόσο δα μολυβάκι και χαρτί τάχα περιτυλίγματος.

Εκεί στις ουρές έβλεπε η μικρούλα την αγωνία μητέρων και συγγενών. Αφού τρέχαν από ανακριτή σε εισαγγελέα να βρουν ποιος Γερμανός δωροδοκιόταν,* αφού έδιναν τα παραδάκια τους σ' απατεώνες που τις κορόιδευαν, γύριζαν απελπισμένες στην εξώπορτα της φυλακής[...] Η παραμικρή λεπτομέρεια που ακούν τους φαίνεται βουνό —ίσως απ' αυτήν οδηγηθούν να πιάσουν το νήμα της επικοινωνίας με τον αγαπημένο. Κοντά στις ντόπιες γυναίκες έβλεπες και μαυροφόρες, φερμένες από τα χωριά, που πέφταν στα γόνατα και παρακαλούσαν κανένα χιτλερικό κάθαρμα να τους πει αν ζούσαν τα παιδιά τους.

Σαν έμπαινε καμιά φορά η Μαίρη μέσα στου Αβέρωφ, αντίκριζε καταφρονημένους σαλταδόρους* ανάκατους μ' αξιωματικούς κι επιστήμονες, όλους να ζουν μέσα στη βρώμα και την καταπίεση. Τους υποχρέωναν, με το βούρδουλα καμιά φορά, να πίνουν ζεματιστή τη σούπα τους, ώστε το φαί να μην είναι στιγ-

μη χαράς παρά κι αυτό μαρτύριο. Τους υποχρέωναν το χειμώνα, ακόμα κι όταν έβρεχε, να βγαίνουν περίπατο στην αυλή, κι ύστερα να γυρίζουν μουσκεμένοι στα παγωμένα κελιά τους, για να ξυλιάσουν απ' το κρύο. Εδώ συναντούσε δεσμοφύλακες με σιχαμένες μορφές, εκεί διασταυρωνόταν με κανένα νέο που τον σέρναν από τα βασανιστήρια γεμάτων πληγές, με ρούχα καταματωμένα, ανίκανον να σταθεί στα πόδια του. Κάτι καλόγριες, που διακονούσαν* στου Αβέρωφ, της έμαθαν να μεταφέρει σημειώσεις στις πλεξούδες των μαλλιών, στ' αυτιά της, κάτω από τη γλώσσα, όπως έκαναν οι ίδιες. Τούτος ο κρατούμενος της ζητάει φαΐ γιατί πεινά, άλλος ένα καθρεφτάκι να κοιτάζεται στην απομόνωση, να μην αισθάνεται κατάμονος και τρελαθεί. Η Μαίρη, για ν' ανακουφίσει τόση δυστυχία, γίνεται χίλια κομμάτια. Ο σπουδαιότερος τρόπος συνεννοήσεως των υπόδικων είναι τα σημειώματα που μπορούν να γράφουν με τα μολύβια που τους στέλνει εκείνη. Τα σημειώματα αυτά τα πετάν απ' το παράθυρό τους στην τaráτσα του Ροδίου, μα για να μην τα ανακαλύψουν οι Γερμανοί, η μικρή τρέχει και χωρατεύει με τους φρουρούς, τραβά την προσοχή τους, κι έτσι το πολύτιμο χαρτάκι πέφτει απαρατήρητο. Το κοριτσάκι σώζει πολλούς πατριώτες, γιατί πληροφορούνται οι δικοί τους καταλεπτώς* τι είχε ειπωθεί στις ανακρίσεις, ποιος δε βάσταξε τα μαρτύρια κι ομολόγησε, ποιοι πρόκειται να συλληφθούν. Τώρα η Μαίρη μαθαίνει γερμανικά, ώστε να μπορεί ν' απασχολεί καλύτερα τους ναζήδες φρουρούς. Ό,τι ωραιότερο έχει να δείξει η Κατοχή, δε θα το βρείτε ούτε σ' αυτό, ούτε σε κανένα άλλο βιβλίο —έμεινε κρυμμένο στις καρδιές των Ελλήνων.

(Από το βιβλίο *Το χρονικό της σκλαβιάς*)

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Πατρίδα

Πάλε ξυπνάει της άνοιξης τ' αγέρι·
στην πλάση μυστικής αγάπης γλύκα.
Σα νύφ' η γη πόχει άμετρα άνθη προίκα,
λάμπει ενώ σβηέται της αυγής το αστέρι.

Πεταλούδες πετούν ταίρι με ταίρι,
εδώ βουίζει μέλισσα, εκεί σφήκα.
Τη φύση στην καλή της ώρα εβρήκα·
λαχταρίζει η ζωή σ' όλα τα μέρη.

Κάθε μοσχοβολιά και κάθε χρώμα,
κάθε πουλιού κελάηδημα ξυπνάει
πόθο στα φυλλοκάρδια μου κι ελπίδα

να σου ξαναφιλήσω τ' άγιο χώμα,
να ξαναϊδώ και το δικό σου Μάη,
όμορφή μου, καλή, γλυκιά πατρίδα.

(Το ποίημα γράφτηκε στο Μόναχο το 1888)

(Από το βιβλίο *Τα σονέτα*)

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Αναστάσεως ημέρα*

(12 Οκτωβρίου 1944)

ΝΥΝ απολύεις τον δούλον σου, Δέσποτα. Αυτό περιμέναμε. Μια μέρα σαν τη σημερινή. Όποιος την έζησε, έζησε τη μεγαλύτερη χαρά που μπορεί να λαχταρήσει ψυχή ελεύθερου ανθρώπου. Τέτοια χαρά δε θα την έχει γνωρίσει καμιά από τις γενεές που επέρασαν. Τέτοια γιορτή δε θα γιορτάστηκε ποτέ ως τώρα κάτω από τη σκιά της Ακροπόλεως. Τέτοια ιαχή* δε θα εδόνησε ποτέ το γαλάζιο ουρανό μας από τους πανάρχαιους καιρούς που υπάρχει Ελλάδα και φωνή ελληνική.

Εκείνος που θα επιχειρήσει να περιγράψει τη σημερινή γιορτή θα επιχειρήσει το αδύνατο. Γιατί δε βρέθηκε ακόμα ο τρόπος, ούτε γεννήθηκε ο τεχνίτης του λόγου που να μεταδώσει σε όλη του την έκταση το παραλήρημα ενός λαού που λυτρώνεται από τις αλυσίδες του και κραυγάζει το «Χριστός Ανέστη».

Ήταν ο χαιρετισμός της ημέρας. Γλυκιά φθινοπωρινή μέρα που καταγράφεται με τεράστια γράμματα στην Ιστορία του Έθνους, για να γιορτάζεται απ' όλες τις γενεές των Ελλήνων.

Μια μέρα-παραμύθι. Τέσσερα χρόνια το περιμέναμε. Μα όταν το είδαμε χτες το πρωί, όταν είδαμε τις σημαίες και τις σημαιούλες να κυματίζουν στους δρόμους της πόλεως, όταν είδαμε τον Παρθενώνα λυτρωμένο από την αγκυλωτή κηλίδα,*

* Εκφωνήθηκε από το Ραδιοφωνικό Σταθμό την ημέρα της Απελευθέρωσης.

όταν είδαμε στην άσφαλτο τα τελευταία ίχνη της τελευταίας μπότας, όταν είδαμε να παίρνουν σάρκα και οστά τεσσάρων ετών όνειρα και προσδοκίες, όταν είδαμε γελαστά τα πρόσωπα ενός κόσμου που σερνόταν ίσαμε χτες σκυφτός στους δρόμους, όταν ακούσαμε ν' αντηχεί το γέλιο σε μια πόλη από την οποία είχε σβήσει η χαρά, βρεθήκαμε εκστατικοί, όπως βρίσκεται κανείς εμπρός στο απίθανο, εμπρός στο θαύμα, εμπρός σε κάτι που είναι πέρα από τα όρια του φυσικού.

Ελεύθεροι! Ως χτές ήταν η ευχή που ανταλλάσσαμε μεταξύ μας. Σήμερα έγινε η πραγματικότητα.

Ελεύθεροι!

Φεύγει ο εχθρός. Δεν είχε άραγε συναίσθηση των όσων διέπραξε, και θέλησε για τελευταία του εκδήλωση να καταθέσει αποχαιρετιστήριο στέφανο στο Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτου μας; Με την αξιοπρέπεια που διακρίνει το λαό μας στις μεγάλες στιγμές της Ιστορίας του, ο κόσμος που ήταν σε πυκνά κύματα γύρω στο Μνημείο εξεκένωσε* αμέσως το χώρο και έστρεψε τις πλάτες στο χθесινό κατακτητή, στο σημερινό ηττημένο που φεύγει ντροπιασμένος από τις ίδιες του τις πράξεις. Τον προπέμπουμε* με μια ευχή: να γνωρίσει και η δική του χώρα όσα κάτω από το πέλμα του ε γνώρισε η δική μας.

Εν τω μεταξύ, όλη η πόλη έχει ξεχυθεί στους ηλιοφώτιστους δρόμους και γιορτάζει. Πανήγυρη πανηγύρεων. Αδιαπέραστες οι κεντρικές αρτηρίες από τα πλήθη που φωνάζουν, αγκαλιάζονται, φιλιούνται και ψάλλουν τον Εθνικό μας Ύμνο και τους Ύμνους των Μεγάλων Συμμάχων μας. Όλες οι ηλικίες. Άντρες και γυναίκες. Μα πιο πολύ απ' όλους τα νιάτα. Αυτά κυριαρχούν. Αυτά δίνουν τον τόνο στον πυρετό της ημέρας. Τα σύγχρονα ελληνικά νιάτα, τα καλύτερα απ' όσα έχει γνωρίσει ο τόπος, τα νιάτα που μαρτύρησαν και αγωνίστηκαν, τα παιδιά που έγραψαν με το αίμα τους την ιστορία της σκλαβιάς, τα νιάτα του '44 που αψήφησαν τον εχθρό και γέμιζαν κάθε νύχτα τους τοίχους μας με τα συνθήματά τους, τα νιάτα που μας έδιναν την υπόσχεση της Λευτεριάς, αυτά πρωταγωνίστησαν και χτες και

γέμισαν την ατμόσφαιρα με τους ωραίους ενθουσιασμούς των. Ένας φοιτητής και μια φοιτήτρια ανεβασμένοι στη στέγη του Πανεπιστημίου στέκονται ακίνητοι κάτω από τη σημαία μας, έμψυχα αγάλματα που συμβολίζουν την πρωτοπορία της νεότητας στους αγώνες του Έθνους. Ο περίβολος του Πανεπιστημίου ήταν ο πυρήνας της συγκεντρώσεως. Από κει ξεχύνονταν οι ανθρωπinoι χείμαρροι και κατέκλυζαν την πρωτεύουσα.

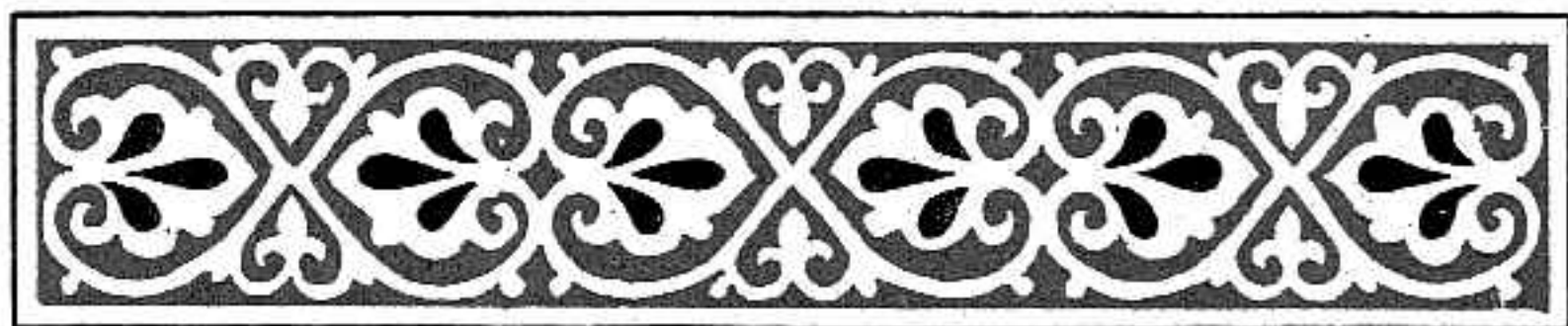
Ποτέ δεν την είδαμε με τόσο πανηγυρικό σημαιοστολισμό. Η κυανόλευκη, και κοντά σ' αυτήν οι σημαίες της Μεγάλης Βρετανίας, των Ηνωμένων Πολιτειών, της Σοβιετικής Ρωσίας. Πού ήταν αποθηκευμένες οι σημαίες αυτές των Συμμάχων μας για να βρεθούν σε τόση αφθονία στην κατάλληλη στιγμή;

Αλλά και για τότε πρόφτασαν να γραφτούν στους τοίχους της πόλεως οι χαιρετιστήριες ευχές με το «καλώς ορίσατε» στα βρετανικά στρατεύματα, που ανέμενε ο πληθυσμός να τ' αποθεώσει;

Πανηγυρίζει η πρωτεύουσα την εθνική πανήγυρή της. Την επλήρωσε ακριβά. Και αυτά όμως που πληρώσαμε και άλλα τόσα ακόμα να πληρώναμε, αφού γι' αντάλλαγμα έχουμε την Ελευθερία μας. Γι' αυτό την είπανε απ' τα κόκαλα βγαλμένη. Ήθελε τα κόκαλα των Ελλήνων για να λιπανθεί. Θρεμμένη, τώρα, μας χαρίζει τους καρπούς της. Πανεθνικό συμπόσιο. Γιορτή πανελλήνια. Προσερχόμαστε με εορταστικό ένδυμα, με αναμμένες τις λαμπάδες, με το χαμόγελο στα χείλη, με την έκφραση της αγαλλιάσεως* στη μορφή, με την ικανοποίηση του αγωνιστή που φτάνει στο τέρμα του δρόμου του. Προσερχόμαστε —πρέπει να προσερχόμαστε— με αγάπη ο ένας για τον άλλον, γιατί όλοι μας αποτελούμε μόρια* ενός συνόλου και όλοι είμαστε απαραίτητοι για το έργο της ανεγέρσεως του ναού...

Αγαπήσωμεν αλλήλους, για να γιορτάσουμε ενωμένοι τη γιορτή της Ελευθερίας μας, μια γιορτή που αποτελεί σταθμό και ξεκίνημα στην Ιστορία του Έθνους.

(Από τη συλλογή χρονογραφημάτων *Άπτερη Νίκη*)

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

Το φοινικόδεντρο

ΤΟ ΦΟΙΝΙΚΟΔΕΝΤΡΟ ήταν το «σήμα κατατεθέν» της γειτονίας μου. Τη σημάδευε και τη χαρακτήριζε. Μέσα στον κήπο του αρχοντικού με τα μαύρα κάγκελα και τη βαριά σιδερένια πόρτα —πάντα ανοιχτή— φαινόταν απρόσβλητο από τα εγκόσμια,* παρατηρώντας τα αφ' υψηλού. Το είχαμε βρει εκεί και μεγάλωνε μαζί μας ψηλώνοντας ολοένα και τινάζοντας καινούρια κλαδιά. Ήταν μια παρουσία ανεπανάληπτη και ζωντανή.

Εμείς τα παιδιά αγκαλιάζαμε τόν κορμό του με αγάπη. Ανεβαίναμε πάνω του, κι ήτανε δείγμα αξιοσύνης η ικανότητά μας να φτάνουμε όλο και πιο ψηλά. Η εκτίμησή μας αύξαινε ή μειωνόταν ανάλογα με την επίδοση του καθενός στην κατάκτησή του, κι ο Γιάννης, που κατάφερνε ν' ανέβει μέχρι τα φύλλα της απλωτής του βεντάλιας, κέρδιζε τον ανεπιφύλακτο θαυμασμό μας. Στις παραμονές των Βαΐων ο Γιάννης σκαρφάλωνε με δεξιοσύνη στο δέντρο και μας κατέβαζε κλωνιά για να ετοιμάσουμε σταυρούς και βάγια για την εκκλησία. Και ψήλωνε στα μάτια μας τόσο πολύ, σαν να 'φτανε την Πούλια και να την άγγιζε με τα ίδια του τα χέρια.

Το φοινικόδεντρο ήταν κιόλας πολύ ψηλό όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος της 28ης Οκτωβρίου 1940. Το αεράκι του δειλινού του

έφερνε τα μηνύματα και τους ψιθύρους από τη ζωή της γειτονιάς, γεμάτης πολεμικά γεγονότα, αγωνίες, προσδοκίες κι ελπίδες. Τα δικά μας παιδικά νήματα με το δέντρο κόπηκαν για λίγο. Κανείς δεν μπορούσε πια να φτάσει τόσο ψηλά. Ο Γιάννης έφυγε χαμογελώντας στρατιώτης.

Κάποια μέρα τα παράθυρα άνοιξαν με πάταγο*, τα ραδιόφωνα φλυάρησαν χαρούμενα κι ο Εθνικός Ύμνος χίμηξε στη γειτονιά σαν δυνατός αέρας που τον κρατούσαν φυλακισμένο στο ασκί του. Τα πρόσωπα γέλασαν πλατύ χαμόγελο, η πόλη ντύθηκε στα γαλάζια κι η πρώτη μας νίκη στον πόλεμο ήταν ένα αδιάψευστο γεγονός. 22 Νοεμβρίου. Είχαμε νικήσει στην Κορυτσά.

Ο φοίνικας, στηριγμένος στον άκαμπτο μεγαλόπρεπο κορμό του, δεν μπορούσε να λυγίσει, να φτάσει μέχρις εμάς, να πάρει τη χαρά μας και να την τινάξει στα δικά του ύψη. Γι' αυτό ο πιο μικρός της παρέας αποφάσισε να του φέρει το χαρμόσυνο άγγελμα. Τον βοηθήσαμε όλοι και τον ενθαρρύναμε. Είχαμε καταφέρει να νικήσουμε μίαν αυτοκρατορία, καί σ' ένα φοίνικα δε θα μπορούσαμε ν' ανέβουμε; Φιλότιμο στο φιλότιμο, με τις ιαχές* και τις ζητωκραυγές μας, ο μικρός κατάφερε γεμάτος αίματα και γδαρσίματα να φτάσει ψηλά στη φούντα των κλαδιών και να φωνάξει: «νικήσαμε».

Ευτυχισμένος έκοβε τους κλώνους και τους πετούσε κάτω θριαμβολογώντας. Στολίσουμε την εκκλησιά, τη γειτονιά, τις πόρτες μας, κάναμε αψίδες,* βγήκαμε στην Ομόνοια και γράψαμε στο Γιάννη, κάπου στο μέτωπο, πως ο μικρός ανέβηκε στο φοίνικα, πως η παράδοση συνεχιζόταν και πως μπορούσε να πολεμάει ήσυχος μέσα στα χιόνια.

Ο φοίνικας δέχτηκε την επίσκεψή μας πολλές φορές. Στις 22 Νοεμβρίου, σαν πήραμε την Κορυτσά. Στις 24 Νοεμβρίου, όταν πατήσαμε τη Μοσχόπολη. Στις 30 Νοεμβρίου, όταν νικήσαμε στο Πόγραδετς. Στις 4 Δεκεμβρίου, σαν έγινε δική μας η Πρεμετή. Στις 6 Δεκεμβρίου, όταν έπεσαν οι Άγιοι Σαράντα. Στις 8 Δεκεμβρίου, όταν αγκαλιάσαμε το Αργυρόκαστρο. Στις 22 Δε-

κεμβρίου, όταν πανηγυρίσαμε για τη Χιμάρα. Στις 20 Ιανουαρίου, όταν μπήκαμε στην Κλεισούρα. Το φοινικόδεντρο έγινε το σύμβολο της νίκης.

Κι ύστερα, ξαφνικά, το Πάσχα του '41 όλη αυτή η απέραντη ευτυχία, το παραλήρημα της γειτονιάς σταμάτησε. Ο μικρός ανέβηκε και πάλι να κατεβάσει κλαδιά για την Κυριακή των Βαΐων, μα στα μάτια του γυάλιζαν τα δάκρυα κι η απελπισία. Γύρισε κι ο Γιάννης. Μα δεν ξανανέβηκε στο δέντρο, γιατί του έλειπε το ένα πόδι. Κι όλα τυλίχτηκαν στη σκοτεινιά, και μόνο το αεράκι του δειλινού ανέλαβε να του λέει τα νέα μας, γεμάτα βογκητά κι απόγνωση...

Πριν από καιρό, μια κίτρινη μπουλντόζα στάθηκε μπροστά στην πόρτα του αρχοντικού. Περνώντας τυχαία, ένιωσα μέσα μου τον κίνδυνο, μα απόδιωξα τη σκέψη, γιατί μου φάνηκε φρικτή. Λες να ρίξουν το φοινικόδεντρο; Αν είναι δυνατόν. Άλλωστε στις πολυκατοικίες αφήνουν πάντα ένα χώρο κενό —για λίγο αέρα και λίγη ανάσα— κι εκεί, οπωσδήποτε, υπήρχε χώρος για το δέντρο που ήταν η ψυχή μιας εποχής. Η ψυχή της γενιάς μου.

Αδιάφοροι για όλ' αυτά, οι οικοδόμοι έκαναν τη δουλειά τους κι έριξαν το δέντρο κάτω. Δεν το είδα πεσμένο. Το απέσυραν αμέσως. Μόνο εκεί που υψωνόταν άλλοτε αγέρωχο,* είδα μια τρύπα βαθιά —τόσο βαθιές ήταν οι ρίζες του— μια τεράστια πληγή. Μια πληγή σαν τάφος, όπου θα 'πρεπε να θάψουμε τις παιδικές μας αναμνήσεις, τις ιαχές, τα σαλπίσματα των ηρωικών χρόνων, τις Κυριακές των Βαΐων και τις θριαμβευτικές μέρες με τις νίκες μας. Κι εκεί, στη θέση αυτού του μνημείου —γιατί μνημείο ήταν για μας— ξεφύτρωσε αργότερα μια τσιμεντένια κολόνα. Μου φαίνεται, λοιπόν, πως ο κόσμος γύρισε ανάποδα, πως κάτι δεν πάει καλά, πως έφυγε κυνηγημένη από τον πλανήτη μας η ευαισθησία και η αγάπη για τα πράγματα που δίνουν στη ζωή μας ομορφιά και περιεχόμενο. Ποιο παιδί θα θελήσει τώρα να σκαρφλώσει στην τσιμεντένια κολόνα, και γιατί; ποια κλαδιά να κόψει, ποια εκκλησία να στολίσει;

Αν ήταν —λέω— να μου αναθέσουν τον πανηγυρικό της 28ης Οκτωβρίου 1940, δε θα έλεγα τίποτε από κείνα τα περισπούδαστα* πατριωτικά λόγια που αγγίζουν μόνο τ' αυτιά και φεύγουν χωρίς έλεος. Θα μιλούσα για το φοίνικα της γειτονιάς μου και νομίζω πως θα ήμουνα απόλυτα συνεπής με τη μεγάλη επέτειο που έρχεται και με το χρέος μου σαν ανθρώπου απέναντι σ' έναν «αυτόπτη μάρτυρα» της ηρωικής εκείνης εποχής, που κανείς μέχρι σήμερα δε σκέφτηκε να του κάνει το παραμικρό μνημόσυνο.

(Από το περιοδικό *Συνεργασία*)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

[Για το θάνατο της θυγατέρας μου Ναθαλίας]

Τώρα, π' ανθίζ' η κυκλαμιά και κάθε σπόρο πόχει
κρυφό κρεβάτι μες στη γη ξυπνά το πρωτοβρόχι,
που πριν αρχίσουν οι χιονιές, η πάχνη, τ' αγριοκαίρι,
ξεγελασμένα τα κλαριά με τη στερνή γλυκάδα,
π' ολόγυρά του φεύγοντας σκορπά το καλοκαίρι,
στολίζονται με μυρωδιές, μ' ανθούς, με πρασινάδα—

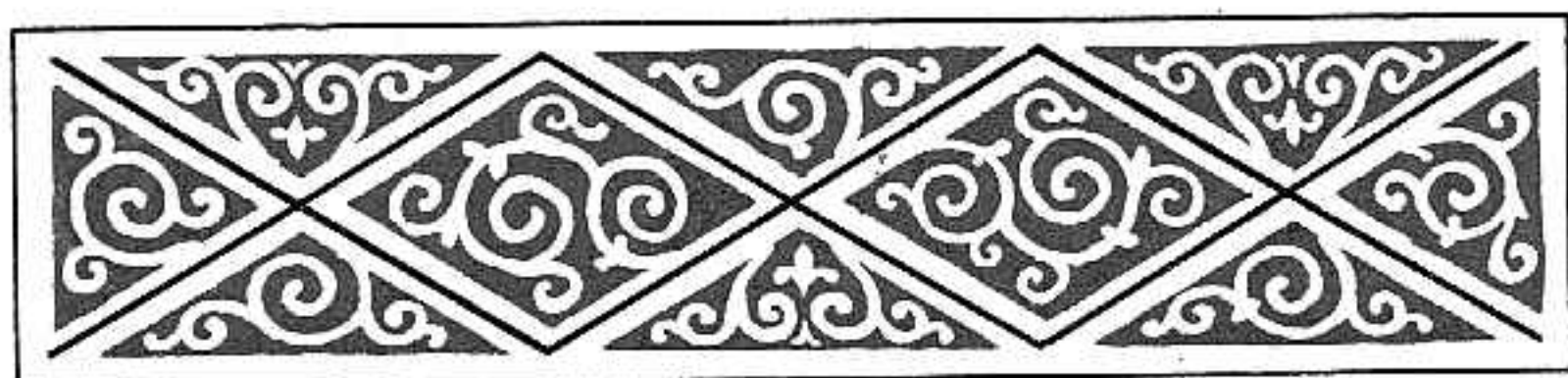
τώρα, παιδί μου, εξήλεψες το στείρο το σκοτάδι,
του τάφου τα στολίσματα, την ερημιά, τον άδη!

Μοσχοβολά η αλιφασκιά, μικρή μου Ναθαλούλα,
τα ρείκη, οι δάφνες, οι μυρτιές ποτίζονται δροσούλα,
και τον αγέρα πλημμυρούν με την αναπνοή τους.
Στον ήλιο του φθινόπωρου σα ζωντανά λουλούδια
οι καλογιάννοι χαίρονται. Με τη γλυκιά φωνή τους
στο βάτο π' ακουρμαίνεται λαλούν τα στεφανούδια
τα βάσανα της ξενιτιάς... Κι εσύ στο γέροντά σου
στέλνεις, παιδί μου, ανέλπιστα τα νεκρολίβανά σου;

.....
Στον πολυτάραχο γιαλό του κόσμου μian ημέρα
διαβάτης ανυπόμονος περνά σαν τον αγέρα.
Το πάτημά του εφάνηκε στον άμμο μian αυγή·
άγριο το κύμα πέρασε τη νύκτα και το σβει...

(Βίος και Έργα)

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

[Ένας ηρωικός Κύπριος μαθητής]

Το αφήγημα που ακολουθεί αναφέρεται στους απελευθερωτικούς αγώνες των Κυπρίων αδελφών μας. Στους σκληρούς αυτούς αγώνες οι μαθητές, ακόμα και οι πιο μικροί, έλαβαν με ηρωισμό μέρος, προσφέροντας έτσι ανεκτίμητες υπηρεσίες στην πατρίδα.

ΑΕΝ άργησα, βέβαια, να πεισθώ, μ' όλη την αντίδράση μου, πως κι ένα κορίτσι μπορούσε να βγάνει πέρα για πέρα ασπροπρόσωπο το σπίτι, όταν άρχισαν τόσα δα κοριτσάκια να κρύβουν τις χειροβομβίδες στις τσάντες τους και τα πιστόλια στον κόρφο τους. Ανεξάρτητα, όμως, απ' αυτό, το σπίτι μας ασφαλώς δεν περίμενε να βγει απ' τη Στάλω ασπροπρόσωπο. Ένα βράδυ δεν ήρθε ο Νίκος. Έγινε εφτά η ώρα, οχτώ, εννέα, τίποτα. Είχαμε ζαρώσει όλοι [...] Καθίσαμε κι οι τέσσερις κοντά κοντά, σαν για ν' αντιμετωπίσουμε καλύτερα το κακό που υποψιαζόμαστε, και κρεμαστήκαμε σιωπηλοί απ' την προσμονή ενός χτυπήματος στην πόρτα. Μονάχα ο πατέρας επαναλάμβανε κάθε τόσο μια μονότονη κατάληξη σαν αφαιρεμένος, σαν ν' απαντούσε στον εαυτό του ή σε δικά μας βουβά, αδιατύπωτα* ερωτήματα:

— Κάτι θα τον κράτησε. Θά'ρθει.

Εγώ τα είχα χάσει. Κι ο Νίκος, λοιπόν; Κάρφωνα το βλέμμα

μου επίμονο κι ερωτηματικό στη Στάλω, μα εκείνη τ' απόφευγε. Άλλο πάλι αυτό. Γιατί δεν αντιμετώπιζε απόψε το βλέμμα μου, γιατί δεν τ' άρπαζε απ' τα μαλλιά; Μου ερχόταν να φωνάξω: «Πατέρα, πρέπει να ξέρει η Στάλω. Μητέρα, πρέπει να ξέρει η Στάλω», μα συγκρατιόμουν.

Κι η ώρα περνούσε. Περνούσε με την ίδια μονότονη διαββαίωση του πατέρα, ολοένα όμως και πιο ξεθωριασμένη, ολοένα και πιο αλλοιωμένη και πιο σιγανή:

— Κάτι θα τον κράτησε. Θά 'ρθει.

Δεν τη σχολιάσαμε, δεν απαντούσαμε, δεν ακούγαμε καν. Πώς να την ακούσουμε; Ίσως κι ο πατέρας να μην την άκουγε, ίσως να μην είχε συναίσθηση πώς τη διατύπωνε. Ηχούσε σαν εκείνες τις μάταιες παρηγόριες, τις τόσο πρόδηλα* μάταιες, που βαριέσαι και ν' απαντήσεις και τις δέχεσαι μ' ένα ελαφρό, συγκαταβατικό,* αναιμικό χαμόγελο: εν τάξει.

Όμως μετά τις έντεκα η μητέρα δεν μπορούσε πια να κρατηθεί κι άρχισε να κλαίει. Μαζί της δακρύζαμε κι ετοιμαζόμαστε η Στάλω κι εγώ. Κι ο πατέρας δεν προσπάθησε να σταματήσει εκείνο το ξέσπασμα. Πώς να το σταματήσει; Γιατί να το σταματήσει, αφού διοχετευόταν κι ο ίδιος μ' αυτό; Παραδόθηκε. Άφησε το «κάτι θα τον κράτησε» (ήταν ολότελα άχρηστο πια, αν και τότε χρησίμευσε;) κι έμεινε σκυμμένος κι άναβε διαρκώς τσιγάρο.

Καμιά στιγμή έλεγε κάποιος:

— Σιωπή, σαν ν' άκουσα βήματα.

Φτερούγισμα, λαχτάρα, τέντωμα της προσοχής, κράτημα της αναπνοής, σπίθισμα ελπίδας. Ύστερα ξανά το βαρύ —πιο βαρύ τώρα— πέσιμο ως το βυθό:

— Όχι.

— Δεν μπορούμε να ειδοποιήσουμε την αστυνομία; δοκίμασε δειλά η μητέρα.

Δεν της απαντήσαμε. Τι να της απαντήσουμε;

— Θα ρρώ πως δεν ανακατεύεται σ' αυτές τις δουλειές ο Νίκος, είπα, μολονότι άτονα, εγώ. Ξέρω.

Ούτε σ' εμένα δεν απάντησαν. Σαν να μην είχα μιλήσει, σαν να μην άκουσαν. Δε γύρισαν καν να με κοιτάξουν, ν' ανακρίνουν εκείνο το «ξέρω».

Και ξανά η φοβερή σιωπή. Και ξανά το πνιχτό κλάμα της μητέρας. Ήμαστε όλοι κάτω απ' την επιφάνεια, ψαχουλεύαμε όλοι τυφλά στον πυθμένα. Όσπου στις δώδεκα σταμάτησε ξαφνικά μπροστά στο σπίτι μας ένα αυτοκίνητο. Πεταχτήκαμε όλοι όρθιοι.

— Παναγιά μου! φώναξε η μητέρα.

Κι επαναλάβαμε εκείνο το «Παναγιά μου» όλοι μέσα μας με την ψυχή στο στόμα (—Παναγιά μου! Παναγιά μου, το Νίκο μας!).

Δυνατά χτυπήματα τράνταξαν την πόρτα.

— Πάω ν' ανοίξω εγώ, είπε ο πατέρας.

Είπε ο πατέρας; Όχι, δεν ήταν ο πατέρας αυτός, δεν ήταν δική του αυτή η παράξενη φωνή που αντήχησε ξαφνικά βραχνή κι επιταχτική. Αυτή γι' άλλους σκοπούς ήταν, αυτή έδινε στρατιωτική διαταγή. Ένιωσα —όχι «ένιωσα», συγκλονίστηκα— έτσι όπως μ' εκείνο το περίεργο βλέμμα της Στάλως, όταν είχα βρει τα φυλλάδια.

Δοκιμάσαμε να τον παρακολουθήσουμε μα γύρισε και μας κοίταξε μ' έναν τέτοιο τρόπο που καρφωθήκαμε στις θέσεις μας:

— Πάω ν' ανοίξω εγώ, είπα!

Όχι δεν ήταν ο πατέρας αυτός.

Εισήλασαν* ένα αψηλός Εγγλέζος αξιωματικός και πέντε άνδρες. Γύρευαν το Νίκο.

Γύρευαν το Νίκο; Άλλαξαν ευθύς μέσα μας τα τόξα των δακρύων. Έγινε όσο μπορούσε πιο κοίλο το σπίτι για ν' ακούσει καλύτερα.

— Δεν ήρθε ακόμα, είπε ο πατέρας.

Μας απομόνωσαν σ' ένα δωμάτιο για να ψάξουν.

Αγκαλιαστήκαμε σ' εκείνο το δωμάτιο και κλάψαμε από χαρά, όλοι, κι ο πατέρας. Κρατούσαμε ο ένας το χέρι τ' άλλου, σφίγγαμε ο ένας το χέρι τ' άλλου, χωρίς να μιλάμε.

— Μονάχα μην έρθει τώρα.

— Δεν έρχεται.

Και πάλι δυνατό σφίξιμο των χεριών.

Έψαχναν ώρα πολλή. Έστερα μας είπαν πως θα 'μεναν να τον περιμένουν. Κι έμειναν οι τρεις. Οι άλλοι βγήκαν. Ακούσαμε τ' αυτοκίνητο ν' απομακρύνεται λιγάκι και να σταματά. Φαίνεται πως θα κρυβόντουσαν στην αυλή. Έσβησαν όλα τα φώτα του σπιτιού και κάθισαν σιωπηλοί κι υπομονητικοί. Σιωπηλοί καθίσαμε κι εμείς.

Όμως μάταια περίμεναν οληνύχτα. Ο Νίκος δε γύρισε. Κι όταν ξημέρωσε, έφυγαν. Τι γλυκό πρωί ήταν εκείνο. Τι πόρτα που 'κλεισε πίσω τους.

Εμείς καθίσαμε να τα πούμε, να πούμε την έγνοια που τέλειωσε και την έγνοια —τι έγνοια!— π' άρχιζε. Ρωτούσε η μητέρα —την αφήναμε νά ρωτά— κι απαντούσαμε εμείς. Τι έτοιμη που είχαμε την απάντηση: τι είν' αυτά που ρωτάς τώρα, μητέρα; Σαν να μην είχαμε όλοι τα ίδια ερωτήματα. Μονάχα που αυτή ήταν μητέρα και τα τολμούσε, μονάχα που αυτή ήταν μητέρα και δεν έκανε λογαριασμούς. Αργότερα ήρθε η γειτονιά με την περιέργειά της και πίσω της οι δημοσιογράφοι.

Την άλλη μέρα ήταν η φωτογραφία του Νίκου μας σ' όλες τις εφημερίδες, γελαστή, με το στραβό σκουφί του Γυμνασίου. Τη φιλούσε κλαίγοντας η μητέρα σαν να 'ταν η πρώτη φορά που την έβλεπε, σαν να μην ήταν αυτή που την έδωσε: Θα σας δώσω την πιο όμορφη. Και πραγματικά δεν ήταν η ίδια φωτογραφία. Αλλιώςτικο έγινε το σκουφί, αλλιώςτικο το χαμόγελο. Και το βλέμμα κοίταζε τώρα όπως το βλέμμα των άλλων, το ξεσηκωμένο απ' τις Ιστορίες, το ξεσηκωμένο απ' τ' αναγνωστικά.

(Από το βιβλίο *Κλειστές πόρτες*)

Ο τσαλαπετεινός κι η καρακάξα

ΜΙΑ μέρα η καρακάξα καθόταν πάνω σ' ένα δέντρο κοντά στην άκρη του χωριού κι κοιτάζε τα περιστέρια που κατέβαιναν κοπάδι από τις φωλιές τους μέσα στην αυλή κι έτρωγαν καλαμπόκι. Άλλη μέρα τα είδε πάλι, και κάθε μέρα έβλεπε πώς ζουν τα περιστέρια.

Μια μέρα, καθώς καθόταν πάνω στο δέντρο, είδε πάλι τα περιστέρια να κατεβαίνουν μέσα στην αυλή και να τρώνε κι αναστέναξε από το κακό της.

Σ' ένα άλλο δέντρο εκεί κοντά καθόταν ο τσαλαπετεινός. Άμα άκουσε την καρακάξα που αναστέναξε, την ερώτησε τι έπαθε. Κι αυτή του λέει:

— Όσο βλέπω τα περιστέρια να ζουν έτσι, θα σκάσω από το κακό μου. Τι! εκείνα είναι καλύτερα από μένα και βρίσκουν κάθε μέρα φαΐ έτοιμο, κι εγώ να σκοτώνομαι όλη μέρα και να μένω νηστική;

Της λέει κι ο τσαλαπετεινός:

— Κάθεσαι και μαραζώνεις γι' αυτό το πράμα; Εύκολο είναι να ζεις κι εσύ σαν τα περιστέρια.

— Με ποιον τρόπο; τον ερωτά η καρακάξα.

— Με ποιον τρόπο; Να σου πω, της λέει. Βλέπεις τα περιστέρια; Όλα είναι ολόασπρα. Να πας κι εσύ ν' ασπρίσεις τα φτερά

σου κι ύστερα να πας να τρουπώσεις ανάμεσά τους. Δε θα σε καταλάβει κανένας και θα καλοπερνάς σαν εκείνα.

— Πολύ καλή η συμβουλή, γείτονα! Καλά το λένε: «Γείτονα έχεις; Θεόν έχεις». Πάω αμέσως να κάμω όπως μου λες.

Πέταξε η καρακάξα από το δέντρο κι επήγε ίσια στον ποταμό. Εκεί ήταν ένας νερόμυλος. Πέφτει μέσα στ' αυλάκι, έγινε μουσκίδι. Κοιτάζει, το παράθυρο του μύλου ήταν ανοιχτό. Κανένας δεν ήταν μέσα. Μπαίνει από το παράθυρο, κυλιέται καλά καλά μέσα στη σεντούκα από τ' αλεύρι, έγινε ολόασπρη, πιο άσπρη από τα περιστέρια. Βγαίνει κατόπι από το παράθυρο και πάει ολόισια στο σπίτι που ήταν τα περιστέρια. Ανακατεύτηκε μαζί τους κι έτρωγε. Κάμποσες μέρες περνούσε ζωή χαρισάμενη.

Μια μέρα, ο νοικοκύρης του σπιτιού έφερε κάτι ξένους να τους κάμει τραπέζι. Παράγγειλε στη γυναίκα του να ετοιμάσει φαγητά και να σφάξει και πέντ' έξι περιστέρια.

Η νοικοκυρά edιάλεξε τα μεγαλύτερα. Μέσα σε εκείνα που edιάλεξε ήταν κι η καρακάξα. Τα έσφαξεν ένα ένα και τα έδωσε της κόρης της να τα μαδήσει.

Την ώρα που έπιασε την καρακάξα να τη σφάξει, της έμπηξε κάτι φωνές, που την έκαμαν να ξιπαστεί. Κοιτάζει, δεν ήταν περιστέρι! Από τις φωνές την κατάλαβε πως είναι καρακάξα κι εθύμωσε. Έτσι θυμωμένη που ήταν, της έβγαλε τα φτερά της ως το ένα και την επέταξε έξω από την αυλή μέσα στα χωράφια.

Η καρακάξα έμεινεν εκεί δα κάμποσην ώρα ζαλισμένη, κι άμα ήρθε στον εαυτό της, σηκώθηκε κι έκατσε και λέει μοναχή της: «Ο Θεός μ' εγλίτωσε. Τέτοια καλοπέραση, καλύτερα να μου λείπει!»

Ο τσαλαπετεινός εκείνη την ώρα καθόταν πάνω στο ίδιο δέντρο και άκουσε τι είπεν η καρακάξα, και της λέει:

— Τι νέα, γειτόνισσα; Όλο καλοπέραση βλέπω! Ας πεθάνομε εμείς!

Κι η καρακάξα του λέει:

— Ου, να γκρεμιστείς απ' εμπρός μου, βρωμοτσαλαπετεινέ, κι εσύ κι οι συμβουλές σου! Από σένα και μόνον εγίνηκα τέτοιο χάλι! Αν μπορούσα να πετάξω, θα σ' έκαμνα να μην ξέρεις πού να πα να σταθείς!

Σαν τ' άκουσεν αυτά ο τσαλαπετεινός, εχάθηκεν από κει. Κι από τότε η καρακάξα έχει έχθρητα μαζί του. Άμα τον δει να φανερωθεί, μπήγει τις φωνές και συνάζει όλα τα πουλιά πάνω του. Αλλά ο τσαλαπετεινός το ξέρει και χάνεται σαν τον άνεμο.

(Λαϊκή παράδοση)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Οι γερανοί

Φθινοπωρινή βραδιά.

Ο ήλιος βασιλεύει.

Δε σαλεύουν τα κλαδιά,
φύλλο δε σαλεύει.

Και περνούν οι γερανοί,
ταξιδεύουν πέρα,
και σα λόγχη μελανή
σχίζουν τον αγέρα.

Ο κρωγμός* αντιλαλεί
κι όλοι τους κοιτάζουν
και μ' αγάπη «ώρα καλή!»
στα πουλιά φωνάζουν.

Κι η γρια που περπατά
στο ραβδί γερμένη,
στέκει και τα χαιρετά,
λέγει λυπημένη:

Στο καλό, χρυσά πουλιά,
στο καλό να πάτε.
Τάχα θα με βρείτε πλιά
πίσ' όταν γυρνάτε;

Ήλθ' ο Μάρτης και ξυπνά
σα νυφούλα η πλάση,
λουλουδίζουνε βουνά,
πρασινίζουν δάση.

Ήλθαν από μακριά
τα πουλιά και πάλι,
μα σκεπάζει τη γρια
κρύα γης αγκάλη.

(Από το βιβλίο *Ποιήματα*)

ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ

Φθινόπωρο

Ὡρα δειλινού·
του φθινόπωρου τα νέφη στύβουν το φουστάνι
να στεγνώσει τ' ουρανού.
Και στου απόβροχου τη σκόλη
βγαίνουν για σεργιάνι*
οι σαλίγκαροι όλοι
κάτω απ' το ξεθωριασμένο παρασόλι*
του ήλιου. Τώρα, η λάμια*
η γη λιάζει τα βρεμένα της τα χράμια*
με των κάμπων τα πλουμίδια.*
Κι από τα χορτάρια
κι από τα ψηλά γρασίδια
οι σταλαγματιές γλιστρούνε χάντρες
και μαργαριτάρια
από ουράνια δαχτυλίδια.
Τις μαζώνουν οι νεράιδες οι ανυφάντρες*
μες στα υπόγεια τους σεράγια* και στ' ανήλια
—πολυέλαιους κι αργυρά καντήλια,
σε πλεμάτια* κρυσταλλένιες μπάλες —
υάγισσα γριά κι η αράχνη τις κρεμάει μες στις κουφάλες.

Και λογής λογής
ένα ένα όλα τα ζούδια
ξεφαντώνουν απ' της γης
κι από μέσα από τα φλούδια.
Κι ένας μύρμηγκας σκαλώνει σ' ένα αγκάθι φουντωτό
ν' αγναντέψει όλο τον κόσμο από τέτοιο λιακωτό.*
Να, το αυλάκι
—κάνει χάζι—
το άχυρο, σχεδία που αράζει
και το δραςκελούν βαθράκοι.
Κόσμοι ολόκληροι ζώφια
ταξιδεύουν με πιρόγες* τα κελύφια.
Κρύα ανατριχίλα στα νερά.
Σαν πεταλουδιώνέ σμάρι*
τώρα ο σίφουνας θα πάρει
απ' τα δέντρα όλα τα φύλλα τα ξερά.
Στα καλάμια τη φλογέρα του σφυράει
κι όπως πάει, πάει, πάει,
ο άνεμος —τσοπάνος— σαλαγάει*
σ' άλλα πιά λημέρια,
σ' άλλο τώρα χειμαδιό* τα καλοκαίρια.

(Από την ποιητική συλλογή *Προφητείες*)

Τ' αυγά

ΚΕΙΝΗ την εποχή ήταν ένας καπετάνιος με καράβι. Μια φορά έφτασε σ' ένα λιμάνι και πήγε σε μια ταβέρνα για να φάει. Μπαίνει μέσα και ρωτάει τον ταβερνιάρη:

— Έχεις τίποτε φαΐ να φάω;

— Δεν έχω, κακόμοιρε! Μου σώθηκαν τα φαγητά. Εδώ δα έχω τρία τέσσερα αυγά τηγανισμένα. Σου κάνουν; να σου τα βάλω να φας;

Δέχτηκε ο καπετάνιος κι έκατσε κι έτρωγε.

Κει που έτρωγε, να κι έρχεται ένας ναύτης, και του λέει που τραβούσαν τις άγκυρες του караβιού, γιατί επήρε αέρας!

Παρατάει ο άνθρωπος το φαΐ και τρέχει ίσια στο καράβι του. Μπαίνει μέσα, τραβούν τις άγκυρες πάνω και δεν μπορούν να σιγουρέψουν το καράβι. Βοήθησεν ο Θεός κι ο Αι-Νικόλας και γλίτωσε το καράβι από τη φουρτούνα.

Έκαμε πέντε έξι χρόνια νά 'ρθει πάλι σ' αυτό το λιμάνι.

Άμα ήρθε σ' αυτό το μέρος, ο καπετάνιος πήγε να πληρώσει τ' αυγά που τα είχε στο νου του. Τα θυμόταν που τα χρωστούσε.

Ο ταβερνιάρης του βγάζει λογαριασμό αλογάριστο.

— Αυτά τ' αυγά, αν τα εκάθιζα στην όρνιθα, θα έβγαζε τέσσερα πουλιά, δυο πετεινούς, δυο όρνιθες.

Τον πάει στο δικαστήριο, γιατί αυγό τ' αυγού, πουλί του πουλιού, του έπαιρνε το καράβι, και το χρέος δεν εγλίτωνε.

Εγύριζε ο άνθρωπος σαν παλαβός, που έχανε το καράβι του

για τέσσερα αυγά! Επήγε σε μιαν άλλη ταβέρνα που πήγαιναν όλοι οι γέροι. Μέσα εκεί ήταν ένας ψευτοδικηγόρος. Τον είδε στενοχωρημένον τον άνθρωπο, έμαθε την υπόθεσή του, πάει κάθεται κοντά του και του λέει:

— Καπετάνιε, βάλε μου μια κούπα κρασί να πιω και μη στενοχωριέσαι. Εγώ θα σου κερδίσω το καράβι σου αύριο.

Διατάζει ο καπετάνιος κι έρχεται στη στιγμή η κούπα εμπρός στο δικηγόρο. Πίνει την κούπα, κι ευθύς του γράφει μιαν αναφορά και την πάει στο δικαστήριο. Η αναφορά του όριζεν αυτόν για δικηγόρο.

Έφεξεν η άλλη μέρα, πάει εννιά, πάει δέκα, έντεκα η ώρα, κόντευε μεσημέρι. Όλοι εμαζεύτηκαν όσοι είχαν δίκη, κι ο δικηγόρος μας δεν εφαινότανε.

Εκεί κατά τις δώδεκα παρά τέταρτο, να τος και ξεπροβάλλει! Τραγουδούσε κι ερχόταν. Λέει ο δικαστής:

— Μπράβο σου, καλέ άνθρωπε! Μας έχεις τόσην ώρα να σε περιμένουμε και πεθάναμε της πείνας!

— Ωχ αδερφέ, δε μ' αφήνετε! Χτες επήρα πέντε οκάδες κουκιά και τα έστειλα της γυναίκας μου. Εκείνη έπιασε και τα έψησε όλα μαζί. Ετρώγαμε χτες όλη την ημέρα και σήμερα το πρωί ακόμα και μας απόμειναν και καμπόσα. Πήγα το λοιπόν να τα σπείρω και δεν επρόκαμα να έρθω στην ώρα μου...

Ο ταβερνιάρης παίρνει το λόγο και τον ρωτά:

— Μα φυτρώνουν τα ψημένα τα κουκιά;

Απαντάει τότε ο ψευτοδικηγόρος και λέει:

— Μα βγαίνουν κι απ' τα ψημένα αυγά, πουλιά;

Δε χάνει καιρό ο δικηγόρος μας, κόβει την κρίση και βγάζει την απόφαση:

— Καπετάνιε, έφαγες τέσσερα αυγά: 4 γρόσια, και δυο το ψωμί, 6 γρόσια. Δώσ' του τα να πηγαίνει στη δουλειά του!

Εσυμφώνησε κι ο δικαστής μαζί του, κι ο καπετάνιος εκέρδισε το καράβι του. Για φιλοδώρημα, ο καπετάνιος επλήρωσε τον ταβερνιάρη, για να κερνά το δικηγόρο, ώσπου να 'χει το βαρέλι κρασί.

(Λαϊκός μύθος)

Ταχιά ταχιά είν' αρχιμηνιά...

Ταχιά ταχιά είν' αρχιμηνιά,
ταχιά είν' αρχή του χρόνου,
αρχή είν' αρχή τα κάλαντα
κι αρχή του Γεναρίου.
Πρώτα που βγήκεν ο Χριστός
στη γη και περιπάτειε
και βγήκε και χαιρέτησε
όλους τους ζευγολάτες.*

Τον πρώτο που χαιρέτησε
ήταν ο Αϊ-Βασίλης:
— Άγιε Βασίλη, δέσποτα,
καλό ζευγάρι έχεις.
— Καλό το λεν , αφέντη μου,
καλό κι ευλογημένο,
οπού το βλόγησε ο Χριστός
με το δεξί του χέρι,
με το δεξί, με το ζερβί,*
με το μαλαματένιο.
Πρινένιο* είναι τ' αλέτρι μου,
δαφνένιος ο ζυγός μου,
ως και το βουκεντράκι* μου
βασιλικού κλωνάρι,

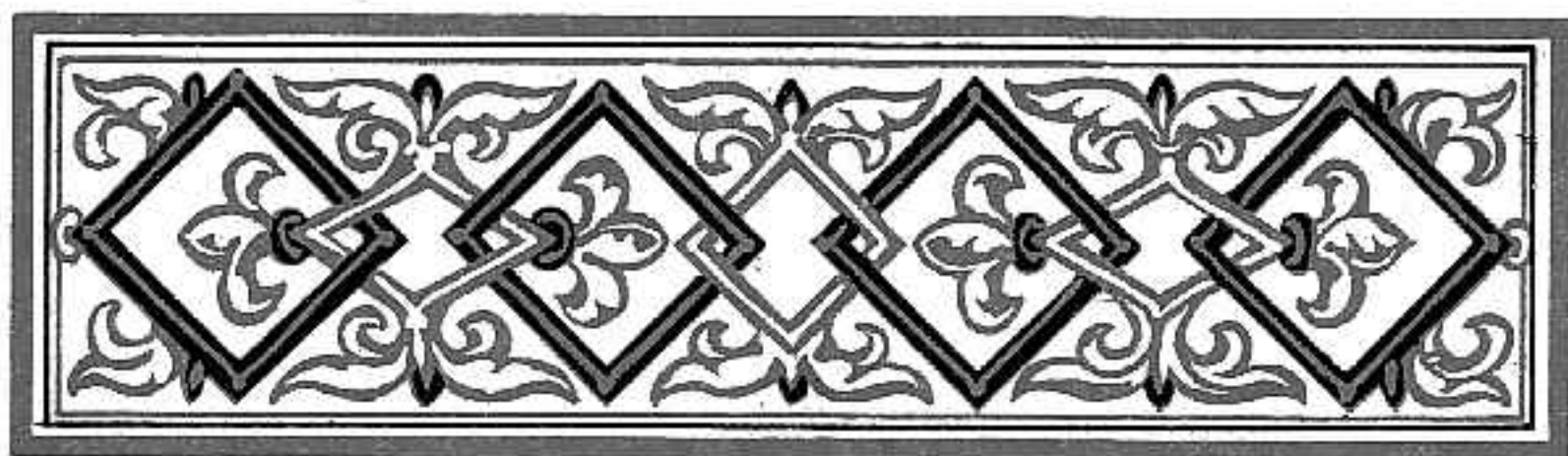
και τ' αποζεύλι* του ζυγού
κουκί μαργαριτάρι.

Και πάλι ξαναπέρασε
και ξαναρώτησέ τον:
— 'Αγιε Βασίλη, δέσποτα,
σαν πόσα μόδια* σπέρνεις;
— Σπέρνω σιτάρι δώδεκα,
κριθάρι δεκαπέντε,
ταγή* και ρόβη* δεκοχτώ
κι από νωρίς στο στάβλο.

Εκεί που στάθη ο Χριστός
χρυσό δεντρί εβγήκε,
κι εκεί που ματαστάθηκε
χρυσό κυπαρισσάκι.
Σαν μέση είχε το σταυρό,
στην άκρη το βαγγέλιο
και στα παρακλωνάρια του
αγγέλοι, αρχαγγέλοι,
και κάτω στη ριζούλα του
μια κρουσταλλένια βρύση,
να κατεβαίνει η πέρδικα
να βρέχει τα φτερά της.

(Δημοτικό)

Γ. ANNINOS

Η Σαρακοστή

Η ΚΑΗΜΕΝΗ η θεια-Μαργαρώ κάπου θα βρίσκεται εκεί ψηλά τώρα στον Παράδεισο, που τόσο πολύ πίστευε, παρέα με τ' αγγελάκια, στα «χρυσά τα σύννεφα», κοντά στην κυρά την Παναγία —βοήθειά μας, Δέσποινα!— και όλους τους Αγίους, που θυμιάτιζε και μνημόνευε, με τόσες μετάνοιες, κάθε απόβραδο, μπροστά στο εικονοστάσι, και προσκυνούσε με τρίδιπλες μετάνοιες στη μικρή ενοριακή της εκκλησιά...

Κι όμως, δεν το 'λπιζε να πάει κι έλεγε...

— Κολάζεται κανένας, γιε μου! Κολάζεται και δεν το καταλαβαίνει! Γι' αυτό, δεν πρέπει κανένας να «ολιγωρεί»,* και να κάνει τα «πρεπούμενα». Εκείνα που μας έχουνε μάθει οι πατεράδες μας και που ξέρανε οι «παλιοί»...

Κι ανάμεσα σ' αυτά τα «πρεπούμενα» που ενέπνεε μιαν αληθινή και αφελής ευλάβεια και πίστη, τις μετάνοιες, τα θυμιάματα, τα σταυροκοπήματα, τ' αγιοκέρια που φώτιζαν με την ψιλή τους φλόγα, το εικονοστάσι της γωνιάς με τ' άσπρα νταντελωτά μπερντεδάκια, «ολονυκτίες» στα πανηγύρια, τους «όρθρους» στις μεγάλες δεσποτικές γιορτές, την ταχτική παρακολούθηση της λειτουργίας, και την αυστηρή τήρηση όλων των

θησκευτικών καθηκόντων, η μεγάλη δουλειά, ήτανε η Σαρακοστή κι η νηστεία... Νήστευε τα Τετραδοπαράσκευα, νήστευε τις προηγιασμένες,* νήστευε των Αγίων Αποστόλων, το Δεκαπενταύγουστο, της Σταυροπροσκύνησης, κάθε φορά που το έγγραφαν τα «χαρτιά» και που το νόμιζε αναγκαίο η ψυχούλα της. Μα η μεγάλη νηστεία ήταν η «Αγία και Μεγάλη Τεσσαρακοστή».

— Κολάζεται κανένας, γιε μου! Κολάζεται και δεν το καταλαβαίνει! έλεγε η καημένη η θεια-Μαργαρώ, και εμείς οι πειρασμοί, εκπρόσωποι του Πονηρού και του Παγκακίστου, μέσα στο ήρεμο αναχωρητήρι* της καλής γερόντισσας, εβάλαμε σκοπό να την κολάσουμε!... Μιαν εβδομάδα ολόκληρη, ύστερα από την Καθαρή Δευτέρα, ενήστευε παραδειγματικά, με μαρουλάκια, ελίτσες, βρεχτοκούκια, και κάπου κάπου «λιγάκι χαλβά», που ήταν τα μόνα επιτρεπόμενα εδέσματα* του νηστίσιμου «οψολογίου»* της· και μονάχα την πρώτη Κυριακή εμετρίαζε λίγο τη νηστεία κι εμαγείρευε κανένα «λαδερό», αγκιναροκούκι, κανένα λαδοπίλαφο με ξερό χταπόδι... Κι έπειτα, λιγάκι ρετσινάτο, «για να στυλωθεί κανενός η καρδιά του, γιε μου!» επισφράγιζε πραγματικά την «κατάλυση οίνου και ελαίου».

Όσο για τα καρύδια και τα σύκα, που εφίλευε εμάς τα παιδόπουλα, ήταν για τη θεια-Μαργαρώ πράγματα απαγορευμένα... Όχι από τα περίφημα «πρεπούμενα», μα γιατί δεν είχε πια κανένα δόντι. Όμως, για μας, τα πάστρευε με προσοχή, και δεν μας τα 'δινε ποτέ ατσάκιστα, κι είχε πολλούς λόγους, εκτός από την καλοσύνη της, για τούτο. Φρόντιζε πρώτα πρώτα για την ακεραιότητα της κόψης της πόρτας, που τα μαγκώναμε ανάμεσα και την εκάναμε καρυδοσπάστη, αφήνοντας σημαντικά σημάδια της χρησιμοποίησης αυτής, μα και για την ασπράδα των ασβεστωμένων πεζουλιών της αυλής, που ήταν το τελευταίο καταφύγιο για να τσακίσουμε τα καρύδια, χτυπώντας τα με λιθάρια!...

— Μπρε Ιούδες!... Μπρε Ιούδες! εξεφώνιζε, σαν εκαταλάβαινε κατιτί τέτοιο... Ελάτε εδώ, μπρε, να σας τα τσακίσω εγώ!...

Και δεν ήξερε κανένας, τι την επονούσε πιο πολύ απ' τα τρία:

τα δόντια μας, το μάγκωμα της πόρτας ή το λέρωμα των πεζουλίων;

Κι όμως εμείς, οι «Ιούδες», εβαλθήκαμε να τη λερώσουμε!... Έξω, στο παράσπιτο, στην άκρη της αυλής, για να μη λερώσει την κουζίνα που άστραφτε από πάστρα και γυαλοκοπούσαν τα μπακιρικά,* είχε βάλει να μαγειρέψει το περίφημο «λαδοπίλαφο» της με το χταπόδι, ενώ για μας, σ' άλλο τσουκάλι έβραζε αληθινό πιλάφι με το κρέας, ένα «ατζέμ πιλάφι» από κείνα που μονάχα η θεια-Μαργαρώ ήξερε να φτιάνει αλτρουιστικά* για την τέρψη* των άλλων!... Κι ο Πειρασμός ξελαμπάδιασε μονομιάς μέσα στο μυαλό μας, εκεί που παίζαμε «καλόγερο» στα άσπρα και μαύρα «καντρέτα»* της αυλής... Κι ούτε καιρό δε χάσαμε σε μάταιη συνεννόηση... Με μια ματιά, συνεννοηθήκαμε, και το κακό έγινε. Ένα κομμάτι κρέας, παχύ και όλο ψαχνό έσμιξε μέσα στο «λαδοπίλαφο» με τα ισχνά κομμάτια του ξερού χταποδιού...

Με τι καρδιοχτύπι περιμέναμε το μεσημέρι, με τι ανυπομονησία προσμέναμε ν' αρχίσει το φαγητό της, ξεχνώντας μες στα πιάτα το νόστιμο νόστιμο δικό μας πιλάφι, και κοιτάζοντας το λαδοπίλαφό της...

Και να... Εκεί που δεν το προσμέναμε πια, ύστερα από την πρώτη-δεύτερη μπουκιά, το πιρούνι της ανάσυρε το σώμα του εγκλήματος. Το γύρισε από δω, το γύρισε από κει, με ιερή φρίκη· το γεροντικό της, μα τόσο συμπαθητικό, πρόσωπο πήρε μια έκφραση συντριβής, και μας κοίταξε ύστερα, ενώ εμείς σκύβαμε τα μάτια στα πιάτα μας, έτοιμοι να γελάσουμε, μα χωρίς να μπορούμε... Επεριμέναμε τη δίκαιη τιμωρία μας. Μα εκείνη είπε μονάχα με σπαραγμό, σπρώχνοντας το πιάτο:

— Η αμαρτία στο λαιμό σας!...

Κι αλήθεια, θαρρείς, σαν η Αμαρτία να ήταν κάτι το ψηλαφητό, κάποιο πράγμα ήρθε κι έκατσε πραγματικά στο λαιμό μας!... Κομπιάσαμε, ξεροκατάπιαμε, αφήσαμε το φαΐ μας και, μπουμουτίζοντας στο τραπέζι, αρχίσαμε τα κλάματα.

Τότε η καλή γερόντισσα, που ο θρήνος μας κι η μεταμέλειά

μας την είχε συγκινήσει, κατανικώντας κάθε της απέχθεια, κάθε της ευλάβεια και κάθε πεποίθηση, προσπάθησε να μας παρηγορήσει. Και παίρνοντας το κρέας του Πειρασμού, άρχισε να τρώει κι αυτή , μπροστά στα κατάπληκτα και κλαμένα μάτια μας, λέγοντας:

— Να, μπρε σεις!... Φάτε!... Κι άστε τα κλάματα!... Να! Φάτε!... ο Θεός δεν ξεσυνερίζει!...*

(Από το περιοδικό *Η Διάπλασις των Παίδων*)

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ

Μεγάλη Πέμπτη

Εκείνη πιο πολύ η ανάμνηση
της παιδικής ηλικίας,
καθώς έχουμε συνηθίσει να τη νοσταλγούμε,
μου ήρθε.

Συνήθως —ή μαλλον πάντα—
πηγαίναμε τη Μεγάλη Πέμπτη, πρωί,
στην εκκλησία να μεταλάβουμε.
Ζητούσαμε συγχώρεση απ' τους γονείς
που χαμογελούσαν μειλίχια
και πηγαίναμε όλα τ' αδέρφια μαζί,
γιορταστικά ντυμένα φορέματα καινούρια,
ανοιξιάτικα.

«Τι ονό, τι ονόματα ωραία,

άνοιξη, άνοιξη και Πασχαλιά»,
τραγουδούσε εύθυμα η μητέρα.
Εμείς, τα παιδιά μόνο, μεταλαβαίναμε
εκείνη τη μέρα.

Όταν επιστρέφαμε,
έβαφαν τα κόκκινα αυγά.
Κόκκινη Πέμπτη. Στο δώμα* φάνταζε
ένα κόκκινο ύφασμα και
μας γέμιζε τα μάτια η χαρά.

Προσφέραμε τη βοήθειά μας,
λαδώνοντας, για να γυαλίσουν, τ' αυγά,
λαμπρά για τη Λαμπρή.

Όταν από μια μικρή αμυχή, στο χέρι,
άρχισε να μου τρέχει το αίμα, κόκκινο,
αμέσως, προσεχτικά το σκούπισαν,
προσεχτικά το δέσανε, γιατί
έφερνα μέσα μου, του Κυρίου το αίμα.

Θυμήθηκα όλα αυτά, τα σεβάσματα,
καθώς σήμερα, στο δρόμο του πρωιού,
είδα μανάδες να οδηγούν τα παιδιά τους
στην εκκλησία. Μεγάλη Πέμπτη, σκέφτηκα,
τα παιδιά παν να μεταλάβουν.

Παρατήρησα
τα καθαρά πρόσωπά τους, τα καλά τους φορέματα.
Και πιο πολύ απ' όλα, είδα
πως έφερνε μια νέα γυναίκα, με το μωρό στην αγκαλιά,
μιαν άσπρη λαμπάδα
δεμένη με γαλάζια κορδέλα.

Άνοιξη και πασχαλιά.

(Τα ποιήματα)

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ακουαρέλα

Στο μόλο, που αποκάρωσε* στη θερινή τη λάβρα,*
άχνες καυτές χοροπηδάν στον πυρωμένον άμμο
και τα μικρά τα σπίτια του, γυμνά κι ασβεστωμένα,
κάνουνε άσπρες πινελιές στη θάλασσαν απάνω.
Τα πρασινόχρυσά νερά, διάφανα, ακινητούνε,
δείχνοντας βότσαλα ασημιά, φιδοστριμμένα φύκια,
άγκυρες που σκουριάζουνε και τους μαβιούς τους ίσκιους
που τ' αραγμένα ρίχνουνε τριγύρω τους καϊκια.
Καμιά ζωή. Ένας ψαράς που ψάρευε στο μόλο,
αφού τα χέρια τέντωσεν οκνά* και χασμουρήθη,
έγειρε μονοκόμματος στις πέτρες και κοιμήθη·
και μοναχά ένας άγριος και μαυρομάλλης σκύλος,
σ' ενός μεγάλου καϊκιού την πρύμη καθισμένος,
την παραλία τη νεκρή κοιτάζει —νυσταγμένος.

(Ποιήματα)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Το πρώτο μου Πάσχα

Αγαπητοί μου,

ΑΥΤΕΣ τις ημέρες ξαναγυρίζω πάντα στα παιδικά μου χρόνια. Και θυμάμαι τις θαυμάσιες εκείνες γιορτές που χαιρόμουν στην πατρίδα μου, όταν ήμουν μικρό αμέριμνο παιδί κι είχα τους καλούς μου γονείς να με φροντίζουν και να μ' οδηγούν σε όλα. Φυσικά και στην εκκλησία ή στα «θρησκευτικά μου καθήκοντα»... Όσο ήταν χειμώνας, η μητέρα μου μ' έπαιρνε μαζί της στον Αϊ-Γιάννη ή στη Φανερωμένη, τις γειτονικές μας εκκλησίες, που λειτουργούσαν κάπως αργά —από τις οκτώ η μία, από τις εννιά η άλλη. Μα όταν έμπαινε η άνοιξη, που μπορούσα να ξυπνώ και να βγαίνω πιο πρωί, ο πατέρας μου μ' έπαιρνε στην Επισκοπιανή ή στον Άγιο Χαράλαμπο, εξοχικές εκκλησίες αυτές, σ' ένα ωραίο παραθαλάσσιο προάστιο, που λειτουργούσαν από τις επτά. Μετά τη λειτουργία, κάναμε κι έναν περίπατο στους Κήπους και γυρίζαμε λιγάκι κουρασμένοι μα πολύ ευχαριστημένοι κι οι δυο.

Ώ, ήταν τόσο όμορφα! Η άνοιξη είχε στολισμένες τις πρασινάδες με μαργαρίτες άσπρες και κίτρινες, με ολοκόκκινες παπαρούνες και μ' άλλα γαλάζια ή μαβιά αγριολούλουδα. Τι πολύχρωμο το χαλί που απλωνόταν στα χωράφια! Το έβλεπα κι από

την ανοιχτή πόρτα της εκκλησιάς, καθώς άκουγα τα ψαλσίματα, τις ευχές και τα ευαγγέλια. Τα ευαγγέλια προπάντων μ' άρεσαν πολύ. Είναι τόσο ποιητικά αυτά που λένε πριν και μετά το Πάσχα! Πρώτα των Βαΐων —και συνήθως απ' αυτή την Κυριακή άρχιζα να πηγαίνω στις εξοχικές εκκλησίτσες— έπειτα της Ανάστασης, έπειτα του Θωμά, των Μαυροφόρων, της Σαμαρείτιδος... Ο παπα-Λογοθέτης, εφημέριος στον Αϊ-Χαράλαμπο, πολύ γραμματισμένος, τα έλεγε θαυμάσια. Κι όχι ψαλτά με μπάσα και σικόντα, όπως σ' άλλες εκκλησιές· αλλά διαβαστά, καθαρά, σταράτα, λέξη προς λέξη, και μ' έκφραση, με τόνο ώστε να καταλαβαίνει το νόημα κι ο αγράμματος. Κι αλήθεια, στις εκκλησίτσες εκείνες το περισσότερο πήγαιναν απλοί, ταπεινοί άνθρωποι του λαού —ψαράδες, βαρκάρηδες, κηπουροί, μυλωνάδες. Και σου 'κανε χαρά να τους βλέπεις ντυμένους κυριακάτικα, ν' ακούνε με τόση ευλάβεια και με τόση προσοχή τα λόγια του Κυρίου...

Τη Μεγάλη όμως Εβδομάδα και το Πάσχα, όλη όλη μου η «εκκλησία» ήταν, την Κυριακή το πρωί, η Ανάσταση που γινόταν στο ύπαιθρο, και κατόπι η λειτουργία: *Δεύτε λάβετε φως, Χριστός Ανέστη, Εν αρχή ην ο λόγος και καθεξής*. Δε μ' έβγαζαν έξω βράδυ, κι ούτε στα Νυμφία με πήγαιναν, ούτε στην Ακολουθία των Παθών, ούτε στη λιτανεία του Επιταφίου, που μόνο την πένθιμη μουσική της άκουγα από μακριά, αν τύχαινε να ξυπνήσω τη νύχτα της Μεγάλης Παρασκευής. Έτσι δεν ήξερα καλά τι προηγήθηκε απ' την Ανάσταση. Μόνο, από την Κυριακή των Βαΐων, πως ο Χριστός μπήκε θριαμβευτικά στα Ιεροσόλυμα. Αλλά τι έκαμε κει, τι τον έκαμαν, άκρες μέσες: Κάποιος Μυστικός Δείπνος, κάποιος σταυρικός Θάνατος, κάποια Ταφή σε καινό μνημείο... Τι να ήταν αυτά; Πώς να είχαν γίνει; Μόλις είχα μια ιδέα.

Κι άξαφνα... τα έμαθα όλα! Είχα μεγαλώσει, φαίνεται, εκείνο το χρόνο, κι οι γονείς μου με πήραν μαζί τους παντού. Έτσι άκουσα και τα φοβερά εκείνα ευαγγέλια της Μεγάλης Πέμπτης και της Μεγάλης Παρασκευής και το *Σήμερα κρεμάται!*... Είδα

και το Χριστό με το αγκαθένιο του στεφάνι στο μαύρο σταυρό, ένα μεγάλο Χριστό σαν αληθινό... Έπειτα τον είδα και νεκρό, ξαπλωμένο στο χρυσό Επιτάφιο (κι ο Χριστός του Επιταφίου στη Ζάκυνθο δεν είναι κεντημένος σε πανί, είναι ζωγραφισμένος σε ξύλο, σαν εικόνα περικομμένη, όπως κι ο Εσταυρωμένος). Και θυμούμαι ακόμα τι αλλιώτικη εντύπωση, τι μεγαλύτερη χαρά μου έκαμε το Πάσχα στην εκκλησίτσα, την πρώτη φορά, αφού είχ' ακούσει πια κι ιδεί και μάθει όλα τα προηγούμενα. Μπορώ να πω πως αυτό ήταν το πρώτο μου Πάσχα.

Γιατί όλη τη Μεγάλη Εβδομάδα την είχα περάσει με το πένθος, με τη λύπη των Παθών. Είχα παρακολουθήσει το Χριστό στο μαρτύριό του, στην αγωνία του, στο θάνατό του· είχ' ακούσει και τη Διαθήκη του, είχα παρακαθήσει και στο Μυστικό Δείπνο, είχ' ακολουθήσει και την εκφορά του, κλαίγοντας μαζί με τη Θλιμμένη Μητέρα, που κι αυτή ακολουθούσε ζωγραφιστή σε μια μεγάλη εικόνα σαν αληθινή: *ω γλυκύ μου έαρ, γλυκύτατόν μου τέκνον...* Γι' αυτό το Χριστός *Ανέστη* μου έκαμε ύστερα τόση χαρά, τόση αγαλλίαση· γι' αυτό μου φάνηκε σαν μιαν υπέρτατη ικανοποίηση, σαν μια νίκη, σαν ένας θρίαμβος. Εκείνος που φόρεσε για εμπαιγμό* ψεύτικη πορφύρα. Εκείνος που ποτίσθηκε χολή και ξίδι, και μαστιγώθηκε, και καρφώθηκε σε ξύλο, και πέθανε μαρτυρικά, σαν άνθρωπος, έβγαινε ζωντανός από τον τάφο κι ανέβαινε στον ουρανό σαν Θεός!

Έτσι έπρεπε να είναι. Για να μου δώσει τόση χαρά η Ανάσταση, έπρεπε να προηγηθεί το Πάθος· για να μου κάμει τόση εντύπωση το Πάσχα, έπρεπε να γνωρίσω τη Μεγάλη Εβδομάδα. Μαθαίνοντας όσα έμαθα εκείνον το χρόνο, μάθαινα τη ζωή, που ως τότε ήμουν πολύ μικρός για να την ξέρω, αφού οι γονείς που με φρόντιζαν και μ' οδηγούσαν, δεν με πήγαιναν παρά στις χαρούμενες κυριακάτικες λειτουργίες και με προφύλαγαν απ' τα λυπητερά, που δεν ήταν ακόμα για μένα. Έτσι και στη ζωή: Τη χαρά, την αληθινή χαρά, την κατακτούμε ύστερ' από αγώνα και αγωνία, ύστερ' από κόπο και λύπη. Πριν από κάθε μας Πάσχα, πρέπει να περάσουμε μια Μεγάλη Εβδομάδα.

Ω, αυτό το ξέρετε και σεις από τώρα. Μήπως την εβδομάδα των διαγωνισμών του σχολείου, που προηγείται από τη νίκη και τη χαρά του άριστα, δεν την ονομάζετε... Μεγάλη Εβδομάδα; Γελάτε, ε;... Και του χρόνου!

Σας ασπάζομαι
ΦΑΙΔΩΝ

(Από το περιοδικό *Η Διάπλασις των Παίδων*)

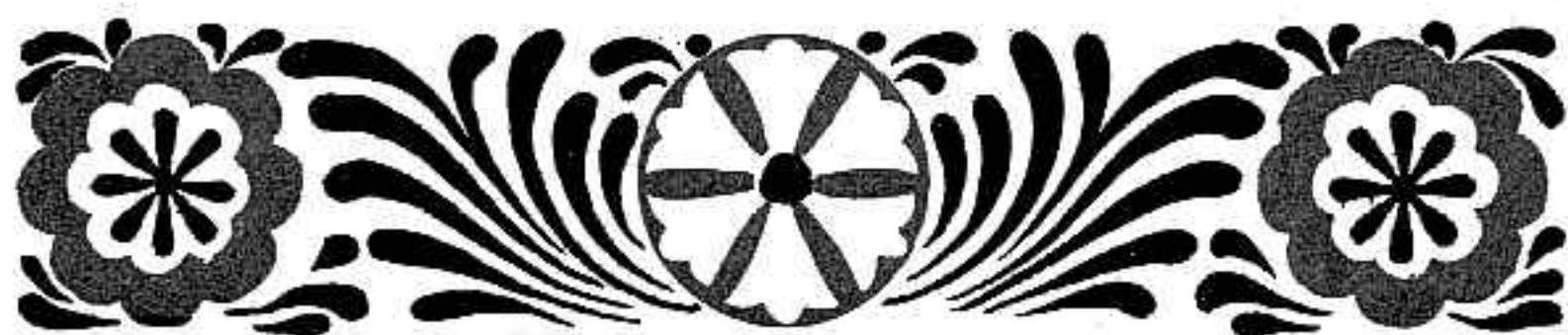

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Στους πέντε δρόμους

Το πρόσωπό του, σα να 'ναι χυμένο τσιμέντο
δεμένο με σίδερο, θυμίζει γωνιά που ξέφτισε η λαμαρίνα
σε φθαρμένο καράβι. Πάνω του πέρασαν όλοι οι καιροί:
ο εργοδότης του, η φτώχεια του, ο πόλεμος. Πέρασαν
βλέμματα που έπεφταν σα σπαθιά και το ξέσκιζαν.
Δεν πουλάνε γι' αυτόν τα καταστήματα τίποτα.
Δεν έχει μετά πού να πάει. Στους πέντε
περιφέρεται δρόμους της γης, όταν κλείνει
το μαγαζί του ο ήλιος.

(Ποιήματα 1958-1967)

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗΣ

Παιδικοί καημοί και πασχαλινή χαρά

Η ΕΣ στα πολλά τα βάσανα της φτώχειας μας, να και τούτο: Τρυπήσανε τα τσαρούχια μου. Της μάνας μου δεν της είπα τίποτε. Της έφταναν οι άλλες έγνοιες που 'χε, χήρα κι απροστάτευστη γυναίκα, να ξενοδολεύει και να βγάζει το ψωμί των παιδιών της. Εξήλωσα από το αναγνωστικό μου της περασμένης χρονιάς —της β' Δημοτικού— τα χοντρά χαρτόνια —πετσιαά τα λέμε στον τόπο μου— που ήταν δεμένο το βιβλίο, τα 'κοψα με το σουγιά μου στο σχήμα των τσαρουχιών μου, και τα 'βαλα από μέσα πάτους, για να προφυλάγω τα πόδια μου από τα στουρνάρια,* τα χιόνια και τα νερά. Και τι καλά που είχαν έρθει! Ούτε ο τσαρουχάς ο καλύτερος δε θα τα 'φκιανε έτσι, σκέφτηκα. Θα περάσω τώρα όλο το χειμώνα, κι η μάνα μου δε θα στενοχωρηθεί. Το κατόρθωμα αυτό σκέφτηκα να το πω και της μάνας μου το βράδυ, σαν θα γύριζε από το χωράφι. Και με το νου μου έπλαθα τις παίνιες* που θα μου 'κανε, και τα φιλιά της και τα χάδια της.

«Προκομμένο κι έξυπνο παιδί μου, να μου ζήσεις. Από σένα καρτερώ στη φτώχεια μου ανασασμό. Πότε να μου μεγαλώσεις!»

Και με το νου μου πάλι έβανα τη χαρά της, γιατί βρέθηκε

τρόπος να πετσώνουμε τα τσαρούχια μας με τα «πετσιά» των παλιών βιβλίων μας ή των βιβλίων των παιδιών της γειτονιάς. Εγώ θα ξεγελούσα τα παιδιά να μου τα δίνουν. Μα δε θα τους έλεγα τι τα θέλω. Και θα 'κανα τη δουλειά μου. Ας χιόνιζε όσο ήθελε· τα τσαρούχια θα τα 'χαμε γερά, κι εγώ, κι η μάνα, κι η Λένη, κι ο Κωστούλας.

Ούτε και της Λένης, της μεγαλύτερής μου αδελφής, της είπα τίποτε. Ήθελα να το πω εγώ πρώτος της μάνας μου, κι εγώ πρώτος τις παίνιες της να πάρω. Μα ούτε και του Κωστούλα, του μικρότερού μου αδελφού, πάλι, είπα τίποτε. Ε, αυτός ήταν μικρός κι από τέτοια δεν καταλάβαινε. Κι είχε γούστο να 'λεγε ύστερα, πως αυτός τη βρήκε αυτή τη μηχανή. «Μηχανή» έλεγα την εφεύρεσή μου.

«Κάνε τη δουλειά σου, είπα, Θάνο μου, κι άσ' τον αυτόν, που δεν καταλαβαίνει. Εγώ είμαι ο έξυπνος κι ο προκομμένος. Απόψε θα μου το ξαναπεί η μάνα.»

Απάνω σ' αυτές τις συλλογές, με χαρά μου άκουσα την καμπάνα του σχολείου να σημαίνει για τ' απογεματινό το μάθημα. Κι ήταν να μη χαρώ; Ας είχε έξω όσες λάσπες ήθελε. Εγώ τα τσαρούχια μου τα 'χα διορθώσει με τη «μηχανή» μου. Μα εξόν απ' αυτό, καθώς έχω παρατηρήσει, όλοι οι άνθρωποι ανυπομονούν να χρησιμοποιήσουν κάτι που έφκιασαν. Βάλτε τώρα με το νου σας πόση θα είναι η ανυπομονησία, όταν το έργο αυτό είναι γέννημα του μυαλού τους.

Γρήγορα γρήγορα άρπαξα τη σάκα μου με τα βιβλία, βγήκα στο διάδρομο όπου είχα κρυμμένα τα τσαρούχια μου, για να μην τα δουν η Λένη κι ο Κωστούλας, τα φόρεσα με χαρά στην καρδιά, κι ενώ τα κοίταζα και τα καμάρωννα, κατέβηκα τη σκάλα. Όταν έφτασα στη θύρα, κοίταξα με περιφρόνηση τις λάσπες, που σαν αδιάβατος βούρκος απλώνονταν πέρα πέρα στο δρόμο, και με μεγάλη αποφασιστικότητα χύθηκα να τις πατήσω. Να ιδούν πως δεν τις έχω πια ανάγκη! «Κι αν είστε σεις στον κόσμο, κυρα-λάσπες, είμαι κι εγώ με τα πετσιά μου», σκέφτηκα. Και μπλάτσα-μπλούτσα τις πάταγα με πείσμα.

Μα είχα και μια μικρή λύπη. Το σχολείο ήταν πολύ κοντά στο σπίτι μου και θα 'φτανα γρήγορα. Κι έτσι δε θα χαιρόμουν το θρίαμβό μου πολλή ώρα.

«Μπα, είπα, η καμπάνα τώρα χτύπησε. Το μάθημα θ' αργήσει. Και δεν πάω από τούτον τον άλλο δρόμο, που είναι και μακρινότερα, κι έτσι να περπατήσω πιο πολύ; Από τούτον περνούνε και τα σφαχτά του χωριού κι έχει περισσότερες λάσπες. Και δεν πα' να 'χει; Τι ανάγκη έχω; Ποδεμένος είμαι.»

Και πήρα τον μακρινότερο το δρόμο. Μια στιγμή στάθηκα. Μια καλή σκέψη είχε κατεβεί στο κεφάλι μου. Στάθηκα να τη συλλογιστώ με άνεση. «Α, έτσι θα κάνω!» φώναξα με χαρούμενη φωνή, βουτηγμένος μες στις λάσπες. Και πάλι ξανάφερα στο νου μου εκείνο που μου 'χε κατέβει ξαφνικά.

«Όχι, δε θα πω τίποτε της μάνας. Κι αν το πω, θα χαρεί, θα με παινέσει, θα με φιλήσει κι ύστερα σκόλασε. Θα της κάνω εγώ δουλειά που να μην έχει πού να με βάλει. Θα της πετσώσω τα τσαρούχια απόψε, δίχως να ξέρει τίποτε. Και το πρωί, σαν τα φορέσει, να τα ιδεί και να θαμαίνεται.* Καλά που μου 'ρθε στο νου μου», είπα και ξεκίνησα πηδώντας από τη χαρά μου. «Θ' απορήσει και θα μ' αγαπάει πλειότερο κι από τη Λένη κι από τον Κωστούλα.»

* * *

Εκείνο το δειλινό είχαμε αριθμητική. Μα'πού, εμένα ο νους μου δε σάλευε από την εφεύρεσή μου. Καμιά προσοχή στο μάθημα. Δεν έβλεπα την ώρα να νυχτώσει, για να γυρίσει η μητέρα μου να της «πετσώσω τα τσαρούχια».

Ο δάσκαλός μου, φαίνεται, θα με κατάλαβε πως αλλού ήμουν κι αλλού είχα το νου μου. Εύκολο πράγμα αυτό. Γι' αυτό, παιδιά, σας συμβουλεύω να 'χετε πάντα το νου σας στο μάθημα, γιατί με το αντίθετο και ζημιώνεστε, μα και χωρίς άλλο θα σας πιάσει ο δάσκαλός σας και δεν είναι καθόλου όμορφη μια επίπληξη.*

Φαίνεται, που λέτε, πως θα με κατάλαβε ο δάσκαλος και με ρώτησε ξαφνικά —σαν τώρα το θυμούμαι:

— Οκτώ συν έξ, Παπαχαρίση;

— Είκοσι δύο! απάντησα εγώ δυνατά δυνατά και μ' άλλη χαρά τώρα, γιατί θα 'παιρνα και καλό βαθμό για την ωραία μου απάντηση. Μα η επίπληξη του δασκάλου: «τον κακό σου τον καιρό, πρόσεχε, δεν έχεις το νου σου εδώ», και τα χάχανα των συμμαθητών μου μ' έβγαλαν από την απατηλή ελπίδα του καλού βαθμού που πρόσμενα.

Ντροπιασμένος από την επίπληξη του δασκάλου κι από τα γέλια των συμμαθητών μου, και λυπημένος μήπως μου βάλει ο δάσκαλος κακό βαθμό, έσκυψα το κεφάλι.

Μα γρήγορα ξαναγύρισε στο μυαλό μου η πρώτη σκέψη για το ανεπάντεχο που θα σκάρωνα της μάνας μου, και βρήκα τρόπο να παρηγορηθώ. «Έκανα κι εγώ ένα λάθος μια φορά, σκέφτηκα, και θα μου βάλει κακό βαθμό; Μπα, δεν πιστεύω. Γιατί δεν τον έγραφε αμέσως στον κατάλογο; Αυτοί που γέλασαν; Αν τους κόβει, ας κάνουν τέτοιες μηχανές, σαν αυτές που κάνω εγώ!»

* * *

Στο διάλειμμα εθύμωνα μ' όλα τα παιδιά, γιατί δεν κοίταζαν τα τσαρούχια μου και δε με ρωτούσαν τίποτε. «Ναι, κι αν με ρωτήσουν, ξέρεις, εγώ θα πω», έλεγα πάλι με το νου μου. Και κοίταζα λαίμαργα ποιος έχει χοντρότερα «πετσιά» στο βιβλίο του. «Μωρέ, θα σας ξεγελώ και θα κάνω τη δουλειά μου χωρίς να ξέρετε τι τα θέλω» συλλογιζόμουν.

Σκέφτηκα να κάνω αρχή και να ζητήσω από την ώρα εκείνη από κανένα φίλο μου κανένα «ζευγάρι πετσιά», μα όχι, πάλι το μεταβρήκα· αν καταλάβαιναν;... Έπειτα η «Ιερά Ιστορία» της Λένης —αυτή δεν πήγαινε πια στο σχολείο— είχε κάτι χοντρά πετσιά, που ήταν απέθατα.* Σαν τελείωναν όσα πετσιά βρίσκονταν στο σπίτι, ύστερα θ' άρχιζα να ξεγελώ και κανένα συμμαθητή μου.

« Αφού έχω, ειπα τελευταία, γιατί να παρακαλέσω;»

* * *

Όταν τελείωσε το σχολείο, γύρισα στο σπίτι. Μα τώρα πήρα τον πιο σύντομο δρόμο. Βιαζόμουν να πάω να βρω εκείνη την «Ιερά Ιστορία» της Λένης με τα χοντρά πετσιαά τ' απέθατα.

Καθώς περπατούσα βιαστικά βιαστικά, ένιωσα ένα κρύο πράμα στο πέλμα του αριστερού μου ποδιού. Πριν καλοσκεφτώ τι ήταν, άλλο παρόμοιο κρύο πράμα στο δεξιό το πέλμα. «Μπα, σκέφτηκα, έχει νερά ο δρόμος και μπήκαν στα τσαρούχια μου από το πάνω μέρος.»

Κι άφησα αμέσως το θριαμβευτικό μου περπάτημα μες στις λάσπες, κι άρχισα να περπατώ από πέτρα σε πέτρα. Μα τώρα ένιωθα να μου τρυπούν οι πέτρες τα δάχτυλα.

«Τι γίνεται;» ξανάπα πάλι. Και με κρύα καρδιά κοίταξα τα τσαρούχια μου από το κάτω μέρος.

Τα χαρτόνια είχανε σχιστεί, κι ανάμεσα από τις σχισμές κρυφοκοίταζαν τα δάχτυλα.

Να σας πω την αλήθεια, εκείνη τη στιγμή δεν καλοθυμούμαι τι είπα και τι πέρασε από το νου μου. Ένας σφάχτης,* το θυμούμαι πολύ καλά, μου έσφιξε την καρδιά και πικραμένος γύρισα στο σπίτι. Μια παρηγοριά μονάχα είχα: Σαν περάσει κι ο Μάρτης με τον κακό καιρό, συλλογιζόμουν, θα 'ρθει ο Απρίλης με τον καλό. Δε θα με πειράζει κι αν έχω τα τσαρούχια μου σπασμένα.

Κι όταν έφτασα στο σπίτι, τα 'κρυψα, για να μην τα δει η μάνα μου.

* * *

Έφυγε ο Μάρτης με τα όψιμα* τα χιόνια του και τις κρύες τις βροχές, κι ήρθε ο Απρίλης με τις ανθισμένες μυγδαλιές, με τις ηλιόφωτες μέρες του, με τ' άνθισμα των πρώτων λουλουδιών και με τα χελιδόνια, τους καλούς της Άνοιξης μαντατοφόρους. Όψιμη η Άνοιξη, όψιμα κι αυτά.

Κι εγώ μες στα παιχνίδια ξέχασα την ξιπολησιά μου. Ξέχασα και την εφεύρεσή μου. Και με τους φίλους μου λογάριαζα πόσες μέρες ήταν ακόμα για το Πάσχα. Δώδεκα μέρες θα έκλεινε τότε

το σχολείο, και δώδεκα μέρες θα χορταίναμε παιχνίδια. Κι ο καθένας της παρέας μου έλεγε πάλι πόσα αυγά γέννησαν οι κόττες του «για την Πασκαλιά» και τι καλά τους έταξαν από το σπίτι πως θα τους πάρουν «για την Πασκαλιά». Λίγες μέρες έλειπαν ακόμα για το Πάσχα, όταν μπόρεσα να πω στους συντρόφους μου με χαρά κι εγώ:

— Κι εμένα η μάνα μου θα μου πάρει καινούρια τσαρούχια, κόκκινα, κεντημένα και με φούντες. Θα πάρει και της Λένης και του Κωστούλα. Έμασε λεφτά από τις δουλειές που κάνει. Κι αν φτάσουν τα λεφτά, θα πάρει και δικά της, είπε.

Όταν το Μέγα Σάββατο το βράδυ κείνης της χρονιάς πέσαμε να κοιμηθούμε λίγες ώρες ώσπου να χτυπήσει η καμπάνα της Λαμπρής, δεν μπορούσα να κλείσω μάτι.

Το καντήλι μπροστά στο εικόνισμά μας έφεγγε με μια μικρή φλόγα σαν άστρο μακρινό. Ο ανασασμός της μητέρας μου και των δύο αδελφών μου έδειχνε πως είχαν αποκοιμηθεί πια. Όλα θαμπά ξεχωρίζουν μες στο δωμάτιο με το λίγο φως του καντηλιού. Να στον τοίχο, κρεμασμένα από καρφιά στη σειρά, τέσσερα ζευγάρια τσαρούχια. Μας προσμένουν να τα φορέσουμε και να πάμε στην εκκλησιά, μόλις χτυπήσει η καμπάνα. Αργά τα 'φερε μια γειτόνισσα που 'χε πάει στο διπλανό χωριό. Όλη την ώρα έχω τα μάτια μου πάνω τους. Να τα δικά μου. Τι καλά που μου 'χαν έρθει, όταν τα φόρεσα. Και γιατί να τα κοιτάζω από μακριά; Δεν τα παίρνω να τα ξαναϊδώ από κοντά; Και σηκώθηκα. Σιγά σιγά μπήκα, τα ξεκρέμασα, και πάλι πίσω στο στρώμα μου μαζί με τα τσαρούχια. Κόκκινα, με ωραία κεντίδια και με φούντες πολύχρωμες. Ας τα φορέσω κιόλας, είπα, να ξαναϊδώ πως πάνε. Αυτή η δουλειά, φόρεσε και κοίταξε, βάσταξε ώσπου κουράστηκα κι έγεια να κοιμηθώ.

Όταν χτύπησε η καμπάνα, δε με ξύπνησε ο ήχος της ο χαρμόσυνης, ο πασχαλιάτικος, που με τόση λαχτάρα κάθε χρόνο τον προσμένω σαν ένα καλομηνυτή στον ύπνο μου. Δίχως άλλο θα είχα αργήσει να κοιμηθώ, κι έτσι έπεσα σ' ύπνο βαθύ. Μα μες στου ύπνου τ' αποκάρωμα,* χίλια όνειρα με τριγυρνούσαν και

μου φέρναν το καθένα κι από μια χαρά. Η εκκλησιά γεμάτη από κόσμο. Όλοι κρατούσαν λαμπάδες. Κι εγώ ανάμεσά τους περνάω με την έγνοια μη στάξουν κεριά στα τσαρούχια μου. Κι όλοι τα κοιτάνε.

Όταν γύρισα στο σπίτι, είδα πως κάτω είχαν λερωθεί από τα χώματα του δρόμου. Κάθισα στο κατώφλι της πόρτας να τα καθαρίσω. Παίρνοντας με το δάχτυλο σάλιο από το στόμα, τρίβω τα χώματα και τις σκόνες. Κι αυτά λίγο λίγο καθαρίζονται. Και ξαναγίνονται κόκκινα σαν πρώτα. Η μάνα μου με φωνάζει να πάω να φάμε. «Φάτε, δεν πεινώ», απαντώ κι εξακολουθώ τη δουλειά μου.

Μες στον ύπνο μου ακούω γέλια πάνω από το κεφάλι μου και τη φωνή της μάνας μου, που με καλούσε να ξυπνήσω. Άνοιξα τα μάτια. Η Λένη δεν μπορεί να κρατήσει τα γέλια. Κι η μάνα μου γελούσε και μου 'λεγε:

— Τι τα βαστάς τα τσαρούχια στην αγκαλιά; Δικά σου είναι. Δε σ' τα παίρνουμε. Σήκου γρήγορα να προκάνουμε το «Δεύτε λάβετε φως»!

(Από το περιοδικό *Η Διάπλασις των Παίδων*)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Αγροτικό

Στο στάβλο απόψε ήρθε το φεγγάρι...
Εκοίταξεν απ' το παράθυρό του,
είδε την αγελάδα, το μοσκάρι,
το βόδι που μασούσε το σανό του.

Στον κήπο μας ανήσυχα γλιστρούσε,
ανέβηκεν απάνω στη συκιά μας,
εμέτρησε τα λίγα πρόβατά μας,
είδε το γάιδαρό μας και γελούσε.

Πήγε στ' αμπέλι, πήγε στο λιοστάσι,*
άκουσε τα κουδούνια απ' το κοπάδι,
χωρίς κουβά κατέβη στο πηγάδι
κι ήπια νερό πολύ να ξεδιψάσει.

Στης λεύκας μας τα φύλλα παιγνιδίζει,
στον ουρανό τον καθαρό ανεβαίνει.
Μια χήνα το κοιτάζει σαστισμένη
κι ο σκύλος μας ακόμα το γαβγίζει.

(Από το βιβλίο *Παιδικά τραγούδια*)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ειδύλλιο

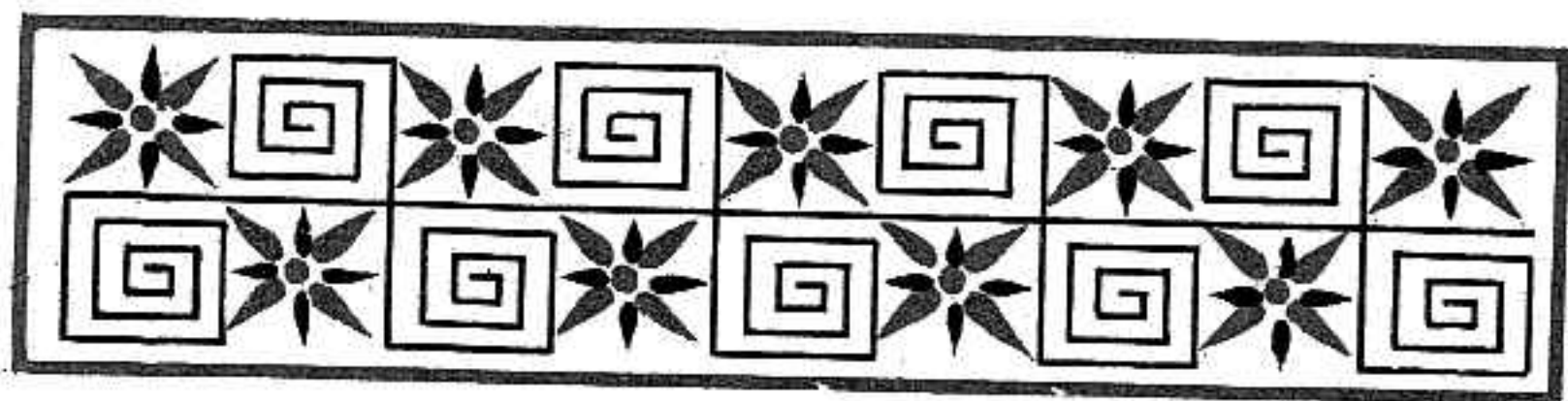
Οι δέκα γίδες του Μπιλιόνα
γυρίζουν βράδυ απ' το κλαρί.
Πρώτη τους έρχεται η Κοκώνα,
η αργοπατούσα η λυγερή.

Δίχως τσοπάνη μήτε σκύλο
η μια την άλληνε οδηγάν.
Σε τούφα στέκουν και τρυγάν
κάποια κορφή, κανένα φύλλο.

Κι η στριφοκέρα η λαμπρομάτα
κι η ασπρονώρα η παρδαλή
κι αυτή που φεύγει από τη στράτα
με το γαλάζιο χαϊμαλί*

σκίνο και γαύρο* χορτασμένες
πότε και πότε σταματούν
κι ασάλευτες σαν πετρωμένες
στον ήλιο που έσβησε κοιτούν.

(Από την ποιητική συλλογή *Τα θεία δώρα*)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Η κόκκινη κορδέλα

Η Μόσκω η Μοσκούλα ξύπνησε με τον αυγερινό.

— Ο πετεινός κοιμάται ακόμα στην ελιά, της είπε η μάνα της. Στον ουρανό ακόμα βόσκει των άστρων το μελίσσι, κι είσαι ξυπνή από τώρα, κατσικούλα μου;

Η Μόσκω η Μοσκούλα πηγαίνει κι ακουμπάει πάνω της.

— Γιατί τα σκουλαρίκια του λαιμού σου τρέμουνε τόσο, ρωτά η μάνα της, γιατί μου βελάζεις, ανήσυχα, Μόσκω Μοσκούλα;

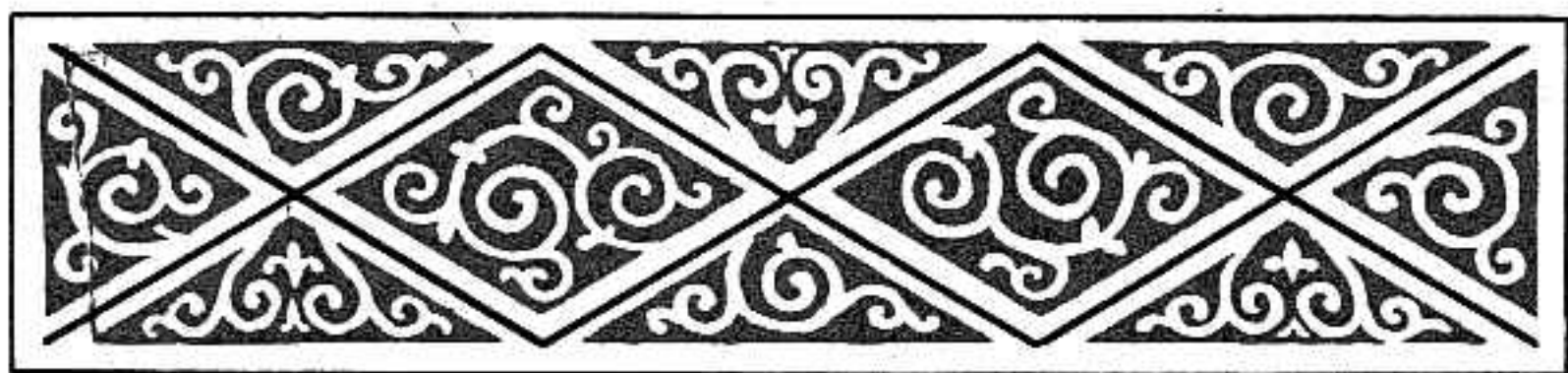
— Στον ύπνο μου έβλεπα, μάνα μανούλα μου, πως ήρθε ξένος άνθρωπος που με κοίταξεν άγρια πολύ κι ύστερα μου φόρεσε στο λαιμό μια κόκκινη κορδέλα.

— Μόσκω Μοσκούλα, περίμενε να δώσει ο ήλιος και θα 'ρθ' η ξανθή κοπέλα της κυράς να σου φέρει στην ποδιά της τ' άγριο τριφύλλι.

— Στον ύπνο μου την είδα την ξανθή κοπέλα και δε μου 'φερε τ' άγριο τριφύλλι, μόνο κοιτώντας την κόκκινη κορδέλα μου σήκωσε την ποδιά στα μάτια της και σφούγγιξε τα δάκρυα που 'τρεχαν νερό.

(Από το βιβλίο *Πεζοί ρυθμοί*)

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ

Το γέλιο

Ο θείος και η θεία ενός μικρού μαθητή έρχονται από την Αμερική, για να μείνουν πια στην Ελλάδα. Καθώς η οικογένεια του μαθητή φιλοξενεί τους νεοφερμένους, διαπιστώνεται ότι ο θείος δεν είναι σε τόσο καλή νευρική κατάσταση —γελάει συχνά χωρίς λόγο τη νύχτα— ενώ η θεία του φέρεται πολύ αυστηρά. Ο μαθητής, που αγαπάει ιδιαίτερα το θείο του, αμφιβάλλει για τους χαρακτηρισμούς των άλλων. Μια μέρα ο μικρός ανακαλύπτει τυχαία πως ο θείος του αγοράζει συχνά πουλιά, που πιάνουν κάτι παιδιά, και μετά τα ελευθερώνει. Το γεγονός αυτό μεγαλώνει την αγάπη και το σεβασμό που νιώθει για το θείο του.

Ο ΕΣΚΑΣΕΣ από το σχολείο; μου είπε ένα παιδί.

— Ναι, έκαμα εγώ, έτσι, για να πω κάτι.

— Καλά έκαμες! είπε αυτός σοβαρά. Κι εγώ το έσκασα. Εδώ απάνω είναι πολύ ωραία. Να, τώρα έρχεται και ο Αμερικάνος. Κάνε χάζι...

Γύρισα κατά κει που έδειχνε και είδα το θείο Περικλή. Πέρασε από μπρος μου δίχως να με προσέξει και κάθισε στο καφε-νεδάκι που ήταν έρημο εκείνη την ώρα. Φαινόταν ανήσυχος και όλο κοίταζε γύρω του, σαν κάτι να περίμενε που όλο αργούσε. Πήγε και ο καφετζής κοντά του και του έφερε νερό και λουκούμι, έτσι δίχως να τον ρωτήσει αν το θέλει.

— Δεν ήρθε κανείς ακόμη;

— Όχι, έκαμε ο καφετζής. Ε, δεν έγινε και τίποτα αν δεν έρθουν και μια μέρα. Θα έχεις διάφορο τα λεφτά σου, χριστιανέ μου. Τι τα κάνεις τόσα πουλιά; Εμπόριο τα κάνεις; Στην Αμερική τα στέλνεις;

Ο θείος Περικλής χαμογελούσε δίχως να λέει τίποτα, και σαν έφυγε από κοντά ο καφετζής, ξεθαρρεύτηκα εγώ και πήγα πιο κοντά και τον κοίταξα. Μα αυτός δεν ξαφνιασθηκε, ούτε που με γνώρισε. Κάθισα έτσι αμίλητος στην καρέκλα πλάι του και περίμενα να μου πει κάτι, να με ρωτήσει τουλάχιστον τι γύρευα ολομόναχος εκεί πάνω.

— Φάε το λουκούμι, είπε σιγά. Φά'το. εγώ δεν το θέλω.

Μου φάνηκε σαν να μιλούσε σε ένα οποιοδήποτε παιδί και όχι σε μένα τον ανιψιό του, που ζούσαμε στο ίδιο σπίτι. Έφαγα το λουκούμι σιωπηλά, και μετά περιμέναμε μαζί κάτι, που εγώ δεν το ήξερα και δεν είχα το θάρρος να το ρωτήσω.

Έξαφνα το πρόσωπό του φωτίστηκε. Χαμογέλασε ανακουφισμένος:

— Έρθαν! είπε σαν να μιλούσε μόνος του. Έρθαν!

Ήσαν τρεις νεαροί με μόρτικο* ύφος. Ο ένας, ο πιο ψηλός, κρατούσε ένα κλουβί στα χέρια του, ένα παράξενο κλουβί σαν μικρό κοτέτσι, με μια τρύπα στη σκεπή, από όπου κρεμόταν μια κάλτσα χοντροπλεγμένη στο χέρι. Πρώτη φορά έβλεπα τέτοιο κλουβί.

— Καλημέρα, μπάρμπα, είπε ο πιο ψηλός. Σου 'φερα σήμερα μπόλικά. Άντε τώρα, κατέβαινε τα ψιλά να τελειώνουμε.

Ο θείος έλαμπε από τη χαρά του. Έβγαλε το πορτοφόλι του, πλήρωσε και το πήρε το κλουβί.

— Είναι τρεις καρδερίνες, είπε σιγά, δυο σπουργίτια, ένας κοκκινολαίμης. Κάτι είναι κι αυτά...

Σηκώθηκε με το κλουβί στα χέρια, και με ευτυχισμένη αξιοπρέπεια προχώρησε δίχως να μου μιλήσει. Εγώ τον ακολούθησα σαν σκυλάκι.

Στεκόταν κάθε λίγο, κοίταζε τα πουλιά και τους κουβέντιαζε μισά ελληνικά και μισά αμερικάνικα, ούτε που ξεχώριζα τι

έλεγε. Είχαμε προχωρήσει αρκετά. Εδώ ήταν ερημιά πια, μονάχα κάτι δεντράκια μικρά, κάτι καχεκτικά* πεύκα και κυπαρίσσια. Εκεί κάπου στάθηκε, κοίταξε γύρω του, είδε πως δεν τον έβλεπε κανείς, έχωσε σιγά σιγά το χέρι του μέσα στην πλεχτή κάλτσα, έπιασε την καρδερίνα, την κράτησε λίγο στη χούφτα του κοιτάζοντάς την τρυφερά, και έπειτα την άφησε. Το πουλάκι έκαμε δυο γύρους σαστισμένα πάνω στην παλάμη του, κι έπειτα πέταξε μακριά. Έτσι τα έβγαλε έξω όλα, ένα ένα.

— Στο καλό, στο καλό, τους ψιθύριζε συγκινημένος.

Αυτά είχαν φύγει πια, ούτε που φαίνονταν, μα ο θείος Περικλής κοιτούσε έτσι στο βάθος του ορίζοντα, σαν να τα έβλεπε και να επικοινωνούσε μαζί τους.

Έπειτα άφησε το κλουβί πίσω από ένα σωρό πέτρες. Το άφησε με προσοχή σαν να ήταν κι αυτό ζωντανό. Ήσαν κι άλλα κλουβιά εκεί, όμοια, με χοντροκομμένες κάλτσες ριγμένες κάπως αστεία στο πλάι. Τα μέτρησα μηχανικά:

— Δύο, τρία... πέντε... εφτά...

Ο θείος Περικλής με κοίταζε και χαμογελούσε παράξενα.

— Έρχονται και τα κλέβουν, μου εμπιστεύτηκε. Μα δεν πειράζει. Θα βρω άλλη κρυψώνα.

Από κείνη τη στιγμή είναι που γίναμε φίλοι. Κουβεντιάσαμε στην αρχή για τα πουλιά, όλων των ειδών τα πουλιά. Ήμαστε και οι δυο μας σύμφωνοι πως αυτά είναι ό,τι πιο θαυμαστό έχει φτιάξει ο Θεός, γιατί έχουν φτερά και πετάνε. Έπειτα κουβεντιάσαμε για την Αμερική και για το ορυχείο που δούλευε σαν ήταν νέος. Εγώ άκουγα με ανοιχτό στόμα, ποτέ μου δεν είχα φανταστεί τέτοια πράγματα. Τόσο βαθιά στη γη να σκάβουν, από το πρωί ως το βράδυ, και πάντα να έχουν μαζί τους ένα μικρό ασήμαντο πουλάκι, να τους δείχνει αν υπάρχει κίνδυνος, φαρμακερό αέριο, θάνατος...

Όταν κοίταξε το ρολόι του έκαμε τρομαγμένος:

— Η ώρα πέρασε. Πάμε!

— Θα σε μαλώσουν αν αργήσεις; ρώτησα σιγά και εννοούσα τη θεία Ανδρονίκη.

— Ναι, έκαμε με λύπη κουνώντας το κεφάλι του. Θα με μαλώσουν.

— Τη φοβάσαι πολύ; τον ξαναρώτησα δίχως να πω όνομα.

— Ναι, είπε αυτός απλά.

Έπειτα με έπιασε από το χέρι και κατηφορίσαμε αμίλητοι και πολύ πολύ γνοιασμένοι.*

Ήθελα να τον ρωτήσω και άλλα πράγματα, αν το ξέρει πως ήταν τρελός και γελάει τη νύχτα δίχως λόγο, και αν είναι αλήθεια πως τον δέρνει η θεία. Δε μιλούσα, μα αυτός με κοίταζε λυπημένα και έλεγε «ναι, ναι» με το κεφάλι, λες και απαντούσε σε όλα τούτα.

Εκεί, λίγο πιο πέρα από το σπίτι μας, δεν άντεξα άλλο, σφίχτηκα απάνω του έτοιμος να κλάψω και του είπα:

— Γίνε καλά, θείε. Γίνε καλά!

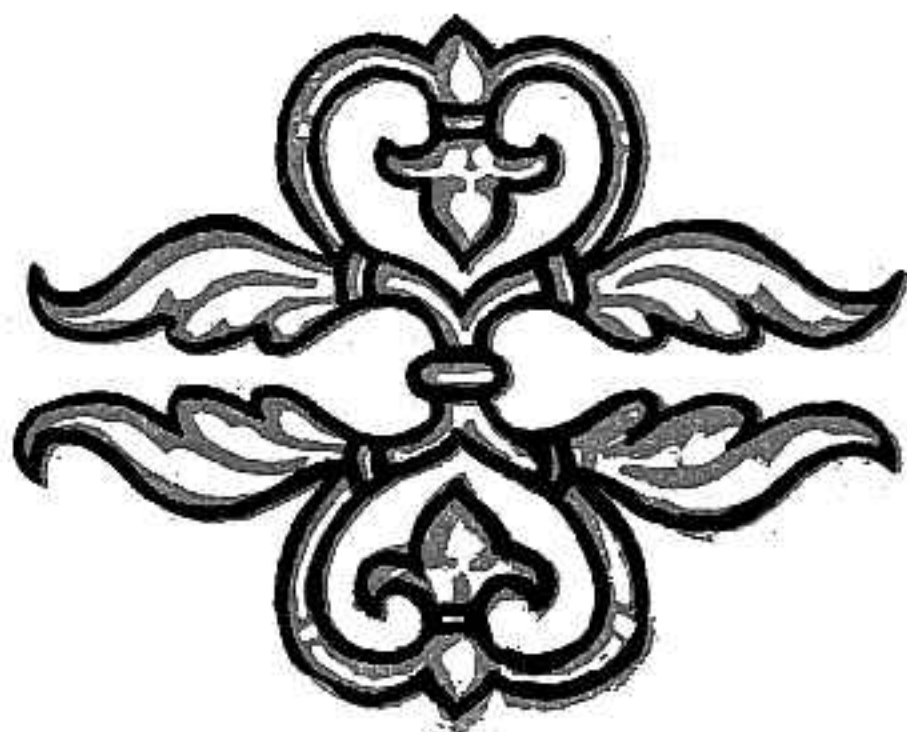
Ήταν σαν να του έλεγα πως τον αγαπούσα και τον πονούσα και ήταν σαν να του εμπιστευόμουνά όλον τον καημό μου για την αγάπη μου, που, το ήξερα, δε θα την ξανάβλεπα ποτέ πια.

— Γίνε καλά, θείε. Γίνε καλά!

Στάθηκε στη μέση του δρόμου και με ρώτησε σιγανά και λυπημένα και αποφασιστικά:

— Άμα γίνω καλά, ποιος θα τα ελευθερώνει τα πουλάκια;

(Από τη συλλογή διηγημάτων *Να θυμάσαι τη Βίλνα*)

Τ' αηδόνι

Κάποιο βραδάκι του Μαγιού,
μες στη χρονιά κρυμμένο
– το πιο μονάχο της χρονιάς,
κι ίσως το πιο θλιμμένο,

την ώρα που ετοιμάζονταν
να κοιμηθούν οι κλωνοί,
δίχως αιτία, ξαφνικά,
τρελάθηκε τ' αηδόνι!

Πολλές φορές, αναγερτοί
στον πλάτανο αποκάτου,
ακούγαμε τις τρίλιες του
και τα πιπίσματά* του·

συχνά, πάλι, γυρίζοντας
τις ώρες που βραδιάζει,
τ' ακούσαμε, τις πιο γλυκές
στροφές του ν' αραδιάζει:

μα σαν εκείνη τη βραδιά,
σ' εκείνο το πλατάνι,
τέτοιο τραγούδι ξώφρενο*
ποτέ δεν είχε κάνει...

Κι όπως τραβούσα πάρωρα,*
στη μοναξιά του δρόμου,
αναπολώντας μυστικά
δεν ξέρω ποιον καημό μου,

— πουλάκι του μεσονυχτιού,
πουλάκι της ερήμου,
ήρθ' η φωνή σου, σύχαρα,*
και πήρε την ψυχή μου...

Κι ήταν η νύχτα διάφανη,
κι έλαμπε αγάλια η πούλια·
είχαν σωπάσει, από νωρίς,
τ' άλλα τα νυχτοπούλια,

και μέσ' απ' τα άστρα τα νωθρά,*
που φέγγαν σα βελούδα,
όλ' η νυχτιά, παθητικά,
σου φώναζε: Τραγούδα!

Κι ήμουν κι εγώ και σ' άκουγα,
χωρίς να σε χορταίνω,
το βράδυ που τρελάθηκες,
πουλάκι αγαπημένο...

(Τα Ποιήματα)

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Δυο παιδιά μπροστά σ' έναν τάφο

ΚΑΘΕ φορά που ερχόντανε τα παιδιά να ξεκαλοκαιριάσουν κοντά στη θάλασσα και στα δέντρα, βρίσκανε την αγαπημένη παρουσία του παππού να τα περιμένει, με τα φρούτα και με τα λουλούδια στο χέρι. Η θύμησή του στη φαντασία τους ήταν ένα με το θαλασσινό τοπίο και με τα φουντωμένα περιβόλια.

Ήτανε «της Παναγιάς τα ράχτα», ο πελώριος θαλασσόβραχος που φυλάει απάνεμο το παραδολίμανο. Ήχε κι ένα εκκλησιάκι στην κορφή του, ένα ρ' κλησάκι της Παναγιάς, «της Παναγιάς της Ψαροπούλας». Ήταν η αμμουδιά της Βίγλας με τα νερά ακράτα σαν αγιασμός, με τη στραφτερή ρηχοπατιά όπου τσαλαβουτούσαν και κυνηγούσαν καβούρια. Ήταν ο Κουφόβουνος με τους θεόρατους βράχους όρθιους πάνω από το κύμα. Εκεί πάνου ανεσκάλωναν* τ' απόγεμα ν' αγναντέψουν* από ψηλά το ηλιοβασίλεμα κατά τη μεριά του Αγιονόρους, που έριχνε το μεγάλον ίσκιο του στ' απόμακρα του πελάγου. Ήτανε και το αμπέλι του Μπαρμπαγιάννη με το πηγάδι, που τραγουδούσε το μαγκάνι* του σαν έβγαζαν νερό για πότισμα, και μαύριζε το μάτι σου να κοιτάξεις ως κάτω. Έριχνες ένα βότσαλο και περίμενες κάμποσο ώσπου να τ' ακούσεις να βόσκει στο νερό. Ήταν ακόμα η λαγκαδιά στο χτήμα του παππού, με όλου του κόσμου

τα φρούτα, τα λουλούδια και τα μυριστικά,* με τα κρεμαστά νερά που τραγουδούσαν στις γούρνες και με τα πουλιά, τις πεταλούδες με τα τριανταφυλλιά φτερά, και τις χελώνες, που χτυπούσαν αστεία τα καβούκια τους χωμένες στην πρασινάδα.

Και μέσα σ' όλα αυτά ήταν ο παππούς. Με το μεγάλο ψάθινο καπέλο, με τα χοντρά άρβυλα και το μπαστούνι με τη σιδερένια μύτη. Έτριβε στη φούχτα τα φύλλα του καπνού, γιόμιζε την πίπα του και άρχιζε τις ιστορίες. Αυτός όλο χαμογελούσε ή δάκρυζε. Από τη χαρά του και τα δυο. Ερχότανε με το γαϊδουράκι, φορτωμένος φρούτα, παραμύθια και φιλιά.

Τα γένια του κεντούσαν το μάγουλο της Δροσούλας, μα ποτέ της δεν παραπονέθηκε. Σήκωνε τα παιδιά ψηλά, τα έβαζε καβαλικευτά στο σαμάρι και πηγαίνανε πέρα στην αμμουδιά για κολύμπι και για πεταλίδες. Σ' όλον το χωραφόδρομο περνούσαν κάτω από συκιές φορτωμένες μελωμένα σύκα, κάτω από απιδιές με χρυσούς ζουμερούς καρπούς. Από τη μια κι από την άλλη του δρόμου ήταν οι ανθισμένες αλυγαριές με τα γαλάζια και τα άσπρα λουλούδια. Ήταν τα σκίνα και οι αρίγανες. Ο παππούς τα χτυπούσε με το μπαστούνι να μοσκοβολανε σαν περνούσαν τα παιδιά.

Αγαπούσε τις ρίμες ο παππούς, έφτιανε κι ατός του ρίμες, που τις τραγουδούσαν οι κοπέλες στους γάμους. Έκοβε κι ένα κλωνί κι έδινε του Λάμπη. Έλεγε και το τραγούδι:

*Όποιος περάσει αλυγαριά και δεν κόψει κλωνάρι,
να χάσει την αγάπη του, αν είναι παλικάρι.*

Η μεγάλη, η Χάρη, περπατούσε πίσω με τους μεγάλους.

Πάνω στο σαμάρι κουνιόντανε μπρος-πίσω, αγκαλιασμένα στήθος με ράχη τα δυο μικρά, δεμένα καλού-κακού και με το σκοινί. Ο Λάμπης κι η Δροσούλα. Ο ένας πέντε χρονών, η άλλη έξι και μισό.

— Τι θα πει να χάσει την αγάπη του; ρωτούσε η Δροσούλα.

— Θα πει να μην τον αγαπά πια κανείς.

Κι ο Λάμπης έλεγε κολλημένος στη ράχη της σαν σιαμαίος*:

— Τι ρωτάς, εσύ δεν είσαι παλικάρι...

Κείνη τη χρονιά ήρθαν πάλι τα παιδιά και τα βρήκαν όλα. «Της Παναγιάς τα ράχτα» με το κλησάκι ντυμένο πάντα με τα δίχτυα των τρατάρηδων* να στεγνώνουν στον ήλιο. Ανεβήκανε στους τετράψηλους θαλασσόβραχους του Κουφόβουνου και είδανε πάλι από κει πάνω τον ήλιο να βουλιάζει κόκκινος κόκκινος στη θάλασσα. Άκουσαν τη νύχτα να βουίζει η θάλασσα σαν βγάζει αγέρα η Ανατολή. Βρήκαν το λιμανάκι γεμάτο τράτες και ψαροπούλες και τα γριγριά με αναμμένες λάμπες να ξεκινάν αράδα τη νύχτα για την καλάδα.* Πήγανε και στ' αμπέλι του Μπαρμπαγιάννη με το πηγάδι που τραγουδούσε, πήγανε και στην αμμουδιά της Βίγλας όπου φυτρώνουν το καλοκαίρι μέσ' από τον άμμο κρίνα άσπρα και μυρωδάτα. Όλα τα βρήκαν εν τάξει. Μόνο ο παππούς έλειπε, νά 'ρθει να τα προπάρει,* να τα σηκώσει στην αγκαλιά και να τα βάλει στο σαμάρι.

Τα παιδιά σ' αυτό το αναμεταξύ έγιναν ένα χρόνο πιο μεγάλα, ωστόσο δεν μπορούσαν να καταλάβουν πώς γίνεται αυτό. Αφού όλα τα βρήκαν όπως τα είχαν αφήσει.

— Πότε θά 'ρθει πια ο παππούς να μας πάρει καβάλα; έλεγε ο Λάμπης.

Κι η Δροσούλα του το θύμιζε χωρίς να καταλαβαίνει περισσότερα:

— Μά ο παππούς πέθανε, δεν το 'παμε;

Γύριζε και κοίταζε με τα λοξά της μάτια τον μπαμπά για μαρτυριά. Τόνε κοίταζε κι ο Λάμπης για να βεβαιωθεί.

— Πέθανε, έλεγε κι ο μπαμπάς.

Τα παιδιά σώπαιναν· κατόπι ο Λάμπης ρωτούσε:

— Δε θα ξανάρθει πια ποτέ να μας πάρει;

— Ποτές.

Απόμεινε κάμποσο σκεπτικός, κατόπι ρώτησε πάλι:

— Πού είναι τώρα ο παππούς;

Η Δροσούλα απαντούσε σοβαρά:

— Είναι κοντά στο Θεό. Εκεί είναι οι καλοί άνθρωποι. Και οι κακοί είναι στην Κόλαση.

- Αλήθεια, μπαμπά;
- Αλήθεια, παιδί μου.
- Τι κάνει κοντά στο Θεό ο παππούς, μπαμπά;
- Βλέπει αν είστε καλά παιδιά, και τον παρακαλεί να σας φυλάει.
- Άμα δεν είμαστε;
- Τότες είναι πολύ λυπημένος ο παππούς. Κλαίει.
- Η Δροσούλα μαρτυράει:
- Ο Λάμπης είναι κακός, μπαμπά. Τρύπησε με τη βελόνα ένα μερμήγκι.

Ο Λάμπης δεν απαντά. Έχει τα χέρια πίσω στη ράχη. Όπως ένας μεγάλος σαν είναι σε συλλογή. Σηκώνει το πρόσωπο και κοιτάζει τον ουρανό.

- Είναι τόσο ψηλά ο παππούς, μπαμπά; Ψηλά ως το Θεό;
- Ο Θεός δεν είναι μόνο ψηλά, αγόρι μου. Ο Θεός είναι παντού.
- Παντού; Παντού;
- Παντού, βέβαια...

Ο Λάμπης διστάζει λιγάκι. Κοιτάει τον μπαμπά στα μάτια.

Εκεί κάτω, πλάι στο μόλο, ο Γιακουμής ο Ταβερνιάρης παστρεύει τα βαρέλια του για τον καινούριο μούστο. Ο Λάμπης ρωτά:

- Τώρα που είναι άδεια τα βαρέλια είναι εκεί μέσα ο Θεός, μπαμπά;

Ο μπαμπάς χαμογελά. Τόνε βλέπει η Δροσούλα και κάνει σοβαρή:

- Μη λες κουταμάρες.

Ωστόσο, κατά βάθος θα 'θελε κι αυτή να 'χει κάποιαν απάντηση.

Ο Λάμπης επιμένει:

- Όμως είναι και στον ουρανό ο Θεός. Δεν είναι, μπαμπά;
- Βέβαια. Εκεί ψηλά βγάζει τη νύχτα τ' αστεράκια, κι εδώ χάμου τις μαργαρίτες και τα κυκλάμινα.
- Λοιπόν είναι κι ο παππούς στον ουρανό. Δεν είναι;

— Είναι βέβαια.

— Πώς ανεβαίνουν οι πεθαμένοι στον ουρανό, μπαμπά;

— Δεν ανεβαίνουν οι πεθαμένοι. Ανεβαίνουν οι ψυχές, λέει η Δροσούλα χωρίς να πολυκαταλαβαίνει.

Γυρίζει την κοιτάζει ο Λάμπης και το παραδέχεται, χωρίς να καταλαβαίνει κι αυτός.

— Τι τότε κάνανε τον παππού σαν πέθανε, μπαμπά;

— Τότε θάψανε στο νεκροταφείο, παιδί μου. Αυτό είναι ένα περιβόλι όπου θάβουν τους πεθαμένους. Εκεί είναι κι ο παππούς. Θέλετε να πάμε;

Θέλουν πολύ και τα δύο. Μαζεύουν λουλούδια και πάνε και οι τέσσερις. Το νεκροταφείο του χωριού είναι αληθινό λιμάνι ειρήνης. Είναι γεμάτο από αιωνόβιους αγριόπρινους.* Είναι δέντρα πυκνά, σγουρά και μαύρα. Η φυλλωσιά τους, όλο κεντίδια, είναι σκληρή σαν από ψαλιδισμένο μέταλλο. Χρόνια πολλά πέφτουν χάμου τα φύλλα, σαπίζουν και κάνουν το έδαφος μαλακό και ελαστικό. Τα βήματα είναι κούφια εκεί πάνω. Ίσκιος παχύς και σιωπή και γαλήνη είναι εκεί μέσα. Σε μια κουφάλα ένα αγίασμα στάζει από τον κούφιο βράχο. Μια πυκνή δάφνη τον σκεπάζει, γεμάτη μαύρα γυαλιστερά βαγιοκούκουτσα* που μοσκοβολάνε. Είναι και μια παμπάλαιη εκκλησίτσα εκεί. Το πάτωμά της είναι από κίτρινες μαλτεζόπετρες.* Το τέμπλο της, σκαλιστό σε μαύρο ξύλο. Πουλιά που τσιμπολογούνε σταφύλια.

Ο αέρας εκεί μέσα μυρίζει μελισσοκέρι και παλιάδα. Μυρίζει βασιλικό από τα μπουκέτα που στολίζουν τα εικονίσματα. Παλιά εικονίσματα, μαυρισμένα από τους καιρούς και το λιβανωτό. Μορφές άγριες και χλωμές βγαίνουν από βάθη σκοτεινά και χρυσά, καπνισμένα, ιδρωμένα από την άχνη των λαμπάδων.

Ανάβουν από ένα κερί μπροστά στην Παναγία του τέμπλου, που κοιτάζει τα παιδιά με τα μεγάλα της μάτια.

Η Δροσούλα κρατιέται από το ρούχο του μπαμπά, δειλιασμένη.

— Πάμε πια...

Βγαίνουν, κλείνουν πίσω τους την πόρτα της εκκλησίας.
Αναπνέει η Δροσούλα.

Εκεί απέξω είναι οι πεζούλες, πάντα φρεσκοασβεστωμένες.
Καθίζεις και ξεκουράζεσαι. Ακούς τη σιωπή. Η γαλήνη της
αιωνιότητας σε αγγίζει ανάλαφρα με το φτερό της και βλέπεις
ήρεμα τους τάφους που είναι αραδιασμένοι με τάξη. Οι πρίνοι
στέκονται ασάλευτοι. Αυτοί δεν ψιθυρίζουν χαρούμενα σαν τις
λεύκες. Κανένα τους φύλλο δε λέει να σαλέψει στον αιώνα.
Μόνο ο ίσκιος τους γλιστρά στο παχύ χώμα. Ο ίσκιος, ο πιο
αθόρυβος, ο πιο διακριτικός περιπατητής μέσα σε τούτο το
περιβόλι της ειρήνης.

Ο τάφος του παππού.

Πλησιάζουν.

Κανένas τους δε μιλά.

Η Δροσούλα διαβάζει νοερά το όνομα με τα άσπρα γράμματα
πάνω στο μαύρο σταυρό.

Κάνει να μιλήσει. Γυρίζει, βλέπει τον μπαμπά να είναι βουρ-
κωμένα τα μάτια του και κόβει την κουβέντα. Πηγαίνει άκρη
άκρη και ακουμπά τα λουλούδια της πάνω στο χώμα.

Άσπρες λυγαριές.

Ο Λάμπης κατεβαίνει πάνω στον τάφο, πηγαίνει ως το
σταυρό και βάζει τα δικά του κοντά στο ξυλένιο κουτί με το
καντηλάκι.

Γαλάζιες λυγαριές.

Η Δροσούλα τον τραβά θυμωμένη.

— Μην πατάς εκεί. Δεν κάνει... Δε βλέπεις εμάς;

« Εμείς » είναι αυτή, είναι η Χάρη κι ο μπαμπάς. Οι μεγάλοι.

Ο Λάμπης βγαίνει τρομαγμένος από την περιοχή του τάφου.

— Γιατί δεν κάνει, μπαμπά;

Απαντά η Δροσούλα:

— Γιατί; Δεν καταλαβαίνεις; Είναι αμαρτία. Είναι ο παππούς
αυτού αποκάτω.

Ο Λάμπης κοιτάζει στοχαστικά.

— Καταλαβαίνει ο παππούς που πατάω, μπαμπά;

— Όχι, παιδί μου.

— Λοιπόν, γιατί δεν κάνει να πατάμε;

— Γιατί... γιατί τον αγαπούμε τον παππού, λέει γρήγορα η Δροσούλα, και την παίρνουν τα κλάματα.

Ο μπαμπάς τη φιλά.

— Να, γι' αυτό Λάμπη. Γιατί τον αγαπούμε.

— Ο καημένος ο παππούς, λέει ο Λάμπης που ο νους του είναι όλο στα φρούτα. Δε θα μας φέρει πια σταφύλια, ούτε σύκα, ούτε καρύδια, ούτε ροδάκινα...

Φεύγουν αργά. Κανένας τους δε μιλά. Ο Λάμπης κάθε τόσο γυρίζει πίσω το κεφάλι. Κάτι συλλογιέται. Ξαφνικά επιστρέφει στον τάφο. Πατά προσεχτικά άκρη άκρη, να μην αγγίσει το πέδιλό του στο χώμα του τάφου.

Βγάζει μέσ' από την τσέπη του ένα ροδάκινο, σκύβει και το αποθέτει σιγά σιγά κοντά στο σταυρό, κοντά στα γαλάζια λουλούδια της λυγαριάς.

(Από τη συλλογή διηγημάτων *Το πράσινο βιβλίο*)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Το μαστορόπουλο

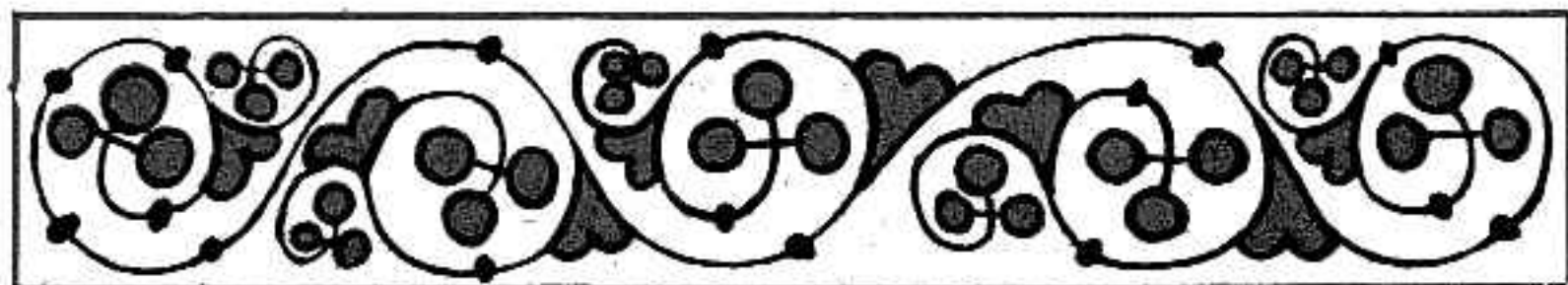
Τον πήραν τον Κολιό,
τον πήραν οι μαστόροι,
παιδί απ' το σκολειό
να μάθει πηλοφόρι.*

Καρδιά πονετική
τον ξέβγαλε με κλάμα:
«Τετράδη, Κυριακή
θα καρτερώ για γράμμα».

Δε σώνει άλλο να ιδεί,
παιδεύεται το μάτι·
κρατούσε ένα ραβδί,
το στρώμα του στην πλάτη.

Μας έφυγε ο Κολιός
κι είχε μια τέτοια λύπη·
θα 'ναι όλοι δω τ' Αϊ-Λιος
και μόνο αυτός θα λείπει.

(*Απαντα*)

ΒΑΣΙΛΗ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

Οι ξεριζωμένοι

Ένα μικρό παιδί έρχεται απ' το χωριό του και γίνεται εργάτης στα μεταλλεία του Λαυρίου. Εκεί, μένει κοντά σε μια φτωχιά θεία του. Η δουλειά στα μεταλλεία είναι σκληρή και η αμοιβή ελάχιστη. Το παιδί θυμάται συνεχώς το χωριό του και όλο θέλει να γράψει στη μάνα του για να της πει πόσο υποφέρει και ότι θέλει να γυρίσει πίσω. Στο μεταξύ, αρρωσταίνει από ελονοσία, και η ζωή του γίνεται ακόμα πιο δύσκολη.

Η ΜΟΥΝ στο εργοστάσιο όταν μου πρωτοπαρουσιάστηκε η αρρώστια. Στην αρχή ένιωσα ένα κάτι σαν μούδιασμα στο κάτω μου χείλι, οι αρμοί* μου μου εφάνη πως είχαν ξεκλειδωθεί ξαφνικά, κι ήθελα να χασμουριέμαι και ν' ανακλαδίζομαι* ολοένα. Έπειτα άρχισε να με πιάνει η κρυάδα,* άρχισαν να χτυπούν από το κρύο τα δόντια μου μ' όλη τη λάβρα* του εργοστάσιου και του καλοκαιριού, πήγα και στάθηκα κολλητά σ' ένα καμίνι του σιδερουργείου και πάλι χτυπούσαν τα δόντια μου. Στο σπίτι που με πήγε ο Τζάνος, ο άλλος παραγιός του χυτήριου,* η κακομοίρα η θεία μου μου 'ριξε απάνω μου όλη τη στοίβα τα ρούχα, ζέστανε αμέσως νερό και μου 'βαλε καφτές μποτίλιες στα πόδια και καφτές φανέλες στη ράχη, και μένα πάλι χτυπούσαν τα δόντια μου. Ωσπου άρχισα να ψήνομαι στο καμίνι του πυρετού και βούλιαξα σε βύθος.

Από τότε, όλο το καλοκαίρι το πέρασα μέσα στη ζαλάδα που τον βαστάει κανένανε άμα παίρνει πολύ κινίνο. Τ' αυτιά μου βουίζανε σαν να δουλεύανε τροχαλίες μέσα, και το ψωμί που έτρωγα, το νερό που έπινα, ήτανε πικρά φαρμάκι. Κάθε τόσο ένιωθα πάλι εκείνο το μούδιασμα στο κάτω χείλι, την κομμάρα* στους αρμούς και τις κρυάδες. Πολλές φορές τα περνούσα στο πόδι, άλλες έπεφτα κανένα απομεσήμερο στα στρωμένα και την άλλη μέρα σηκωνόμουν πάλι και πήγαινα στη δουλειά. Μόνο την πρώτη φορά, τότε που είχα κοντέψει να πλαντάξω* από τον πυρετό, έμεινα στο κρεβάτι κάποια βδομάδα.

Όταν σηκώθηκα, είχα γράψει ένα γράμμα στη μάνα μου. Κοίταζα τις ώρες που η θεία μου είχε δουλειά στην κουζίνα, έβγανα κρυφά το χαρτί και το μολύβι κι έγγραφα κάθε φορά όσες αράδες πρόφταινα. Ναι. Είχα ρίξει κάτω την ντροπή και τα 'λεγα καθαρά όλα, πως αρρώστησα και πως με μεταλάβανε, και πως δεν ήθελα να μείνω άλλο σε τούτονε τον τόπο. Ήθελα καλύτερα να γίνω τσοπάνης και να 'μαι μαζί της στο σπίτι μας.

Ήτανε κι άλλες φορές, νύχτες που κρυφόκλαιγα στο μαξιλάρι μου πνίγοντας τ' αναφιλητό, και θυμιζόμουν το χωριό μου και το σπίτι μας, κι έπαιρνα την απόφαση να γράψω της μάνας μου: θα της έγγραφα το πρωί κιόλας, θα της τα 'λεγα όλα καθαρά, πως μάνα το και το, και θέλω να γυρίσω. Τα δροσάπιδά* μας και τ' αυγουστάπιδά* μας, που τα κατεβάζαμε ντορβάδες* ολόκληρους από την Αγια-Τριάδα και τα ρίχναμε στο χοίρο μας όπως δεν είχαμε τι να τα κάνουμε, εδώ τα πουλάγανε στα μανάβικα κι έπρεπε να κρατάς την πεντάρα στο χέρι. Κι ούτε ήτανε σαν τα δικά μας, ήτανε μισοσαπισμένα, κιτρινιάρικα παλιάπιδά, που κείτονταν όλο σκόνη στο μόλο και στα μανάβικα και τα βρωμίζανε σύγνεφα μύγες. Και τα σταφύλια, που δε μας ένοιαζε να φιλέψουμε* ολόκληρο μαντίλι στους στρατολάτες* που περνούσαν, το ίδιο κι αυτά, τα πουλάγανε με την παλάντζα* κι έπρεπε να κρατάς την πεντάρα.

Δεν ήθελα να μείνω άλλο εδώ, ήθελα να φύγω. Ας ήτανε τρόπος να σηκωνόμουν την ίδια εκείνη τη στιγμή, να βάλω

μπροστά μέσα στα μεσάνυχτα το δρόμο και να γυρίσω με τα πόδια στον τόπο μας. Δε μ' έμελε όσος δρόμος και να 'τανε, και δεν ήθελα να γίνω τεχνίτης. Από μικρός μπορούσα πολλές φορές και κονομούσα το φαΐ του σπιτιού μας, τώρα που είχα μεγαλώσει και που δε θα 'χα και σκολιό, ήμουν σίγουρος πως θα κατάφερνα να μη μας λείπει τίποτα. Μπορούσα να κάνω κανένα αγώι* με το γάιδαρό μας, αν τύχαινε, μπορούσα και να ξενοδουλεύω ακόμα, άμα θα τελειώναμε τα δικά μας θελήματα. Θα 'βλεπε η μάνα μου αν δεν της έλεγα αλήθεια.

Πολλές νύχτες τις περνούσα έτσι, ξάγρυπνος στο μουσκεμένο μαξιλάρι μου. Γιατί η νύχτα με το σκοτάδι της και με τη σιγαλιά της αφιονίζει,* λύνει τα χαλινά του νου και τον αφήνει να γυρίζει όπου θέλει. Και τίποτα δεν τρέχει με τόση γρηγοράδα μ' όση ο νους. Κι αν η καρδιά νομίσει πως βλέπει μια χαραμάδα ελπίδα κάπου πού, ο νους είν' άξιος να πετάξει όπου κι αν πού τη νύχτα ψαχουλεύει τους τόπους κι ανοίγει δρόμους, και φέρνει όπως θέλει τα πράματα. Στο τέλος μ' έπαιρνε κάποτε ένας γλυκός, παρηγορημένος ύπνος.

Μα το πρωί, σαν ξυπνούσα αλαφιασμένος* από το ξυπνητήρι κι από τη σφυρίχτρα του εργοστάσιου, και σαν ξημέρωνε τη μέρα του ο Θεός, ή τα 'χα ξεχασμένα όλα ή ντρεπόμουν και μοναχός μου που είχα συλλογιστεί τέτοια αμπόρετα* πράματα. Έπειτα, η μητέρα μου δεν ήξερε γράμματα και δεν ήθελα να της διαβάσει άλλος τα μυστικά μου.

Μα τώρα, στο γράμμα που είχα γράψει στο κρεβάτι άρρωστος, είχα ρίξει κάτω την ντροπή. Δεν της έγγραψα ούτε πως κακοπερνούσα ούτε πως ήτανε βαριά η δουλειά και ξένοι οι άνθρωποι που μ' είχαν, της έλεγα μόνο πως είχα αρρωστήσει και πως μ' είχαν μεταλάβει, και λοιπόν ήθελα να γυρίσω. Ας έστελνε τα έξοδά μου στη θεία μου και να της έγγραφε πως με θέλει το δίχως άλλο, να μην της έλεγε τίποτα πως της το 'χα γράψει εγώ, μόνο πως μ' ήθελε κοντά της γιατί αρρώστησα.

Είχα οικονομήσει και τα είκοσι λεφτά που χρειάζονταν για το χαρτόσημο. Τη μια πεντάρα μου την είχε δοσμένη η θεία

μου να πάρω σταφύλια, το ίδιο άλλη μια κι ο μπάρμπας μου, και τη δεκάρα την είχα φυλαγμένη από τη μέρα που μας είχανε κάμει πληρωμή και μου την είχε ξεχωρίσει η θεία μου για το κολατσιό μου. Γιατί τότε είχα αρχίσει κι έπαιρνα πενήντα λεφτά μεροκάματο, κι η θεία μου μου 'δινε καμιά πεντάρα σε κάθε πληρωμή, κι άμα είχαμε κάμει πολλά νυχτέρια μέσα στη δεκαπενταμερία μου 'δινε δεκάρα ολότελα. Και λοιπόν, στις εφτά μέρες απάνω που σηκώθηκα, είπα να βγω μια βόλτα περίπατο, τάχα να με πάρει ο αέρας· κι είχα σε νου να πάω στο ταχυδρομείο να ρίξω το γράμμα. Το 'χα κρυμμένο στον κόρφο μου.

Το ταχυδρομείο δεν ήτανε και πολύ μακριά, ήτανε κοντά στο μόλο, προς το μέρος των φούρνων του μολυβιού. Ήμουν πολύ αδύνατος, κίτρινος, τα μάτια μου μου φαινόταν πως είχανε μεγαλώσει κι ο κόσμος σαν να ήταν αλλιώςτικός. Σαν να είχα καιρούς και καιρούς να τον δω. Μα στο ταχυδρομείο δεν τα κατάφερα να φτάσω. Στα μισά του δρόμου, κάτω στις ράγιες κάπου της διασταύρωσης, ένιωσα μια στιγμή τα γόνατά μου να λυγίζουν, τά μάτια μου αρχίσανε να βλέπουν τριανταφυλλιά χρώματα και το κούτελό μου το δρόσισε ένας κρύος κρύος, ψιλός ιδρώτας.

Ακούμπησα λίγο στο ταμπόνι* ενός βαγονιού που στεκότανε φορτωμένο μεταλλείο, έπειτα έκατσα κατάχαμα σε μια τραβέρσα.* Η δύναμή μου λιγόστευε ολοένα, έφευγε, κι είπα πως θα λιγοθυμίσω κειδαχάμω και θα με βρούνε να με πάνε σηκωτό στο σπίτι. Το μόνο πράμα που μου 'ρθε στο μυαλό και που φοβήθηκα ήτανε το γράμμα: η θεία μου θα το 'βρισκε καθώς θα πήγαινε να με γδύσει, και βέβαια θα τ' άνοιγε και θα το διάβαζε. Έβαλα όλο μου το κουράγιο, το 'βγαλα από τον κόρφο μου και το 'καμα κομματάκια κομματάκια, που να μην μπορεί να διαβαστεί τίποτα. Δεν ήτανε γραφτό να σταλθεί εκείνο το γράμμα, κι ούτε το ξανάγραψα αργότερα. Ύστερα που μου 'χε περάσει το λιγοψύχισμα και ξεκίνησα βαρυκαρδισμένος να γυρίσω στο σπίτι, άφηνα λίγα λίγα στο δρόμο τα κομματάκια το χαρτί, τα 'παιρνε τ' αγέρι και τα σκόρπιζε.

(Από το μυθιστόρημα *Οι Ξεριζωμένοι*)

ΕΥΑ ΒΛΑΜΗ

Η θεια Παγωνίτσα η Μπράτσaina

Το Γαλαξίδι, η παλιά ναυτική πολιτεία, με τους καημούς της και τους ανθρώπους της ζωντανεύει μέσα στις σελίδες που ακολουθούν. Μια γριά μάνα, η θεια Παγωνίτσα η Μπράτσaina, που μάταια περιμένει το γιο της, είναι το κύριο πρόσωπο του παρακάτω αφηγήματος.

ΓΡΙΟΥΛΑ —έτσι τη θυμούνται οι παλιότεροι— η θεια Παγωνίτσα η Μπράτσaina ερχόταν εδώ όλο και πιο συχνά στα στερνά της. Το 'ξερε πως ο γιος της αρρώστησε στο καράβι και πέθανε, μα δεν ήξερε πως το κορμί του, όπως ολονών που πεθαίνουν στα καράβια, το δέχτηκε η θάλασσα να τ' αναπάψει. Να βάλει τα μαλακά χοχλιδάκια* της για μαξιλάρι νεκρικό, τα φύκια νεκροστόλιδά του. Ο Ζαφείρης ο λοστρόμος μαζί με δυο άλλους τον γνοιαστήκανε. Τον βάλανε σε μια σανίδα, δεν τους πάγαινε να ρίξουν το κορμί από τις αμασχάλες, τότε σκεπάσανε μ' ένα σεντόνι, τότε σφιχτοδέσανε με κάτι μαντάρια,* του κρεμάσανε και μια μπόμπα σιδερένια, να βουλιάξει. Ο Φώτης τον έψαλε... Κι η φωνή, λες και του 'χε κοπεί, δεν ανέβαινε στο λαρύγγι. Όλοι τους, ξεσκούφωτοι, δακρυσμένοι, σταυροκοπηθήκανε σαν είδανε τον καπετάνιο να κάνει σινιάλο. Ένας από τα πόδια κι ένας από το κεφάλι, πιάσαν το ξυλιασμένο κορμί και το ρίξανε. Μονομιάς χάθηκε. Ο Ζαφεί-

ρης έκανε καρδιά σίδερο. Πάτησε τις φωνές σ' όσους είχαν απομείνει σκυμμένοι στην κουπαστή να θωρούν κατά πίσω, καθώς το καράβι ξεμάκραινε... Τι θωρούσαν;

Και ποιος βαστούσε δα να τα πει της μάνας του; Όλο μασημένα: «—Κακιά αρρώστια, θεια, σωμό* δεν είχε...» «—Τον κλάψαμε, σαν αδερφό...» «—Και πού 'ναι τώρα, ο γιος μου; Πού;» Όλοι κομπιάζανε. Ξεμονάχιαζε τον ένα και τον άλλο... «—Και πού βρισκόσαστε σαν πέθανε; Πού μου τον θάψατε; Πού είναι τώρα το κορμί του; Πού είναι ο γιόκας μου; Η μάνα του, σας ρωτώ, εγώ η μάνα του. Γιατί δεν το λέτε σε μένα; Στη μάνα του; Έλα, Αντρίκο μου, έλα Ζαφείρη μου, έλα, Παντελή, έλα, Λιάκο... Πού μου τον θάψατε;» Εκείνοι ξανακομπιάζανε, κοιτούσαν να ξεφύγουνε, τα μασούσαν... «—Πού είν' ο караβοκύρης σας; Δεν έχει χρέος να μου πει;»

— Γιάννο μ', πρέπει να πάμε μαζί στη δόλια...

Το 'ξερε ο караβοκύρης πως έπρεπε να πάει στην Μπράτσαινα. Της έστειλε λεφτά, της έταξε να τήνε γνοιάζεται σαν αδερφή, κι αυτός κι η φαμίλια του, το σπίτι του σπίτι της, μα το 'ξερε πως έπρεπε να πάει, να τη δει, να της σφίξει το χέρι, να της μιλήσει για το γιο της. Να την γκαρδιώσει στη ζωή, που έμεινε ρίζα ξεκλωνισμένη. Και τι να της πει; Πως τότε δέσανε και τον ποντίσανε* καταμεσής πελάγου; Δυο μέτρα μπόι; Τα μάτια του βούρκωναν... Του μάτωνε η ψυχή. Δεν το βαστούσε:

— Γιάννο μ', όλη σου η ναυτουριά πήγε... Μου μήνυσε πως θέλει να σε δει...

Κι όταν τον είδε να μην παίρνει απόφαση:

— Παιδιά έχουμε, άντρα, θα μας δικάσει από ψηλά...

— Και τι θέλεις να της πω, γυναίκα; Και τι του 'ρθε του Ζαφείρη να της πει πως είμαστε καταμεσής της θάλασσας; Μπαλώνονται τώρα;

— Και τι έπρεπε να πει δα;

— Ας έλεγε πως γυρίσαμε στη Λισμπόνα...

Φωτίστηκε η καπετάνισσα:

— Έλα, Γιάννο μ'. Απομεσήμερα θα πάω μονάχη στην Μπρά-

τσαινα. Εσύ θα 'ρθεις απόβραδα να με πάρεις... Θα τα βρεις όλα βολεμένα. Μόνο να πεις σ' όλους να λένε πως το παιδί το 'χετε θάψει στη Λισμπόνα...

Λάχτισε* η καρδιά της Μπράτσαινας, σαν είδε την караβοκύρισα όξου από την πόρτα. Αγκαλιαστήκανε οι δυο γυναίκες και κάτσανε πλάι πλάι στο μιντέρι.* Η караβοκύρισα την άφησε να κλάψει, να μοιρολογήσει, να χτυπηθεί, που τον έχασε το μονάκριβο και δε θα τον ξαναδεί, κι ούτε μνημούρι να κλάψει, ούτε καντήλι να τ' ανάψει, ούτε χώμα να πηγαίνει να το λουλουδίζει να σβήνει τον πόνο της... Καλά καλά δεν της είπανε που τον θάψανε. Αχ, κι αν τον θάψανε, γιατί μασημένα όλοι της τα 'πανε... Αχ, κι αν δεν τον ρίξανε στα τρίςβαθα, στη σκοτεινιά της θάλασσας... Ετούτος ήτανε κι ο μεγαλύτερος καημός της... «—Σώπα, Παγωνίτσα μου» την πήρε με το καλό η караβοκύρισα «ο Θεός από ψηλά το σκέπει στην ξένη γης, κι η θύμηση όλονώνε μας...» Στυλαυτιάστηκε* η χαροκαμένη σαν τη λαγωνίκα που προσμένει να της ξαναφανερώσουν το κλεμμένο κουτάβι της. «—Τι να σου πουν, οι δόλιοι, που τον είχαν σαν αδερφό; Ποιος να σου μιλήσει, που ματώνει η ψυχή τους; Λένε σε μια μάνα πού θάψανε το παιδί της; Βαστάνε να της το πουν; Με τι καρδιά;» Και χαμηλώνοντας τη φωνή, που έτρεμε σαν φύλλο στον αγέρα: «—Εμένα όμως μου τα ξιστόρησε ο άντρας μου...» Στάθηκε η Παγωνίτσα ν' ακούσει. Κάθε λόγος της καπετάνισσας της μάλαζε την καρδιά, της τη γλύκαινε... Κι εκείνος ο πόνος, ο σουγλερός, που της τριβέλιζε* τα σωθικά, κατάπεφτε... «—Να 'χεις καλό, καπετάνισσα... Να 'χεις καλό...»

Με το μούχρωμα,* να σου κι ο караβοκύρης. Μπήκε μουνδιασμένος. Βρήκε τις δυο γυναίκες πλάι πλάι. Η χαροκαμένη ν' άκουγε κι άλλα από το στόμα της καπετάνισσας, κι η καπετάνισσα να μετράει με το μάτι αν σώναν τα όσα είπε... Σαν να 'δε η δόλια το γιο της στο πρόσωπο του караβοκύρη του. Στυλώθηκε και πήρε να τον ευχολογάει που άλλαξε ρότα* για τη Λισμπόνα, μόνο και μόνο για ν' αναπάψει το κορμί του, που πιά-

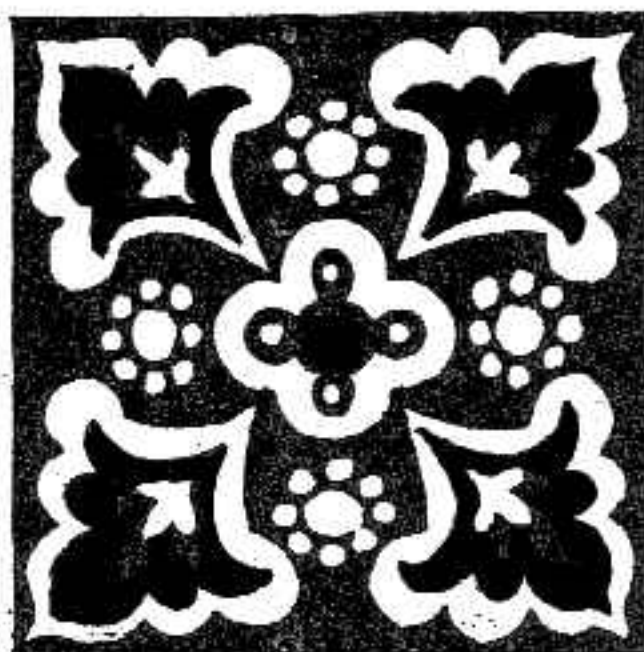
σανε στο λιμάνι και που μ' ολάκερο το τσούρμο του ξεπροβο-
δίσανε χριστιανικά το παιδί της. Σαστισμένος την άκουγε ο
καραβοκύρης, ενώ τα ψιχαλισμένα* μάτια της γυναίκας του
τόνε κοιτούσαν παρακαλεστικά... Είναι ωραίο, λέει, το κοιμη-
τήριο εκεί, και του 'βαλε ξύλινο σταυρό και καντήλι να καίει ως
τις σαράντα. Αχ, και κάποια άλλη χαροκαμένη θα τ' άναφτε
τις ψυχογιορτές,* κάποια άλλη θα βρισκόταν να τον γνοιάζεται
στη θέση τη δική της. Κοιτώντας και τους δυο μέσα στα μάτια,
χαρούμενη πες, δεν έκρυβε πια τη βιάση της πότε να κλείσουν
τα τρίχρονα...

Μες στη βουή την καθημερινή, το Γαλαξίδι ξέχασε με τον
καιρό πως η Μπράτσaina πρόσμενε.. Και ξαφνικά ένα πρωί
μαθεύτηκε πως χτες βράδυ η Μπράτσaina πρόσπεσε στην καρα-
βοκύρισα, πως, τώρα που κλείσαν τα τρία χρόνια του γιου της,
να γράψει του άντρα της, γυρίζοντας από την Ιγγλετέρα* να
πιάσει στη Λισμπόνα, να της φέρει τα κόκαλα του παιδιού της.
Τα 'χασε η караβοκύρισα. Πάσχισε να συμπιάσει τ' ασύ-
μπιαστα. Πως τάχα μπήκαν στην Τζιμπεράλτα* και τώρα αρμε-
νίζουν σε λιμάνια αφρικάνικα... «—Τ' άλλο ταξίδι, μαθές...»
«—Μπα, θ' αργήσει να πάει κατά κει, κλεισμένο το ναύλο για
την Αζοφική...» Από κείνο το βράδυ, η Μπράτσaina δεν άφηνε
καπετανόσπιτο για καπετανόσπιτο με το παρακάλιο στα χείλη
να της φέρουνε πίσω το γιο της. Να τον έχει κοντά της, στο
κοιμητήριο του Γαλαξιδιού, να παγαίνει να το συντροφεύει πρωί
και βράδυ, να το χορτάσει κάνε στα γερατειά της τ' άραχλα,* να
μην το φάει κι αυτό η ξενιτιά. Του 'χε τοιμάσει και το μνηματάκι
του και πρόσμενε, όλο πρόσμενε, να της τον φέρουνε να γράψει
πάνου στο σταυρό τ' όνομά του. Μασημένα λόγια από παντού:
«—Στενεύουν όσο πάνε κατακεί τα ναύλα, Παγωνίτσα μου.» Κι
αν πετύχαινε κάποιον που θα τραβούσε για Ατλαντικό, όλο οι
καιροί κι οι άνεμοι της Νεβάδας δεν ήξερε αν θα τον άφηναν να
πιάσει στη Λισμπόνα. Κι όλο τούτο το ταξίδι είναι δύσκολο...
Να δούμε τ' άλλο...

Τα τρίχρονα γίναν εξάχρονα, τα εξάχρονα εννιάχρονα, κι η

Παγωνίτσα όλο παρακαλούσε από καπετανόσπιτο σε καπετανόσπιτο: «—Κάνε υπομονή, Παγωνίτσα μου, όλο και κάποιος θα πιάσει στη Λισμπόνα.» Κι ακόμα έχουνε να το λένε οι γερόντισσες του Γαλαξιδιού, πως αναθυμούνται στα μικράτα τους, στ' ακροθαλάσσι του Γαλαξιδιού, κάθε που ήταν τα καράβια να σαλπάρουν, μια γριούλα σφιχτοδεμένη μες στο μαύρο της μποξά* και με τη μαύρη της μαντίλα κατεβαστή, να σιμώνει τους караβοκύρηδες και τους καπεταναίους και να τους παρακαλάει να πιάσουνε στη Λισμπόνα για χάρη της και να της φέρουνε, αχ, να της φέρουνε πίσω το γιο της.

(Από το βιβλίο *Γαλαξίδι*)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Τετράστιχο

Στην αργατιά, στη χωρατιά το χιόνι, η γρίπη, η πείνα, οι λύκοι,
ποτάμια, πέλαγα, στεριές, ξολοθρεμός και φρίκη.
Χειμώνας άγριος. Κι η φωτιά, καλοκαιριά στην κάμαρά μου.
Ντρέπομαι για τη ζέστα μου και για την ανθρωπιά μου.

(Από την ποιητική συλλογή *Ο κύκλος των τετράστιχων*)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΡΑΣ

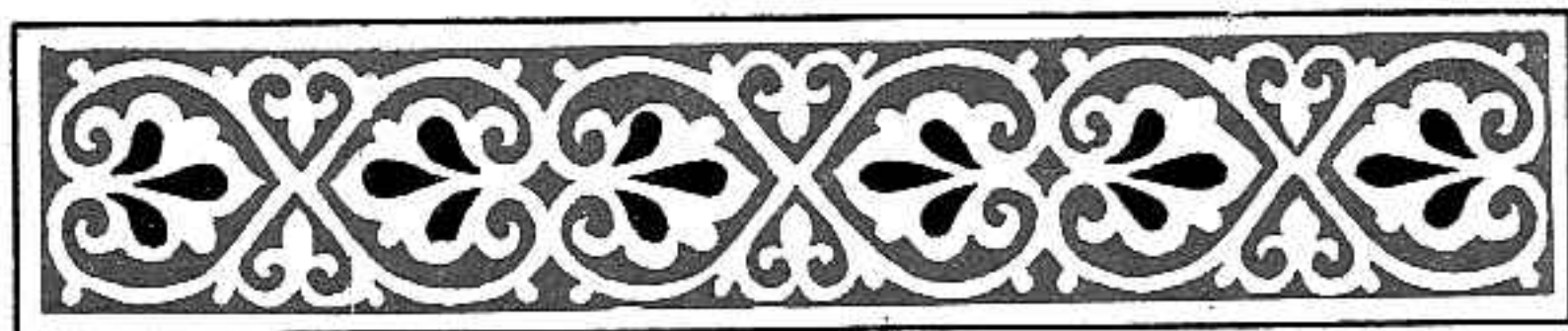
Μεσημέρι

Ανάψανε στο ηλιοπύρι οι δρόμοι,
αφήνουν οι μαστόροι τη δουλειά τους,
σήμανε η ώρα του φαγιού.
Και τ' άψυχα, και κείνα τρώνε ακόμη
τους ίσκιους ολοτρόγυρά τους
την ώρα του μεσημεριού.

Πελοπόννησος

Μικρό τρενάκι που περνάς
μέσ' απ' τα πεύκα, απ' τις ελιές,
το δρόμο σου ανακόβοντας
μπροστά σε πέντε αρνάκια,
ενώ γελάν τριάντα δυο
κάτασπρα δόντια ενός βοσκού
και στην μπασιά του εξωκλησιού
τρεμίζουν δυο κεράκια.

(Από την ποιητική συλλογή *Συνθέσεις*)

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Εισαγωγικές εξετάσεις

ΣΗΜΕΡΩΣΕ;

Κι ευθύς πετάγομαι απ' το κρεβάτι. μου. Στην κάμαρα μπαίνει ένα φως απ' το φεγγίτη και κάνει λευκό τον ένα τοίχο, ενώ οι άλλοι μένουν ακόμη σκοτεινοί. Η πρωινή ψύχρα είν' ακόμη δυνατή. Είναι νωρίς. Μα δεν αισθάνομαι την επιθυμία να ξανακοιμηθώ, τόν πειρασμό να ξανακλείσω τα μάτια. Σε μια στιγμή είμαι κιόλας όρθιος.

Σήμερα είναι οι εξετάσεις! Στο σπίτι είναι ακόμη η ησυχία του ύπνου. Περπατώ αθόρυβα κι ετοιμάζομαι βιαστικά. Κάθομαι στο τραπέζι και πιάνω τον Ξενοφώντα. Εκείνα τα χρόνια, όταν τελειώναμε το Σχολαρχείο* και δίναμε εισιτήριες εξετάσεις για το Γυμνάσιο, μας εξέταζαν και Ξενοφώντα. Ρίχνω μια ματιά. Ψάχνω στο μυαλό μου, να συγκεντρώσω τις γνώσεις μου, ν' ανακαλύψω όλες τις απορίες μου, που ίσως έχουν λησμονηθεί σε μια γωνιά της μνήμης μου, να τις λύσω τώρα δα, όλες μαζί. Έχω ξεχάσει —το 'χα έγνοια από χτες το βράδυ, μόλις έπεσα να κοιμηθώ— τη γενική της αττικής κλίσεως.

Ανοίγω τη Γραμματική: «ο λεώς, του λεώ...». Ετοιμάζω τον κοντυλοφόρο, την πένα —μια καινούρια ψιλή πενούλα, — το στυπόχαρτο.

Δε διαβάζω άλλο. Ο πατέρας έλεγε ότι πρέπει την ώρα των

εξετάσεων να 'χω «διαύγεια».* 'Όλα είν' έτοιμα. Μόνο η ώρα είν' ακόμη εφτά παρά τόσο. Οι εξετάσεις αρχίζουν στις οχτώ. Ακόμη δε θα 'χει πάει κανείς.

Η μητέρα έχει σηκωθεί. Η κίνηση έχει ξυπνήσει στο σπίτι.
— Μίμη, το γάλα σου.

Αλήθεια, είχα ξεχάσει το γάλα μου. Περνάω στην τραπεζαρία. 'Όσπου να το πω, η ώρα θα γίνει εφτάμιση, θα μπορώ να ξεκινήσω. Τρώω βιαστικά κι ανόρεχτα, αφήνω όλο σχεδόν το ψωμί μου. Η μητέρα φωνάζει:

— Φάε με την ησυχία σου. Νωρίς είν' ακόμη. Θα πεινάσεις την ώρα των εξετάσεων και, ξέρεις, νηστικό αρκούδι...

— Μα δεν μπορώ, δεν πεινώ.

Οι μητέρες νομίζουν ότι όλο στο φαΐ έχουμε το νου μας. 'Όταν σκέπτεται κανείς ότι σε λίγην ώρα κρίνεται η τύχη του, πώς είναι δυνατό να συλλογιστεί το γάλα; Σε λίγην ώρα, μέσα στη μεγάλη αίθουσα του Γυμνασίου, θα γίνουν τα μεγάλα γεγονότα. Εκεί θα φανεί αν θα φέρουν αποτέλεσμα όλοι οι κόποι του καλοκαιριού —φέτος εγώ δεν κατάλαβα καλοκαίρι— ή θα βγουν όλα μάταια. Τόσα διαβάσματα, τόσος Ξενοφών, τόσα κλάσματα, τόση Γραμματική... 'Όλ' αυτά πρέπει να 'ναι συγκεντρωμένα εκείνη τη στιγμή στο κεφάλι μου. Στη σκέψη αυτή, με πιάνει κάτι σαν ίλιγγος.* 'Όλ' αυτά πρέπει να 'ναι μαζεμένα, ταχτοποιημένα εκείνη τη στιγμή στο νου μου. 'Όλα! Δε μένει παρά μιας ώρας προθεσμία! Νομίζω ότι το κεφάλι μου γυρίζει. Πολεμώ, σαν απελπισμένος, να κάμω ένα πείραμα:

— Πώς διαιρείται μεικτός δια κλάσματος; ρωτώ τον εαυτό μου.

Και —ποιος θα το πίστευε!— ανακαλύπτω ότι το μυαλό μου δεν έχει την απάντηση πρόχειρη. Προσπαθώ, επικαλούμαι τη μνήμη μου... Τίποτε! Αλίμονο... Τα 'χω ξεχάσει. Αν έτσι τα 'χω ξεχάσει όλα; Αν και στα Ελληνικά έχω πάθει τα ίδια;

— Πώς κάνει ο αόριστος του ρήματος ωνούμαι; ρωτώ πάλι τον εαυτό μου.

Και ανέλπιστα πάλι το μυαλό μου διστάζει, πάλι η μνήμη μου ακινητεί. Ε, χωρίς άλλο, τα 'χω χάσει. Για μια στιγμή

θαρρώ πως όλα μου 'φυγαν. Δεν ξέρω τι να κάμω. Νομίζω πως όλες οι γνώσεις μου μου φεύγουν, σμήνη* ολόκληρα, χωρίς να μπορώ να κάμω τίποτε. Έχω τόση απελπισία που μου 'ρχονται δάκρυα. Αχ, Θεε μου, δεν μπορούσε να είχα λίγες ώρες προθεσμία, να ήταν αύριο; Σήμερα, ορισμένως θ' αποτύχω... Και τότε;

Κείνη τη στιγμή περνά ο πατέρας.

— Τι 'ν' αυτά; Είσαι πολύ χλωμός. Έτσι θα πας στις εξετάσεις; Καλά είσαι;

— Πατέρα μου, τα ξέχασα όλα, όλα! Θ' απορριφθώ!

Ο πατέρας βάζει τα γέλια. Κάτι γέλια τόσο ειλικρινή, που στο τέλος κι εγώ παίρνω θάρρος. Ζητώ ένα λόγο παρηγορητικό.

— Έννοια σου, παιδί μου, και δεν τα ξεχνάς εκείνα που έμαθες. Μένε ήσυχος. Πήγαινε στο καλό, μην τύχει κι αργήσεις. Καλή επιτυχία.

Η μητέρα τρέχει. Θέλει κι αυτή να πει κάτι ενθαρρυντικό.

— Μα παιδάκι μου, για τις εξετάσεις κάνεις έτσι; Σαν να πηγαίνεις για εγχείρηση! Αν πετύχεις, καλά. Αν δεν πετύχεις, πάλι καλά! Την υγείά σου να 'χεις!

Παίρνω θάρρος, το χρώμα ξανάρχεται στα μάγουλά μου. Κοιτάζω το ρολόι: Οχτώ παρά είκοσι. Α, άργησα κιόλας!

Αρπάζω όλα τα χρειώδη* που 'χω ετοιμάσει και ξεκινώ, χωρίς να θυμηθώ να βρω στα «ανώμαλα» τον αόριστο του ωνούμαι, που είχα ξεχάσει.

— Καλή επιτυχία!

Η μητέρα με φιλεί τρυφερά και με κατευοδώνει.* Αυτό το φιλί είναι σαν να μου έχυσε θάρρος μέσα στην ψυχή! Φεύγω. Στην καμπή* του δρόμου με τις ακακίες, να το, το Γυμνάσιο!

* * *

Το Γυμνάσιο. Είναι κάτι ξένο και φοβερό για όλ' αυτά τα παιδιά που περιμένουν αυτή την ώρα στην αυλή, να δώσουν εισιτηρίους. Πόσα απ' αυτά θα πετύχουν και θα το γνωρίσουν

ύστερα σαν σπίτι τους, πόσα θ' απορριφθούν και θα μείνει πάλι γι' αυτά ξένο και φοβερό αυτό το κτίριο με τη μεγάλη ξώπορτα, τους παλιούς τοίχους και τα σκυθρωπά παράθυρα!

Δεν είναι ο βόμβος* των συνομιλιών που κυριαρχεί στα διαλείμματα. Εδώ όλα τα πρόσωπα είναι ανήσυχα, τα βλέμματα ρωτιούνται μεταξύ τους, οι συνομιλίες όλες σοβαρές. Μερικοί είναι πολύ ανήσυχοι. Έχουν χάσει ολότελα το ηθικό τους. Μερικοί άλλοι δε δίνουν πεντάρα. Ένας άντρας ίσαμε κει πάνω, ο Θάνος, ακούγεται με τη δυνατή του φωνή:

— Αν μπω, καλά την έχω. Αν δεν μπω, δε θα κρεμάσω μαύρη σημαία! Ας είν' καλά το μαγαζί!

Εγώ τον κοιτάζω μ' ενδιαφέρον. Τι καλά που την έχει αυτός! Ο πατέρας του είναι μεγαλέμπορος. Βέβαια, θα στενοχωρεθεί, αν ο γιος του απορριφθεί. Αλλά θα τον κρατήσει στο γραφείο του. Ίσως μάλιστα και να το προτιμά έτσι, χάριν της παρουσίας του. Μα ο πατέρας ο δικός μου σκέπτεται αλλιώς. Έχει τόσο πόθο να πετυχαίνουμε εμείς τα παιδιά, χαίρεται τόσο πολύ όταν του δείχνουμε καλούς βαθμούς! Κι η μητέρα το 'χει κρυφό καμάρι. Αν απορριφθώ, ο πατέρας θα λυπηθεί τόσο που θα χύσει δάκρυα. Η μητέρα θα πικραθεί, μα δε θα το δείξει. Και τι πόνος να μαντεύω τη λύπη της, που θα προσπαθεί να μου την κρύβει!

Ξαφνικά, ένας φλογερός πόθος με κυριεύει, να πετύχω στις εξετάσεις με κάθε θυσία. Πρέπει να πετύχω, να κάμω το παν για να πετύχω. Ναι, αλλά τώρα πια είν' αργά. Ό,τι ξέρω, ξέρω... Κι αν είναι ν' απορριφθώ, δε γίνεται τίποτε πια τώρα.

Βέβαια, δεν πιστεύω σοβαρά πως θ' απορριφθώ. Σκέπτομαι και αυτό: Αν κινδυνεύω εγώ, που έχω, σημειώστε, εννέα στο απολυτήριό μου, πόσο θα κινδυνεύουν όλοι οι άλλοι που έχουν λιγότερο; Και όμως καμιά φορά —ποιος εγγυάται; Α, αν πάθω τέτοια συμφορά, κάτι θα μου 'ρθει απ' τη λύπη μου την ώρα που θα πρόκειται...

Χτυπά το κουδούνι. Χτυπά με δυνατούς, γρήγορους, παρατεταμένους ήχους.

Όλες οι σκέψεις έφυγαν απ' το νου μονομιάς, όπως φεύγουν τα πουλιά απ' το δέντρο με την τουφεκιά του κυνηγού. Όλοι ανεβαίνουν. Πόσο μεγάλη αυτή η σκάλα, η άγνωστη, με τα σιδερένια ελάσματα* που βρόντούν καθώς ανεβαίνεις.

Στη μεγάλη αίθουσα μας τοποθετούν στα θρανία.

— Αραιά! μας λέει ο επόπτης.

— Είς ακροβολισμόν! γελά ένας νέος καθηγητής, που μας κοιτάζει εύθυμα απ' την έδρα.

Η τοποθέτηση κι ο θόρυβος τελείωσαν. Καθόμαστε τώρα, δυο δυο στο κάθε θρανίο, και περιμένουμε. Αντικρύ μου, απ' το παράθυρο, βλέπω το καμpanariό της εκκλησιάς με το ρολόι. Κοιτάζω. Θέλει ένα λεπτό για να χτυπήσει οχτώ. Οι δυο δείχτες κάνουν πάνω στην πλάκα του ρολογιού μια πολύ οξεία γωνία. Οι ψίθυροι στην αίθουσα είν' ελάχιστοι, η αγωνία της αναμονής επικρατεί.

— Ντανν... Ντανν...

Το ρολόι χτυπά οχτώ. Όλα τα κεφάλια κινούνται, μια ανησυχία σηκώνεται, όπως όταν σαλεύουν τα φυλλώματα σε μια ξαφνική πνοή του αέρα.

Και το τελευταίο χτύπημα ακούστηκε. Μιας στιγμής νεκρική σιγή, κι ο Γυμνασιάρχης μπαίνει μέσα. Ψηλός κι επιβλητικός, με χρυσά γυαλιά που το μαύρο τους κορδονάκι κρέμεται ως το γιλέκι του, στέκεται αμέσως αλύγιστος, σε στάση προσευχής. Όλοι σηκώνονται και τον μιμούνται. Ένας απ' το πρώτο θρανίο λέει την προσευχή. Ύστερα ο Γυμνασιάρχης, μ' ένα φύλλο χαρτί στο χέρι, ανεβαίνει στην έδρα. Θα διαβάσει κατάλογο.

Αρχίζουν τα ονόματα —αυτή η παρέλαση των ονομάτων, που το καθένα έχει τη φυσιογνωμία του. Άλλα μακριά και πολυσύλλαβα σαν αμαξοστοιχίες, άλλα σύντομα σαν κραυγές πουλιών. Και τα «παρών» που ακούγονται, έχει το καθένα και τον τόνο του, που ο ένας διαδέχεται τον άλλον, χωρίς αρμονία, σαν να κουρδίζονται οι χορδές ενός οργάνου.

Άλλοι φωνάζουν το «παρών» δυνατά, άλλοι το λένε μέσα

τους. Ο Θάνος, ο γιος του μεγαλεμπόρου, έβαλε μια φωνάρα, σαν του Δημάρχου πέρσι στην Εθνική Εορτή, όταν φώναξε «Ζήτω το Έθνος!». Μερικοί χαμογέλασαν, ο Γυμνασιάρχης έριξε ένα βλοσυρό βλέμμα πάνω απ' τα ματογυάλια του.

Τελειώνει κι ο κατάλογος. Πάλι νεκρική σιγή.

— Στην πρώτη γραμμή, φωνάζει ο Γυμνασιάρχης. Το όνομά σας: Πρώτα το επώνυμον, κατόπιν το όνομα και τέλος το πατρωνυμικόν. Παραδείγματος χάριν: Γεωργόπουλος, Δημήτριος, του Νικολάου!

Όλα τα κεφάλια σκύβουν, κι η διαταγή εκτελείται σιωπηλά.

— Στη δεύτερη γραμμή: «Εισιτήριοι εξετάσεις»!

Τα κεφάλια σκύβουν πάλι, κι οι πένες εκτελούν κι αυτή την παραγγελία.

Κείνη τη στιγμή, το μάτι του Γυμνασιάρχη πέφτει στα γραπτά του πρώτου θρανίου. Σκύβει σ' έν' απ' αυτά. Σηκώνεται θυμωμένος:

— Ντροπή! «Εισιτήριοι» το σι με ήτα! Έπρεπε να ντραπείτε να 'ρθείτε καν για εξετάσεις!

Ένας τρόμος σκορπίζεται παντού. Όλοι παγώνουν. Αλίμονο! Ο δυστυχισμένος εκείνος μπορεί να 'ναι βέβαιος ότι θα απορριφθεί.

Το ύφος του Γυμνασιάρχη φαίνεται σαν να κλείνει την παρένθεση κι εξακολουθεί.

— Στην τρίτη γραμμή: Την ημερομηνία.

Κι ύστερ' αρχίζει η υπαγόρευση. Ο Γυμνασιάρχης διαβάσει αργά, λέξη προς λέξη, το αρχαίο κείμενο:

— «Μεταπεμπάμενος – ουν – Μεγάβαζον –...»

Όλοι είναι σκυμμένοι, αναπνοή δεν ακούγεται.

Εγώ γράφω; η πένα μου τρέχει. Είμαι χαρούμενος. Οι φράσεις, η μια με την άλλη, έρχονται καθαρές, ευνόητες, χωρίς προσκόμματα.* Κι ο Γυμνασιάρχης εξακολουθεί να λέει μια μια και χωριστά κάθε λέξη, σαν την καμπάνα που χτυπά, μια μια, τις ώρες.

(Από το παιδικό μυθιστόρημα *Η συντροφιά μας*)

Ι. ΑΓΓΕΛΟΥ

Μέσα στην καταιγίδα

Μια παρέα παιδιών, που περπατούν στην εξοχή για μια ορισμένη ανίχνευση, βρίσκεται ξαφνικά μέσα σε φοβερή καταιγίδα. Στις σελίδες που ακολουθούν, περιγράφεται η καταιγίδα, οι κίνδυνοι που διέτρεξαν τα παιδιά, και ο τρόπος με τον οποίο κατόρθωσαν ν' αντιμετωπίσουν το αναπάντεχο αυτό γεγονός.

ΕΙΧΑΜΕ αρκετά ξεμακρύνει. Είχαμε χάσει από τα μάτια μας το χωριό, όταν το βουνό τυλίχτηκε απότομα μέσα στο σύννεφο. Δε βλέπαμε τίποτα πια μπροστά μας. Οι χωριάτες που μας συντρόφευαν ένιωσαν αμέσως τον κίνδυνο. Μας σταμάτησαν. Μας μάζεψαν κοντά τους και μπήκαν μπροστά. Βιαστήκαμε όλοι. Τους ακολουθούσαμε. Κάποιος αν απομακρυνόταν, κάποιος αν λοξοδρομούσε, υπήρχε κίνδυνος να χαθεί. Να πέσει σε κάποιο γκρεμό. Κινδυνεύαμε να χάσουμε το δρόμο ή να βρεθούμε εντελώς απρόοπτα μπροστά σε ένα βάραθρο. Προχωρούσαμε στα τυφλά, ανάμεσα σε χαράδρες και σε γκρεμνούς, σε απότομες πλαγιές. Ο κίνδυνος παραμόνευε παντού. Ευτυχώς που είχαμε τους ανθρώπους αυτούς μαζί μας. Ο Αράπης προχωρούσε μπροστά. Ήξερε να οσφραίνεται* τον κίνδυνο. Είχε καταλάβει πως είχε έρθει η ώρα του. Προχωρούσε ανιχνεύοντας. Οσμιζόταν* τον αέρα.

Ένα ξαφνικό ανεμοφύσημα έφερε τις πρώτες ψιχάλες. Και σε λίγο άρχισε να βρέχει δυνατά. Μας πρόσταξαν να μη σκορπίσουμε. Ήξεραν τα μονοπάτια, ήξεραν πού μπορούσαμε να βρούμε καταφύγιο. Λοξοδρόμησαν. Μπήκανε μέσα σε σκοτει-

νές λόχμες.* Τώρα ολόκληρο το βουνό, ολόκληρο το δάσος αναταραζόταν. Βούιζε. Ο αγέρας ανάγκαζε τα δέντρα να γέρνουν. Παράσερνε τη βροχή. Φούσκωσαν οι ξεριάδες* και τα φαράγγια. Μεγάλες χοάνες* οι χαράδρες, ανάδευαν* τα σύννεφα. Ο αέρας τα στροβίλιζε και τα ανατάραζε. Χαρακιές από αστραπές, μακρόσυρτα πύρινα φίδια. Κεραυνοί που γεννιόνταν εκεί, από τα ίδια τα σύννεφα, σκορπούσαν τρόμο. Αντιβούιζαν τα φαράγγια. Ο κρότος πολλαπλασιαζόταν από την αντήχηση. Προτού σβήσει ο ένας, ο δεύτερος γέμιζε πάλι το βουνό με αντάρα. Λυσσομανούσε η βροχή. Φούσκωσαν οι νερομάνες.* Τα ρυάκια πηδούσαν από βράχο σε βράχο, παράσερναν χαλίκια και ενώνονταν για να σχηματίσουν ορμητικούς χείμαρρους. Το χώμα είχε λασπώσει. Κινδυνεύαμε να χάσουμε την ισορροπία μας. Γλιστρούσαμε. Πολλές φορές νιώσαμε το χώμα ή τα χαλίκια να υποχωρούν, να κατακυλούν κάτω στην άβυσσο. Αντιστεκόμαστε με όση δύναμη μας είχε απομείνει. Ο καθένας ανησυχούσε για τους άλλους. Δεν προφταίναμε να πάρουμε ανάσα. Καινούριες ριπές, καινούριο ανεμοχάλαζο μας ανέτρεπε. Κινδυνεύαμε. Ο καθένας από τους χωρικούς που μας συνόδευαν πήγαινε πίσω για να βοηθάει όποιον κουραζόταν, όποιον κινδύνευε να χάσει το δρόμο.

Ξαφνικά είδαμε τον Πέτρο να παραπαίει,* να προσπαθεί να πιαστεί από κάπου. Μα το χέρι του δε βρήκε ένα κλαδί, κάποιο στήριγμα. Μάταια έψαξε το κενό. Χάνοντας την ισορροπία του τότε, έγειρε και κατακύλησε.

Παγώσαμε. Τον χάσαμε από τα μάτια μας. Τον ακούσαμε μέσα στο σάλαγο* της θύελλας να πέφτει καλώντας απεγνωσμένα βοήθεια. Αλαφιασμένοι* σταματήσαμε όλοι. Οι δυο χωριάτες χύθηκαν στην κατηφοριά. Θελήσαμε να τους ακολουθήσουμε, μα δε μας άφησαν. Μόνο τον Αράπη δεν πρόφτασαν να συγκρατήσουν. Τον ακούσαμε να γλιστράει καθώς τον παράσερνε η γκρεμίλα. Και σε λίγο ακούσαμε το πένθιμο, το γεμάτο επίκληση ουρλιαχτό του, τις επιταχτικές υλακές* του που ζητούσαν βοήθεια. Σκύψαμε με αγωνία από πάνω. Φοβόμαστε για

τη ζωή του Πέτρου. Ήταν βέβαιο πως είχε χτυπήσει. Μα πόσο σοβαρό έπρεπε να είναι το χτύπημα; Καραδοκούσαμε* να τους ακούσουμε να ανεβαίνουν. Ο Αντρέας θέλησε να κατέβει και αυτός, μα δεν τον αφήσαμε. Η βροχή εξακολουθούσε να πέφτει με την ίδια μανία. Τα σύννεφα κόχλαζαν* και μας έκρυβαν τη θέα. Αρχίσαμε να δειλιάζουμε. Αν είχε σπάσει κάποιο χέρι ή κάποιο πόδι! Πώς θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε την αναζήτηση! Μα σκεφτήκαμε πως μπορεί να ήμαστε πολύ τυχεροί αν μας έβρισκε μόνο αυτό το κακό.

Ακούσαμε κάποιο θόρυβο. Κάποιος ανέβαινε. Μα η βροχή μας τυραννούσε. Μας βίτσιζε* το πρόσωπο. Το χαλάζι μας έδερνε. Είχαμε μουσκέψει από το νερό, που το νιώθαμε να τρέχει κάτω από τα ρούχα μας. Ακούσαμε τις φωνές τους. Έρχονταν. Είδαμε τον Αράπη πρώτα. Έτρεξε και χύθηκε πάνω μας. Φαινόταν ανήσυχος και ανυπόμονος. Έσκυψε από πάνω και αυτός και περίμενε. Χτυπούσε, έσκαβε το χώμα με τα πόδια του. Κλοτσούσε από αδημονία.* Σηκωνόταν στα δυο και έπεφτε πάνω μας.

Επιτέλους φάνηκαν μέσα στη βροχή και στο πούσι.* Κουβαλούσαν τον Πέτρο αναίσθητο. Τους ρωτήσαμε με τη ματιά. Σηκωσαν τους ώμους. Δεν ήξεραν ακόμη. Τον ξαπλώσαμε χάρω, αδιαφορώντας για τη βροχή. Το νερό είχε ξεπλύνει το αίμα που έτρεχε από τα χείλια του. Τρομάξαμε. Σκύψαμε πάνω του. Αφουγκραστήκαμε την καρδιά του. Χτυπούσε ακόμη, έστω και αδύνατα. Αφουγκραστήκαμε την ανάσα του. Τον ψάξαμε. Ήταν αναίσθητος. Αποφασίσαμε να τον μεταφέρουμε αμέσως σε ασφαλέστερο μέρος. Ξεκινήσαμε πάλι. Παρακαλούσαμε. Νιώθαμε όλο το θάρρος, όλο το κουράγιο μας να καταρρέει. Ευτυχώς που είχαμε αυτούς τους ευλογημένους ανθρώπους μαζί μας. Γρήγορα μας οδήγησαν σε μια σπηλιά που ανοιγόταν στους βράχους. Τρέξαμε όλοι και χωθήκαμε μέσα. Όλα ήσαν στεγνά. Ξαπλώσαμε τον Πέτρο. Βρήκαμε ξερά κλαδιά και ανάψαμε μεγάλη φωτιά. Η βροχή εξακολουθούσε να πέφτει ασταμάτητα. Ξεκουμπώσαμε το πουκάμισό του. Γυμνώσαμε το στή-

θος του. Είχε μελανιάσει ολόκληρος. Ωστόσο η καρδιά του χτυπούσε, και οι χτύποι μας φαίνονταν πιο ζωηροί. Σηκώσαμε και τα δυο του χέρια. Ψάξαμε τα πόδια του. Όλο το κορμί.

Αρχίσαμε να τον τρίβουμε. Ανασηκώσαμε το κεφάλι του. Ο Δάμονας έβγαλε τα άλατα που είχαμε μαζί μας και τα έβαλε κάτω από τη μύτη του. Είδαμε να φουσκώνει το στήθος του. Έβγαλε έναν αναστεναγμό και κατόπι σιγά άνοιξε τα μάτια του. Με τι αγωνία περιμέναμε αυτή τη στιγμή. Ο Αράπης άφησε ένα χαρούμενο γάβγισμα.

— Πέτρο, του ψιθύριζε ο Χρήστος, Πέτρο.

Φαίνεται πως τον άκουσε. Η ματιά του περιπλανήθηκε πάνω μας. Στην αρχή έδειξε έκπληξη. Κατόπι, σαν να θυμήθηκε, μας χαμογέλασε και προσπάθησε να σηκωθεί. Μα δεν τον αφήσαμε

— Μην ανησυχείτε, είπε μόνο, δεν είναι τίποτε.

— Πέτρο, του ψιθύριζε ο Χρήστος, Πέτρο.

Τον αφήσαμε να συνέλθει. Και τότε μόνο τον ανασηκώσαμε. Τον βάλαμε να πατήσει, να στηρίζει το κορμί του και στα δυο του πόδια. Τον βάλαμε να σφίξει και τα δυο του χέρια. Είχε χτυπήσει σε ολόκληρο το κορμί του, μα φαίνεται πως δεν είχε σπάσει κανένα κόκαλο. Ανακάθισε. Και τότε γδυθήκαμε όλοι και απλώσαμε τα ρούχα μας στη φωτιά να στεγνώσουν.

Τώρα δε φοβόμαστε πια τη βροχή. Δεν ανησυχούσαμε για τον Πέτρο, που μας χαμογελούσε. Ήμαστε ασφαλισμένοι στο καταφύγιό μας κοντά στη φωτιά και παρακολουθούσαμε το ανεμοβρόχι να πέφτει χοντρό και βίαιο μέσα στα σκοτεινιασμένα, τα ανταριασμένα* βουνά. Αρχίσαμε να ξαναβρίσκουμε το θάρρος και την αισιοδοξία μας. Την ελπίδα. Μπορώ να πω πως η βροχή μας γοήτευε τώρα. Πραγματικά, ήταν ένα μεγαλόπρεπο και άγριο θέαμα. Διακρίναμε τα έλατα, τα φαράγγια, τις αντικρινές βουνοκορφές που τις έδερνε το δρολάπι.*

Δεν ξέραμε αν είχε βραδιάσει ή αν τα σύννεφα είχαν φέρει σκοτάδι. Σε λίγο σηκώθηκαν λίγο ψηλότερα και αποκαλύφθηκε ολόκληρο το βουνό. Ωστόσο η βροχή δε σταμάτησε. Τώρα είχαν σχηματιστεί μεγάλες νεροσυρμές.* Βούιζε το νερό στα

φαράγγια. Η φωτιά όμως μας γέμιζε με γλυκιά ζεστασιά. Πύρωνε τα μάγουλά μας, τα γυμνά μας στήθη.

Είχε βραχεί και ο Αράπης, που είχε ξαπλώσει κοντά στον Πέτρο και του έγλειφε κάθε τόσο το χέρι. Όλοι είχαμε μαζευτεί κοντά του. Τον αγαπούσαμε περισσότερο τώρα. Και καταλάβαμε για μια ακόμη φορά πόσο στενά ήμαστε μεταξύ μας δεμένοι, πόσο αγαπούσε ο ένας τον άλλο. Όμως περισσότερο νιώθαμε ευγνωμοσύνη για τους γενναίους αυτούς ανθρώπους που μας είχαν συντροφέψει και είχαν φροντίσει για μας.

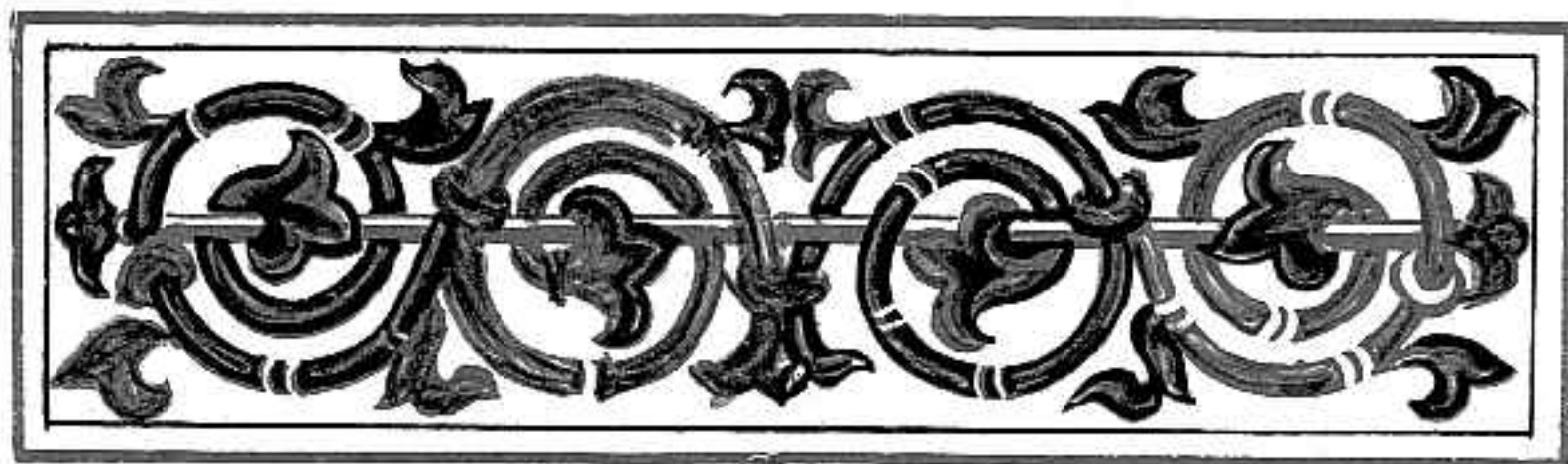
Απότομα τα σύννεφα σκίστηκαν. Μια μικρή ηλιαχτίδα πρόφτασε να γλιστρήσει μέσα από μια χαραγματιά. Ένα ουράνιο τόξο στεφάνωνε τις βουνοκορφές. Μέσα στις σταγόνες που αιωρούνταν* και τις παράσερνε ο άνεμος, σχηματίστηκαν χιλιάδες ουράνια τόξα. Ένας αποβροχάρης ήλιος έστελνε τις στερνές* του αχτίνες, που έπαιζαν με τις σταγόνες. Το φως θρυμματιζόταν.* Το απόβροχο έφευγε. Ξαναγέλασε το βουνό, οι χαράδρες που οι ίσκιοι είχαν αρχίσει να τις κατακτούν. Πέρα στην αντικρινή βουνοπλαγιά απόβρεχε ακόμη. Το τελευταίο σύννεφο έφυγε καβάλα στον άνεμο.

Είχε πέσει μια εξαίσια γαλήνη. Όλα ησύχαζαν αποκαμωμένα. Όλα είχαν ανάγκη από αυτή την ξεκούραση. Το χρυσό φως άρχισε να αποσύρεται. Έσπασε ο καιρός. Ένα μούχρωμα* άρχισε να απλώνεται. Το σκοτάδι ανέβαινε και κυριαρχούσε.

Αποφασίσαμε να περάσουμε τη νύχτα εκεί. Ήταν ένα ασφαλισμένο καταφύγιο. Κοιμηθήκαμε πολύ κουρασμένοι μα ήσυχοι γύρω από τον Πέτρο. Νιώσαμε περισσότερο σίγουροι αυτή τη φορά, γιατί ακούγαμε τις βαριές ανάσες των ανθρώπων που μας είχαν συντροφέψει και που είχαν αποφασίσει να περάσουν τη νύχτα μαζί μας. Δεν έφυγαν παρά μόνο το άλλο πρωί, αφού βεβαιώθηκαν πως ο καιρός είχε καλοσυνέψει. Όταν μας έφεραν στο σίγουρο δρόμο που έπρεπε να ακολουθήσουμε για να γυρίσουμε πίσω.

Τους ευχαριστήσαμε και ξεκινήσαμε.

(Από το μυθιστόρημα *Ένα καλοκαίρι γεμάτο βροχή*)

ΛΙΝΑ ΚΑΣΔΑΓΛΗ

Δειλινό

Το ήρεμο τούτο δειλινό θλίψη σταλάζει
σαν το παράπονο των άρρωστων παιδιών
που αυτή την ώρα νιώθουν μόνα, τόσο μόνα.

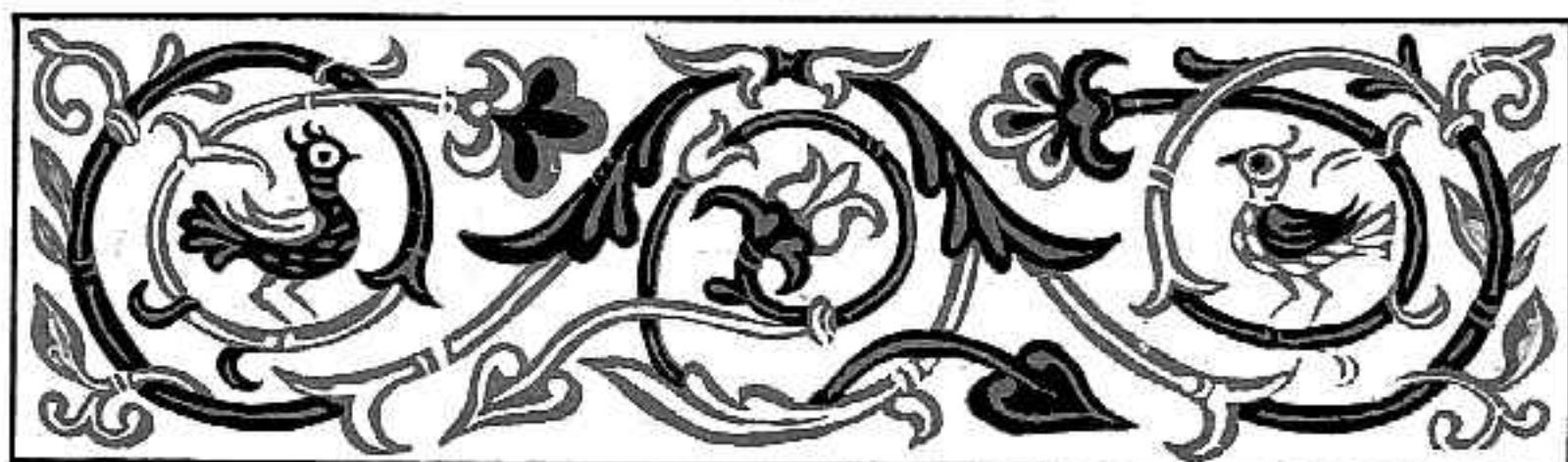
Βαρέθηκαν την κούκλα και τα στρατιωτάκια,
κουράστηκαν απ' τα πολύχρωμα βιβλία·
θα 'θελαν ένα παραμύθι με νεράιδες,
δεν έχουν όμως μια γιαγιά να τους το πει.

Και τ' άρρωστα παιδιά ξεχνιούνται να κοιτάζουν
ένα παράθυρο γεμάτο ωχροό ουρανό
κι είν' τα μεγάλα μάτια τους γεμάτα λύπη.

Όμως στα χείλη ένα χαμόγελο πλανιέται
— ένα δειλό και μυστικό χαμόγελο —
γεμάτο από τις μέλλουσες χρυσές χαρές
των παιχνιδιών και του μεσημεριάτικου ήλιου.

(Από την ποιητική συλλογή *Ηλιοτρόπια*)

ΑΛΚΗ ΖΕΗ

Οι βαρετές Κυριακές, ο Ίκαρος και η προπαίδεια

Η ΚΥΡΙΑΚΗ, το χειμώνα, είναι η πιο βαρετή μέρα. Θα 'θελα να ξέρω αν όλα τα παιδιά του κόσμου περνούνε τόσο βαρετά όσο η Μυρτώ κι εγώ. Το απόγευμα μάλιστα, όταν αρχίζει να σκοτεινιάζει νωρίς νωρίς, δεν ξέρουμε τι να κάνουμε. Από το πρωί, έχουμε παίξει, έχουμε τσακωθεί, ύστερα ξαναμονοιάσει —έχουμε διαβάσει εγώ το «Δαβίδ Κόπερφηλδ» και η Μυρτώ τον «Τζακ» και δε μένει πια τίποτα, μα τίποτα να κάνεις.

Ο μπαμπάς κι η μαμά, τις Κυριακές, παίζουν χαρτιά στο σπίτι του κύριου Περικλή, που είναι διευθυντής του μπαμπά στην Τράπεζα. Η θεία Δέσποινα, η αδελφή του παππού, πάει επίσκεψη στις φίλες της, κι η Σταματίνα, η υπηρέτρια, έχει έξοδο. Έτσι, μένουμε τα κυριακάτικα απογεύματα στο σπίτι, μόνες με τον παππού. Αν είναι καλός καιρός, ο παππούς μας πάει περίπατο, κι ύστερα, μόλις σκοτεινιάσει, γυρνάμε πίσω. Τότε αρχίζει η μεγάλη βαρεμάρα. Ο παππούς κλείνεται στο γραφείο του, με τους «αρχαίους» του. Έτσι λέμε, με την αδελφή μου τη Μυρτώ, τα βιβλία του παππού, γιατί είναι όλα Αρχαία Ελληνικά.

Εμείς πάμε στην τζαμωτή βεράντα και κοιτάμε τη θάλασσα.

Όταν έχει τρικυμία, τα κύματα σπάνε στους βράχους, πιτσιλάνε τα τζάμια, κι έτσι, όπως κυλάνε οι στάλες απάνω τους, μοιάζουν με δάκρυα. Τότε είναι που συλλογιόμαστε τις πιο θλιβερές ιστορίες. Τάχατες πως πέθανε ο μπαμπάς, η μαμά ξαναπαντρεύτηκε κι ο πατριός μας είναι πιο κακός και από του Δαβίδ Κόπερφηλδ.

Ή, πάλι, σκεφτόμαστε πως ο παππούς είναι ένας φτωχός ζητιάνος και μεις ντυμένες κουρέλια, γυρίζουμε μαζί του, μέσα στο κρύο, και ζητιανεύουμε, από πόρτα σε πόρτα, ψωμί. Καθετί που συλλογιόμαστε, του δίνουμε και τίτλο, λες και είναι ολόκληρο παραμύθι.

Τούτη όμως την Κυριακή, είχαμε τόσο βαρεθεί, που σαν είπα στη Μυρτώ να παίξουμε «Ο παππούς ζητιάνος», μου απάντησε, πως πιο σαχλή ιστορία δεν είχαμε ξανασκεφτεί. Καθίσαμε, κάμποση ώρα, μουτρωμένες και, ύστερα, πήρε κάθε μία ένα τζαμάκι για δικό της και είπαμε, σ' όποιο πέσουν οι πιο πολλές σταγόνες, εκείνη θα κερδίσει. Επειδή όμως κέρδιζα συνέχεια εγώ, η Μυρτώ είπε πάλι, πως πιο κουτό παιχνίδι δεν ξαναπαίξαμε. — Δε φτιάχνουμε μια ιστορία για το καπλάνι;* είπα, μα το μετάνιωσα αμέσως. πριν καλοτελειώσω τη φράση μου και μούδιασα. — Σα δέν ντρέπεσαι! Αυτό μονάχα σου λέω, αγρίεψε η Μυρτώ. Έχεις τόσο μεγάλη ιδέα για τον εαυτό σου, που νομίζεις πως μπορείς να φτιάχνεις ιστορίες για το καπλάνι!

Ίσως να 'χε δίκιο. Γιατί για το καπλάνι, που είναι βαλσαμωμένο μέσα σε μια βιτρίνα, κάτω στο μεγάλο σαλόνι, μονάχα ο ξάδελφός μας ο Νίκος ξέρει να διηγείται. Ο Νίκος μένει στην Αθήνα και σπουδάζει χημικός στο Πανεπιστήμιο. Κάθε καλοκαίρι, έρχεται στο νησί και πηγαίνει μαζί μας εξοχή.

Μπορεί, βέβαια, η θεία Δέσποινα να έλεγε πως το σκότωσε το καπλάνι ο άντρας της, γιατί περνούσε κολυμπώντας από την Τουρκία και έτρωγε τα πρόβατα στο νησί —αυτή όμως είναι ιστορία για τους μεγάλους, και κανένα παιδί δεν την πιστεύει.

Ο Νίκος ξέρει ένα θαυμαστό παραμύθι για το καπλάνι της βιτρίνας, που δεν τέλειωνε ποτέ και κάθε καλοκαίρι το συνέχιζε.

Είχε σκοτεινιάσει για καλά. Η θάλασσα δεν ξεχώριζε μήτε τα κύματα. Μονάχα ακούγαμε ένα «παφ», και γέμιζαν ξαφνικά τα τζάμια δάκρυα. Ο δρόμος έξω ήτανε έρημος. Τότε, πήγαινα να πιστέψω πως το νησί μας άδειαζε τις χειμωνιάτικες Κυριακές, οι άνθρωποι έφευγαν κάπου μακριά κι απόμενε μόνο η τζαμωτή βεράντα, με μας τις δυο, που θαρρείς, έπλεε μέσα στην αφρισμένη θάλασσα.

— Σα δεν ντρέπεσαι, ξανάπε η Μυρτώ.

Κατάλαβα πως το 'λεγε πιο πολύ για να ξαναπιάσουμε κουβέντα, έστω κι αν ήτανε για να τσακωθούμε. Κι εγώ έψαχνα αφορμή να πάω κοντά της, γιατί ήτανε πολύ σκοτεινά και φοβόμουν. Τότε ακούστηκαν τραγουδιστά τα μαγικά λόγια: ΠΑ, ΒΟΥ, ΓΑ, ΔΕ, ΚΕ, ΖΩ, ΝΗ...

Ήτανε ο παππούς, που σαν τέλειωνε τη μελέτη του, έψελνε σε μια παράξενη γλώσσα που τη λένε *Βυζαντινή*. Η Μυρτώ κι εγώ, άμα θέλαμε να κάνουμε τις σπουδαίες στ' άλλα παιδιά, μιλούσαμε, τάχα, μεταξύ μας, μια ξένη γλώσσα. Έλεγε η μια: ΠΑ ΒΟΥ ΓΑ και απαντούσε η άλλη: ΔΕ ΚΕ ΖΩ ΝΗ. Τότε μας ρωτούσαν: «Μα τι γλώσσα μιλάτε;» Εμείς απαντούσαμε καμαρωτά: «Δεν καταλαβαίνετε; Βυζαντινά».

Ο παππούς ήρθε στην τζαμωτή και μας πήρε να πάμε στην τραπεζαρία. Μας έσπασε καρύδια και μας έδωσε να τα φάμε με μέλι. Όταν η Μυρτώ ζήτησε και τρίτη φορά να της γεμίσει το πιατάκι, ο παππούς της είπε:

— Μυρτώ, τι προτιμάς; Κι άλλα καρύδια, ή να σού διηγηθώ ένα μύθο;

— Φυσικά, καρύδια! απάντησε εκείνη. Αφού ο μύθος δεν τρώγεται!

Παράξενος που είναι ο παππούς μας! Δε μοιάζει με τους παππούδες των άλλων παιδιών. Ψηλός, ψηλός, περπατάει, κρατώντας ένα καλάμι, αντί μπαστούνι, χωρίς να καμπουριάζει καθόλου τη ράχη του. Όλοι στο νησί τον λένε «Ο ΣΟΦΟΣ».

Ξέρει όλο τον Όμηρο απέξω. Ποτέ δε μας λέει παραμύθια για δράκους και βασιλιάδες, παρά μύθους για τους αρχαίους θεούς

και θρύλους, για τους ήρωες. Καμιά φορά πιστεύω πως ο παππούς είναι αρχαίος Έλληνας, δεν τολμώ, όμως, ούτε στη Μυρτώ να το πω, γιατί θα μου απαντήσει: «Σαχλαμάρες».

— Λοιπόν, τι θα κάνετε τώρα; ρώτησε ο παππούς, αφού τελειώσαμε με τα καρύδια.

Εμείς δεν είπαμε τίποτα, γιατί, αν του λέγαμε πως θέλαμε να παίξουμε μαζί του τόμπολα, εκείνος θα μας απαντούσε: «Να σας πω καλύτερα ένα μύθο. Τόμπολα, παίζετε και με τη Σταματίνα».

— Λοιπόν, θα σας πω ένα μύθο, είπε ο παππούς κι άρχισε την ιστορία του Δαίδαλου και του Ίκαρου.

... Ο Ίκαρος, με τα φτερά που του έφτιαξε ο πατέρας του, ο Δαίδαλος, άρχισε να πετά σαν πουλί. Μα πέταξε τόσο ψηλά, σχεδόν κοντά στον ήλιο, κι έλιωσε το κερί που μ' αυτό ήτανε κολλημένα τα φτερά του. Έτσι έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε. Γι' αυτό το πέλαγος, όπου έπεσε, λέγεται Ικάριον...

Μέσα στο Ικάριον πέλαγος είναι το νησί μας. Τι μικρό που φαίνεται πάνω στην υδρόγειο! Σαν μια μικρή τελεία. Πέρα, τ' άλλα νησιά, κι ύστερα ολόκληρη η Ελλάδα κι οι άλλες χώρες —απέραντες.

Τι όμορφα που θα 'ναι να βάζεις δυο φτερά στην πλάτη σου και να πετάς! Να 'ναι, ας πούμε, μια βαρετή Κυριακή κι εσύ να λες: Δε βάζω τα φτερά μου, να πεταχτώ, μια στιγμή, στην Ιαπωνία ή στην Κίνα ή στην Αφρική, να δω αν τα Γιαπωνεζάκια, τα Κινεζάκια και τα Αραπάκια περνούνε κι αυτά βαρετές Κυριακές; Να δω αν παίζουνε κι αυτά κουτσό, σκοινάκι, πεντόβολα; — Μπορεί στ' αλήθεια, παππού, να πετάξει καμιά φορά ο άνθρωπος; ρώτησα.

— Σαχλαμάρες! πρόλαβε ν' απαντήσει η Μυρτώ.

Μα ο παππούς δεν την άφησε να συνεχίσει και είπε:

— Μπορεί. άμα περάσουν πενήντα, ίσως εκατό χρόνια, να γίνει κι αυτό. Τώρα έχουμε Γενάρη του 1936, μπορεί ως το Γενάρη του 1986 οι άνθρωποι να πετάνε, σαν τον Ίκαρο, κοντά στον ήλιο, χωρίς όμως να ξεκολλάνε τα φτερά τους.

— Οουουου, ως τότε τι να το κάνουμε, λέει η Μυρτώ. Εμείς πια

θα είμαστε γριές, κι έτσι κι αλλιώς δε θα μπορούμε να πετάμε.

Ο παππούς τη μάλωσε πως είναι εγωίστρια. Αν, λέει σκεφτόντανε έτσι όλοι, δε θα 'χε γίνει καμιά ανακάλυψη στον κόσμο. Οι επιστήμονες θα λέγανε: Γιατί να κουραζόμαστε να βρούμε τούτο ή εκείνο, αφού ώσπου να τελειοποιηθεί η εφεύρεσή μας, εμείς θα είμαστε γέροι ή θα 'χουμε πεθάνει.

— Αλλά οι επιστήμονες, κυρία Μυρτώ, συνέχισε ο παππούς, σκέφτονται την ανθρωπότητα κι όχι τον εαυτό τους. Οι ίδιοι μπορεί να μην υπάρχουν, αλλά το όνομά τους μένει αθάνατο.

— Θα 'θελα να γίνω εφευρέτης, λέει η Μυρτώ.

— Αν οι... εφευρέτες ξέρανε τόσο άσχημα την προπαίδεια, όπως εσύ, της είπε ο παππούς, δε θα γινότανε καμιά εφεύρεση στον κόσμο.

Δε φανταζόμασταν πως θα τέλειωνε τόσο άσχημα η Κυριακή. Ο παππούς άρχισε να ρωτάει τη Μυρτώ το 7×7 , κι εκείνη θαρρείς το έκανε επίτηδες κι όλο τα μπέρδευε. Επέμενε μάλιστα τόσο πως 7×8 κάνει 46 —ενώ ο παππούς έλεγε 56— που έκανε τον παππού να θυμώσει.

— Αν δε μάθεις την προπαίδεια απέξω κι ανακατωτά, δε θα πας ποτέ σου σε αληθινό σχολείο, είπε ο παππούς και μας έστειλε να κοιμηθούμε.

Εγώ πηγαίνω στη δεύτερη τάξη και η Μυρτώ στην τέταρτη. Δεν πηγαίνουμε όμως σχολείο, μας κάνει ο παππούς μάθημα στο σπίτι. Κάθε χρόνο δίνουμε εξετάσεις, σαν «διδασκείσες κατ' οίκον» και περνούμε τις τάξεις. Σε δημόσιο σχολείο δε θέλουν να μας στείλουν, γιατί εκεί, λέει ο παππούς, είναι τόσα παιδιά σε κάθε τάξη, που μπορεί να περάσει μισός χρόνος και να μη σε σηκώσουν για μάθημα. Είναι και το ιδιωτικό σχολείο του κύριου Καρανάση στη γειτονιά μας, μα αυτό, λέει ο μπαμπάς, δεν είναι «για το βαλάντιό μας».

Όταν πέσαμε πια στα κρεβάτια μας να κοιμηθούμε, άρχισε η Μυρτώ να λέει πως εγώ έφταιγα και την κατσάδιασε ο παππούς για την προπαίδεια, που ρώτησα αν θα μπορέσει, στ' αλήθεια, να πετάξει ο άνθρωπος. Πού να το 'ξερα πως, για να πετάξει ο άν-

θρῶπος, χρειάζεται κανείς να ξέρει την προπαίδεια απέξω κι ανακατωτά, κι έτσι θα θυμότανε ο παππούς να ρωτήσει τη Μυρτώ;

Μπορούσε, όμως, ποτέ κυριακάτικα να πάνε όλα καλά; Αν πηγαίναμε σχολείο, θα μας άρεσε η Κυριακή, που θα μέναμε στο σπίτι. Ενώ τώρα...

— Αχ, να πηγαίναμε σχολείο! λέω δυνατά.

Μα η Μυρτώ έχει κουκουλωθεί από το κεφάλι και κάνει πως δεν ακούει. Τότε είπα ακόμα πιο δυνατά:

— ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

— ΛΥ-ΠΟ, ΛΥ-ΠΟ, απάντησε εκείνη πειστωμένα κάτω από τα σκεπάσματα.

Αυτά δεν ήτανε βυζαντινά, αλλά μια δική μας, γλώσσα, που μόνο οι δυο μας την καταλαβαίναμε. ΕΥ-ΠΟ, θα πει: πολύ ευχαριστημένη. ΛΥ-ΠΟ: πολύ λυπημένη. Αν δεν το ρωτούσαμε, κάθε βράδυ, η μια την άλλη, δεν μπορούσαμε να κοιμηθούμε. Δεν ξέρω γιατί, τις Κυριακές, σχεδόν πάντα, απαντούσαμε: ΛΥ-ΠΟ, ΛΥΠΟ.

Να 'χα τώρα φτερά σαν του Ίκαρου, θα μπορούσα να πέταγα από χώρα σε χώρα και να ρώταγα όλα τα παιδιά του κόσμου: ΕΥ-ΠΟ; ΛΥ-ΠΟ;

(Από το μυθιστόρημα *Το καπλάνι της βιτρίνας*)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ

Η τσάντα και το τσαντάκι

ΣΠΙΘΕΣ πετούν τα μάτια της. Και καθώς στρέφει και κοιτά τον «κύριο», αναταράζεται ολόκληρη. Κρατά μια τσάντα που την κουνά με τρόπο τόσο απειλητικό, ώστε νομίζεις πως θα του την φέρει στο κεφάλι.

— Τι συνέβη;

Πεισματώνει:

— Ούτε και γνωρίζω!

— Σου 'δωσε ο κύριος χαστούκι;

Φρενιάζει.*

— Εντελώς ξαφνικά.

— Γιατί;

Τρέμει ολόκληρη:

— Ούτε και γνωρίζω.

— Είχατε προηγούμενα;

Παίρνει φόρα:

— Προηγούμενα; Εγώ μ' αυτόν; Αστείο πράγμα. Ούτε τον ξέρω, ούτε με ξέρει. Ούτε του μίλησα, ούτε μου μίλησε. Ούτε τον κοίταξα, ούτε με κοίταξε. Αντιλαμβάνεσθε πώς συνέβησαν τα πράγματα. Επήγαινα στην κουνιάδα μου στου Βεϊκου, κ. πρόεδρε. Εγώ κατοικώ Κολιάτσου. Καθόμουν, λοιπόν, στο τραμ, κι απέναντί μου φάτσα με φάτσα καθόταν αυτός ο παλαβός.

- Τρίζει τα δόντια του «αυτός»:
- Εγώ παλαβός! Με λέει παλαβό!
- Σιωπή, εσύ.
- Βρίζει, κ. δικαστά, ακούτε;
- Είπα: σιωπή!
- Τρέμει ολόκληρος:
- Με συγχωρείτε. Είμαι λιγάκι νευρικός.
- Γυρίζει ο παισματοδίκης στην κυρία:
- Ορίστε, λέγε εσύ.
- Φυσά και ξεφυσά:
- Λοιπόν ήλθε ο εισπράκτωρ, μου ζήτησε το εισιτήριό μου, έβγαλα τα λεπτά, του τα έδωκα. Έκοψε απ' το μπλοκ το εισιτήριο, μου το έδωσε. Αντιλαμβάνεσθε, κ. πρόεδρε. Ύστερα ήλθε ο επιθεωρητής, μου ζήτησε το εισιτήριό μου, του το έδωκα. Το κοίταξε, το έκοψε λιγουλάκι, μου το έδωσε.
- Λοιπόν;
- Ο κύριος με αγριοκοίταξε.
- Γιατί;
- Ούτε και γνωρίζω.
- Λυσά ο «κύριος»:
- Να σας πω εγώ, κ. παισματοδίκη.
- Εσύ να πάψεις!
- Λέει, δε γνωρίζει γιατί την αγριοκοίταξα. Και μ' εκνευρίζει.
- Πάψε, σου είπα!
- Με συγχωρείτε, κ. δικαστά. Είμαι λιγάκι νευρικός...
- Ανάβει και κορώνει,* ο παισματοδίκης:
- Αν είσαι λιγάκι νευρικός, σε στέλνω μέσα και σου περνούν τα νεύρα σου. Σου το λέω για τελευταία φορά, να μην παρεμβαίνεις. Ακούς;
- Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
- Θέλεις να πας μέσα;
- Όχι, κ. πρόεδρε.
- Κλείσ' το λοιπόν.
- Το 'κλεισα, κ. πρόεδρε.

Αγαθός φαίνεται. Στρογγυλοπρόσωπος. Και υποφέρει. Στέκεται εκεί, λίγο παραπέρα, δαγκώνει τα χείλη, τρώει τα μουστάκια, βγάζει μαντίλι, σκουπίζει τον ιδρώτα, στρίβει το μαντίλι, το ανοίγει, το τραβά, το ξαναστρίβει. Μάλλον κοντός. Μεσόκοπος. «Λιγάκι» νευρικός. Παίζουν τα μάτια του, παίζουν τα χέρια του, παίζουν οι ώμοι του, παίζουν τα πόδια του. Μόλις σηκώνει την κουδούνα ο παισματοδίκης, μαζεύεται. Ύστερα γυρίζει, βλέπει την κυρία, καρφώνει τα μάτια στο τσαντάκι της και φρίττει. Κάτι συμβαίνει εκεί! Εκεί, στο τσαντάκι, προφανώς, είναι η αιτία του κακού.

— Εξακολουθεί, εσύ.

Αναστενάζει η κυρία:

— Και ξαφνικά, που λέτε, χωρίς κανένα λόγο, χωρίς καμιά, καμιά, καμιά αιτία, μου αστράφτει ο κύριος ένα χαστούκι. Αντιλαμβάνεσθε! Χαστούκι εμένα, που ο ίδιος ο σύζυγός μου, κ. πρόεδρε, δεν τόλμησε ποτέ να μου απλώσει χέρι. Χέρι; Τι λέω! Μια φορά που τόλμησε να μου πει μισή κουβέντα, έτρεξα στους δικηγόρους να ζητήσω διαζύγιο. Κι ο Γιάννης έπεσε στα πόδια μου. «Φανίτσα και Φανίτσα!» Αντιλαμβάνεσθε. Χαστούκι εμένα! που μ' έχει ο σύζυγός μου μη στάξει και μη βρέξει. Ρωτήστε, παρακαλώ, πλατεία Κολιάτσου, Φανή Γελαδινού, του μηχανικού. Απαιτώ να κρεμαστεί εις την Πλατείαν του Συντάγματος!

Ούτε πολύ ούτε ολίγον!

— Καλά, καλά.

— Να μάθει τρόπους!

— Πήγαινε!

— Χαστούκι στη Φανή Γελαδινού!

— Στάσου παραπέρα.

— Παρακαλώ, μες στην Πλατεία του Συντάγματος!

Χάνει την υπομονή του ο παισματοδίκης και χτυπά με μανία την ανάποδη του μολυβιού στην έδρα του. Σωπαίνει, επιτέλους, η κυρία και καλείται ο κύριος, που δαγκώνει τα μουστάκια και στρίβει το μαντίλι, για να κρατήσει την ψυχραιμία και τα νεύρα του.

- Έδωσες, πράγματι, χαστούκι;
- Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
- Την ξέρεις;
- Όχι κ. πρόεδρε.
- Όστε ομολογείς;
- Μάλιστα, κ. πρόεδρε.
- Την έχεις δει άλλη φορά;
- Όχι, κ. πρόεδρε.
- Τότε λοιπόν;
- Είμαι λιγάκι νευρικός!...
- Ωραία δικαιολογία! Σπουδαία δικαιολογία! Επειδή είναι νευρικός ο κύριος, χαστουκίζει τους ανθρώπους μες στο τραμ! Και μάλιστα κυρίες! Ομολογώ πως είμαι κατάπληκτος!
- Κι εγώ, κ. πρόεδρε.
- Σιωπή!
- Είμαι συντετριμμένος, κ. πρόεδρε. Το ομολογώ. Ήταν μια στιγμή παραφοράς.* Να σας εξηγήσω, κ. πρόεδρε. Επιτρέπετε να σας εξηγήσω;
- Λέγε.
- Αναπνέει βαθιά:
- Ήμαστε μες στο τραμ. Εδώ εγώ, αυτή εκεί. Καθόταν απέναντί μου, καθόμουν απέναντί της. Ακούστε τώρα! Έρχεται ο εισπράκτωρ, της ζητά το εισιτήριο. Ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βγάζει το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα, ανοίγει το μικρό τσαντάκι, τα λεφτά, κλείνει το μικρό τσαντάκι, ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα, δίνει τα λεφτά της στον εισπράκτορα.
- Λοιπόν;
- Της δίνει ο εισπράκτωρ το εισιτήριο. Ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βγάζει το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα, ανοίγει το μικρό τσαντάκι, βάζει μέσα το εισιτήριο, κλείνει το μικρό τσαντάκι, ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα.
- Λοιπόν, λοιπόν;

Αναπνέει βαθιά:

— Της δίνει ο εισπράκτορας τα ρέστα. Τα παίρνει. Ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βγάζει το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα, ανοίγει το μικρό τσαντάκι, βάζει μέσα τα ρέστα, κλείνει το μικρό τσαντάκι, ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα.

Στριφογυρίζει στην καρέκλα του ο πρόεδρος.

— Ουφ!

— Είσθε νευρικός, κ. πρόεδρε;

— Προχώρει.

— Όχι, παρακαλώ, είσθε;

— Χωρίς ερωτήσεις.

— Θερμώς παρακαλώ, κ. πρόεδρε...

— Όχι! Κι αν ήμουν, δε θα έφθανα ποτέ στο σημείο να χαστουκίσω μια κυρία μες στο τραμ.

Λέει με συντριβή:

— Τότε καταδικάστε με, κ. πρόεδρε. Δε θα με καταλάβετε ποτέ.

— Αυτό είναι δική μου δουλειά. Λέγε, τελείωσες;

Σκουπίζει τον ιδρώτα, στραγγίζει το μαντίλι. Παίζουν τα μάτια του, παίζουν τα χέρια του, αναστενάζει:

— Όχι, δεν ετελείωσα. Ησύχασα που λέτε για μια στιγμή και έλεγα ότι τέλειωσε αυτό το βάσανο. Μαύρη ησυχία. Έξαφνα η κυρία ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βγάζει το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα, ανοίγει το μικρό τσαντάκι, βγάζει ένα καθρεφτάκι, κλείνει το μικρό τσαντάκι, ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα. Κοιτάζεται λίγο στο καθρεφτάκι. Κι ύστερα ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βγάζει το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα, ανοίγει το μικρό τσαντάκι, βάζει μέσα το καθρεφτάκι, κλείνει το μικρό τσαντάκι, ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα.

Θολώνει το μάτι του πταισματοδίκου. Ιδρώτας τρέχει απ' το μέτωπό του. Αρπάζει την κουδούνα, την αφήνει, στροφογυρίζει, βουτάει τα χαρτιά, θα σκάσει:

- Ουφ!...
- Να σταματήσω, κ. πρόεδρε;
- Φτάσε στο χαστούκι.
- Είναι παρακάτω.
- Λέγε. Μ' έσकाσες!
- Έτσι μ' έσκασε κι εμένα.
- Τελείωνε.

Παίρνει βαθιάν ανάσα:

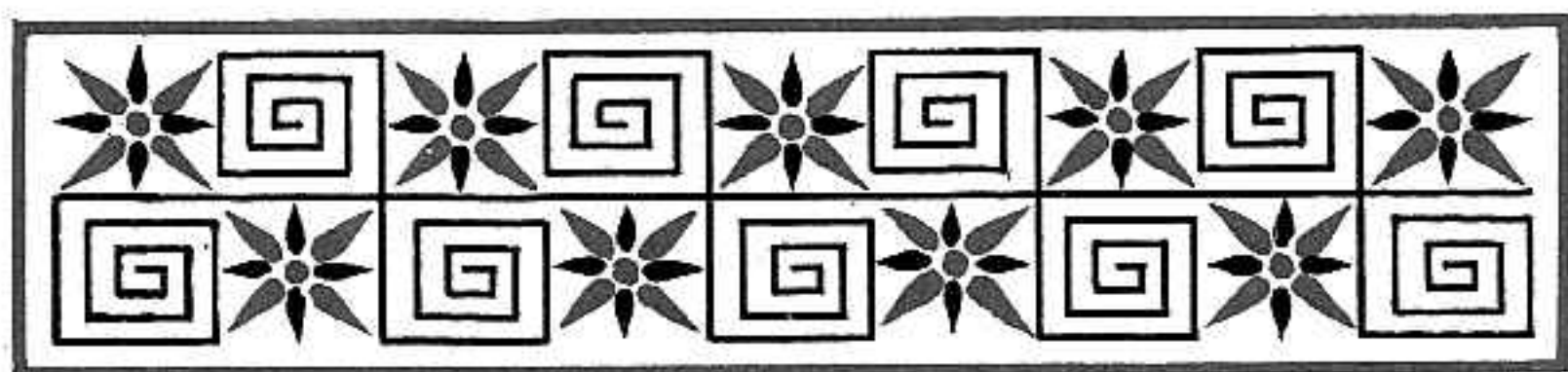
- Ησύχασε πάλι για δυο δευτερόλεπτα. Ησυχάζω κι εγώ.
- Αλλά πάλι, μαύρη ησυχία. Έρχεται ο επιθεωρητής, της ζητά το εισιτήριο, ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βγάζει το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα, ανοίγει το μικρό τσαντάκι, δίνει το εισιτήριο, κλείνει το μικρό τσαντάκι, ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βάζει μέσα το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα. Της επιστρέφει ο επιθεωρητής το εισιτήριο. Ανοίγει τη μεγάλη τσάντα, βγάζει το μικρό τσαντάκι, κλείνει τη μεγάλη τσάντα, ανοίγει τό μικρό τσαντάκι...

Αναπηδά ο πρόεδρος:

- Φτάνει!
 - Βάζει μέσα το εισιτήριο...
 - Σώνει!
 - Κλείνει το μικρό τσαντάκι...
 - Αρκετά!
 - Ανοίγει τη μεγάλη τσάντα...
- Γουρλώνει τα μάτια του:
- Πάψε, σου είπα!
 - Βάζει μέσα το μικρό τσαντάκι...
- Έξαλλος τινάζεται επάνω:
- Αθώς! Αθώς! Καλά της έκανες.

(Από τη συλλογή ευθυμογραφημάτων *Η Θέμις έχει νεύρα*)

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Απομεσήμερο με τα λιοντάρια

ΤΑ «εθνικά πάρκα», χώροι ακαταμέτρητοι, είναι τα άσυλα των ζώων της Αφρικής. Τ' αφήνουν λεύτερα μέσα κει, να ζήσουν τη ζωή τους καταπώς τους βολεί. Άνθρωπος να τα πειράξει δεν επιτρέπεται. Έτσι τα ζώα δεν τρέμουν πια τους ανθρώπους. Στην είσοδο του πάρκου ζητούμε αφρικανό οδηγό, που ξέρει καλά τα κατατόπια, για να μη χάσουμε τον καιρό μας σε άσκοπη περιπλάνηση. Είναι η ώρα τρισήμιση. Ο οδηγός κάθεται στο πίσω κάθισμα του αυτοκινήτου. Ξανοιγόμαστε ανάμεσα σε πυκνά σύδεντρα και χαμηλό χορτάρι.

Εδώ κι εκεί συναπαντούμε καμηλοπάρδαλη που σηκώνει τον τεράστιο λαιμό της και προσπαθεί να κορφολογήσει το δέντρο της, το δέντρο της καμηλοπάρδαλης. Ή μαραμπού,* που συνεδριάζουν μέσα στον ήλιο ασάλευτοι. Ή ζαρκάδια, που ξεμακραίνουν με λυγερά πηδήματα. Σιμώνει τέσσερις, ο οδηγός κοιτάζει ανήσυχος, με ακοίμητο μάτι. Τέλος, μας φέρνει σιμά σε απόμερη πατουλιά.* Κάτου από την πατουλιά ανοίγεται μικρό φυσικό χαντάκι. Μας επιβάλλει με το δάχτυλο σιωπή: «Λάιον! Λάιον!» Σταματούμε, κοιτάζουμε στην πατουλιά, κοιτάζουμε, δεν ξεκρίνουμε παρά μόνα τα κλαδιά των θάμνων και το μαραμένο χορτάρι. Έρχεται η ώρα τεσσερισήμιση. Στο αναμεταξύ

έχουν σιμώσει κι άλλα πολλά αυτοκίνητα, με λογής λογής ανθρώπους, είτε Ινδούς είτε Εγγλέζους είτε Γερμανούς, και με πολλά παιδιά. Κι από το άλλο μέρος του χαντακιού συμμαζώνονται αυτοκίνητα – με το πέραςμα της ώρας έχω μετρήσει σαράντα. Συμβαίνει να είναι και Κυριακή.

Ο οδηγός έχει στυλώσει τα μάτια του στην πατουλιά, δε σαλεύει. Τέλος, ένα πόδι ανάστροφο ανακινεί ράθυμα τα κλαδιά. Το λιοντάρι βρίσκεται ξαπλωμένο μπροστά στα μάτια μας, ανάμεσα στους θάμνους· με πολλή προσοχή ξεχωρίζουμε το μουσούδι του, την κοιλιά του. Πότε στρέφεται στο 'να πλευρό, πότε στ' άλλο. Κοιμάται βαθιά. Κι εμείς καρτερούμε να ξυπνήσει, ασάλευτοι, αμίλητοι, με τα τζάμια του αυτοκινήτου ανεβασμένα, μη λάχει και χιμήξει, ξυπνώντας, απάνου μας. Ένας μικρόσωμος μισόκοπος, από την άλλη όχθη του χαντακιού, κατεβαίνει από τ' αυτοκίνητό του και προσπαθεί να πάρει φωτογραφίες. Μονομιάς ο «ρέιντζερ», ο επόπτης, που παραμονεύει αθέατος την κάθε κίνηση, σιμώνει με το μικρό του τζιπ και ξαναβάζει τον ατίθασο θεατή στη θέση του, επιτιμώντας τον οργισμένος. Γιατί κανένας μέσα στο πάρκο δεν έχει το δικαίωμα να κατεβεί από τ' αμάξι του.

Ο ήλιος πάει να βασιλέψει. Έχουμε αποκάμει πια καρτερώντας. Τότε είναι που έρχεται η μεγάλη στιγμή. Το λιοντάρι ανακλαδίζεται ήσυχα ήσυχα, διώχνει τον ύπνο από τα βλέφαρά του κι ανασηκώνεται. Είναι μια λιόντισσα, με γυμνό λαιμό, χωρίς χαίτη – από τούτο την ξεχωρίζουμε. Στρέφει τα μάτια, κοιτάζει το πλήθος. Ύστερα, βέβαιη για τον εαυτό της, αμέριμνη, στέκεται μπροστά στο δικό μας το αυτοκίνητο, που είναι και το πιο σιμοτινό, κατεβαίνει στο χαντάκι. Πίσω της έρχονται δυο άλλα λιοντάρια, που μήτε την είχαμε νιώσει την παρουσία τους, έτσι που κόνευαν μέσα στην πατουλιά. Στέκονται, μας κοιτάζουν κάμποση ώρα κι εκείνα, ύστερα κατεβαίνουν στο χαντάκι. Το ένα είναι θηλυκό, το άλλο αρσενικό. Χαϊδολογούνται, κυλιούνται. γυμνάζονται για το κυνήγι της νύχτας. Οι φωτογραφικές μηχανές δεν προφταίνουν να παίρνουν φωτογραφίες. Αυτό θα

βαστάξει κάμποση ώρα. Τέλος, τα λιοντάρια βγαίνουν από το χαντάκι, πέφτουν στο δρόμο. Τ' αυτοκίνητα, μέσα στη σκόνη, σε μακριά σειρά, χωρίς ν' ακούγονται, ακολουθούν. Είναι ένα αλλόκοτο θέαμα. Τα λιοντάρια να μη νοιάζονται καθόλου για ό,τι συμβαίνει, τα πουλιά τα μαραμπού να σηκώνονται σε μαύρη νεφέλη και να πηγαίνουν να συνεχίσουν τη συνεδρίασή τους σε απόμερο σύδεντρο, κατάψηλα, απάνου στις ισοπεδωμένες από την καμηλοπάρδαλη κορφές. Τέλος, τα λιοντάρια αφήνουν το δρόμο, πέφτουν στη δασοτοπιά. Εκεί συναπαντιούνται μ' ένα κοπάδι σκύμνους,* μπορέσαμε να μετρήσουμε εννιά, και κάνουν μαζί τους πολλές χαρές. Μια σκηνή οικογενειακής ευτυχίας. Οι μάνες οι λιόντισσες αναγαλλιάζουν. Τα τρίβουν απάνου τους, τα γλείφουν, τα κανακεύουν καθώς μάνες ανθρώπων. Αλλού κοιμούνται οι σκύμνοι, σε μέρος πιο ασφαλισμένο από ξαφνική επιδρομή, αλλού οι γονιοί. Με τη νύχτα, ή οικογενειακή συγκέντρωση προχωρεί, ένα σώμα, προς τα κυνηγετικά πεπρωμένα της. Πρέπει και τα λιονταράκια να μάθουν να κερδίζουν τη ζωή τους με δική τους ευθύνη και με κόπο δικό τους. Στήνουν παγάνες, όλοι μαζί, να σκοτώσουν το ανυποψίαστο ζώο και να ευωχηθούν. Με το χάραμα του ήλιου, θα ξεχωρίσουν και πάλι. Ολημερίς τα λιοντάρια κοιμούνται.

 ΧΕΙ νυχτώσει για καλά. Πέρα, στο βάθος, η Ναϊρόμπι είναι κατάφωτη. Στο μεγάλο δρόμο έχουν ανάψει τα πορτοκαλιά φανάρια με το γλυκό, παρηγορητικό φως. Η ύπαιθρη χώρα είναι σπαρμένη κομψές επαύλεις και περιβόλια, όπου ευωδιάζουν τα λουλούδια των τροπικών.

— Λοιπόν, χορτάσαμε λιοντάρια σήμερα, είπε ο Θάνος.

Δε μου βάσταξε η καρδιά να τον πικράνω, να του πω, πως και τούτα τα λιοντάρια ήταν καμπόσο ξεστρατισμένα από τον προορισμό τους. Θα επιθυμούσα να τα χαρώ σε στάση μάχης, όχι να πορεύονται αμέριμνα ανάμεσα στ' αυτοκίνητα! Να ιδώ το κορμί τους να γίνεται νευρά τόξου, τα μάτια τους ν' αστράφτουν, το

στόμα τους να βρουχιέται, τη χαίτη τους να τρέμει από αγωνία. Δεν μπορώ διαφορετικά να τα φανταστώ τα λιοντάρια, ζώα θαυμαστά, γεμάτα από την εϊλικρίνεια και την περηφάνια που έλειψε από τους ανθρώπους. Οι άνθρωποι έχουν την ικανότητα να εξευτελίζουν τα πάντα, να εξευτελίζουν και τα λιοντάρια, αναγκάζοντάς τα, με το μαστίγιο, να περνούν πυρωμένα στεφάνια, να περπατούν με τα δυο πόδια όρθια, να στρογγυλοκάθονται απάνου σε φαρδιές βάσεις, να γίνονται μπαίγνιο του κυριακάτικου αργόσχολου.

— Το λιοντάρι, μου είπαν οι φίλοι στην Αιθιοπία, δε σε πειράζει, αν δεν το πειράξεις. Συχνά το βρίσκεις στη μέση του δρόμου, καταμεσήμερα, ξαπλωμένο. Πρέπει να προσέξεις πολύ, να το προσπεράσεις χωρίς να τ' αγγίζεις. Ή να περιμένεις να σηκωθεί και να παραμερίσει. Αν θελήσεις να το χτυπήσεις, θα χιμήξει απάνου σου. Κι αν σε βρει του χεριού του, που λέει ο λόγος, θα σηκώσει την πατούσα του και θα χαϊδέψει το μάγουλό σου. Αυτό αρκεί, για να βρεθείς με συντριμμένο κρανίο. Τόση δύναμη έχει στα πόδια του. Είναι μια φυσική δύναμη, καθώς η νεροποντή, καθώς ο σεισμός. Μια φορά ξεμεσημεριάζαμε σε μέρη απόσκια, μέσα στη σαβάνα* της Ντίρε-Ντάουας. Το λιοντάρι βγήκε ξαφνικά από σύδεντρο, στάθηκε στο χείλος του όχτου και μας περιεργαζόταν. Οι γυναίκες πήγαν νά ξεφωνίσουν, προσπαθήσαμε να πιάσουμε τα τουφέκια, που είχαμε αφήσει παράμερα, τα χέρια μας είχαν μουδιάσει από φρίκη και τρόμο, το λιοντάρι μας περιεργαζόταν με την ησυχία του. Τέλος, έστριψε τη ράχη με άπειρη περιφρόνηση και ξεμάκρυνε. Τι να φάει από μας;

Να, αυτό σημαίνει, επιτέλους, πως το ζώο βρίσκεται σφηνωμένο μέσα στην καθημερινή ζωή της Αφρικής. Στο Μόσι και στο Νταρ-Σαλάμ είδα σε φιλόξενα και πολυτελέστατα σπίτια σαύρες να σαλεύουν στους τοίχους, μέσα στις κάμαρες. Ανατρόμαξα.

— Δεν κάνουν κακό. Σκοτώνουν τα κουνούπια, τις μύγες, τις αράχνες, μου είπαν· τις έχουμε συνηθίσει και τις αφήνουμε λεύτερες.

— Κι είναι πολλές;

— Όσες κι αν είναι, δεν τις πειράζουμε!

Οφείλω να ομολογήσω, πως τέτοιο εντομοκτόνο δε θα μπορούσα να το φανταστώ.

(Από το βιβλίο *Αφρικανική περιπέτεια*)

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Τραγουδάκι

Παίζει απόψε το φεγγάρι
μέσα στην κληματαριά,
που 'ναι να το πιεις, αλήθεια,
στο ποτήρι,

κι όχι γιατί παίζει
στην κληματαριά,
όσο γιατί φέγγει δίπλα
σ' ένα παραθύρι...

(*Απαντα*)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Όνειρο καλοκαιρινού μεσημεριού (Απόσπασμα)

Χτες βράδυ δεν κοιμήθηκαν καθόλου τα παιδιά. Είχανε κλείσει ένα σωρό τζιτζίκια στο κουτί των μολυβιών, και τα τζιτζίκια τραγουδούσαν κάτω απ' το προσκεφάλι τους ένα τραγούδι που το ξέραν τα παιδιά από πάντα και το ξεχνούσαν με τον ήλιο.

Χρυσά βατράχια κάθονταν στις άκρες των ποδιών χωρίς να βλέπουν στα νερά τη σκιά τους, κι ήτανε σαν αγάλματα μικρά της ερημιάς και της γαλήνης.

Τότε το φεγγάρι σκόνταψε στις ιτιές κι έπεσε στο πυκνό χορτάρι.

Μεγάλο σούσουρο έγινε στα φύλλα.

Τρέξανε τα παιδιά, πήραν στα παχουλά τους χέρια το φεγγάρι κι όλη τη νύχτα παίζανε στον κάμπο.

Τώρα τα χέρια τους είναι χρυσά, τα πόδια τους χρυσά, κι όπου πατούν αφήνουνε κάτι μικρά φεγγάρια στο νοτισμένο* χώμα.

Μα, ευτυχώς, οι μεγάλοι που ξέρουν πολλά, δεν καλοβλέπουν. Μονάχα οι μάνες κάτι υποψιάστηκαν.

Γι' αυτό τα παιδιά κρύβουνε τα χρυσωμένα χέρια τους στις άδειες τσέπες, μην τα μαλώσει η μάνα τους που όλη τη νύχτα παίζανε κρυφά με το φεγγάρι.

(Ποιήματα 1930-1960)

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ

Το ποδήλατο

ΑΠΟΓΕΜΑ. Σάββατο απόγεμα, γεμάτο φως. Απρίλης.

Στην αυλή είχανε μαζευτεί κάμποσοι. Είχανε 'ρθει και απ' τα γειτονικά σπίτια, κάτι γυναίκες κι ένα τσούρμο πιτσιρίκια.

— Απαρτία έχουμε σήμερα, είπε ο παππούς που είχε βγει κι αυτός στην αυλή τσουλώντας την καρέκλα του με τις ρόδες.

Το πόδι του, το αριστερό, ήτανε χρόνια παράλυτο.

Το αγόρι δούλευε πυρετωδώς. Γυάλιζε τώρα το τιμόνι. Οι άλλοι, γύρω του, χαζεύανε το ποδήλατο, που ήτανε το γεγονός της ημέρας στην αυλή. Σε λίγο, θ' ανέβαινε το αγόρι στο ποδήλατο κι ύστερα... ύστερα θα χαλούσε ο κόσμος! Θα 'κανε βόλτες σ' όλη τη γειτονιά, όλοι θα το καμαρώνανε πάνω στ' ολοκαίνουριο ποδήλατο, που το 'χε φέρει πριν από μισή ώρα μόλις.

— Θα 'χουμε πρεμιέρα απόψε, είπε ο ηθοποιός, που έμενε στο δωμάτιο δίπλα στο κοτέτσι.[...]

Στο μεταξύ, το αγόρι δεν έδινε προσοχή σε ό,τι γινότανε γύρω του. Γυάλισε το τιμόνι, το σκελετό, τα πετάλια...

Δεκαπέντε χρονώ, μελαχρινό, λυγερό, δούλευε από δώδεκα χρονώ σ' ένα μηχανουργείο.

Εκείνο τ' απόγεμα, είχε κάνει πραγματικότητα το μεγάλο του

όνειρο: να πάρει ποδήλατο. Δυο χρόνια αγωνίστηκε γι' αυτό. Στερήθηκε τα πάντα: το σινεμά, το ποδόσφαιρο, ακόμα και το τσιγάρο που τραβούσε πότε πότε, στη ζούλα. Στο μηχανουργείο δούλευε υπερωρίες, τσακιζότανε στη δουλειά, γύριζε το βράδυ λιώμα απ' την κούραση, μα τ' όνειρό του του 'δινε κουράγιο και δε λύγιζε. Και να που ήρθε η ώρα! Εκείνο τ' απόγεμα, Σάββατο απόγεμα, σκόλασε απ' το μηχανουργείο λίγο νωρίτερα, πήγε στο μαγαζί, έδωσε ένα μάτσο λεφτά προκαταβολή, το υπόλοιπο θα το 'δινε με δόσεις κάθε μήνα, πήρε το ποδήλατο, και τώρα, στην αυλή...

— 'Ατιμο ποδάρι! είπε ο παππούς. Αν δεν ήσουν του λόγου σου, θα 'κανα κι εγώ μια βόλτα.

Και χαίδεψε τα γένια του.

— Μωρέ σεις, έπρεπε να ξουριστώ, μέρα που 'ναι σήμερα! φώναξε. Βάλτε νερο να ζεσταθεί γρήγορα!

Η νύφη του, η μάνα του αγοριού, έτρεξε κι άναψε το καμινέτο.

Έλειπε ένας: ο πατέρας του παιδιού. Τον είχανε πιάσει οι Γερμανοί σ' ένα μπλόκο, στην Κατοχή, και τον εκτελέσανε δυο μήνες αργότερα.

Η μεγάλη στιγμή είχε φτάσει. Όλα ήταν έτοιμα. Το ποδήλατό άστραφτε ολάκερο. Τέσσερις σημαιούλες κυμάτιζαν πάνω του.

Ο παππούς, φρεσκοξυρισμένος, είχε κοπεί δυο φορές στη βιασύνη του, ήτανε τώρα έξω απ' την ξύλινη πόρτα της αυλής και γύρω του όλοι οι άλλοι.

Η μάνα, με την ποδιά στη μέση, έκανε πως κάτι της μπήκε στο μάτι, τάχα, για να σκουπίσει, με τρόπο, το δάκρυ που είχε κυλήσει.

Τα πιτσιρίκια είχανε ανοίξει κάτι πελώρια στόματα, χαζεύοντας. Απ' τη συγκίνησή τους τρέχανε οι μύξες τους.

Όλα ήταν έτοιμα. Το ποδήλατο, το αγόρι, και οι άλλοι.

Πλύθηκε, άλλαξε, έβαλε το χρωματιστό καρώ πουκάμισο και το γκρι παντελόνι που το 'χε για τις Κυριακές.

Όλα ήταν έτοιμα. Μα όχι, έλειπε κάτι, που ήρθε κείνη τη στιγμή: ένα κόκκινο τριαντάφυλλο, που το χέρι ενός κοριτσιού το 'βαλε στο τιμόνι. Τα μάγουλα του αγοριού γινήκανε πιο κόκκινα και απ' το τριαντάφυλλο. Και ξεκίνησε...

Στην αρχή, πήγαινε αργά, σαν τον καβαλάρη που πρωτοκαβαλάει ένα άλογο και θέλει να το γνωρίσει. Μα ύστερα πήγαινε όλο και πιο γρήγορα.

Τώρα είχανε μαζευτεί κι άλλοι μπροστά στην εξώπορτα της αυλής. Ήτανε κάτι καινούριο για τη φτωχογειτονιά τούτο το ποδήλατο. Κάτι που ήρθε να ταραξεί τα στεκούμενα νερά.

Το αγόρι έτρεξε πρώτα στο δρόμο που ήτανε μπροστά στο σπίτι του, ύστερα χάθηκε στη γωνιά, σε λίγο ξαναφάνηκε από δεξιά και ξαναπέρασε μπροστά απ' το σπίτι του, ξαναχάθηκε στη γωνιά και σε λίγο φάνηκε από αριστερά και ξαναπέρασε μπροστά απ' το σπίτι του...

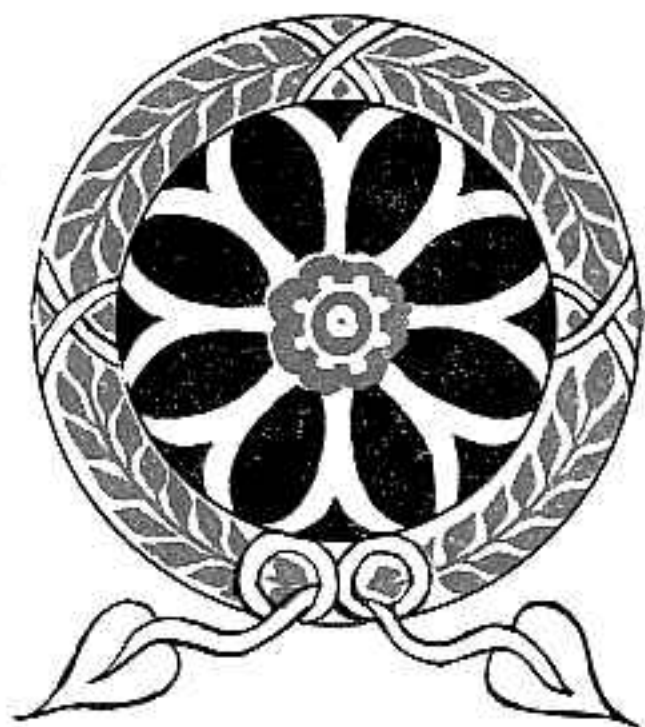
Κοίταζε καμιά φορά, έτσι καθώς έτρεχε, τους ανθρώπους μπροστά στην εξώπορτα της αυλής που σαλεύανε ψηλά τα χέρια τους και φωνάζανε, μα οι φωνές τους φτάνανε στ' αυτιά του σαν ένα βαθύ βουητό. Και ξεχώριζε το κορίτσι που είχε βάλει στο τιμόνι το κόκκινο τριαντάφυλλο.

Άρχισε τις ακροβασίες σε λίγο. Έτρεχε χωρίς να βαστάει το τιμόνι τώρα. Οι άνθρωποι μπροστά στην εξώπορτα της αυλής ενθουσιάστηκαν ακόμα πιο πολύ, τα χέρια τους σαλεύανε ψηλά και φωνάζανε ακόμα πιο δυνατά.

Το αγόρι ζύγωνε τώρα στην κορφή του θριάμβου του. Έτρεχε, έτρεχε... Και κοίταζε τους ανθρώπους που ήταν εκεί, έβλεπε τα χέρια τους που σαλεύανε ψηλά, άκουγε τις φωνές τους, ξεχώριζε το κορίτσι που είχε βάλει στο τιμόνι το κόκκινο τριαντάφυλλο, και τη στιγμή που κατηφόριζε το φορτηγό των τριών τόνων οι άνθρωποι το είδανε, μα το αγόρι δεν το είδε, κοίταζε τους ανθρώπους κείνη την ώρα, είδε τα χέρια τους που σαλεύανε ακόμα πιο ψηλά, άκουσε τις φωνές τους ακόμα πιο δυνατές, θάρρεψε πως ήτανε από τον ενθουσιασμό τους που είχε κορυφωθεί, είδε ακόμα μια φορά το κορίτσι, το κορίτσι που είχε

βάλει στο τιμόνι το κόκκινο τριαντάφυλλο, άξαφνα ένα κόκκινο τριαντάφυλλο ήρθε μπροστά στα μάτια του, άξαφνα ολάκερος ο κόσμος γίνηκε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο.

(Από τη συλλογή διηγημάτων *Ζητείται ελπίς*)

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

Δέηση για την ψυχή του Παπαδιαμάντη

Χριστέ μου, δώσ' του τη χαρά, τη μόνη που μπορούσε
να σου ζητήσει απάνω εκεί νοσταλγικά η ψυχή του,
κάνε το θάμα κι άσε τον να ζήσει όπως εζούσε
σε μια μεριά που τάχατες να μοιάζει το νησί του.

Να 'ναι τα βράχια στο γκρεμό βαθιά κουφαλισμένα,
να 'χει σωριάσει η θάλασσα στην αμμουδιά τα φύκια,
κι αράδα αράδα στο γιαλό δεμένα, αποσταμένα,
να σιγοτρίζουν τα φτωχά σκιαθίτικα καϊκια.

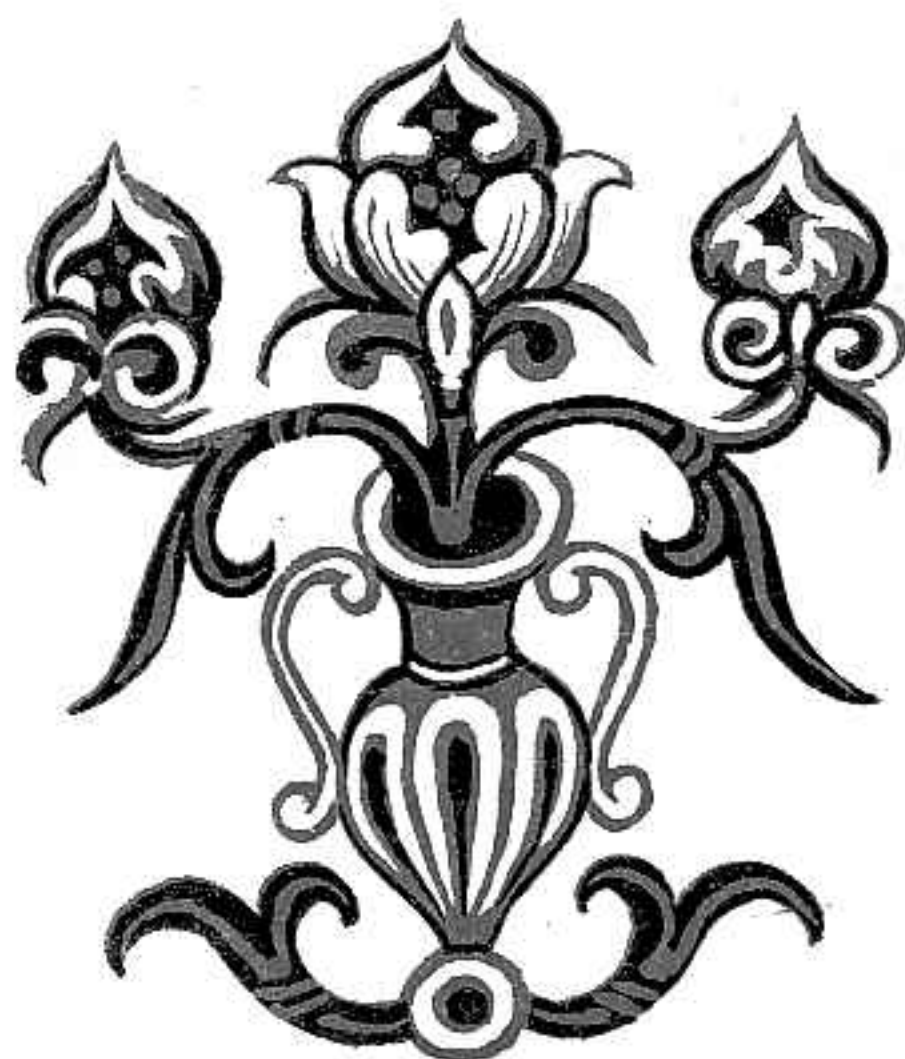
Να 'ναι οι νησιώτισσες οι γριές κι οι νιες οι πεθαμένες,
αυτές που τις θλιμμένες τους μας έλεγε ιστορίες,
να γνέθουν το λινάρι οι γριές στην πόρτα καθισμένες,
και δίπλα στα παράθυρα ν' ανθίζουν οι γαζίες.

Κι ύστερα ακόμα να 'ναι ελιές, και να 'ναι κυπαρίσσια,
σκυμμένα να 'ναι και στο φως τ' αχνό να προσκυνάνε,
να τόνε περιμένουνε στον κάμπο τα ξωκλήσια
και την καμπάνα τους μακριά οι αγγέλοι να χτυπάνε.

Δώσ' του, Χριστέ μου, τη στερνή χαρά να ιδεί και πάλι
τη γνώριμή του τη ζωή κοντά στ' ακροθαλάσσι.

Αχ! έτσι αθώα κι έτσι απλά κι αγνά την είχε ψάλει,
που της αξίζει εκεί ψηλά μαζί μ' αυτόν ν' αγιάσει...

(Από την ποιητική συλλογή Σκιές)

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Οι εργασίες για τη σύνθεση του « Ανθολογίου για τα παιδιά του Δημοτικού» άρχισαν το φθινόπωρο του 1974, επί υπουργίας Νικολάου Κ. Λούρου. Η εκτύπωση και των τριών τόμων έγινε επί υπουργίας Παναγιώτη Ζέπου.

Ο κάθε ένας από τους τόμους του Ανθολογίου προορίζεται να χρησιμοποιηθεί σε δύο τάξεις του Δημοτικού. Ο πρώτος είναι για την Α' και Β' τάξη, ο δεύτερος για τη Γ' και Δ', και ο τρίτος για την Ε' και Σ'.

Οι τόμοι είναι αφιερωμένοι, με τη σειρά, στη μνήμη τριών σπουδαίων λογοτεχνών, που πολλά έχουν προσφέρει στην παιδική λογοτεχνία και έχουν διαπαιδαγωγήσει γενεές Ελληνοπαίδων με το έργο τους: το Ζαχαρία Παπαντωνίου, το Γρηγόριο Ξενόπουλο και την Πηνελόπη Δέλτα.

Έγινε προσπάθεια ώστε το Ανθολόγιο να είναι προσαρμοσμένο στις πνευματικές ανάγκες των παιδιών του Δημοτικού. Μέσα στους τόμους του δεν επιδιώκεται —και ούτε ήταν, άλλωστε, κατορθωτό— να δοθεί αντιπροσωπευτική εικόνα της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας. Οι Νεοέλληνες συγγραφείς, ακόμα και οι καλύτεροι, που δε διέθεταν κείμενα κατάλληλα για την παιδική ηλικία, δεν περιλαμβάνονται εδώ. Πάντως, η ευθύνη της τελικής επιλογής των κειμένων βαρύνει ολόκληρη την Επιτροπή του Ανθολογίου.

Τέλος, το Ανθολόγιο αυτό δεν έγινε για να υποκαταστήσει τα βιβλία των Αναγνωστικών, αλλά για να προσφέρει στους μικρούς μαθητές μια σειρά από γνήσια λογοτεχνικά κείμενα, ποιητικά και πεζά, που θα τους φέρουν σε μια πρώτη επαφή με τη Νέα Ελληνική Λογοτεχνία, θα τους βοηθήσουν σημαντικά να καλλιεργήσουν τον προφορικό και γραπτό λόγο τους και θα τους κάνουν να αγαπήσουν ακόμα περισσότερο το βιβλίο και το διάβασμα.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

(Η ερμηνεία των λέξεων του παρακάτω λεξιλογίου περιορίζεται μόνο στη σημασία που έχουν οι λέξεις αυτές μέσα στα κείμενα του Ανθολογίου)

A

αβγατίζω = κάνω κάτι να αυξάνεται, περισσεύει.

αγάλι αγάλι = σιγά σιγά.

αγαλλίαση, η = μεγάλη χαρά.

Αγαρηνός = μωαμεθανός, Τούρκος.

αγέρωχος = περήφανος, μεγαλοπρεπής.

αγναντεύω = κοιτάζω μακριά, στον ορίζοντα.

αγρικώ = ακούω, καταλαβαίνω.

αγριοβαλάνια, τα = αγριοβαλανιδιές.

αγριόπρινος, ο = πουρνάρι.

αγωγιάτης, ο = αυτός που μεταφέρει με το ζώο του ανθρώπους ή πράγματα επί πληρωμή.

αγώι, το (αγώγι) = μεταφορά ανθρώπων ή πραγμάτων με ζώο, επί πληρωμή.

αδημονία, η = ανυπομονησία.

αδιατάραχος = αδιάκοπος, χωρίς επεισόδια.

αδιατύπωτος = αυτός που δεν έχει διατυπωθεί, δεν έχει ειπωθεί.

αδικιωρισμένος = καταραμένος.

αιθαλής = δέντρο ή θάμνος που δερώνει το φύλλωμά του.

αθημωνιά, η (θημωνιά) = δεμάτια από θερισμένα σιτηρά, βαλμένα με τέχνη σε ένα σωρό.

αιμωδιασμένος = μουδιασμένος.

αιξ, η (αιγός) = κατσίκι.

αιωρούμαι = κρέμομαι.

ακαλαίσθητος = άσχημος, κακού γούστου.

ακαλίγωτος = χωρίς πέταλα, απετάλωτος.

ακαπίστρωτος = χωρίς χαλινάρι, αχαλίνωτος.

ακατάλυτος = αυτός που δεν μπορεί να καταστραφεί.

ακαταμέτρητος = αυτός που δεν μπορεί να μετρηθεί, αμέτρητος.

ακουρμαίνομαι = ακούω με προσοχή, κρυφακούω.

ακύμαντος = χωρίς κύματα, γαλήνιος.

αλαλαγμός, ο = κραυγή θριάμβου.

αλάνι, το = χώρος ανοιχτός και αταχτοποιήτος, μέσα σε κατοικημένη περιοχή.

αλάργα = μακριά.

αλαφιασμένος = τρομαγμένος.

αλιφασκιά, η (αλισφακιά) = το φασκόμηλο.

αλκή, η = σωματική δύναμη.

αλλαλογώ = χάνω τα λογικά μου, τρελαίνομαι.

αλτρουϊστικά (επίρρημα) = φέρεται κανείς αλτρουϊστικά, όταν υπολογίζει περισσότερο τις ανάγκες των άλλων από τις δικές του.

αμάδες, οι = παιχνίδια, που παίζεται με πλατιές πέτρες.

αμάχη, η = η έχθρα.

αμήλιγγας, ο = το μηλίγγι.

- αμπόρετο = αυτό που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί.
- άμποτε = μακάρι, ο Θεός να δώσει.
- αμυχή, η = η γρατσουνιά.
- ανάγυρα = έψαξα, αναστάτωσα, έκανα άνω κάτω.
- αναδεύω = ανακατεύω.
- ανακλαδίζουμαι = τεντώνομαι.
- αναλόγι, το = ξύλινο επικλινές έπιπλο, κατάλληλο για ν' ακουμπούν απάνω του μεγάλα βιβλία, όταν τα διαβάζουν.
- ανασκαλώνω = σκαρφαλώνω.
- αναχωρητήρι, το = το μέρος όπου αποσύρεται ο ερημίτης.
- ανέρπω = σκαρφαλώνω.
- ανταριασμένο (βουνό) = βουνό σκεπασμένο με ομίχλη.
- αντέτι, το = η συνήθεια, το έθιμο.
- αντρειεύομαι = γίνομαι ανδρείος, παίρνω θάρρος.
- ανυφάντρα, η = η γυναίκα που υφαίνει.
- ανώγι, το = το πάνω πάτωμα του σπιτιού.
- απατός = ο ίδιος.
- απέθατος = αυτός που δεν πεθαίνει, αθάνατος.
- απελατίκι, το = σιδερένιο ρόπαλο, που το χρησιμοποιούσαν οι απελάτες, ληστές της βυζαντινής εποχής.
- απόγειο, το = άνεμος που φυσά απ' το μέρος της στεριάς.
- απόδειπνο, το = Ακολουθία, που διαβάζεται μετά το δείπνο.
- αποζεύλι, το = ο ζυγός που βάζουν στα βόδια.
- αποθέτω = αφήνω κάπου, ακουμπώ.
- αποκάρωμα, το = νύστα, νάρκωση.
- αποκαρώνω = ναρκώνομαι, νυστάζω.
- απόκοσμος = απομακρυσμένος απ' τον κόσμο.
- αποταχιά = πρωί.
- απώτερος = πιο μακρινός.
- αράθυμος = αυτός που θυμώνει εύκολα, ανυπόμονος.
- αραμπάς, ο = το κάρο.
- αραποσίτι, το = καλαμπόκι.
- άραχλος = σκοτεινός, πένθιμος.
- άραχνος = βλ. άραχλος.
- αργυρόηχος = κουδουνιστός, με ωραίο λεπτό ήχο.
- αρμός, ο = η κλείδωση.
- αρμυρίκια, τα = είδος φυτού, που φυτρώνει κοντά στη θάλασσα ή σε εκτάσεις που ποτίζονται με αλμυρό νερό.
- αρχονταλίκι, το (αρχονταρίκι) = αίθουσα υποδοχής στα μοναστήρια ή σε παλιά αρχοντικά.
- ασβόγερος, ο = γέρικος ασβός.
- ασκέρι, το = τμήμα στρατού ή πλήθος ανθρώπων.
- αστραχαλάζι, το = χαλάζι χοντρό.
- αυγουστάπιδο, το = είδος απιδιού, αχλαδιού.
- άυλος = αυτός που δεν αποτελείται από ύλη, πνευματικός.
- αφιονίζω = ναρκώνω κάποιον.
- αχός, ο = ήχος, βοή.
- αψίδα, η = τόξο θριαμβευτικό, καμάρα.
- αψύς = οξύθυμος, ευέξαπτος.

Β

- βαβούρα, η = θόρυβος, οχλοβοή.
- βαγενάς, ο = βαρελάς, βαρελοποιός.
- βαγένι, το = βαρέλι.

βάγια, η = παραμάννα, τροφός.
 βαγιοκούκουτσο, το = δαφνοκούκου-
 τσο, ο καρπός της δάφνης.
 βαλάντιο, το = πουγκί, πορτοφόλι.
 βαλής, ο = διοικητής τουρκικής
 επαρχίας, νομάρχης.
 Βαρδάρης, ο = δυνατός βόρειος άνε-
 μος, που φυσά κατά μήκος της κοι-
 λάδας του Αξιού.
 βημόθυρο, το = η δίφυλλη μεσαία
 είσοδος στο Άγιο Βήμα.
 βίγλα, η = παρατηρητήριο, σκοπιά.
 βιγλάτορας, ο = παρατηρητής, σκο-
 πός.
 βίρα! (πρόσταγμα) = τράβα!
 βιτσίζω = δέρνω με βίτσα, ξυλοφορ-
 τώνω.
 βόμβος, ο = βοή συνεχής.
 βόστρυχος, ο = η μπούκλα.
 βούκεντρο, το (βουκέντρα, η) = ραβδί
 μυτερό στην άκρη που χρησιμοποι-
 είται για να οδηγούνται τα γελάδια.
 βούκινο, το = είδος χάλκινης σάλπιγ-
 γας στους Βυζαντινούς.
 βραχίων, ο = το μπράτσο.
 βρίκιον, το (μπρίκι) = παλαιός τύπος
 καραβιού, με δυο κατάρτια και τε-
 τράγωνο πανιά.
 βρουχιέμαι (βρυχώμαι) = μουγκρίζω
 σαν θηρίο.

Γ

γαληνός = γαλήνιος, ήρεμος.
 γαντζούδι, το = η πόρπη, η αγκράφα.
 γάβρος, ο = η αγριοτσουκνίδα.
 γαννημάτι, το = το σιτηρό.
 γαυλεύω = γαυλεύω κοντά στο γαυλό.

γιαρμάς, ο (του χαρταετού) = λεπτή
 ξύλινη βέργα του χαρταετού, σαΐτα.
 γιαταγάνι, το = κυρτό σπαθί.
 γιόμα, το = μεσημέρι, μεσημεριανό
 φαγητό.
 γιουρντάνι, το (γιορντάνι) = περιδέ-
 ραιο από φλουριά.
 γιουρούσταω = κάνω γιουρούσι, επί-
 θεση.
 γκάιντα, η = πνευστό μουσικό όργα-
 νο, ασκαυλος.
 γκρέσσα, η = το γράσσο, το μηχανέ-
 λαιο.
 γλαρός = γαλήνιος, ζωηρός, λαμπρός.
 γλαφυρός = σμιλευτός.
 γλείφανο, το = εργαλείο με το οποίο
 λαξεύονται σκληρές ύλες: ξύλο,
 μάρμαρο ή μέταλλο.
 γνοιασμένος = αυτός που έχει έγνοι-
 ες, που είναι σκεφτικός.
 γρούζω = γρυλίζω.
 γουστέρα, η = σαύρα.

Δ

δασύς = πυκνόφυλλος ή πυκνότριχος.
 διακονώ = υπηρετώ, περιποιούμαι
 κάποιον.
 διαλάζω = διακρίνω.
 διανεύω = γνέφω, κινούμαι.
 διαύγεια, η = καθαρότητα μυαλού.
 διμισκί, το = είδος γερού σπάγκου,
 βλ. σιτζίμι.
 'διοτελής, ο = βλ. ιδιοτελής.
 δισάκι, το = διπλό σακούλι.
 δόλος, ο = πονηρό τέχνασμα.
 δράμω = τρέχω.
 δρασκελίζω = περνώ με ανοιχτό βήμα
 πάνω από κάτι.

δράττω = πιάνω σφιχτά, αρπάζω.

δρολάπι, το = θύελλα.

δροςάπιδο, το = είδος απιδιού, αχλαδιού.

δυσεντερία, η = πάθηση των εντέρων.

δώμα, το = τaráτσα ή χώρος κατοικίας.

δωροδοκούμει = δέχομαι χρήματα ή άλλα είδη κι αφήνω αυτούς που μου τα φέρνουν να παρανομούν.

Ε

εγκόσμια, τα = τα γεγονότα της καθημερινής ζωής.

έδεσμα, το = φαγητό.

έδρα, η = βάση.

ειμή = παρά.

εισελαύνω = εισβάλλω, μπαίνω μέσα.

εκατέρωθεν = από τις δυο μεριές, αποδώ κι αποκεί.

έκθαμβος = θαμπωμένος, κατάπληκτος.

εκκενώνω = αδειάζω.

έλασμα, το = λεπτό μεταλλικό φύλλο.

ελαφροϊσκιωτος (αλαφροϊσκιωτος) = αυτός που, κατά τη λαϊκή πίστη, έχει την ικανότητα να βλέπει αόρατα στους άλλους πράγματα.

ελικοειδής = με πολλές στροφές, στριφογυριστός.

έλκω = τραβώ.

εμπαιγμός, ο = κοροϊδία, απάτη.

εξεκένωσε = βλ. εκκενώνω.

εξόν = εκτός.

έπαλξις, η = το ψηλότερο σημείο στα τείχη.

έπαρσις, η = η ύψωση της σημαίας.

επίκουρος = βοηθός, σύμμαχος.

επίπληξη, η = αυστηρή παρατήρηση, μάλωμα.

επιπολή, η = η επιφάνεια.

ερίφιον, το = το κατσικάκι.

εσθής, η (εσθήτος) = το φόρεμα, φουστάνι.

εστία, η = το τζάκι, το σπίτι.

ετσά = εκεί.

ευνούχος, ο = φύλακας τούρκικου σπιτιού.

ευστροφία, η = εξυπνάδα.

Ζ

ζάβαλης, ο = κακομοίρης, φουκαράς.

ζαγάρι, το = κυνηγετικό σκυλί.

ζαμάνι, το = χρόνος, καιρός πολύς.

ζάπι (κάνω) = δαμάζω, κάνω κάποιον να υπακούει.

ζερβί, το = το αριστερό.

ζευγάς, ο = γεωργός.

ζευγολάτης, ο = γεωργός, που οργώνει.

ζούλια, η = ζήλια.

ζωστάρι, το = ζώνη.

Η

ηδύνομαι = γλυκαίνομαι.

ημίονος, ο = το μουλάρι.

Θ

θαλάμι, το = η φωλιά του χταποδιού.

θάλπος, το = η ζεστασιά.

θαλπωρή, η = παρηγοριά, ζεστασιά.

θεωρητικός = αυτός που έχει επιβλητική θεωρία, εμφάνιση.

θήραμα, το = το ζώο που προσπαθεί να σκοτώσει ο κυνηγός.
θιμαίνομαι = θαυμάζω, απορώ.
θρυμματίζομαι = γίνομαι θρύμματα, κομμάτια.
θωρώ = κοιτάζω.

I

ιαχή, η = κραυγή θριάμβου, αλαλαγμός.
Ιγγλετέρα, η = Αγγλία.
ιδιοτελής, ο = αυτός που επιδιώκει μόνο το δικό του συμφέρον.
ίλιγγος, ο = η ζάλη.
ιριδιστός = αυτός που έχει τα χρώματα της ίριδος.

K

καδής, ο = Τούρκος δικαστής.
κάδος, ο = μεγάλος κουβάς.
καλάδα, η = το ψάρεμα με τα δίχτυα.
καλντερίμι, το = δρόμος λιθόστρωτος.
κάλυκας, ο = το πράσινο περίβλημα των λουλουδιών.
κάμα, το = ο καύσωνας, η δυνατή ζέστη.
καμίχια, τα = ζαχαρωτά σε σχήμα καλαμιού.
καμπή, η = στροφή.
κάνα, η = η κάνη του όπλου.
κανακεύω (κανακίζω) = χαϊδεύω, περιποιούμαι πολύ.
καντρέττα, τα = τετράγωνες πλάκες.
καπαρώνω = εξασφαλίζω κάτι, καταλαμβάνω.

καπηλειό, το = η ταβέρνα.
καπίστρι, το = χαλινάρι.
καπλάνι, το = η τίγρη.
καποτρένος, ο = ο μηχανοδηγός.
καπούλια, τα = τα νώτα του αλόγου, μουλαριού ή γαϊδάρου.
καραβάνι, το = ομάδα ανθρώπων που ταξιδεύει.
καραδοκώ = περιμένω την κατάλληλη ευκαιρία.
καρυά, η = καρυδιά, το ξύλο της καρυδιάς.
καρυοφύλλι, το = είδος φυτού.
κατάνακρα = ολότελα στην άκρη.
καταπόδι = από πολύ κοντά, το κατόπι.
καταδρομή, η = καταδίωξη.
καταλαλιά, η = κακογλωσσία.
καταλεπτώς = με κάθε λεπτομέρεια.
κατάλυμα, το = μέρος όπου διανυκτερεύει κανείς προσωρινά.
καταπαχτή, η = επίπεδο άνοιγμα απ' όπου κατεβαίνει κανείς σε υπόγειο.
καταράχι, το = πλαγιά βουνού.
κάτεργο, το = μεγάλο πλοίο με πολλές σειρές κουπιά, φυλακή όπου υπάρχει σκληρή εργασία.
κατευοδώνω = ξεπροβοδίζω.
κατώγι, το (κατώι) = ισόγειο δωμάτιο, που χρησιμεύει σαν αποθήκη ή στάβλος.
καυκαλήθρα, η = φαγώσιμο αγριόχορτο.
καχεκτικός = ασθενικός, αδύνατος.
καψούλια, τα = στολίσματα, πλουμίδια της ζώνης.
κελεμπία, η = το εθνικό ένδυμα των Αράβων.
κεμέρι, το = φαρδιά δερμάτινη ζώνη με θήκη για τα νομίσματα.

Κεφαλή, η = ο άρχοντας του Μυστρά.
 κεχαγιάς, ο = κυρίαρχος.
 κηλίδα, η = λεκές.
 κιβούρι, το = νεκρικό μνημείο, τάφος.
 κιλίμι, το = μάλλινο υφαντό στρωσίδι
 για το πάτωμα.
 κλαγγή, η = θόρυβος από το χτύπημα
 μεταλλικών αντικειμένων.
 κλίνη, η = το κρεβάτι.
 κλωθογύρισμα, το = επίμονο τριγύ-
 ρισμα.
 κοβιός, ο = γοβιός, ψάρι των ρηχών
 νερών.
 κολλυβογράμματα, τα = τα λίγα
 γράμματα, οι λίγες γραμματικές
 γνώσεις.
 κολοβός = χωρίς ουρά.
 κολώνω = οπισθοχωρώ με την πλάτη.
 κόμη, η = τα μαλλιά του κεφαλιού.
 κομιτατζής, ο = Βούλγαρος αντάρτης,
 απ' αυτούς που επεδίωκαν τον εκ-
 βουλγαρισμό της Μακεδονίας.
 κομμάρα, η = αδυναμία, αδιαθεσία.
 κόνα, η = κυρά.
 κονάκι, το = η κατοικία, το σπίτι.
 κοντάκι, το = το ξύλινο τμήμα του
 τουφεκιού.
 κονταξής, ο = σπλοδιορθωτής.
 κόπανος, ο = βλ. κοντάκι.
 κόρδα, η = χορδή.
 κορωνίζω = είμαι στο ψηλότερο ση-
 μείο και καμαρώνω.
 κορώνω = ανάβω από θυμό, οργίζομαι.
 κουβέρτα, η (του караβιού) = το
 κατάστρωμα.
 κουμαντάρω = κυβερνώ.
 κουρίτα, η = είδος βάρκας.
 κουτούκι, το = κούτσουρο, κουτός.
 κόχη, η = γωνιά.
 κοχλάζω = βράζω, κινούμαι βίαια.

κρένω = μιλώ.
 κροταλίζω = προκαλώ ρυθμικό κρό-
 το, σαν κροτάλισμα.
 κρουφτά = πνιχτά.
 κρούω = χτυπώ.
 κρυάδα, η = το ρίγος.
 κρωγμός, ο = κραυγή κόρακα, βραχνή
 κραυγή.

Λ

λάβρα, η = μεγάλη ζέστη, καύσωνας.
 λαδικό, το = γριά κουτσομπόλα.
 λαλάς, ο = οικογενειακός υπηρέτης.
 λάμια, η = μυθικό πλάσμα, που κάνει
 κακό.
 λαμνί, το = το μεταλλικό μέρος του
 όπλου.
 λάμπος, το = το φέγγος.
 λαμπυρίδα, η = πυγολαμπίδα.
 λάσιος = πυκνοφυτεμένος, πυκνός.
 λαχτίζω = κλοτσώ.
 λεβέτι, το = καζάνι, μεγάλη χάλκινη
 κατσαρόλα.
 λεία, η = το κυνηγημένο ζώο.
 λεφούσι, το = εξαγριωμένο πλήθος.
 λιακωτό, το = η ταράτσα.
 λιανός = λεπτός, λιγνός.
 λιβρός = με αραιό τρίχωμα.
 λικνίζω = κουνάω ρυθμικά.
 λιοστάσι, το = ο ελαιώνας.
 λοστρόμος, ο = ο πρώτος υπαξιωμα-
 τικός του караβιού.
 λούκι, το = σωλήνας για να φεύγουν
 τα νερά της βροχής, υδρορρόη.
 λουφάζω = κρύβομαι, σωπαίνω.
 λόχη, η = πυκνό μέρος δάσους.
 λωλός = τρελός.
 λωρίκι, το = θώρακας.

Μ

μάγιστρος, ο = ανώτατο πολιτικό αξίωμα στο Βυζάντιο.
 μαγκάλι, το = σκεύος που χρησιμοποιείται για θέρμανση. Τοποθετούνται μέσα σ' αυτό αναμμένα κάρβουνα.
 μαγκάνι, το = χειροκίνητο μηχάνημα με το οποίο βγάζουμε νερό απ' το πηγάδι.
 μαγνάδι, το = διάφανο πέπλο.
 μάινα (πρόσταγμα) = λύσε! λασκάρισε!
 μακελειό, το = σφαγή, σφαγείο.
 μπακλαβουδάκια, τα = σε σχήμα μικρών ρόμβων.
 μαλαγανιά, η = πονηρό καλόπιασμα.
 μαλτεζόπετρα, η = πέτρα από τη Μάλτα.
 μανάλι, το (μανουάλι) = μεγάλο κηροπήγιο στις εκκλησίες.
 μανάρι, το = αρνί που το τρέφουν καλά, γιατί προορίζεται για σφάξιμο.
 μάνητα, η = οργή, μεγάλος θυμός.
 μάνι μάνι = πολύ γρήγορα.
 μάνταλο, το = εσωτερικός σύρτης της πόρτας.
 μαντάρι, το = σχοινί караβίσιο.
 μαραμπού, τα = μεγάλα πουλιά των τροπικών χωρών.
 μαρινάρος = ναυτικός.
 μαχαλάς, ο = γειτονιά, συνοικία.
 μέλαθρο, το = σπίτι.
 μετόχι, το = εξοχικό σπίτι.
 μηχανορραφία, η = κρυφή συνεννόηση εναντίον άλλου.
 μειλίχια (επίρρημα) = με πραότητα, με καλοσύνη.

μεστός = γεμάτος.
 μιλιάρεσι, το = υποδιαίρεση βυζαντινού νομίσματος.
 μιντέρι, το = ο καναπές.
 μισεμός, ο = ξενιτεμός.
 μισεύω = ξενιτεύομαι.
 μίτρα, η = κορόνα αρχιερέων.
 μνημούρι, το = μνήμα.
 μόδι, το = σκεύος με το οποίο μετρούσαν τον παλιό καιρό τα σιτηρά.
 μόριο, το = ελάχιστο κομματάκι.
 μόρτικο = μάγκικο.
 μούστωμα, το = βρασμός ψυχής, ζάλη.
 μουτίζω = γίνομαι, από χριστιανός, μουσουλμάνος, προδίδω την πίστη μου.
 μουτής, ο = αυτός που έγινε από χριστιανός, μουσουλμάνος.
 μούχρωμα, το = σούρουπο, σκοτεινιάσμα.
 μπαγκέτα, η = μικρό ραβδί με το οποίο διευθύνει ο μαέστρος την ορχήστρα.
 μπακιρικά, τα = χάλκινα μαγειρικά σκεύη.
 μπάλσαμο, το = αρωματικό φυτό.
 μπαταριά, η = ομοβροντία.
 μπερντές, ο = η κουρτίνα.
 μπιρμπάντης, ο (μπερμπάντης) = γλεντζές.
 μποξάς, ο = πλεχτό μάλλινο σάλι.
 μπουρού, η = είδος δυνατής σφυρίχτρας που χρησιμοποιείται κυρίως στα πλοία.
 μπρουσκάδα, η = στιφάδα, με γεύση ελαφρά υπόξινη.
 μυριστικά, τα = φυτά που τα φύλλα τους μοσκοβολούν.
 μυρόνι, το = φαγώσιμο αγριόχορτο.

N

- νάρθηκας, ο = πρόναος.
 νέθω = γνέθω.
 νερομάνα, η = πλούσια πηγή νερού.
 νεροσυρμή, η = κατηφορικό αυλάκι για το νερό της βροχής.
 νεφελόβιος = αυτός που ζει κοντά στα σύννεφα.
 νιζάμηδες = Τούρκοι στρατιώτες.
 νιτερέσα, τα = τα προσωπικά συμφέροντα.
 νοτίζω = υγραίνω κάτι, βρέχω.
 νοτισμένος = υγρός, βρεγμένος.
 νουθεσία, η = συμβουλή, δασκάλεμα.
 ντάπια, η = οχύρωμα, προμαχώνας.
 νταραβέρι, το = φασαρία, καβγάς.
 ντεβέδες = αρσενικές καμήλες.
 ντορβάς, ο = το σακούλι.
 νωθρός = αργοκίνητος, τεμπέλης.

Ξ

- ξάγναντο, το = τόπος ανοιχτός απ' όπου φαίνεται η γύρω περιοχή.
 ξαγορεύω = εξομολογούμαι.
 ξαποσταίνω = ξεκουράζομαι.
 ξάρτια, τα = τα σχοινιά με τα οποία στερεώνονται τα πανιά του καραβιού.
 ξαστερωμένος = διαυγής, καθαρός.
 ξεκληρίζομαι = εξολοθρεύομαι, εκλείπω.
 ξέπνοος = λαχανιασμένος.
 ξεριάδα, η = ξερή κοιτή χειμάρρου, ξεροπόταμος.
 ξεροτρόχαλο, το = τοίχος χτισμένος μόνο με πέτρες, χωρίς λάσπη, ξερολιθιά.

ξεσυνερίζω = παίρνω κάτι στα σοβαρά, θυμώνω.

ξιπάζομαι = ξαφνιάζομαι, τρομάζω.

ξώφρενο = τρελό.

Ο

- οβολάκι, το = πολύ μικρής αξίας νόμισμα.
 οβολός, ο = αρχαίο αττικό νόμισμα πολύ μικρής αξίας, μικρή συνεισφορά.
 οδεύω = βαδίζω.
 όθεν = ώστε, λοιπόν, συνεπώς.
 οκνά = διστακτικά, τεμπέλικα.
 ολιγωρώ = αμελώ.
 ολόβολος = ολόκληρος, σύγκορμος.
 ομοβροντία, η = ταυτόχρονος πυροβολισμός από πολλά όπλα, μπαταριά.
 ονταδάκι, το = βλ. οντάς.
 οντάς, ο = δωμάτιο, δωμάτιο υποδοχής.
 όρθρος, ο = πρωινή Ακολουθία, χαρραυγή.
 οριά, η = ουρά χαρταετού.
 ορμαθός, ο = αρμαθιά, πλήθος ανθρώπων.
 οσμίζομαι = μυρίζομαι, αντιλαμβάνομαι.
 οσφραίνομαι = μυρίζομαι, αντιλαμβάνομαι.
 ούριος, ο (άνεμος) = ευνοϊκός άνεμος.
 οφικιάλιος, ο = αξιωματούχος.
 όψιμος = καθυστερημένος, αργοπορημένος.
 οψολόγιο, το = κατάλογος φαγητών εστιατορίου.

Π

παγάνα, η = καταδίωξη.
 παιδοθέμι, το = πλήθος παιδιών.
 παίνια, η = ο έπαινος.
 πάλα, η = πλατύ και κυρτό σπαθί.
 παλάντζα, η = ζυγαριά.
 παλάσκα, η = θήκη για φυσίγγια.
 παλιοσκοούτια, τα = παλιόρουχα.
 πανετάδες, οι (μπενετάδες) = κεράσματα για το καλό του ταξιδιού.
 παντιέρα, η = σημαία.
 πανωπόρτι, το = επάνω μέρος της πόρτας, που ανοίγει χωριστά.
 παρακοιμώμενος, ο = ανώτατος αξιωματούχος στην αυλή του Βυζαντίου.
 παραπαίω = παραπατάω.
 παρασόλι, το = ομπρέλα για τον ήλιο.
 παραφορά, η = έξαψη.
 παρευτός = αμέσως.
 πάρωρα = πολύ αργά το βράδυ.
 πάταγος, ο = δυνατός θόρυβος.
 πατουλιά, η = πολλά βάτα φυτρωμένα κοντά κοντά, φράχτης από θάμνους.
 πατωσιά, η = το πάτωμα.
 πεζονήσι, το = η ξέρα.
 πειστικός, ο = ο αρραβωνιαστικός.
 πένταρχος, ο = κατώτερος βυζαντινός αξιωματικός.
 περιπολία, η = μικρό στρατιωτικό απόσπασμα σ' ανιχνευτική αποστολή.
 περισπούδαστος = ο πολύ σπουδαίος, πολύ σοβαρός.
 περσίκι, το = βαλάντιο, πορτοφόλι.
 πετιμέζι, το = σιρόπι που παράγεται από βρασμένο μουστο.
 πηδαλιούχος, ο = τιμονιέρης.
 πηλοφόρι, το = ξύλινο κατασκεύασμα με το οποίο κουβαλούν στις οικοδο-

μές οι βοηθοί τη λάσπη στους μαστόρους.
 πινά, τα = οι δύο άκρες της σταυρωτής κεραίας του καραβιού.
 πίπισμα, το = χαρακτηριστικό κελάηδημα.
 πιρόγα, η = ελαφρό μονόξυλο σκάφος με πολλά κουπιά.
 πιστάγκωνα = με τους αγκώνες πίσω.
 πλάβα, η = ρηχή πλατιά βάρκα που χρησιμοποιούν στους βάλτους.
 πλακαντζήκια, τα = μικρές φούσκες που κάνουν τα παιδιά με το στόμα τους από κομμάτια σκασμένου μπαλονιού.
 πλακωμάρα, η = κατάθλιψη, στενοχώρια.
 πλαντάζω = σκάζω από στενοχώρια ή θυμό.
 πλατσί, το = σχεδία με την οποία περνούν τα ποτάμια.
 πλεμάτι, το = δίχτυ.
 πλέμπα, η = λαός.
 πλουμίδι, το = στολίδι.
 πνευματικός, ο = ο εξομολόγος.
 ποδίζω = μένω με το καράβι σε μέρος προφυλαγμένο λόγω τρικυμίας.
 πολίχνη, η = μεγάλο χωριό.
 ποντίζω = ρίχνω κάτι στην ανοιχτή θάλασσα, βυθίζω.
 πόρπη, η = μετάλλινος συνδετικός κρίκος, κόπιτσα, θηλυκωτήρι.
 πόστο, το = επίκαιρη θέση, σκοπιά.
 πουλάρι, το = νεογνό αλόγου, μουλαριού ή γαϊδάρου.
 πούσι, το = ομίχλη.
 πρινένιος = πουρναρένιος.
 πρόδηλα (επίρρημα) = φανερά.
 προεστός, ο = κοινοτικός άρχοντας, πλούσιος χωρικός.

προηγιασμένη, η = Θεία Λειτουργία κατά την οποία τα τίμια δώρα έχουν αγιασθεί σε προηγούμενη μέρα.

προορατικός = αυτός που έχει την ικανότητα να καταλαβαίνει τις μελλοντικές εξελίξεις.

προπαίρνω = προϋπαντώ.

προπέμπω = ξεπροβοδίζω.

προπέτασμα, το = προστατευτικό τοίχωμα.

πρόσκομμα, το = εμπόδιο.

πρόχωμα, το = οχυρωματικό έργο φτιαγμένο με σωρούς από χώμα.

πρωτοστάτορας, ο = στρατιωτικός διοικητής.

πρωτοτόκια, τα = τα πρωτότοκα παιδιά είχαν, σε παλαιότερες εποχές, ιδιαίτερα προνόμια με δικαιώματα στην κληρονομιά, που λέγονταν «πρωτοτόκια».

πυθμένας, ο = βυθός.

πυξάρι, το = δέντρο που δίνει σκληρό ξύλο.

P

ραγιάς, ο = ο μη Μουσουλμάνος υπήκοος του Σουλτάνου, ο δούλος.

ραστώνη, η = ανάπαυση, απραξία, τεμπελιά.

ρεμβάζω = ονειροπολώ.

ρήσος, ο = άγριο αιλουροειδές.

ρήχη, η = η άμπωτη.

ρίμα, η = ομοιοκαταληξία, στιχάκι.

ρόβη, η = σπόρος που χρησιμοποιείται για ζωοτροφή.

ροδαριά, η = αγριοτριανταφυλλιά.

ροκάνα, η = ξύλινο παιχνίδι που βγάζει ήχο σαν κροτάλισμα.

ρομφαία, η = σπαθί μακρύ, πλατύ και δίκοπο.

ρότα, η = η πορεία του πλοίου.

ρούγα, η = δρόμος.

ρυαχτό, το = ουρλιαχτό.

Σ

σαβάνα, η = μεγάλο λιβάδι στις τροπικές χώρες.

σαΐτα, η = βλ. γιαρμάς.

σαλαγή, η (σάλαγος, ο) = βοή, θόρυβος.

σαλαγώ = κατευθύνω με φωνές το κοπάδι, κάνω θόρυβο.

σαλταδόρος, ο = αυτός που αστραπιαία αρπάζει κάτι και φεύγει.

σελάχι, το = πέτσινη ζώνη, με θήκες για όπλα.

σεράι, το (σεράγι) = παλάτι.

σεργιάνι, το = περίπατος, βόλτα.

σήμαντρο, το = σίδερο ή ξύλο, που το χτυπούσαν ρυθμικά αντί καμπάνας.

σιαμαίος, ο = δίδυμο παιδί που γεννήθηκε ενωμένο με το άλλο.

σιμίτι, το = κουλούρι μαλακό.

σιουρίζω = σφυρίζω, βουίζω.

σισανές, ο = τουφέκι εμπροσθογεμές.

σιτζίμι, το = λεπτό σκοινί, είδος γερού σπάγκου.

σκαραμάγκι, το = εξωτερικό μακρύ ρούχο των βυζαντινών αρχόντων.

σκαρί, το = σκάφος.

σκαρώνω = φτιάχνω, καταφέρνω κάτι.

σκεβρωμένο (ξύλο) = ξύλο παραμορφωμένο από ξηρασία ή παγωνιά.

σκέρτσο, το = χαριτωμένη κίνηση, κόλπο.

σκευοφόρος, η = βαγόνι όπου βάζουν τις αποσκευές.
 σκιάδι, το = καπέλο για τον ήλιο.
 σκληρίζω = τσιρίζω.
 σκόλη, η = γιορτή, αργία.
 σκούνα, η = δικάταρτο καράβι με τραπεζοειδές πανί.
 σκουτί, το = ρούχο μάλλινο.
 σκύμνος, ο = λεονταράκι.
 σμάρι, το = πλήθος από πετούμενα, μέγα πλήθος.
 σμήνος, το = μεγάλη ομάδα από πουλιά, έντομα ή και αεροπλάνα.
 σουραύλι, το = φλογέρα.
 σπάλα, η = το κόκαλο της ωμοπλάτης. Το πλαγινό μέρος της σέλας.
 σπείρα, η = στρατιωτική ομάδα.
 σπιλιάδα, η = απότομο φύσημα ανέμου.
 σπονδή, η = αρχαία θρησκευτική συνήθεια, κατά την οποία έχυναν κρασί ή άλλα ποτά για να ευχαριστήσουν τους θεούς.
 στασίδι, το = μόνιμο κάθισμα μέσα σε εκκλησία.
 στείρος = αυτός που δεν μπορεί να τεκνοποιήσει.
 στέργω = δέχομαι.
 στερνός = τελευταίος.
 στεφανούδια, τα = πουλιά.
 στόρι, το = κουρτίνα, παραπέτασμα.
 στουπί (στον ιδρώτα) = μούσκεμα.
 στουρνάρι, το = σκληρή κοφτερή πέτρα.
 στόφα, η = πολύτιμο ύφασμα.
 στραβοδίβολος = με πολλές στροφές.
 στρατί, το = δρόμος στενός.
 στρατολάτης, ο = οδοιπόρος, πεζός ταξιδιώτης.
 στρέγω = βλ. στέργω.

στρούγκα, η = ποιμνιοστάσιο.
 στυλαυτιάζομαι = αφουγκράζομαι, στήνω αυτί.
 συγκαταβατικός = επιεικής, καταδεχτικός.
 συγκατανεύω = συμφωνώ.
 σύγκρυο, το = ρίγος, κρυάδα.
 συγύριο, το = τα πράγματα του νοικοκυριού.
 σύδεντρο, το = πυκνά δέντρα, συστάδα.
 συθέμελα (επίρρημα) = απ' τα θεμέλια.
 συλλοϊκά, τα = τα λογικά, το μυαλό.
 συναποβγάνω = ξεπροβοδίζω.
 συνάζονται = μαζεύονται.
 σύναξις, η = συγκέντρωση.
 συνορισιά, η (συνερισιά) = παρεξήγηση χωρίς σοβαρό λόγο.
 σύντεκνος, ο = φίλος, κουμπάρος, συμπατριώτης.
 συρίζω = σφυρίζω.
 συρμός, ο = αμαξοστοιχία, τρένο.
 σύχαρα (επίρρημα) = με μεγάλη χαρά.
 συχνοτηράζω = κοιτάζω συχνά.
 σφαγάρι, το = ζώο που προορίζεται για θυσία.
 σφάχτης, ο = πόνος δυνατός.
 σφοντύλι, το = στρογγυλό εξάρτημα από το αδράχτι. Η έκφραση «μου ήρθε ο ουρανός σφοντύλι» σημαίνει ένιωσα ξαφνικά μεγάλη ταραχή από ένα γεγονός ή είδηση.
 Σχολαρχείο, το = παλιότερα, ανάμεσα στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο υπήρχε το τριτάξιο «Ελληνικό» σχολείο. Η τελευταία τάξη του Ελληνικού λεγόταν «Σχολαρχείο».
 σωμός, ο = σωτηρία.

Τ

τάβλα, η = το τραπέζι.
 ταβλάτο, το = κλειστός εξώστης.
 ταγή, η (ταή) = τροφή για υποζύγια, συνήθως βρώμη.
 τάκλες, οι = τούμπες του χαρταετού, κάτω βόλτες.
 ταμπόνι, το = ο συγκρουστήρας σιδηροδρομικού βαγονιού.
 ταμπούρι, το = οχύρωμα.
 ταμπουρώνομαι = οχυρώνομαι.
 ταξιθετώ = βάζω σε τάξη.
 ταρλάς, ο = χωράφι.
 τεζάρω = τεντώνω.
 τελώνιο, το = πνεύμα κακό.
 τέμπλο, το = το εικονοστάσι που χωρίζει το Άγιο Βήμα απ' την υπόλοιπη εκκλησία.
 τερετίζω = κελαηδώ.
 τερπνός = ευχάριστος.
 τέρψη, η = ευχαρίστηση.
 τζανταρμάς, ο = χωροφύλακας.
 Τζιμπεράλτα, η = το Γιβραλτάρ.
 τιάρα, η = αρχαίο περσικό κάλυμμα του κεφαλιού.
 τιφτίκι, το = είδος μαλλιού Αγκύρας.
 τουζλούκια, τα = μάλλινες γκέτες, που σκεπάζουν το πάνω μέρος του παπουτσιού και φτάνουν μέχρι το γόνατο.
 τουλούμι, το = ασκί.
 τουρμάρχης, ο = ανώτερος αξιωματικός.
 τουφίον, το = λοφίον.
 τραβέρσα, η = γερό ξύλο όπου στερεώνονται οι γραμμές του τρένου.
 τρατάρης, ο = αυτός που ψαρεύει με την τράτα.
 τράφος, η = βαθύ αυλάκι, τάφος.

τραχηλιά, η = το γύρω από το λαιμό μέρος του φορέματος.
 τριβελίζω = τρυπώ με το τρυπάνι, γίνομαι ενοχλητικός.
 τριχιά, η = το σκοινί.
 τρομπόνι, το = παλαιού τύπου όπλο με κάνη σε σχήμα χωνιού, πυροβολισμός με τρομπόνι.
 τροχαλία, η = ρόδα μεταλλική σε μηχανήμα.
 τρόχαλο, το = πετραδάκι, χαλίκι.
 τσαρδάκι, το = καλύβα, πρόχειρα φκιαγμένη κατοικία.
 τσέλιγκας, ο = ιδιοκτήτης μεγάλου κοπαδιού από γιδοπρόβατα.
 τσερκένι, το = χαρταετός.
 τσέρκι, το = στεφάνι, κατρακύλι, περιφέρεια.
 τσινάω = αγριεύω, αντιστέκομαι.
 τσίπουρο, το = το απόσταγμα του σταφυλιού, η ρακή.
 τσιρίσι, το = η κόλλα που χρησιμοποιούν οι τσαγκάρηδες.
 τσουμπές, ο = είδος μακριού παλτού, όμοιο με ράσο.
 τωόντι = πραγματικά.

Υ

υλακή, η = το γάβγισμα.
 υπήνεμος = προφυλαγμένος απ' τον άνεμο.
 υποστατικό, το = αγρόκτημα.
 υποταχτικός, ο = υπηρέτης, βοηθός.

Φ

φαιός = γκρίζος.

φαράγγι, το = βαθιά χαράδρα.
 φελί, το = φέτα.
 φέρμελη, η = αντρικό χρυσοκέντητο γιλέκο, που φοριέται με τη φουστανέλα.
 φιλεύω = προσφέρω, κερνώ.
 φιρμάνι, το = γραπτή διαταγή.
 φλάμπουρο, το = σημαία πολεμική.
 φολιδωτός, ο = ο σκεπασμένος από μικρά μετάλλινα πλακίδια.
 φουβού, η (φουφού) = κινητή εστία για μαγείρεμα.
 φουσάτο, το = στρατός, πλήθος.
 φραγή, η = ο φράχτης.
 φρενιάζω = θυμώνω πολύ, νευριάζω, γίνομαι έξω φρενών.
 φρέρης, ο = καθολικός καλόγερος.
 φρουμάζω = κυριεύομαι από μεγάλη οργή.
 φυσεκλίκι, το = θήκη για φουσέκια.
 φωλεύω = φωλιάζω, ζευγαρώνω.

Χ

χαβούζα, η = δεξαμενή.
 χαγιάτι, το = εξώστης ανοιχτός από μπροστά και σκεπαστός από πάνω.
 χαϊβάνι, το = το ζώο.
 χαϊμαλί, το = φυλαχτό.
 χαμούρι, το = ζυμάρι.
 χαρμπί, το = μικρό μαχαίρι που είχαν στη ζώνη τους οι φουστανελάδες.
 χαμώγι, το = κατώγι, ισόγειο δωμάτιο

που χρησιμοποιείται σαν αποθήκη ή στάβλος.
 χάσκω = παρακολουθώ μ' ανοιχτό στόμα.
 χειμαδιό, το = μέρος κατάλληλο για να προφυλάγονται τα κοπάδια απ' την κακοκαιρία, μαντρί.
 χερόβολο, το = τα στάχυα που μπορεί να πιάσει ο θεριστής με τη φούχτα του.
 χιανετιά, η = προδοσία, ατιμία.
 χοάνη, η = κοιλότητα σε σχήμα τεράστιου χωνιού.
 χόβολη, η = στάχτη με χωνεμένη φωτιά.
 χολιασμένος = στενοχωρεμένος.
 χοχλιδάκι, το = κοχυλάκι.
 χράμι, το = μάλλινο σκέπασμα κρεβατιού με κρόσσια.
 χρεία, η = ανάγκη.
 χρειώδη, τα = τα αναγκαία.
 χρονικής = όλο το χρόνο.
 χρυσοτρίκλινο, το = ονομασία θαλάμου των βυζαντινών ανακτόρων.
 χτωήχι, το = βιβλίο που περιλαμβάνει οχτώ είδη εκκλησιαστικών ύμνων.
 χυτήριο, το = μεταλλουργείο.

Ψ

ψιχαλισμένος = υγρός.
 ψυχογιορτή, η = γιορτές αφιερωμένες στις ψυχές.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(Όσοι τίτλοι κειμένων βρίσκονται μέσα σε αγκύλες, δεν ανήκουν στους συγγραφείς αλλά στους συντάκτες του τόμου)

	ΣΕΛΙΔΑ
Μια πρώτη γνωριμία (Πρόλογος)	11
Ο Διγενής Ακρίτας (δημοτικό)	12
(Ν. Γ. Πολίτης, <i>Εκλογαί από τα τραγούδια του Ελληνικού λαού</i> . Αθήναι, α' έκδοση 1914)	
Γιάννης Μηλιάδης, Η Ασία χύνεται στην Ευρώπη ...	13
(Ιστορίες από τον <i>Ηρόδοτο</i> . Εκδ. οίκος Ν. Αλικιώτης και Υιοί. Αθήναι, γ' έκδοση)	
Οδυσσέας Ελύτης, Το θαλασσινό τριφύλλι (ποίημα) ..	19
(Τα ρω του έρωτα. Εκδ. Αστερίας. Αθήνα 1972)	
Φώτης Κόντογλου, Βασίλειος ο Μακεδών	20
(Φημισμένοι άντρες και λησμονημένοι. Εκδ. Αετός. Αθήνα 1942)	
Οδυσσέας Ελύτης, Τα τζιτζίκια (ποίημα)	28
(Τα ρω του έρωτα. Εκδ. Αστερίας. Αθήνα 1972)	
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, Η φυγή στην Αίγυπτο ..	29
(Το λάλημα της καμπάνας. Εκδ. Νίκη. Αθήνα 1965)	
Άγγελος Τερζάκης, Ο Πρωτοστράτορας του Μυτσηθρά	36
(Η Πριγκιπέσσα Ιζαμπώ. Ηρωικό μυθιστόρημα. Οι Φίλοι του Βιβλίου)	
Ηλίας Βενέζης, Ο πρώτος ταξιδιώτης	46
(Αιολική γη. Μυθιστόρημα. Εκδ. Εστία. Αθήνα, ε' έκδοση)	
Τέλλος Άγρας, Δρομί, δρομάκι (ποίημα)	55
(Περιοδικό <i>Η Διάπλασις των Παίδων</i>)	
Στρατής Δούκας, [Οι δώδεκα μήνες]	57
(Οδοιπόρος. Εκδ. Διαγώνιος. Θεσσαλονίκη 1968)	
Οδυσσέας Ελύτης, Τα Ελληνάκια (ποίημα)	61
(Τα ρω του έρωτα)	
Άγγελος Σ. Βλάχος, Ο Κύριός μου Αλκιβιάδης	62
(Ο Κύριός μου Αλκιβιάδης. Αθήνα 1953)	

Του κυρ Βοριά (δημοτικό)	65
(Ν. Γ. Πολίτης, <i>Εκλογαί</i>)	
Φώτης Κόντογλου, Μακάριοι άνθρωποι	67
(<i>Ιστορίες και περιστατικά</i> . Εκδ. Σ. Νικολόπουλος. Αθήνα 1944)	
Βασίλης Ρώτας, Κατάνακρα στο σύνορο (ποίημα)	71
(<i>Κιθάρα και Γαρούφαλο</i> . Εκδ. Ίκαρος. Αθήνα 1953)	
Του νεκρού αδελφού (δημοτικό)	72
(Ν. Γ. Πολίτης, <i>Εκλογαί</i>)	
Θανάσης Πετσάλης, [Η σύλληψη του Ρήγα]	75
(<i>Οι Μαυρόλυκοι</i> . Δεύτερο μέρος 1670-1799. Αθήνα 1948)	
Η πατρίδα (ανέκδοτο)	84
(Γιάννης Βλαχογιάννης, <i>Ιστορική Ανθολογία</i> . Αθήναι 1967)	
Της Λιάκαινας (δημοτικό)	85
(Ν. Γ. Πολίτης, <i>Εκλογαί</i>)	
Διονύσιος Σολωμός, Οι Μισολογγίτισσες	86
(<i>Η γυναίκα της Ζάκυνθος</i> . Εκδ. Ίκαρος. Αθήνα 1944)	
Γιάννης Μακρυγιάννης, Απομνημονεύματα (απόσπασμα)	87
(<i>Απομνημονεύματα</i> . Εκδ. Γαλαξίας. Αθήνα 1964)	
Γιάννης Βλαχογιάννης, Άγουρα ανθίσματα	89
(<i>Μεγάλα χρόνια</i> . Εκδ. Εστία)	
Το φιλί του Μάρκου (ανέκδοτο)	92
(Γιάννης Βλαχογιάννης, <i>Ιστορική Ανθολογία</i> . Αθήνα 1927)	
Του κλέφτη το κιβούρι (δημοτικό)	93
(Ν. Γ. Πολίτης, <i>Εκλογαί</i>)	
Γιάννης Βλαχογιάννης, της φτώχειας τα στερνά	94
(<i>Άπαντα Νεοελλήνων Κλασικών</i> . Βλαχογιάννης, <i>Διηγήματα και Μελέτες</i> . Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων)	
Άφοβος σ' όλα (ανέκδοτο)	100
(Γιάννης Βλαχογιάννης, <i>Ιστορική Ανθολογία</i> . Αθήνα 1927)	
Της Άρτας το γιοφύρι (δημοτικό)	101
(Γιώργος Ιωάννου, <i>Τα δημοτικά μας τραγούδια</i> . Εκδ. Ταχυδρόμος. Αθήνα 1966)	
Φράνση Σταθάτου, Αποκάλυψη μέσα στη νύχτα (απόσπασμα)	103
(<i>Φως από το Αρκάδι</i> . Ιστορικό μυθιστόρημα. Εκδ. Εστία)	

Νανούρισμα (δημοτικό)	113
(Φανή Σαρεγιάννη, <i>Νανουρίσματα, Ταχταρίσματα, Παιχνιδάκια</i> . Αθήνα 1953)	
Άγγελος Σικελιανός, Ο Δωδεκαετής (ποίημα)	114
(Λυρικός Βίος. Ίκαρος. Δ' έκδοση. Αθήνα 1967)	
Νίκος Καζαντζάκης, Δημοτικό Σκολειό (απόσπασμα) ..	115
(Αναφορά στον Γκρέκο. Μυθιστόρημα. Αθήνα 1961)	
Έλλη Αλεξίου, [Μετά τις γιορτές] (απόσπασμα)	118
(Γ' Χριστιανικόν Παρθεναγωγείον. Μυθιστόρημα. Εκδ. Κύκλος. Αθήνα 1934)	
Αλέξανδρος Πάλλης, Χωρισμός (ποίημα)	120
(Λέκα Αρβανίτη, Μαλλιαρού. Κούφια Καρύδια. Λίβερπουλ 1915)	
Παντελής Πρεβελάκης, [Η μάνα του στρατιώτη] (από- σπασμα)	121
(Ο ήλιος του θανάτου. Μυθιστόρημα. Εκδ. Εστία. Αθήνα)	
Μιλτιάδης Μαλακάσης, Ο Τάκη-Πλούμας (ποίημα) ...	126
(Συντρίμματα. Εκδ. Ι. Σιδέρης. Αθήναι)	
Ναταλία Π. Μελά, Ο Παύλος Μελάς (απόσπασμα)	128
(Παύλος Μελάς. Βιογραφία. Β' έκδοσις. Αθήναι 1963)	
Ι. Γρυπάρης, Δικό μου φως (ποίημα)	130
(Άπαντα. Τερρακότες 1895-1904. Επιμέλεια Γ. Βαλέτα. Αθήνα)	
Π. Σ. Δέλτα, Στα μυστικά του Βάλτου (απόσπασμα)	131
(Στα μυστικά του Βάλτου. Γ' έκδοση. Εκδ. Εστία. Αθήνα 1957)	
Διονύσιος Σολωμός, Η αγνώριστη (ποίημα)	137
(Άπαντα. Εκδ. Μ. Γ. Βασιλείου και Σία. Αθήναι 1936)	
Κοσμάς Πολίτης, [Οι χαρταετοί] (απόσπασμα)	139
(Στου Χατζηφράγκου. Μυθιστόρημα. Εκδ. Α. Καραβίας. Αθήναι 1963)	
Οδυσσέας Ελύτης, Το τρελοβάπορο (ποίημα)	143
(Ο ήλιος ο ηλιάτορας. Εκδ. Ίκαρος)	
Γιώργος Θεοτοκάς, Ο Δημοτικός Κήπος (απόσπασμα)	144
(Λεωνής. Μυθιστόρημα. Δ' έκδοση. Εκδ. Εστία)	
Τατιάνα Σταύρου, [Παιδικά χρόνια] (απόσπασμα)	150
(Το καλοκαίρι πέρασε. Εκδ. Γλάρος. Αθήνα)	

Μαρία Ιορδανίδου, Λωξάντρα (απόσπασμα)	154
(Λωξάντρα. Β' έκδοση. Αθήνα 1965)	
Διδώ Σωτηρίου, [Ήρθαν οι Έλληνες] (απόσπασμα)	159
(Ματωμένα χώματα. Μυθιστόρημα. Β' έκδοση. Εκδ. Θεμέλιο. Αθήνα)	
[Ο διωγμός και η προσφυγιά] (λαϊκή αφήγηση)	162
(Ο Κοινός Λόγος. Επιμέλεια Έλλης Παπαδημητρίου. Εκδ. Το Ελληνικό Βιβλίο)	
Κωστής Παλαμάς, Ο Διγενής (ποίημα)	171
(Ο Τάφος με τους Ταμβους και ανάπαιστους. Τόμος τρίτος. Αθήνα 1958)	
Γιάννης Μπεράτης, Προσωπική προσβολή (απόσπασμα)	173
(Το πλατύ ποτάμι. Εκδ. Ταχυδρόμος. Αθήνα 1965)	
Αντρέας Φραγκιάς, Άνθρωποι και σπίτια (απόσπασμα)	179
(Άνθρωποι και σπίτια. Μυθιστόρημα. Αθήνα 1955)	
Ο ήλιος επαντρεύτηκε (δημοτικό)	182
(Γιώργος Ιωάννου, Το δημοτικό τραγούδι. Παραλογές. Εκδ. Ερμής. Αθήνα 1970)	
Λιλίκα Νάκου, Η φουσαρμόνικα	183
(Η κόλαση των παιδιών. Εκδ. Εστία)	
Κωστής Παλαμάς, Ο τάφος (απόσπασμα)	191
(Ο Τάφος με τους Ταμβους και ανάπαιστους. Τόμος τρίτος. Αθήνα 1958)	
Ελένη Γ. Βλάχου, Μια Κυριακή	192
(Επίκαιρα. Εκδ. Αετός. Αθήναι 1948)	
Χρήστος Ζαλοκώστας, [Μέρες του 1943]	195
(Το χρονικό της σκλαβιάς. Αθήνα)	
Λορέντσος Μαβίλης, Πατρίδα (ποίημα)	198
(Τα σονέτα. Επιμέλεια Γερ. Σπαταλά. Έκδοση β'. Π. Δημητριάκος. Αθήνα)	
Πάυλος Παλαιολόγος, Αναστάσεως ημέρα	199
(Άπτερη Νίκη. Εκδ. «Άλφα» Ι. Μ. Σκαζίκη. Αθήνα 1947)	
Αγγελική Βαρελλά, Το φοινικόδεντρο	202
(Περιοδικό Συνεργασία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος. Οκτώβριος 1973)	

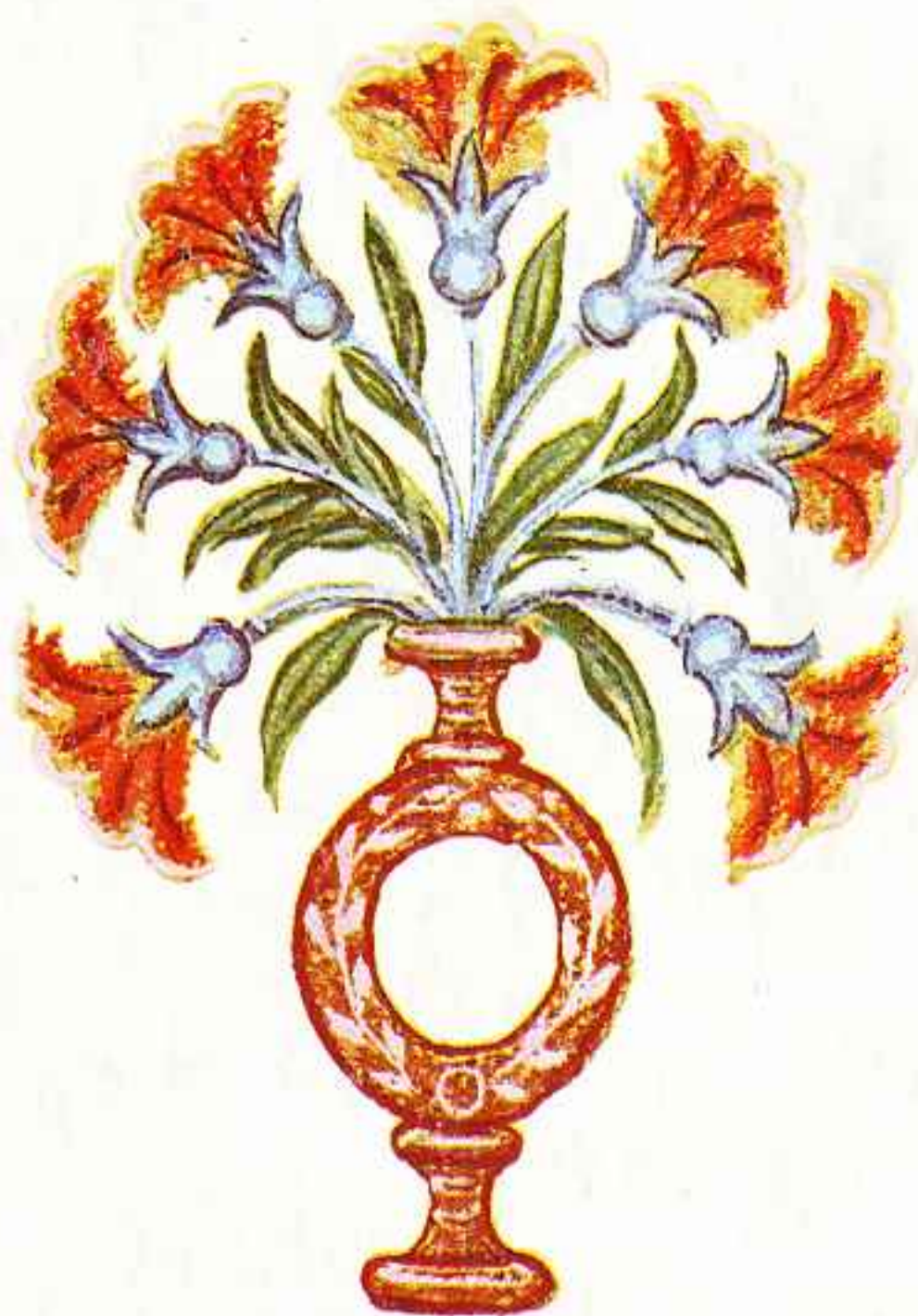
Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, [Για το θάνατο της θυγατέρας μου Ναθαλίας] (ποίημα)	205
(Βίος και έργα. Τόμος β'. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. Εν Αθήναις 1907)	
Κώστας Μόντης, [Ένας ηρωικός Κύπριος μαθητής] . . .	207
(Κλειστές πόρτες. Έκδοση Εθνικού Συμβούλου Νεολαίας Κύπρου. Λευκωσία 1964)	
Ο τσαλαπετεινός κι η καρακάξα (λαϊκή παράδοση)	211
(Γ. Α. Μέγας, Ελληνικά παραμύθια. Σειρά δευτέρα. Εκδ. Εστία. Αθήνα 1963)	
Αριστομένης Προβελέγγιος, Οι γερανοί (ποίημα)	213
(Ποιήματα. Εκδ. Εστία. Αθήναι 1916)	
Μελισσάνθη, Φθινόπωρο (ποίημα)	215
(Προφητείες. Ποιήματα. Αθήνα 1932)	
Τ' αυγά (λαϊκός μύθος)	217
(Γ. Α. Μέγας, Ελληνικά παραμύθια. Σειρά δευτέρα. Εκδ. Εστία. Αθήνα 1963)	
Ταχιά ταχιά είν' αρχιμηνιά... (δημοτικό)	219
(Παιχνίδια και τραγούδια λαϊκά. Αθήνα 1957)	
Γ. Άννινος, Η Σαρακοστή	221
(Περιοδικό Η Διάπλασις των Παίδων, 1936)	
Ζωή Καρέλλη, Μεγάλη Πέμπτη (ποίημα)	224
(Τα ποιήματα. Τόμος δεύτερος 1955-1973. Οι Εκδόσεις τών Φίλων. Αθήνα 1973)	
Κώστας Ουράνης, Ακουαρέλα (ποίημα)	226
(Ποιήματα. Εκδ. Εστία. Αθήνα 1953)	
Γρηγόριος Ξενόπουλος, Το πρώτο μου Πάσχα	227
(Περιοδικό Η Διάπλασις των Παίδων, 1936)	
Νικηφόρος Βρεττάκος, Στους πέντε δρόμους (ποίημα) . .	230
(Οδοιπορία. Ποιήματα 1958-1967. Εκδ. Διογένους. Αθήνα 1972)	
Αθαν. Παπαχαρίσης, Παιδικοί καημοί και πασχαλινή χαρά	231
(Περιοδικό Η Διάπλασις των Παίδων, 1929)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Αγροτικό (ποίημα)	238
(Παιδικά τραγούδια. Εκδοτικός Οίκος Δημητράκου Α.Ε. Αθήναι 1931)	

Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Ειδύλλιο (ποίημα)	239
(Τα θεία δώρα. Ποιήματα. Εκδ. Δημητράκος. Αθήναι 1931)	
Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Η κόκκινη κορδέλα	240
(Πεζοί ρυθμοί. Εκδ. Ελευθερουδάκης. Αθήναι 1922)	
Γαλάτεια Σαράντη, Το γέλιο	241
(Να θυμάσαι τη Βίλνα. Διηγήματα. Εκδ. Βάκων. Αθήνα 1972)	
Ναπολέον Λαπαθιώτης, Τ' αηδόνι (ποίημα)	245
(Τα ποιήματα. Εκδ. Οίκος Γ. Φέξη. Αθήναι 1964)	
Στρατής Μυριβήλης, Δυο παιδιά μπροστά σ' έναν τάφο	247
(Το πράσινο βιβλίο. Δ' έκδοση. Εκδ. Εστία)	
Γιώργος Κοτζιούλας, Το μαστορόπουλο (ποίημα)	254
(Άπαντα. Τόμος τρίτος. Ποιήματα 1943-1956. Εκδ. Δίφρος. Αθήνα 1959)	
Βασίλη Δασκαλάκη, Οι ξεριζωμένοι (απόσπασμα)	255
(Οι ξεριζωμένοι. Αθήνα 1930)	
Εύα Βλάμη, Η θεία Παγωνίτσα η Μπράτσaina (απόσπασμα)	259
(Γαλαξίδι. Β' έκδοση. Εκδ. Εστία)	
Κωστής Παλαμάς, Τετράστιχο (ποίημα)	263
(Ο κύκλος των τετράστιχων. Εκδ. Ο Κοραής. Αθήναι 1929)	
Αλέξανδρος Μπάρας, Μεσημέρι, Πελοπόννησος (ποιήματα)	264
(Συνθέσεις. Βιβλίο τέταρτο. Οι Εκδόσεις των Φίλων. Αθήνα 1963)	
Μιχ. Δ. Στασινόπουλος, Εισαγωγικές εξετάσεις	265
(Η συντροφιά μας. Παιδικό μυθιστόρημα. Εκδ. Αστήρ, Αλ. και Παπαδημητρίου. Αθήναι 1973)	
Ι. Αγγέλου, Μέσα στην καταιγίδα (απόσπασμα)	271
(Ένα καλοκαίρι γεμάτο βροχή. Μυθιστόρημα για μεγάλα παιδιά. Εκδ. Ερμής. Αθήνα 1973)	
Λίνα Κάσδαγλη, Δειλινό (ποίημα)	276
(Ηλιοτρόπια. Αθήνα 1952)	
Άλκη Ζέη, Οι βαρετές Κυριακές, ο Ίκαρος και η προπαί- δεια (απόσπασμα)	277
(Το καπλάνι της βιτρίνας. Μυθιστόρημα για νέους. Εκδ. Θεμέλιο. Αθήνα 1963)	

Δημήτρης Ψαθάς, <i>Η τσάντα και το τσαντάκι</i>	283
(<i>Η Θέμις έχει νεύρα</i> . Εκδ. Μαρής. Αθήναι)	
Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, <i>Απομεσήμερο με τα λιοντάρια</i>	289
(<i>Αφρικανική περιπέτεια</i> . Εκδ. Αστήρ. Αθήναι)	
Μιλτιάδης Μαλακάσης, <i>Τραγουδάκι (ποίημα)</i>	293
(<i>Άπαντα</i> , τόμ. Α΄. Αθήναι 1964)	
Γιάννης Ρίτσος, <i>Όνειρο καλοκαιρινού μεσημεριού (απόσπασμα)</i>	294
(<i>Ποιήματα 1930-1960</i> . Εκδ. Κέδρος)	
Αντώνης Σαμαράκης, <i>Το ποδήλατο</i>	295
(<i>Ζητείται Ελπίς</i> . Διηγήματα. Αθήνα 1954)	
Λάμπρος Πορφύρας, <i>Δέηση για την ψυχή του Παπαδιαμάντη (ποίημα)</i>	298
(<i>Σκιές</i> . Β΄ έκδοσις. Εκδ. Ζητάκης. Αθήναι 1926)	
Σημείωμα της Επιτροπής	327
Λεξιλόγιο	329

Εξώφυλλο και κοσμήματα: Αγήνωρ Αστεριάδης

ΕΚΔΟΣΗ : ΙΣΤ' 2.000 - ΑΝΤΙΤΥΠΑ: 150.000 ΑΡ. ΣΥΜΒ. 6186 - 1 / 10 / 99
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Γ. ΣΑΟΥΛΗΣ ΕΠΕ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΦΟΙ Ι. ΤΣΙΑΔΗ

I S B N. 960 - 06 - 0052 - X.